

A multilaterális fejlesztési bankok és kapcsolataik Magyarországgal

Szerző: dr. Mácsik Zoltán

Témavezető: Dr. Halustyik Anna

Doktori Értekezés

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog és Államtudományi Doktori Iskola
Budapest, 2008

Tartalomjegyzék

Bevezető	6
I. rész, a multilaterális fejlesztési bank fogalma	11
I.1. A multilaterális fejlesztési bank fogalma	12
I.2. A multilaterális fejlesztési bank fogalmának kötelező elemei	14
Banki jelleg.....	14
Nemzetközi jogi státusz.....	15
A magántőke bevonása.....	15
Közérdekű célok.....	16
I.3. Az első definícióban szereplő, de a második definícióból kimaradt elemek	16
A fejlődő és a fejlett államok szembe állítása	16
A tanácsadási funkció.....	17
Politikai, társadalmi vagy gazdasági feltételek	18
I.4. A multilaterális fejlesztési bankok elhatárolása más hasonló szervezetektől és az azokkal közös jellemzői	19
Nemzeti fejlesztési bankok.....	20
A multilaterális fejlesztési banktól eltérő nemzetközi pénzügyi intézmények	20
Kereskedelmi bankok	20
I.5. A multilaterális fejlesztési bankok hibrid természetű.....	22
Nemzetközi szervezeti jelleg.....	22
Banki jelleg.....	23
I.6. A multilaterális fejlesztési bankok működési környezetének elemei.....	25
I.7. Az I. rész összefoglalása	33
II. rész, a multilaterális fejlesztési bankok felépítése.....	36
II.1. A multilaterális fejlesztési bankok intézményi kapcsolódása más szervezetekhez ..	37
Vertikális integráció	37
Horizontális integráció	40
II.2. A multilaterális fejlesztési bankok belső felépítése	41
Elsődleges plenáris szerv.....	42
A Bank vezető tisztviselője	45
Másodlagos plenáris szerv.....	46
Végrehajtó szervezet	47
Ellenőrzés	49
Vitarendezés	51
II.3. A II. rész összefoglalása	51
III. rész, a multilaterális fejlesztési bankok működése.....	54
III.1. A multilaterális fejlesztési bankok működése	55
III.2. Az általános multilaterális fejlesztési bank modell	57
A banki tevékenység	57
A modell egyik mintapéldája: az Európai Beruházási Bank	59
A multilaterális fejlesztési bankok egyéb forrásai	60
III.3. A források felhasználása: a multilaterális fejlesztési bankok tevékenységi területei	61
A hitelkihelyezések kedvezményezettjei szerinti csoportosítás	61
A források felhasználásának módszerei szerinti csoportosítás.....	63
A multilaterális fejlesztési bankok tevékenységi területei szerinti csoportosítás.....	65
III.4. A finanszírozási mód Magyarország szempontjából.....	70
III.5. A III. rész összefoglalása.....	72
IV. rész, a multilaterális fejlesztési bankok jogi státusza	75

IV.1.	Irányadó jogszabályok.....	76
IV.2.	Jogi személyiség.....	79
IV.3.	Joghatóság, vitarendezés, az alapokmány értelmezése	82
IV.4.	Mentességek	85
	Vagyontárgyak és a közlemények mentessége	86
	Alkalmazottak személyi mentessége.....	86
	Adómentesség	87
	A projekt-kivitelezés ellenőrzése alóli mentesség.....	88
IV.5.	A IV. rész összefoglalása	89
V.	rész, a fontosabb multilaterális fejlesztési bankok	91
V.1.	fejezet, A fejlesztési közösség és a multilaterális fejlesztési bankok kialakulása és története, illetve a fejlesztési és a finanszírozási megközelítések evolúciója	92
	A fejlesztési közösség és a fejlesztési politika koncepciójának alakulása a Marshall-Tervtől a Millenniumi Fejlesztési Célokig.....	94
	A fejlesztési környezet intézményi rendszere illetve a fejlesztési bankok kialakulása és fejlődése.....	96
V.2.	Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja (Council of Europe Development Bank, CEB)	99
V.3.	Európai Beruházási Bank (European Investment Bank, EIB)	102
V.4.	Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD), Világbank csoport	104
V.5.	Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD),	105
V.6.	Az Északi Beruházási Bank (Nordic Investment Bank, NIB), Északi Pénzügyi Csoport	106
V.7.	Iszlám Fejlesztési Bank (Islamic Development Bank).....	107
V.8.	Amerika-közi Fejlesztési Bank (Inter-American Development Bank, IaDB) Amerika-közi Fejlesztési Bank (IaDB) csoport	107
V.9.	Az Ázsiai Fejlesztési Bank (Asian Development Bank).....	107
V.10.	Az Afrikai Fejlesztési Bank (African Development Bank, AfDB), Afrikai Fejlesztési Bankcsoport.....	108
V.11.	Karibi Fejlesztési Bank (Caribbean Development Bank, CDB)	109
V.12.	Közép-Amerikai Gazdasági Integrációs Bank (Central American Bank For Economic Integration, CABI).....	109
V.13.	Kelet-Afrikai Fejlesztési Bank (East African Development Bank)	109
V.14.	Nyugat-Afrikai Fejlesztési Bank (East African Development Bank, Banque Ouest Africaine de Développement (BOAD))	109
V.15.	Fekete-Tengeri Kereskedelmi és Fejlesztési Bank (Black Sea Trade and Development Bank).....	110
V.16.	Andok Fejlesztési Társaság (Andean Development Corporation, Corporación Andina de Fomento).....	110
V.17.	Az V. rész összefoglalása.....	110
VI.	rész, a Multilaterális fejlesztési bankok osztályozása	111
VI.1.	Működési szempontú csoportosítások.....	112
	A kétpólusú világbanki modell és az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának egypólusú modellje	112
	Piaci feltételű hitelek („hard loan”) és kedvezményes hitelek („soft loan”).....	114
VI.2.	Területi szempontú csoportosítás: globális, regionális, és szub-regionális multilaterális fejlesztési bankok	115
VI.3.	Szerkezeti szempontú csoportosítások	117

Önálló és keretintézménybe foglalt multilaterális fejlesztési bankok	117
A belső hatalmi viszonyok szerinti csoportosítás: az adományozó és a hitelfelvevő által irányított bankok.....	118
VI.4. Történeti szempontú csoportosítás: John W. Head 3 evolúciós stádiuma	118
VI.5. A VI. rész összefoglalása	119
VII. rész, az Európai Beruházási Bank helye a multilaterális fejlesztési bankok között, intézményi függetlensége és viszonya az Európai Unió jogrendszerével.....	121
VII.1. Az Európai Beruházási Bank helye a multilaterális fejlesztési bankok között..	122
VII.2. Az Európai Beruházási Bank függetlensége gazdasági szempontból.....	123
A portfólióra vonatkozó szabályok	124
Döntéshozatali jogkör.....	126
VII.3. Az Európai Beruházási Bank függetlensége jogi szempontból.....	128
VII.4. Az Európai Beruházási Bank intézményi státusza	130
VII.5. Az Európai Beruházási Bank beágyazottsága az Európai Unió jogrendszerébe	132
VII.6. Az Európai Beruházási Bank kapcsolatrendszere a többi Európai Uniói intézménnyel és szervvel.....	133
A Tanács.....	133
Az Európai Parlament	133
Az Európai Bizottság.....	133
Az Európai Bíróság	135
Az Európai Csaláselleni Hivatal.....	137
Az Európai Számvevőszék.....	138
Prudenciális felügyelet	139
Az Európai Ombudsman	139
Az Európai Fejlesztési Alap	140
VII.7. A VII. rész összefoglalása	141
VIII. Záró gondolatok	144
VIII.1. A kutatás során felhasznált források	145
VIII.2. A kutatás eredményei	145
Egyetemi oktatás	146
Publikációk magyar nyelven	146
Publikációk idegen nyelven.....	147
A kutatások gyakorlati hasznosítása.....	148
Kutatási távlatok.....	148
IX. Rövidítések és angol nyelvű szakkifejezések listája	149
X. Források jegyzéke.....	151
Európa Tanács Fejlesztési Bankja.....	151
Európai Beruházási Bank	152
Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank	153
Északi Beruházási Bank	155
Világbank	155
Kreditanstalt Für Wiederaufbau	157
Egyéb intézmények és átfogó témák	157
XI. Mellékletek	159
XI.1. A doktori értekezés összefoglalója angol nyelven - Executive Summary of the Paper	160
XI.2. Rövid összefoglaló – Magyar, angol és német és francia nyelven.....	166
A doktori értekezés rövid összefoglalója magyar nyelven.....	166
A doktori értekezés rövid összefoglalója angol nyelven – Short summary of the paper	167
A doktori értekezés rövid összefoglalója német nyelven – Zusammenfassung	169

A doktori értekezés rövid összefoglalója francia nyelven – Récapitulation abrégé.....	170
XI.3. melléklet: a multilaterális fejlesztési bankok összehasonlító táblázata.....	173
XI.4. Melléklet: a multilaterális fejlesztési bankok által finanszírozott magyarországi projektek jegyzéke.....	174
XI.5. melléklet: a tagállamok tagsága a tárgyalt európai multilaterális fejlesztési bankokban	178
XI.6. melléklet: az Európai Beruházási Bank hitelkihelyezése, globális hitelek és partnerbankok.....	180
XI.7. A nem-kormányzati és civil szervezetek kapcsolatrendszere	181
XI.8. A szerző önéletrajza, tudományos tevékenysége és publikációi.....	187

Bevezető

A jelen doktori értekezés célja a multilaterális fejlesztési bankok általános fogalmának meghatározása, működésük és tevékenységük bemutatása, majd az egyes bankok jellemzése után olyan csoportosítási szempontok összeállítása, melyek meghatározóak a bankok működése, illetve tevékenysége szempontjából. A doktori értekezés a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Karának Doktori Iskolájában készült, és a szerző által az elmúlt 7 év során összegyűjtött tudásanyagot foglalja össze. Annak ellenére, hogy számos multilaterális fejlesztési bankról készült már elemzés, kevés az olyan átfogó tanulmány, mely teljes képet tud nyújtani ezen intézményekről. A legtöbb ilyen elemzés csak egy bankra (vagy bankcsoportra) koncentrál, és nem ritkán olyan egyoldalúan érintett felek állnak mögötte, mint az intézmény maga, vagy az intézmény reformjára törekvő civil szervezetek. Az ilyen civil szervezetek például számos tanulmányt adtak ki, amelyek gyakran nélkülözik a szakmai objektivitást. A kutatás célja olyan átfogó képet nyújtani a multilaterális fejlesztési bankokról, amely lehetővé teszi a független és részre hajlástól mentes elemzéshez szükséges objektivitást.

A doktori értekezésnek külön aktualitást ad, hogy Magyarország a 2004. év folyamán csatlakozott az Európai Beruházási Bankhoz, mely jelenleg a legnagyobb európai hitelkihelyezéssel rendelkező multilaterális fejlesztési bank. E jelentős esemény alkalmából időszerű áttekinteni az Európai Beruházási Bank és az ahhoz hasonló multilaterális fejlesztési bankok működését és főbb jellemzőit, illetve azok viszonyát Magyarországhoz. Bár az Unió csatlakozás szinte valamennyi területre kiterjedő hatása mellett valóban kevésbé látványos hatásokkal jár az Európai Beruházási Bankhoz való csatlakozás, azonban a magyar gazdaságpolitika szempontjából számos további előnnyel járhat, amit a hitelek egyre bővülő mértéke is alátámaszt.

A doktori értekezés 8 részből áll, melyek további fejezetekre vannak osztva. Minden rész rendelkezik egy rövid bevezetővel és egy összefoglaló fejezettel. Az összefoglalókat a VIII. rész egyben tartalmazza. Az egyes részek megközelítése a téma általános bemutatásától (definíció, működés) fokozatosan konkretizálódik (egyes bankok bemutatása és osztályozása), végül a doktori értekezés az utolsó részben egy konkrét intézményre, az Európai Beruházási Bankra összpontosít. Ezen utolsó részben a doktori értekezés az Európai Beruházási Bankra vetíti a korábbi részek általános ismereteit, így az a fentiek szerinti deduktív szemléletet alkalmazva az általánostól közelítenek a speciális témáig.

A világban számos multilaterális fejlesztési bank működik, a legkülönbözőbb tulajdonosi struktúrával és tevékenységi területtel. A multilaterális fejlesztési bankok bemutatása során a legismertebb elemzések többsége elsősorban a világbanki modellt követő nemzetközi fejlesztési bankokra koncentrál. Azonban az általuk felállított definíció nem alkalmazható több multilaterális fejlesztési bankra. A jelen tanulmány ezért egy tágabb definíciót alkalmaz, melyet az I.1. fejezet tartalmaz. A definíciót követően az I.2. fejezet az értekezés által alkalmazott fogalom négy alapelemet mutat be részletesen: a banki jelleget, a nemzetközi jogi státuszt, a magántőke bevonását és a közérdekű célok elősegítését. A négy

A tanulmány által alkalmazott megközelítés	
Általános	
I.	Definíció
II.	Felépítés
III.	Működés
IV.	Jogi státusz
V.	Egyes intézmények
VI.	Az intézmények osztályozása
VII.	EIB
Konkrét	

alapelem mellett az I.3. fejezet kiemel három olyan elemet mely nem kötelező eleme az multilaterális fejlesztési bankoknak, de több más elemzés is alapelemként mutatja be. Ezen elemek a fejlődő és a fejlett államok szembe állítása, a tanácsadási tevékenység és a politikai feltételek. A más hasonló intézményektől való elhatárolást követően az I.5. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok hibrid természetét mutatja be. Az utolsó fejezet a multilaterális fejlesztési bankok intézményi és működési környezetet mutatja be.

A multilaterális fejlesztési bankok felépítéséről szóló II. rész két fejezetből áll. A II.1. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok külső szervezeti kapcsolódásait mutatja be, míg a II.2. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok belső felépítéséből kíván általános következtetéseket levonni. A tanulmányban bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb intézményi rendszer részei. Ezen intézményi integrációnak két vetülete emelhető ki. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek (vertikális integráció), másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció). A horizontális integráció a bank kapcsolatát mutatja be más nemzetközi pénzügyi intézményekkel. A multilaterális fejlesztési bankok intézményi keretekeinek ezen második vetületét azok a nemzetközi pénzügyi intézmények nyújtják melyek a multilaterális fejlesztési bankokkal együttműködésben, azt kiegészítve végzik tevékenységüket. A II.2. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok belső felépítését mutatja be.

A III. rész a multilaterális fejlesztési bankok működését elemzi. Első fejezete a multilaterális fejlesztési bankok működését, a III.2. fejezet azok általános modelljét mutatja be részletesen. Mivel a multilaterális fejlesztési bankok működésének alapja azok banki jellege, a magánfinanszírozás adja a modell legfontosabb többletértékét más nemzetközi pénzügyi intézményekhez (például a fejlesztési alapokhoz) képest. Tekintettel arra, hogy a multilaterális fejlesztési bankok forrásait a magántőke biztosítja, kiemelten fontos az ilyen intézmények prudens működése, annak biztosítása, hogy a bank mindenkor eleget tudjon tenni hitelezői követeléseinek. A III.3. fejezet a modell egyik mintapéldáját mutatja be. Az Európai Beruházási Bank az egyik legrégebbi és legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank. A III.4. fejezetben bemutatásra kerülnek a pénzügyi modell forrásai, melyeket a multilaterális fejlesztési bankok különbözőképpen használhatják fel prioritásaik elősegítésére. A működési rész utolsó fejezete a bankok működését Magyarország szempontjából mutatja be.

A IV. rész a multilaterális fejlesztési bankok jogi természetét mutatja be. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi jellegükből adódóan elsősorban a székhelyüktől eltérő országok területén tevékenykednek. Ezért kiemelten fontos, hogy a multilaterális fejlesztési bank függetlenítse magát a hitelfelvevő állam jogrendszerétől. Ahhoz, hogy a nemzeti jogalanyok is elismerjék a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszát, a nemzetközi szerződésen túl szükség van jogszabályokra a nemzeti jog szintjén is. Jelenleg a magyar jogrendszerben öt multilaterális fejlesztési bank jogi státuszát garantálja magyar jogszabály. Az Európai Beruházási Bank státuszát két módon is rendezik a magyar jogrendszerben. A IV.1. fejezet bemutatja az egyes jogszabályokat. A IV.2. fejezet tárgya a multilaterális fejlesztési bankok jogi személyisége. A nemzetközi státusz révén a multilaterális fejlesztési bankok sok tekintetben a nemzeti jog felett állhatnak ezáltal egyenlő félként léphetnek fel államokkal szemben. A IV.3. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok feletti joghatóságról és a vitarendezésről szól. Amennyiben a multilaterális fejlesztési bankok függetlenítik magukat a nemzeti jogrendszerektől, szükség van a jogviták hatékony, végleges és kikényszeríthető rendezését biztosító vitarendezési fórumra. A IV.4. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok mentességeit mutatja be. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszú

intézményként számos olyan mentességgel rendelkezik, melyek nem állnak a kereskedelmi bankok rendelkezésére. A mentességek többsége a nemzetközi státuszából ered, és mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira kiterjed.

Míg az első négy rész elemzése általános érvényűek, az V. rész konkrét intézményeket mutat be. Az V. részben bemutatásra kerülő bankok –általában egy nagyobb keretintézmény részeként- megfelelnek a multilaterális fejlesztési bankok követelményeinek. Többségük regionális jellegű, bár tulajdonosaik között általában más régiók országai is szerepelnek. A legtöbb regionális multilaterális fejlesztési bankban számos kontinens sok országa vesz részt, többek között az átláthatóság javítása érdekében. Így egy kizárólag Európában és a volt szovjet köztársaságok területén működő bank aktív tulajdonosai között szerepel például Japán vagy Kanada. Egyes regionális multilaterális fejlesztési bankok azonban korlátozzák tagságukat. Ilyen például az Európai Beruházási Bank vagy az Északi Beruházási Bank, melyek tulajdonosi struktúrájának földrajzi korlátokat szabtak (Európai Unió, illetve a skandináv régió országai) A szélesebb körű tagság révén a multilaterális fejlesztési bank tulajdonosi struktúrája önmagában is komoly garanciát jelent.

A VI. rész osztályozási kritériumokat keres a multilaterális fejlesztési bankok sokaságában. Bár hitelprioritásaik különböznek, a multilaterális fejlesztési bankok működését figyelembe véve egy alapvető csoportosítási szempont fedezhető fel, mely a multilaterális fejlesztési bank méretétől és földrajzi helyzetétől függetlenül fennáll. A VI.1. fejezet a résztvevő felek érdekpólusai alapján csoportosítja a bankokat. Míg az első csoportosítás alapja a bankok működése, a VI. 2. fejezetben bemutatott szempont területi jellegű. Bár a multilaterális fejlesztési bank elnevezés magában hordozza a nemzetközi jelleget, nem jelent magától értetődően globális tevékenységet. A csoportosítás második kategóriájába a regionális fejlesztési bankok, míg a harmadikba a szub-regionális fejlesztési bankok tartoznak. A VI.3. fejezetben szereplő, szerkezeti szempontú csoportosítás az önálló és a keretintézménybe foglalt multilaterális fejlesztési bankokat különbözteti meg. A doktori értekezésben bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb rendszer részei. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek, mely hasonló vagy azonos tagsággal rendelkezik, és az adott multilaterális fejlesztési bank annak célkitűzéseit segíti elő (vertikális integráció egy nemzetközi szervezet elősegítésére). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges volt a nem banki jellegű tevékenységek határozottabb elkülönítésére több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett, melyek kiegészítik egymást).

A VII. rész célja az EIB részletesebb bemutatása. A VII.1. fejezet az Európai Beruházási Bank helyét mutatja be a multilaterális fejlesztési bankok között, illetve annak működési elvét, mely a függetlenség mellett szóló legfontosabb gazdasági érv háttére. A VII.2. fejezet az Európai Beruházási Bank függetlensége mellett hoz fel érveket a működés gazdasági szempontjából. A függetlenségi érvek szempontjából kiegyensúlyozottabb képet mutat a VII.3. fejezet, mely jogi szempontból elemzi az Európai Beruházási Bank függetlenségét. A VII.4. fejezet az Európai Beruházási Bank intézményi státuszára összpontosít. A VII. 5. fejezet az Európai Beruházási Banknak az Európai Unió jogrendszerébe való beágyazottságát foglalja össze. A VII. rész utolsó fejezete az Európai Beruházási Bank kapcsolatát mutatja be a többi Európai Unió intézménnyel és szervvel.

A téma meglehetősen specifikus, de multidiszciplináris jellege miatt számos jogágot érint. Az érintett jogágak tekintetében meghatározó az I. részben említett hibrid jelleg, így a nemzetközi

közjog és a bankjog kiemelkedő jelentőségű. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a bank jogviszonyaiban két alapvető jogi szintet lehet megkülönböztetni. A multilaterális fejlesztési bank, mint nemzetközi jogi személy, egyenlő félként léphet szerződésre más hasonló jogalanyokkal, intézményi viszonyaikat ezért a nemzetközi közjog szabályozza. Ugyanakkor a bankok közvetlenül is jogviszonyt létesíthetnek magánjogi személyekkel, hiteleket nyújthatnak kereskedelmi bankok vagy vállalatok részére, sőt egyes esetekben (például a privatizáció katalizátoraként) részesedést is szerezhetnek belföldi gazdasági társaságokban. A joghatóság, illetve az irányadó jogrendszer meghatározása ezért alapvető fontosságú, ami az alapokmány ellenkező rendelkezései hiányában a nemzetközi magánjog kollíziós szabályai alapján történik (például az EBRD működésének kezdetén). A nemzetközi jog és a tagállami jogrendszer között ver hidat az Európai Unió sajátos jogrendszere, amely egy részről közvetlen hatályával és alkalmazhatóságával másrészt az Európai Bíróság széleskörű joghatóságával egyaránt érinti a két jogi létsíkot. Ugyanakkor a jogi megfontolások mellett bemutatásra kerülnek nem jogi (elsősorban gazdasági) szempontok is. A doktori értekezés az elemzés teljesebbé tétele érdekében egyaránt alkalmaz elméleti és gyakorlati megközelítéseket a tárgy bemutatása során. Az elméleti megközelítések mind induktív módon, a rendelkezésre álló adatok alapján általános szabályok megállapításával, mind deduktív módon, az általános szabályokból levezetett gyakorlati következtetésekkel hangsúlyozzák az értekezés tudományos törekvéseit. Az értekezés először a korábbi anyaggyűjtés eredményei alapján kikristályosodó általános fogalmat állít fel, majd az I. rész második felében az általános fogalom gyakorlati vonatkozásait fekteti le (elhatárolás más intézményektől, gyakorlati jellemzők) illetve osztályozási kritériumokat alakít ki (VI. rész).

Az egyes részek alapvetően eltérő gyakorlati megközelítéseket alkalmaznak, az egyszerű leírástól az összehasonlításon át az összefüggések bemutatásáig. A II. és az V. rész alapvetően tények ismertetését tartalmazza, azonban amíg a II. rész a belső szervezeti és a külső intézményi kapcsolatokat vázolja, addig az V. rész az egyes konkrét intézményeket mutatja be. Egyetlen tudományos elemzés sem lehet teljes a tárgy történeti vonatkozásainak bemutatása nélkül, azonban a multilaterális fejlesztési bankok intézményének viszonylag rövid történelme, illetve az intézmények exponenciális növekedése, mind azok számában, mind azok méretében, a történeti vonatkozások helyett az aktuálisabb kérdéseket helyezi előtérbe. Ezért V. 1. fejezet csak röviden vázolja a történeti összefüggéseket. A IV. és a VI. rész egyaránt összehasonlító megközelítést alkalmaz, azonban eltérő módon. A IV. rész az egyes intézmények konkrét megoldásait tartalmazza az egyes jogi elemekre, míg a VI. rész az egyes osztályozási kritériumok alapján veti össze a multilaterális fejlesztési bankokat. Tekintettel a tárgy hangsúlyozottan nemzetközi közjogi jellegére, egyik rész sem alkalmazza azonban a hagyományos összehasonlító jogi megközelítést, azaz az egyes intézmények nemzeti jogban való konkrét megvalósulásának összevetését. A működési megközelítés az operatív aspektusokra koncentrál, az intézményi integráció tekintetében, mint egy ellenpólusként szolgál a jogi érvekkel szemben. A gazdasági megközelítés annyiban különbözik a működési vonatkozásoktól, hogy előbbi átfogóbb összefüggéseket is figyelembe vesz. Az értekezés jogi doktori iskolában készült, így a jogi megközelítés a szerző szándékai szerint átfogó prioritásként jelentkezik minden egyes fejezetben, azonban a IV. rész kifejezetten a jogi aspektusokra, így a jogforrásokra, a joghatóságra vagy a jogi személyiségre összpontosít.

A doktori értekezés által alkalmazott megközelítések

	Elméleti megközelítések	-----	Gyakorlati / empirikus megközelítések	
I. 1-3. fejezet	Induktív módszer		Egyszerű leíró megközelítés	V. rész
I. 4-5. fejezet VI. rész	Deduktív módszer		Történeti megközelítés	V. 1. fejezet
			Összehasonlító megközelítés	IV. rész, VI. rész
			Intézményi / szervezeti megközelítés	I. 6. fejezet, II. rész
			Működési megközelítés	III. rész
			Gazdasági megközelítés	III. rész
			Jogi megközelítés	IV. rész

A szerző ezúton szeretné megköszönni a kutatása során a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, és különösen a szerző témavezetője, Dr. Halustyik Anna és a Pénzügyi Jogi Tanszék részéről nyújtott támogatást és segítséget, és természetesen a türelmet a többéves kutatás során. Külön köszöni a Doktori Iskola vezetése, különösen Dr. Sólyom László és Dr. Gáspárdy László, illetve Dr. Frivaldszky János, valamint a Doktori Iskola titkára, dr. Landi Balázs és dr. Erdődy János türelmét és segítő útmutatását. A magyarországi kutatások során a szerző köszönettel tartozik Dr. Báger Gusztávnak, az útmutatásért és Dr. Botos Katalinnak a kezdeti inspirációért.

A külföldi tanulmányok tekintetében a szerző ezúton szeretné kifejezni köszönetét az Európa Tanács Fejlesztési Bankja Titkárságának, különösen Giusi Pajardinak, Günther Schirmernek és Tomas Venckeviciousnak azért, hogy betekintést nyújtottak az intézmény működésébe. Az Európai Parlamenti gyakorlat új távlatokat nyitott meg és egyben az egyik legjelentősebb publikációt biztosította. A Szerző külön köszönettel tartozik Mairead Cranfieldnek, George Pattersonnak, és Helmut Wernernek azért, hogy rábízta egy ilyen jelentőségű feladatot.

A kutatás egy állandó változásban lévő témát dolgoz fel, ezért előfordulhatnak pontatlanságok és eltérések, melyek az adott fejezet megírása óta következtek be. A szerző megköszön minden segítséget az ilyen pontatlanságok korrigálására. A javaslatokat az mworks99@yahoo.com e-mail címre lehet elküldeni.

Köszönettel

Dr. Mácsik Zoltán

I. rész, a multilaterális fejlesztési bank fogalma

A világban számos multilaterális fejlesztési bank működik, a legkülönbözőbb tulajdonosi struktúrával és tevékenységi területtel. Annak ellenére, hogy a Világbankról vagy az Európai Beruházási Bankról számos elemzés készült, kevés olyan átfogó elemzés áll rendelkezésre, amely valamennyi intézményt megvizsgálja, vagy legalább több intézményt is vizsgál, ráadásul nem áll mögötte olyan szponzor (például egy NGO), amely egy meghatározott álláspontot szeretne vizontlátni. Ennek megfelelően kevesen tudják nagyobb számú intézmény tulajdonságaival összevetni az alkalmazott meghatározást (amennyiben egyáltalán ilyen az adott tanulmányban előfordul). A doktori értekezés legelső fejezete ezért a legáltalánosabb elemzési megközelítést alkalmazza. Az elméleti fogalom-meghatározás azonban távolról sem öncélú: az egyes fogalmi elemek alapvető gyakorlati jelentőséggel bírnak, bármelyikük hiánya jelentős hatással van az adott intézmény működésére vagy épp működési költségeire. A multilaterális fejlesztési bankok bemutatása során a legismertebb elemzések többsége elsősorban a világbanki modellt követő nemzetközi fejlesztési bankokra koncentrál. Mivel azonban az általuk felállított definíció nem alkalmazható több multilaterális fejlesztési bankra, a jelen tanulmány ezért egy tágabb definíciót alkalmaz, melyet az I.1. fejezet tartalmaz.

Az I.2. fejezet a korábban felállított definíció négy olyan alapelemét mutat be részletesen, amelyet a szerző elengedhetetlennek tart: a banki jelleget, a nemzetközi jogi státuszt, a magántőke bevonását és a közérdekű célok elősegítését. A négy alapelem mellett az I.3. fejezet kiemel három olyan elemet, amelyet nem tekinti a definíciója kötelező részének, de több forrás is alapelemként mutat be. Ezen elemek a fejlődő és a fejlett államok szembe állítása, a tanácsadási tevékenység és a politikai feltételek. A következő fejezet a korábbi elméleti megközelítések gyakorlatibb vonatkozásaira összpontosítva a definíciónak megfelelő intézményeket határolja el más hasonló intézményektől.

Az I.5. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok hibrid természetét mutatja be. A multilaterális fejlesztési bankok a nemzetközi pénzügyi intézmények speciális csoportját alkotják, sajátos keverékei a nemzetközi szervezeteknek és a pénzügyi intézményeknek. A nemzetközi szervezetek jellegzetességei mellett multilaterális fejlesztési bankok egyben rendelkeznek a bankok legtöbb attribútumával is. A fenti kettős természet mindkét eleme meghatározó kelleke a multilaterális fejlesztési bankok működésének, de egyúttal komoly gyakorlati vonatkozásokkal is járnak. Az utolsó fejezet az előző fejezetekben körülírt intézmények működési környezetére összpontosít.

I.1. A multilaterális fejlesztési bank fogalma

A világban számos multilaterális fejlesztési bank működik, a legkülönbözőbb tulajdonosi struktúrával, működéssel és tevékenységi területtel. A kisebb multilaterális fejlesztési bankok (például az Északi Fejlesztési Bank) alig egy tucat tagállammal rendelkeznek, míg a Világbanknak több száz tagja van. A szegénység csökkentésétől az AIDS elleni küzdelmen és a gazdasági reformok elősegítésén át a kis és közép vállalkozások támogatásáig illetve a kutatás és fejlesztés előmozdításáig a legkülönbözőbb tevékenységi területekkel rendelkeznek, és a legkülönbözőbb régiókban tevékenykednek. Bár a multilaterális fejlesztési bankok sok közös jellemzővel rendelkeznek, kevés átfogó elemzés készült róluk.

Mivel az ilyen intézmények a nemzeti jog felett állnak, meghatározásukhoz kevés jogforrás nyújt segítséget. A legtöbb jogszabály (például az alapító nemzetközi szerződések) elméleti fogalom-meghatározások helyett gyakorlati kereteket határoznak meg, vagy az intézmény viszonyait rendezik más szervezetekkel illetve országokkal. Első pillantásra ígéretesnek a tűnik a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló 2000/12/EK¹ irányelv és az azt módosító 2004/69/EK irányelv², amelyek azonban csak az egyes intézményeket nevezik meg: „A 2000/12/EK irányelv 1. cikkének 19. pontja a „multilaterális fejlesztési bankokat” felsorolással határozza meg.³... ”A 2000/12/EK irányelv 1. cikkének 19. pontja helyébe a következő szöveg lép: „(19) »Multilaterális fejlesztési bank« a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, a Nemzetközi Pénzügyi Társaság, az Amerika-közi Fejlesztési Bank, az Ázsiai Fejlesztési Bank, az Afrikai Fejlesztési Bank, az Európa Tanács Letelepedési Alapja, az Északi Beruházási Bank, a Karibi Fejlesztési Bank, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, az Európai Beruházási Alap, az Amerika-közi Beruházási Társaság és a Multilaterális Beruházásbiztosítási Ügynökség;”⁴. A fenti felsorolás azonban nem nyújt általános útmutatást az ilyen intézmények meghatározásához.

Korunk digitális információ-áradataiban egyetlen kutatás sem lehet teljes az elektronikus források kielemezése nélkül. Számos multilaterális, kormányzati, nem kormányzati vagy más civil szervezet tesz közzé kutatásokat elektronikusan, egyedülálló kísérlet azonban a Wikipedia, amely egy fokozatosan bővülő, átfogó webes alapú független enciklopédia. Ezen enciklopédia tartalmaz meghatározást⁵ a multilaterális fejlesztési bankokra, amely azonban a referenciákból⁶ ítélve nem tekinthető tudományos alaposságúnak. A Wikipedia szerint „a multilaterális fejlesztési bank országok csoportja által létrehozott olyan intézmény, amely fejlesztési célú pénzügyi finanszírozást és szakmai tanácsadást nyújt. A multilaterális fejlesztési bankok jelentős tagsággal rendelkeznek, amelybe beletartoznak a fejlett adományozó és a fejlődő felvevő országok. A multilaterális fejlesztési bankok piaci feltételek mellett hosszú távú hitelekkel, a piacnál jobb feltételekkel nagyon hosszú távú hitelekkel és adományokkal finanszírozzák projektjeiket.” Annak ellenére, hogy a fenti elemzés nem tekinthető egyetemes érvényűnek, a Wikipedia egyszerűsége és könnyű elérhetősége miatt kiemelt referenciaforrásként való várható elterjedése valószínűsíti, hogy a fenti fogalom lesz a legelterjedtebb. A következő definíció is hasonló alapokra épít, és ezért mindkét fogalom

¹ a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló 2000. március 20-i 2000/12/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

² a „multilaterális fejlesztési bankok” fogalom meghatározása tekintetében a 2000/12/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról szóló 2004. április 27-i 2004/69/EK bizottsági irányelv

³ 2004/69/EK irányelv, (1) preambulumbekzdés

⁴ 2004/69/EK irányelv, 1. cikk

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Multilateral_development_bank

⁶ Bank Information Center (www.bicusa.org)

hasonló okok (a fejlett és a fejlődő államok szembeállítására) miatt nem felel meg maradéktalanul.

A multilaterális fejlesztési bankok bemutatása során a legismertebb elemzések többsége elsősorban a világbanki modellt követő nemzetközi fejlesztési bankokra koncentrál. Azonban az általuk felállított definíció nem mindig alkalmazható számos multilaterális fejlesztési bankra (például az Európai Beruházási Bankra). Az egyik legteljesebb elemzést a sussexi Institute of Development Studies készítette⁷, a svéd külügyminisztérium megbízásából. A szerző a multilaterális fejlesztési bank fogalmát az alábbiakban határozza meg:

*„A multilaterális fejlesztési bank olyan nemzetközi pénzügyi közvetítő, melynek részvényesei között mind a **hitelfelvevő** fejlődő országok, mind az **adományozó fejlett** országok megtalálhatóak. A magántőkepiacról és hivatalos forrásból származó erőforrásaikat azon célból mozgósítja, hogy jobb piaci feltételek mellett hiteleket nyújtson fejlődő országoknak, technikai segítségnyújtást valamint a gazdasági és társadalmi fejlődéssel kapcsolatos **tanácsadást** biztosítson, valamint különböző kiegészítő szolgáltatásokat nyújtson a fejlődő országoknak és a nemzetközi fejlesztési közösségnek.”*

Azonban a fenti definíciónak nem felel meg az Európában működő multilaterális fejlesztési bankok többsége. Az Európai Beruházási Banknak és az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának számos más funkciója is van (például kis és közép vállalkozások fejlesztése fejlett országokban, kereskedelmi bankok, mint közvetlen hitelfelvevők közreműködésével), és legfőképp nem a fejlődő országokra koncentrálnak, hanem a fejlett országok közül is gyakran a leggazdagabbakra. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja hitelkihelyezései arányosak a tulajdonhányaddal, így az egyik legnagyobb hitelfelvevő Németország. A tulajdonosi struktúra sem felel meg minden esetben a fenti definíciónak. Az Európai Beruházási Bank elsősorban az Európa Tanács Fejlesztési Bankjához hasonlóan működik, azonban kihelyezéseinek közel 15%-át olyan államok nyerik el, melyek nem tagállamok⁸. Ezért az alábbiakban a jelen doktori tézisek a multilaterális fejlesztési bankok meghatározása során eltekint a fejlődő - fejlett országok párhuzamba állításától és egy tágabb definíciót kíván alkalmazni. A kizárólag a fejlődő országok elősegítésére létrejött multilaterális fejlesztési bankokat egy alcsoportnak tekinti.

*A jelen tanulmány definíciója szerint a multilaterális fejlesztési bank **nemzetközi jogi személyiséggel** rendelkező **bank**, melynek tulajdonosai nemzetközi jogi személyek (államok és nemzetközi szervezetek). A multilaterális fejlesztési bank a **magántőkepiacokon** és egyéb hivatalos forrásból szerzett erőforrásait olyan **közcélok** megvalósítására fordítja, melyeket más módon nem, vagy nem a kívánt szinten lehetne elérni.*

A következő három fejezet e definícióra összpontosít. Először részletesen bemutatja annak alapelemeit, majd az sussexi definíciótól való eltéréseit. Az elméleti definíciókon felül az egyes bankokra vonatkozó jogszabályok is tartalmaznak utalásokat az ilyen intézmények fogalmának elemeire. Az Európai Beruházási Bank esetében az Európai Alkotmány III-394. cikke tartalmaz utalásokat a bank fogalmára, mely kimondja, hogy „A Bank feladata, hogy a **tőkepiac** igénybevételével és saját forrásai felhasználásával az **Unió érdekében** hozzájáruljon a belső piac kiegyensúlyozott és egyenletes fejlődéséhez. Ennek érdekében a Bank, **nyereségszerzési cél nélkül**, különösen kölcsönök és garanciák nyújtásával elősegíti a

⁷ Foresight and Policy Study of the Multilateral Development Banks, Institute of Development Studies, University of Sussex, ISBN: 91-7496-232-9

⁸ Az EIB portfóliójának részletes adatait a Társasági ügyviteli terv tartalmazza

következő projektek finanszírozását a gazdaság valamennyi ágazatában”. ... „Feladatának ellátása során az Európai Beruházási Bank, a strukturális alapoktól és egyéb uniós pénzügyi eszközökből kapott támogatásokhoz kapcsolódva, megkönnyíti beruházási programok finanszírozását.”

Bár nem maradéktalan fogalom-meghatározás, e cikk utal az Európai Beruházási Bank működésére és meghatározza működésének általános kereteit. A továbbiakban a III-394. cikk a)-c) pontja konkrét működési területeket határoz meg:

a) projektek a kevésbé fejlett régiók fejlesztésére;

b) projektek a vállalkozások modernizálására vagy átalakítására, illetve a belső piac létrehozása, illetve működése folytán szükségessé váló új tevékenységek kialakítására, ha ezek a projektek olyan terjedelműek vagy természetűek, hogy azokat az egyes tagállamokban rendelkezésre álló különböző eszközökkel nem lehet teljes egészében finanszírozni;

c) olyan projektek, amelyek több tagállam közös érdekét szolgálják, és olyan terjedelműek vagy természetűek, hogy azokat az egyes tagállamokban rendelkezésre álló különböző eszközökkel nem lehet teljes egészében finanszírozni.

I.2. A multilaterális fejlesztési bank fogalmának kötelező elemei

Az alábbiakban a második definíció alapelemei kerülnek bemutatásra.

Banki jelleg

Az első definíciótól eltérően e tanulmány a kifejezetten bankként működő nemzetközi pénzügyi intézményekkel foglalkozik. A multilaterális fejlesztési bankok banki jellege meghatározó tevékenységük szempontjából, hiszen egy multilaterális fejlesztési banknak ugyanúgy vissza kell fizetnie hiteleit, mint bármely kereskedelmi banknak. Az EBRD alapokmánya⁹ például meghatározza a veszteségek fedezetéül szolgáló források hierarchiáját¹⁰. A befektetői bizalom megtartása érdekében a nem hitelkihelyezési tevékenységet gyakran intézményi szinten elkülönítik (például az Európai Beruházási Alap az Európai Beruházási Bank esetében, vagy a Nemzetközi Fejlesztési Társulás a Világbank esetében). Más esetekben az ilyen tevékenységeket elkülönített számlán kezelik, megfelelő eljárási garanciákkal¹¹. A banki jelleg a multilaterális fejlesztési bankok alapvető megkülönböztető eleme az egyéb nemzetközi pénzügyi intézményekkel szemben, melyek nem-visszatérítendő segélyeket nyújtanak vagy forrásaikat nem a magántőke biztosítja (például az Európai Fejlesztési Alap forrásait a tagállamok biztosítják). A tanulmány az összetett nemzetközi pénzügyi intézménycsoportokon belül (például a Világbank, Északi Pénzügyi Csoport) kizárólag a banki jellegű részlegekre koncentrál (Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, Északi Beruházási Bank). Ezen elméletinek tűnő elhatárolás hangsúlyozásának oka az, hogy számos kritika elhanyagolja azt a tényt, hogy egy multilaterális fejlesztési banknak ugyanúgy vissza kell fizetni minden forrását, mint bármely kereskedelmi banknak. Ezt azonban számos kritika nem veszi figyelembe. Működési elvük bemutatása magyarázatot ad arra, hogy miért jelentenek a multilaterális fejlesztési bankok kedvező pénzügyi konstrukciót a tagállamoknak. A prudens működés figyelmen kívül hagyása azonban megdrágíthatja a működést. Vissza nem térítendő támogatások nyújtása nem

⁹ EBRD alapokmány 17. cikke 2. bekezdésének (i-vi) pontja

¹⁰ A multilaterális fejlesztési bankok működéséről szóló II. rész részletesen tárgyalja többek között a banki modell sajátosságait.

¹¹ A banki és a nem-banki jellegű források bővebben a működésről szóló III. részben kerülnek bemutatásra

tartható hosszú távon a visszafizetendő forrásokból. A multilaterális fejlesztési bank-konstrukció más forrásokkal kombinálva azonban kiküszöbölheti ezt a problémát.

Nemzetközi jogi státusz

Nemzetközi jogi státusza olyan biztosítékokkal látja el a multilaterális fejlesztési bankot, mely növeli működésének biztonságát. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi szerződésekkel jönnek létre, tulajdonosai nemzetközi státuszú jogalanyok (államok és nemzetközi szervezetek), valamint maguk is nemzetközi (közjogi) jogalanyisággal rendelkeznek¹². Az alapító szerződés, a nemzetközi jog szabályainak megfelelően kerül kihirdetésre és átültetésre a nemzeti jogba. A nemzetközi státuszuk kiemeli őket a kereskedelmi bankok közül, és biztonságos működést tesz lehetővé számukra a politikailag kevésbé stabil régiókban is. A nemzetközi jogalanyiség alapvetően különbözik a nemzeti jogi személyiségtől. A nemzetközi státusz révén a multilaterális fejlesztési bankok sok tekintetben a nemzeti jog felett állhatnak. Ezáltal egyenlő félként léphetnek fel (például hitelfelvevő) államokkal szemben. A mentességek egyik legfontosabb területe az adómentesség és a projekt kivitelezésének ellenőrzése alóli mentesség. A multilaterális fejlesztési bankok általában nem viselnek felelősséget a projektek kivitelezéséért, így a projekt kivitelezőjét vagy a projektgazdát terheli a fő felelősség a projekt esetleges hiányosságai esetén. Az projekt-kivitelezés végső ellenőrzése a hitelfelvevő állam feladata elsősorban, mivel a projekt és az azért elsődlegesen felelős jogalanyok annak joghatósága alá tartoznak. A legtöbb multilaterális fejlesztési bank azonban szintén rendelkezik erőforrásokkal (és belső struktúrával) e célra. A saját ellenőrzési struktúrák azonban aránytalanul megnövelhetik a bank működési költségeit, melynek alacsony költsége alapeleme működési elvének. A felvevő államok általában rendelkeznek a feladathoz szükséges erőforrásokkal és tapasztalatokkal. A legtöbb multilaterális fejlesztési banktól bizonyos mértékben eltérő az Európai Beruházási Bank jogi státusza, melynek tevékenysége során egyre nagyobb mértékben érvényesül az Európai Unió joganyaga, ezáltal részt ütve az EIB kezdeti nemzetközi jogi immunitásain (például az alkalmazottak adómentességén¹³).

A magántőke bevonása

A magántőke bevonása a banki működés egyik alapeleme. A multilaterális fejlesztési bankok kitűnő portfólió-diverzifikációs lehetőséget biztosítanak a globalizált nagybefektetőknek (például nyugdíj vagy egyéb befektetési alapoknak). A globális nagybefektetők megjelenése tette lehetővé a legtöbb multilaterális fejlesztési bank jelentős növekedését az elmúlt két évtizedben. A multilaterális fejlesztési bankok tevékenységét így közvetve a magántőke finanszírozza. A banki jellegből adódóan a tulajdonos tagállamoknak egy ilyen bank rendes működése az alapítás költségén felül gyakorlatilag nem kerül semmibe. Azonban egy hitelkihelyezés utólagos átütetése során a multilaterális fejlesztési banknak szem előtt kell tartania saját fizetőképességét is, mivel a Banknak el kell számolnia a piac felé. Amennyiben egy multilaterális fejlesztési bank például nem visszatérítendő támogatást folyósít, azt csak olyan forrásból teheti, mely azt lehetővé teszi. Ilyen forrás lehet például saját nyereség, vagy az - általában a részvényesek által biztosított - külső fedezet. Ez utóbbira példa az Európai Beruházási Bank és az Európai Unió fejlesztési politikájának együttműködésével létrejött

¹² Például az EIB esetében a Római Szerződés 266. cikke

¹³ Az Európai Beruházási Bank alkalmazottainak adómentességét az Európai Bíróság C-85/86 ügyben hozott ítéletében megszüntette a közösségi adó tekintetében, megtartva azonban az EIB-nek a nemzeti adókkal szembeni mentességét

FEMIP, mely során az EIB hiteleket, az Európai Fejlesztési Alap vissza nem térítendő támogatásokat és garanciákat biztosít.

A magántőke második szintű, még közvetlenebb bevonása azokban az esetekben fordul elő, amikor társfinanszírozás formájában a privátszféra szintén hajlandó beruházni egy olyan projektbe, melynek pénzügyi és fizikai kivitelezését egy multilaterális fejlesztési bank közvetve vagy közvetlenül rendszeresen ellenőrzi. A korábban említett nemzetközi jogi mentességek alól van egy kivétel. A magántőke általi finanszírozás során a legtöbb multilaterális fejlesztési bank ugyanolyan jogi státusszal rendelkezik, mint bármely más kötvénykibocsátó, tehát alá van rendelve a kibocsátás országának a kötvénykibocsátásra vonatkozó jogszabályainak.

Közérdekű célok

Elnevezésükből logikusan következik, hogy a multilaterális fejlesztési bankok célja a gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítése. A bankok a szűk értelemben vett gazdasági fejlesztés, azon belül is a fizikai infrastruktúra mellett számos, nem elsősorban fizikai végeredményre irányuló célkitűzést vezettek be, mint az emberi jogok és a környezetvédelem, illetve a humán tőke fejlesztése, de számos intézmény biztosít jelentős technikai segítségnyújtást¹⁴. A hosszú távú multilaterális fejlesztési banki hitelek célja nem a finanszírozási nehézségek áthidalása, hanem a strukturális fejlesztés előmozdítása. A multilaterális fejlesztési bankok létcélja olyan közérdekű projektek finanszírozása, melyet valamilyen okból (például kockázatos célországok vagy nem piacorientált projektek esetében) nem jut magánforrásokhoz. Bár az érintett közérdek erősen változó lehet, minden multilaterális fejlesztési banknak megvan a saját prioritása, ezért tudnak békésen együtt élni ugyanazon a földrajzi területen. Európában számos multilaterális fejlesztési bank tevékenykedik, azonban mindegyik más jellegű projektekre helyezi a hangsúlyt. Míg az Európai Beruházási Bank inkább a fejlett országok versenyképességét kívánja elősegíteni, az Európa Tanács Fejlesztési Bankja a kifejezetten szociálisan érzékeny projektekre helyezi a hangsúlyt, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank pedig a rendszerváltó országok átalakulását igyekszik elősegíteni. A későbbiekben bemutatásra kerül, hogy az európai intézmények kevésbé polarizáltak az érdekek tekintetében, mint a világ más régióiban aktív intézmények (élén a Világbankkal). Azok az elemzések, amelyek szerint az ilyen intézmények célja a szegény országok részére források biztosítása gazdag országok által¹⁵, nem veszik figyelembe olyan jelentős intézmények működését, mint az Európai Beruházási Bank.

I.3. Az első definícióban szereplő, de a második definícióból kimaradt elemek

A második definícióból kimaradt néhány elem, mely nem jellemzője valamennyi multilaterális fejlesztési banknak. Ezen elemek az alábbiakban kerülnek bemutatásra.

A fejlődő és a fejlett államok szembe állítása

A fejlődő és a fejlett államok szembe állításának egyértelműen ki kellett maradnia a tanulmány definíciójából. Az első definíció leginkább a világbanki modellt követő multilaterális fejlesztési bankokra (Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, az afrikai, ázsiai, latin-amerikai regionális fejlesztési bankok esetében) érvényes. Ez a modell azzal a céllal jött létre, hogy a fejlett országok minimális

¹⁴ ¹⁴ John W. Head: Losing the Global Development War, 14.o.

¹⁵ többek között lásd: : Például Roy Culpeper: Titans or Behemoths?, 4.o

saját erőforrással elő tudják segíteni a fejlődő vagy legkevésbé fejlett országok gazdasági és társadalmi fejlődését. Az Európában tevékenykedő fejlesztési bankok egy csoportja azonban kizárólag vagy döntő többségben a fejlett európai országokban tevékenykednek. Különösen a multilaterális fejlesztési bankok megreformálásáért küzdő nem kormányzati szervezetek nem veszik figyelembe ezt a különbségtételt¹⁶. A CEE Bankwatch civil szervezet az Európai Beruházási Bank 2002-es tőkeemelése idején négy fő területen indított lobbikampányt a bank reformjának előmozdítására: tájékoztatás, környezetvédelmi szabványok, fejlesztési mandátum és végül elszámoltathatóság és felügyelet¹⁷. A reform során a civil szervezet e négy területen a Világbankot tekintette összehasonlítási alapoknak. A „fejlődő országokat kizsákmányoló” multilaterális fejlesztési bankok sémája nehezen azonban illeszthető az Európai Beruházási Bankra, mely döntő többségben a (saját tulajdonosi struktúrájában nagyrészt fejlett és gazdag) államoknak hitelez, és olyan államokban finanszíroz projekteket, amelyekben az uniós adathozzáférési és környezetvédelmi szabályok már hatályban vannak. A későbbiekben a csoportosítási szempontokról szóló VI.1. fejezet az érdekpozíciók elemzése alapján külön csoportosítási szempontot alakít ki a multilaterális fejlesztési bank számára.

A tanácsadói funkció

A kiegészítő és tanácsadó szolgáltatásokat e doktori tézisek a svéd külügyminisztérium tanulmányához hasonlóan kiemelt fontosságúnak tartja, azonban a tanácsadás főleg azon multilaterális fejlesztési bankok tevékenységének fontos része, melyek elsősorban nem csak a fejlett országokban tevékenykednek (Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank)¹⁸. A tanácsadói tevékenység azonban nem a multilaterális fejlesztési bankok elsődleges tevékenysége, inkább tekinthető a befektetés kiegészítő biztosítékának. Mivel azonban más nemzetközi pénzügyi intézmények is foglalkoznak tanácsadói tevékenységgel, nem tekinthető a multilaterális fejlesztési bank definíciója kiemelt elemének. A Világbank például tekintélyes mennyiségű tudásanyagot biztosít, melyet regionális irodái révén közvetlenül el tud juttatni az érintett államokhoz. Az elmúlt években szinte valamennyi multilaterális fejlesztési bank komoly fejlesztéseket hajtott végre honlapján, így az elektronikus tájékoztatás e formája a nyilvánossággal való kapcsolattartás és a társadalmi párbeszéd egyik elsődleges eszközévé nőtte ki magát. Weber az EBRD 5 mandátuma között említi a rendszerváltó országok kormányai számára nyújtott tanácsadói szolgáltatásokat¹⁹. Paloni és Zanardi²⁰ egy 1993-as publikációra hivatkozva²¹ kiemelik azonban, hogy a megfelelő eredmények csak akkor érhetők el, amennyiben a projekthez megfelelő kezdeményezés társul, a kulcsszereplők egyetértenek az érintett problémákról politikákról és eszközökről, rendelkezésre áll politikai szintű akarat a reformokra illetve a választók támogatása a további konszenzusépítésre. Pozitív példaként hozzák fel Uganda reformját, amelynek során az ugandai kormány elkötelezte magát a szegénység mérséklése mellett, és aktívan részt vett a szakpolitika kidolgozásában, ugyanakkor az intézkedések jelentős részét elsősorban a hitelező országok tanácsai alapján dolgozták ki. A tanácsadás a donor országok számára komoly származékos haszonnal járhat, egyes esetekben a regionális

¹⁶ Például a CEE Bankwatch No reform no money kampánya, a CEE Bankwatch publikációi tekintetében lásd az irodalomjegyzéket, illetve a Világbank tekintetében lásd: South Centre: Reform of the World Bank Governing Structure,

¹⁷ <http://www.bankwatch.org/project.shtml?w=147578&s=168869>

¹⁸ EBRD alapokmány 11. cikk 1. bekezdés (ii) pont (v) alpontja, EIB alapokmány 18. cikkének 7. bekezdése

¹⁹ S. Weber: Origins of the European Bank for Reconstruction and Development, 28.o.

²⁰ Albero Paloni, Maurizio Zanardi: The IMF, World Bank and Policy Reform 21.o.

²¹ J.H. Johnson és S.S. Wasty: Borrower Ownership of adjustment programs and the political economy of reform

fejlesztési bankokhoz csatlakozó de nem a régióhoz tartozó országok tagsági költségeit enyhíti a tanácsadási szolgáltatások révén nyert bevétel²².

Politikai, társadalmi vagy gazdasági feltételek

Bár a tanácsadás mellett egyes multilaterális fejlesztési bankok társadalmi-gazdasági feltételeket is szabhatnak, egy Nyugat-Európában tevékenykedő banknak aligha lesz szüksége ilyen feltételekre a hitel-kihelyezéseinek biztosítékául. Az Európai Beruházási bank például nem is rendelkezik ilyen jogkörrel, de deklaráltan az uniós szakpolitikák által vezérelt („policy-driven”) bank. Ez azt jelenti, hogy a bank az Európai Unió politikai irányelveit konvertálja át a társasági ügyviteli tervében (Corporate Operational Plan, COP) konkrét projektekre. A bank maga nem szabhat társadalmi, gazdasági vagy politikai feltételeket hiteleihez, de szabhat helyette ilyen feltételeket az Európai Unió. Ez nem jelenti azt, hogy a bank nem fektet hangsúlyt a helyes igazgatási módszerek és a projektek átláthatóságának elősegítésére, de nem jogosult beleszólni a hitelfelvevők fiskális politikájába (a fiskális politikát az Európai Beruházási Bank esetében a stabilitási és növekedési egyezmény megfelelően szabályozza, illetve a Szerződés tartalmaz egy biztonsági záradékot). Az EBRD esetében azonban az alapokmány²³ kifejezetten előírja a politikai-gazdasági követelmények mérlegelését. A szakpolitikai kritériumok alkalmazása nem képezi valamennyi intézmény hitelezésének részét, de ennek révén lehetőség nyílna mélyreható változások elérésére, például a környezetvédelem²⁴, az emberi jogok vagy a költségvetési politika²⁵ terén. Alapvető újraelosztási rendszereket lehet átalakítani, de az aszimmetrikus jogviszony²⁶ révén hatékonyan lehet előmozdítani az esélyegyenlőséget például az oktatás vagy a kis és középvállalkozások terén. A tagállamok szakpolitikáinak megváltoztatása azonban egyes vélemények szerint megsérti a nemzetek önrendelkezésének jogát²⁷, mivel olyan intézkedéseket kényszerítenek az adott országra, amelyek ellentétesek az ország és a demokratikusan megválasztott kormány által a hitelezési feltételek nélkül meghozott rendelkezésekkel²⁸. Megjegyzendő azonban, hogy jogilag nem kötelező a hitelek felvétele a tagállamok számára. Más vélemények szerint²⁹ a multilaterális fejlesztési bankok olyan feladatokat látnak el, amelyet a piac már hatékonyabban tud ellátni. Ezen érv azonban nehezen védhető egy tervutasításos gazdaságból épen átalakuló kelet-európai ország vagy egy afrikai diktatúra esetében. John W. Head később a demokratikus deficitre vonatkozó kritikáknál³⁰ utal azon kritikákra, amelyek szerint a hitelfelvevő országok (például Afrikában) gyakran döntően antidemokratikus elemeket mutatnak, így az önrendelkezés nehezen hozható fel ellenérvként, mivel a hitelfelvevő országok kormányai a bank feltételei nélkül sem a polgárok akaratát érvényesítik. A szakpolitikák túlzott szerteágazása azonban azt idézheti elő, hogy az intézmény stratégiája túlságosan széttöredezik, és a horizontális témák egymást

²² John W. Head: *Losing the Global Development War*, 127. o.

²³ EBRD alapokmány 8. cikkének (3) bekezdése

²⁴ A környezetvédelmi prioritások bővebben a III.3. fejezetben kerülnek bemutatásra

²⁵ A költségvetési politika általában nem elsődleges célterülete az ilyen intézményeknek, illetve más intézmények fokozottabban követik nyomon (például az EU túlzott hiányra vonatkozó eljárása (Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 126. cikke, és különösen annak (11) bekezdésének második franciabekezdése) vagy az IMF). Az EIB alapokmány a Maastrichti kritériumok mellett külön is tartalmaz követelményeket a hitelfelvevők prudens költségvetési politikájára,

²⁶ Az aszimmetrikus jogviszonyról bővebben a VI. rész kétpólusú bankokról szóló fejezetében lesz szó, illetve lásd: John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 120.o.

²⁷ Bővebben: John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 114.o.

²⁸ A Világbank és a szuverenitás viszonya tekintetében lásd: Mary C Tsai: *Global ization and conditionality: Two sides of the sovereignty coin*

²⁹ például: Alan Beattie: *Raw Deal for Poor Nations Limits BACking for Free Trade*, *Financial Times*, 2002 4.12.

³⁰ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 119.o.

fogják ellehetetleníteni³¹. Jessica Einhorn olyan összetett tevékenységeket emel ki, mint például a 2000-es évek ázsiai gazdasági válságának enyhítése vagy a balkáni háborút követő újjáépítés elősegítése. John W. Head olyan kritikákra mutat rá továbbá, amelyek szerint az intézmények olyan, kifejezetten *Ultra Vires* területekre kalandoztak, mint az igazságügyi reform, a nők esélyegyenlőségére irányuló mikro-hitelek vagy szegénység mérséklése. Head a politikai kritériumok tekintetében 3 alapvető generációt különböztet meg: az első generációt a 40-es évek európai újjáépítésére irányuló IBRD tevékenysége határozza meg, amikor a bank még nem rendelkezett szakpolitikai mandátumokkal, a szerző szerint az IBRD nevéből a D (fejlesztés) kevés hangsúlyt kap. A második generációt az IDA és a regionális fejlesztési bankok létrehozása jellemzi. Ezen intézmények már jobban összpontosítottak a regionális jellemzőkre. A harmadik generációhoz a szerző az EBRD-t sorolja, amely már széleskörű politikai, gazdasági és környezetvédelmi feltételrendszerrel rendelkezett. Ezen evolúció összegzését követően két alapvető kérdést tesz fel: maradjanak-e meg a bankok alapokmányuk szűk értelmezésénél (ez különösen a legkorábbi intézményekre vonatkozik), vagy használják ki erőforrásaikat *ultra vires* feladatokra is, illetve mennyire válhatnak a fejlesztési bankok *de facto* szabályozóvá? Előbbi kérdés egyik alapeleme az, ki jogosult az alapokmány értelmezésére, amely a jogi részben kerül bemutatásra³². A második kérdés tekintetében a szerző arra a következtetésre jutott, hogy a multilaterális fejlesztési bankok nem rendelkeznek megfelelő erőforrásokkal egy multilaterális szabályozói hatáskör betöltésére. Ugyanakkor a bankok számos olyan területen igyekeztek pozitív irányba befolyásolni a hitelfelvevők társadalmi / gazdasági / politikai viszonyait, mint a környezetvédelem, az őslakosok / kisebbségek / nők esélyegyenlőségének védelme vagy a korrupció elleni küzdelem. A pozitív szándék azonban nem feltétlenül eredményez pozitív eredményeket. Az IMF és a Világbank makrogazdasági hitelezési feltételei („Conditionality”) sok esetben megosztják a közvéleményt és a szakirodalmat³³ egyaránt. Paloni és Zanardi bevezetőjükben megkérdőjelezik azt, hogy az intézmények valóban jobban ismerik a hitelfelvevő országok számára legelőnyösebb politikákat³⁴. A tanácsadási stratégia egyik alapelemét képező washingtoni konszenzus (amelynek alapelemei a költségvetési hiány csökkentése, a fizetési egyensúly helyreállítása, többek között a kereskedelmi liberalizációs és az állami tulajdon privatizációja révén) egyik alapvető kritikájaként azt hozza fel John W Head, hogy az pontosan a hosszú távú növekedést áldoztatja fel a rövid távú fizetőképesség érdekében³⁵.

I.4. A multilaterális fejlesztési bankok elhatárolása más hasonló szervezetektől és az azokkal közös jellemzői

Amíg az előző három fejezet a fogalom egyes elemeit határozta meg vagy zárta ki, az I.4. fejezet célja a korábbiakban meghatározott intézmények elhatárolása olyan intézményektől, melyek egy vagy több elemükben eltérnek a multilaterális fejlesztési bankoktól. A definíciónak megfelelő nemzetközi pénzügyi intézményekhez hasonló egyéb intézményeket gyakran csak egy-egy attribútum választja csak el a multilaterális fejlesztési bankoktól. A multilaterális fejlesztési bankok körül szerveződő pénzügyi csoportok (például a Világbank csoport, az Északi Pénzügyi Csoport, vagy EIB csoport) egyes tagjainak működése nem banki jellegű (például vissza nem térítendő segélyeket kezelnek (például az Európai Fejlesztési Alap esetében), vagy bankgaranciát nyújtanak (MIGA)). A nemzeti fejlesztési bankok közül van,

³¹ A Világbank tekintetében lásd: Jessica Einhorn: The World Bank’s Mission Creep 241.o.

³² Az alapokmányról bővebben a IV. részben lesz szó

³³ John W. Head: Losing the Global Development War, 56.o.

³⁴ Albero Paloni, Maurizio Zanardi: The IMF, World Bank and Policy Reform, 17.o.

³⁵ John W. Head: Losing the Global Development War, 175. o.

amelyik hasonló funkciókat lát el (pl. a Kreditanstalt Für Wiederaufbau), de hiányzik belőle a multilaterális tulajdonosi struktúra és a nemzetközi jogi személyiség. A tanulmány nem foglalkozik például a szovjet éra idején létrejött Nemzetközi Beruházási Bankkal³⁶ sem.

Nemzeti fejlesztési bankok

A multilaterális fejlesztési bankokhoz hasonló intézmények első kategóriáját a nemzeti fejlesztési bankok képezik. A nemzeti fejlesztési bankok (például a Magyar Fejlesztési Bank vagy a német Kreditanstalt für Wiederaufbau) hasonló finanszírozandó prioritásokkal rendelkeznek, mint a multilaterális fejlesztési bankok. Mindkét intézményi modellt olyan célok (köz célú projektek) finanszírozására hozták létre, melyeket a magántőke közvetlenül valószínűleg nem hajlandó finanszírozni. A banki jelleg révén működésük alapelve is hasonló, és egyik intézménynek sem célja a tulajdonosok számára minél nagyobb működési haszon kitermelése, tehát mind a nemzeti, mind a multilaterális fejlesztési bankok non profit jellegűek. Azonban a nemzeti fejlesztési bankok nem rendelkeznek multilaterális társaik nemzetközi státuszával és az ahhoz kapcsolódó kiváltságokkal és mentességekkel. Ezen intézmények és alkalmazottaik általában nem élveznek adómentességet, és nem rendelkeznek a nemzetközi szervezetek multilaterális struktúráival sem (például a tulajdonos országokat képviselő elsődleges és másodlagos plenáris szervvel).

A multilaterális fejlesztési banktól eltérő nemzetközi pénzügyi intézmények

A nemzetközi pénzügyi intézmény egy tágabb kategóriát jelent, amelybe beletartoznak a multilaterális fejlesztési bankok is. A multilaterális fejlesztési banktól eltérő nemzetközi pénzügyi intézmények (például a nemzetközi fejlesztési alapok, mint az Európai Fejlesztési Alap, a Nemzetközi Fejlesztési Társulás vagy a nemzetközi garancia alapok, mint a MIGA) rendelkeznek a nemzetközi szervezetek jogállásával illetve az abból származó kiváltságokkal és mentességekkel. Az ilyen pénzügyi intézmények gyakran közös intézményi keretekkel rendelkeznek a multilaterális fejlesztési bankokkal, mintegy kiegészítve azokat. A nem banki jellegű nemzetközi pénzügyi intézményeket hasonló célok előmozdítására hozták létre, és tevékenységüket a multilaterális fejlesztési bankokkal szoros együttműködésben végzik. Mindkét kategóriára jellemző a non-profit jelleg, azonban alapvető különbség, hogy a nem banki jellegű működés miatt tagállamok költsége magasabb. Mivel a nem banki jellegű nemzetközi pénzügyi intézmények által nyújtott támogatások gyakran nem visszafizetendőek, valamint azok forrásai is részben vagy egészben nem visszatérítendőek. A tagállamoknak az ilyen intézményeket folyamatosan tőkésítenie kell, amely folyamat gyakran komoly feszültségeket okozhat a finanszírozó államok között (hasonlóan az EU pénzügyi tervére vonatkozó, rendszeresen visszatérő feszült vitákhoz), illetve elbizonytalaníthatja a finanszírozás folyamatosságát.

Kereskedelmi bankok

A kereskedelmi bankok hasonló működési elvet követnek, mint a multilaterális fejlesztési bankok (sőt a kereskedelmi bankok jelentették a multilaterális fejlesztési banki modell létrehozásának működési modelljét). Forrásaikat mindét intézményforma a magánbefektetők révén szerzi, bár a multilaterális fejlesztési bankok köz célok finanszírozására gyakran kezelnek vissza nem térítendő forrásokat is. A két intézményforma képviselői többek között a

³⁶ Lásd bővebben: 1971. évi 7. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Beruházási Bank megalapítása tárgyában Moszkvában, 1970. július hó 10. napján aláírt Egyezmény és az Egyezményhez csatolt Bank-Alapszabály kihirdetéséről

kis- és középvállalkozások finanszírozása során annyira hasonló területeken tevékenykednek, hogy a kereskedelmi bankok gyakran egészítik ki a multilaterális bankok hiányzó lakossági részlegét³⁷. A kereskedelmi bankok azonban nem rendelkeznek a nemzetközi szervezetek részére fenntartott diplomáciai kiváltságokkal és mentességekkel, melynek hiánya gyakran lehetetlenné teszi a legkevésbé fejlett országokban való működést. A kereskedelmi bankok nem rendelkeznek a nemzetközi szervezetek adómentességével sem, ami érthető, tekintettel a kereskedelmi bankok profitorientált működésére. Annak ellenére, hogy egy kereskedelmi bank tulajdonosi struktúrája lehet nemzetközi, mivel tulajdonosai nem tagállamok, nincs szükség közjogi jellegű multilaterális struktúrára a döntéshozó szervekben. Cserébe jól kiépített lakossági részleggel bírnak, ami kitűnő csatornát biztosít a közcélú (például vállalkozásfejlesztési) források eljuttatására a végfelhasználók részére, különösen mivel a kedvezményezettek gyakran hitelfelvevői a kereskedelmi bankoknak. Ilyen együttműködésre került sor például az EIB és a HWB bank közötti vállalkozásfejlesztési projektek esetében).

A multilaterális fejlesztési bankok elhatárolása más hasonló szervezetektől és az azokkal közös jellemzői	
	1. Nemzeti fejlesztési bankok
Hasonlóságok	Hasonló finanszírozandó prioritások / célok (köz célú projektek) Hasonló működési alapelv (banki jelleg) Non profit jelleg
Különbségek	Nemzetközi státusz hiánya A nemzeti jog alá rendeltség Felelősségi szabályokat a nemzeti jogszabályok rendezik Multilaterális struktúrák hiánya
Példák	Magyar Fejlesztési Bank, Kreditanstalt für Wiederaufbau
	2. A multilaterális fejlesztési banktól eltérő nemzetközi pénzügyi intézmények
Hasonlóságok	Nemzetközi státusz Gyakran közös intézményi keretek a multilaterális fejlesztési bankokkal Non-profit jelleg Közös célok – gyakran szoros együttműködésben a multilaterális fejlesztési bankokkal
Különbségek	Tagállamok költsége magasabb (nem banki jellegű működés) A források egy része vagy egésze nem visszafizetendő
Példák	Nemzetközi fejlesztési alapok (Európai Fejlesztési Alap, Nemzetközi Fejlesztési Társulás), nemzetközi garancia alapok (MIGA)
	3. Kereskedelmi bankok
Hasonlóságok	Közös tevékenységi terület, széleskörű együttműködés Hasonló forrásgyűjtés, banki működés
Különbségek	Nemzetközi státusz hiánya Nemzetközi mentességek hiánya Adómentesség hiánya Szélesebb körű felelősség Multilaterális struktúrák hiánya Lakossági részleg (mely hiányzik a multilaterális fejlesztési bankoknál) Profit orientált működés
Példák	Együttműködések (például az EIB és a HWB bank közötti együttműködés vállalkozásfejlesztési projektekre)

³⁷ A mellékletben található az EIB partnerbankjainak felsorolása, de például az EIB alapokmánya (14. cikk (2) bekezdés) külön nevesíti a kereskedelmi bankokkal való együttműködést

I.5. A multilaterális fejlesztési bankok hibrid természetűe

Amellett, hogy a multilaterális fejlesztési bankok a nemzetközi pénzügyi intézmények speciális csoportját alkotják, sajátos keverékei a nemzetközi szervezeteknek és a pénzügyi intézményeknek. Az alábbiakban e kettős jelleg egyes elemei és az abból eredő következmények kerülnek bemutatásra. Az alábbiaktól eltérően kerül alkalmazásra a hibrid jellemző Kim Bizzarrini elemzésében, amely utal az uniós szervezetbe való beágyazottság és az intézkedési autonómia ellentétére³⁸. Amint az a VII. részben bemutatásra kerül, a bank sajátos autonómiával rendelkezik, amit az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata is megerősít. Ezen autonómia szükséges a befektetői bizalom fenntartásához, de nem alkalmazhatja a bank kifogásként arra, hogy mellőzhesse az uniós jogszabályok végrehajtását, például az uniós ellenőrzési szervekkel való együttműködés tekintetében.

Nemzetközi szervezeti jelleg

Amint a legtöbb nemzetközi szervezet³⁹, a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi

Az Amerika-közi Fejlesztési Bank kormányzótanácsa

szervezetekkel jönnek létre, tulajdonosaik nemzetközi státuszú jogalanyok (államok és nemzetközi szervezetek), valamint maguk is nemzetközi (közjogi) jogalanyisággal rendelkeznek⁴⁰. Ez utóbbi velejárója a diplomáciai mentesség, mely alapeleme a multilaterális fejlesztési bankok biztonságos működésének.

Az alkalmazottak diplomáciai privilégiumai⁴¹ különösen a hitelek visszaszerzése során lehetnek fontosak olyan országban, melyek esetleg a finanszírozott projektek végrehajtását megadóztnák. Különösen fontos a mentesség az olyan hitelek esetén, melyek célországga instabil politikai és/vagy gazdasági rendszerrel rendelkezik. A multilaterális fejlesztési bankok hitelkihelyezései sajátos közszükségleteket finanszíroznak, melyeket nem mindig lehet a magántőke segítségével ellátni. A multilaterális fejlesztési bankok áthidalják a magántőke (például a globalizáció hatására létrejött nagybefektetők) és közszükségletek között fennálló szakadékot.

³⁸ Kim Bizzarrini, *League of Gentlemen*, 6.o.

³⁹ A nemzetközi szervezetek koncepciójának sokszínségét hangsúlyozza Malcolm N Shaw, (*Malcolm N Shaw: International Law* 259.o.), egy szervezet nemzetközi jogalanyisága függ annak alapokmány szerinti jogállásától, hatásköreitől és a joggyakorlattól.

⁴⁰ Malcolm N Shaw: *International Law*, 1296.o.: a szerző a nemzetközi szervezetek alapvető jellemzőiként az államok közötti nemzetközi megállapodás révén történő létrehozást, az alapokmányt, a tagoktól független szervezet, a nemzetközi jog alapján történő létrehozást, valamint kizárólagosan vagy elsődlegesen államok tagságát sorolja fel.

⁴¹ Az intézmények és alkalmazottaik privilégiumait az alapító okmányok statútumai rendezik, (például CEB esetében: *Collection of fundamental texts: Third Protocol to the General Agreement on Privileges and Immunities of the Council of Europe* vagy EIB: *Statute and other provisions EIB Protocol No 34 on the Privileges and Immunities of the European Communities*, melyet Magyarországon a 1999. évi XXXIII. Törvény hirdetett ki)

Szervezeti szempontból a multilaterális fejlesztési bankok a nemzetközi szervezetek azon speciális csoportját alkotják (a legtöbb nemzetközi pénzügyi intézménnyel együtt), melyek kettős plenáris döntéshozó szervvel rendelkeznek (valamennyi tag képvisellel rendelkeznek). Az általában kormányzótanácsnak (governing board) nevezett szerv az általános döntéshozó szerv, mely a legfontosabb kérdésekben dönt (például tagfelvétel, alaptőke-emelés, stratégiai kérdések), és a legmagasabb (általában miniszteri) szintű képvisellel rendelkezik. A második szerv egy operatívabb döntéshozó szerv, mely az első szerv által hozott döntéseket hajtja végre az egyes konkrét projektek tekintetében. Az elsődleges szerv szavazati arányai nem minden multilaterális fejlesztési bank esetében képviselik a tulajdonosi arányokat (például tagonként egy szavazat vagy a célországoknak külön szavazati jogok). A második szerv tagja általában állandó delegált személy (például az Európai Beruházási Bank esetében) vagy a tagország közigazgatásában kialakított szakosodott szolgálat vezetője (például a Pénzügyminisztérium egyik főosztályvezetője az Európa Tanács Fejlesztési Bankja adminisztratív tanácsának magyar tagja).

A kereskedelmi bankoktól eltérően a multilaterális fejlesztési bankok nagymértékben rábízák magukat a hitelfelvevőkre a projektek kivitelezésében és ellenőrzésében, egyúttal igyekeznek mentesíteni magukat a projektek ellenőrzésének felelőssége alól. A bank pénzügyi működése szempontjából valóban közömbös, hogy egy állami garanciával vagy állam által felvett hitellel finanszírozott projekt fizikai kivitelezése milyen, azonban a multilaterális fejlesztési bank modell elsősorban közfeladatok finanszírozása született, így nem hunyhatnak szemet az esetleges hiányosságok felett. A multilaterális fejlesztési bankok kritikáinak egyik központi eleme a projekt monitoring, legfőképp a környezetvédelem tekintetében. Az nem kormányzati szervezetek tevékenységének hatására több multilaterális fejlesztési bankok is reformokat vezetett be a fenti területeken.

Banki jelleg

A nemzetközi szervezetek jellegzetességei mellett multilaterális fejlesztési bankok egyben rendelkeznek a bankok legtöbb attribútumával is. A nemzetközi pénzügyi piac prominens tagjaként legjobb hitelminősítésük segítségével eredményesen gyűjtik össze magánbefektetők megtakarításait. Ebből a szempontból a multilaterális fejlesztési bankok alig különböznek a hagyományos hitelintézetektől. Nem is különbözhetnek, mert állandó versenyben állnak a nemzetközi tőkepiacokon más befektetési lehetőségekkel. A multilaterális fejlesztési bankok többségének belső szervezeti felépítése a kereskedelmi bankok struktúráját követi, de nem csak felépítésükben, hanem működésükben is bankként funkcionálnak. A multilaterális fejlesztési bankok jelenleg a globalizált nagybefektetők közkedvelt portfóliódiverzifikációs célterületei közé tartoznak. Az Európai Beruházási Bank 2005. évi tevékenységi jelentésében⁴² vezető nemzetközi kibocsátóként jellemzi magát. Kitér arra, hogy a 2005. évi forrásbevonási program alapján a bank 330 ügyletben összesen 50 milliárd eurónak megfelelő összeget gyűjtött 15 különböző fizetőeszközben, és a különböző devizákban kibocsátott hosszú lejáratú kötvényein keresztül a bank összesen 23 milliárd euró értékű forrást akkumulált. A források legnagyobb részét (39%-át) az euró-alapú kibocsátások adták, további jelentős mértékben az amerikai dollár- (29%) és a font sterling-kibocsátások (20%) részesültek. Az összes kibocsátás 88%-a ennek révén a bank három törzsdevizájában (EUR, GBP és USD) valósult meg. A jelentés szerint a kibocsátási devizanemek körét a sokszínűség jellemzi: a három törzsdevizán kívül az EIB 12 különböző fizetőeszközben vont be forrásokat 2005-ben. A részvényeseinek szuverén (állami) minőségéből adódó elsőrangú adósminősítése,

⁴² A bank mint vezető nemzetközi kibocsátó, az Európai Beruházási Bank 2005. évi tevékenységi jelentése, 51.o.

valamint a kötvénypiacok stratégiai szemléletű megközelítésével a bank úgy érvel, hogy kivételes helyzetbe hozza a bank kötvényeit vásárló befektetőket, „mintha közvetlenül Európába fektetnének”. A bank felhívja a figyelmet arra, hogy az a tény, hogy részvényesei az Európai Unió szuverén-minősítésű állami kibocsátóiként jelennek meg, a bank kötvényeinek is egyedi és ugyanakkor változatos szuverén (kvázi állami) jelleget kölcsönöz, amit megerősít az, hogy a bank a három legnagyobb minősítő ügynökségtől is a legmagasabb, AAA-minősítést kapta. Ezen felül az EIB az egyik legnagyobb és leggyakoribb kötvénykibocsátó a nemzetközi tőkepiacokon: a teljes kötvénykibocsátási érték 2005-ben a tagállamok egyedi kibocsátásaival vetekedett. Az új EU-tagországok és csatlakozásra váró országok fizetőeszközeiben denominált források tekintetében a jelentés kitér arra, hogy az EIB külön figyelmet szentel az új EU-tagállamok, a csatlakozásra váró és a csatlakozó országok pénzpiacainak fejlesztésére: 1996 óta, amikor az EIB először bocsátott ki kötvényt ezekben a devizákban, a bank fokozatosan a legnagyobb nem állami kibocsátóvá nőtte ki magát a régióban. 2005-ben a bank változatlanul az új tagállamok és a csatlakozásra váró országok fizetőeszközeiben kibocsátott államkötvények vezető komplementer kibocsátójaként jelent meg ezeken a piacokon, összesen 1.518 millió euró értékű forrást gyűjtve (magyar forintban, lengyel zlotyban és török lírában). A többi európai devizát illetően a jelentés kiemeli a svájcifrank-kibocsátást, melynek eredményeképpen a bank összesen 1.100 millió frankot vont be forrásként (709 millió euró értékben). A svájci frankhoz hasonlóan, a svéd koronában jegyzett kötvénykibocsátás célja a bank jelenlétének további erősítése a referenciakötvény-piacon. A korábbi évekhez hasonlóan ebben az évben is volt norvégkorona-kibocsátás, és a bank első ízben bocsátott ki kötvényt izlandi koronában. Az EIB meghatározó kibocsátóként 2005-ben konszolidálta jelenlétét az ázsiai és csendes-óceáni pénzpiacokon, ahol japán, ausztrál és új-zélandi dollárban bocsátott ki kötvényeket. A fenti adatok jól szemléltetik, hogy az elmúlt évtizedekben a multilaterális fejlesztési bankok egy része (leginkább az Európa Tanács Fejlesztési Bankja és az Európai Beruházási Bank esetében) miért tudta sikeresen finanszírozni saját erőből növekedését. A multilaterális fejlesztési bankok tulajdonosai államok és nemzetközi szervezetek, így az általuk kibocsátott kötvények visszafizetése garantált. A multilaterális tulajdonosi struktúra által garantált hitelminősítés a modell egyik legfontosabb alapeleme. A magas presztízzsel rendelkező donor államok kompenzálják a kevésbé prudens hitelfelvevőket, és az abból eredő gyengébb portfóliót, mintegy kockázatközösséget alkotva.

Ugyanakkor a multilaterális fejlesztési bankoknak ügyelniük kell a hitelkihelyezéseik biztonságára. Ezt sok (leginkább a Világbankkal kapcsolatos) kritika⁴³ figyelmen kívül hagyja. A multilaterális fejlesztési bankoknak általában vissza kell fizetnie forrásait, csak ritkán, a nem saját forrásból finanszírozott projektek⁴⁴ menedzselése esetén, engedheti meg magának azt a luxust, hogy nem igényli egy projekt pénzügyi sikerességét, vagy legalább a hitel visszafizetését. A veszteségeket a hitelkihelyezések feltételei is megsínylik, amint az a Világbank esetében történt a dél-kelet ázsiai és a dél-amerikai válságok után.

A banki jelleg mellett több tipikus banki jellemző hiányzik a multilaterális fejlesztési bankokból. Ilyen a lakossági fiókrészleg. A multilaterális fejlesztési bankok esetén a források közreműködők révén jutnak el a célszemélyekhez. A közreműködő lehet egy kereskedelmi bank, mely rendelkezik lakossági részleggel (például kis- és középvállalkozások esetén) vagy az állami adminisztráció (például infrastruktúra beruházás esetén). A minimalizált működési költségek miatt alacsonyan tartott adminisztráció azonban akadály lehet a projekt értékelési mechanizmusok hatékonysága szempontjából.

⁴³ Különösen a CEE Bankwatch elemzései, lásd bővebben: www.bankwatch.org

⁴⁴ Például az EIB esetében az Európai Fejlesztési Alap hozzájárulásának kezelése az afrikai, karibi és csendes-óceáni térségben, illetve elkülönített alapok kezelése a mediterrán partnerségi megállapodás (FEMIP) keretében

A fenti kettős természet mindkét eleme meghatározó kelléke a multilaterális fejlesztési bankok működésének. Bármelyik kiiktatása (például egy esetleges reform során) ellehetetlenítené a bank hagyományos működését. Ha nem bankként tevékenykedne (például túlnyomó többségben segítyeket nyújtana), nem tudná a magántőke révén finanszírozni tevékenységét. A nemzetközi státusz megszüntetése megvonná a banktól számos többletbiztosítékát, mely jelentősen megrágtaná a bank működését.

A multilaterális fejlesztési bankok hibrid természete	
Banki jellemzők	Nemzetközi szervezet
Banki tevékenység (hitelfelvétel és kihelyezés)	Tulajdonosai államok és nemzetközi szervezetek
Hitelminősítés meghatározó a működésre	Nemzetközi jogi személyiség a működés operatív részének megkönnyítésére
Nincs lakossági szolgáltatás	Kereskedelmi bank, vagy állami adminisztráció közreműködése
Jórészt magántőke-források	Közcélok finanszírozása
Független végrehajtó struktúra és menedzsment	Két plenáris döntéshozó szerv

I.6. A multilaterális fejlesztési bankok működési környezetének elemei

Annak ellenére, hogy a multilaterális fejlesztési bankok jogilag önállóak, működésük nem független a külső behatásoktól. A multilaterális fejlesztési bankokat egy sajátos intézményrendszer veszi körül, amely elősegíti működésüket. Elemzése során az intézményi megközelítés egy sajátos formáját alkalmazza Michelle Miller-Adams⁴⁵, aki a Világbank környezetének négy elemét különítette el: ügyfelek (hitelfelvevő fejlődő országok), beszállítók (magánbefektetők, tulajdonos tagállamok), szabályozók és versenytársak (bi- és multilaterális fejlesztési rendszer, magánbefektetők). Az alábbiakban a doktori tézisek ezen csoportosítást részben követik, de nem minden esetben veszik át annak megközelítéseit.

A multilaterális fejlesztési bank ügyfelei a hitelfelvevő (azonban csak a Világban esetében fejlődő) országok, melyek igénybe veszik a bank által nyújtott hitelezési szolgáltatásokat. A legtöbb bank fokozatosan bővítette nemcsak ügyfélkörét (a világbank például több mint 100 hitelfelvevő országgal rendelkezik), de szolgáltatásait is (a hagyományos hitelezésen felül garanciabiztosítástól a fejlesztési tanácsadástól sok más szolgáltatást is nyújt). Szűk értelemben a bank elsődleges ügyfelei a hitelfelvevő tagállamok, de kiegészítő tevékenységei a teljes fejlesztési közösség javára szolgálnak.

A multilaterális fejlesztési bankok beszállítói a bank részére hitelező magánbefektetők. A bank tőkéjét a tagállamok adják, ténylegesen azonban a bank hitelezői, a magánbefektetők biztosítják a bank forrásait. Számos esetben az alaptőkének csak egy töredékét fizetik be a tulajdonosok, a fennmaradó részt készenlétkben tartják lehívás esetére⁴⁶.

A Miller Adams könyv a Világbankra összpontosít, így annak versenytársaiként a bi- és multilaterális fejlesztési rendszert jelöli meg. Előbbi kategóriába tartoznak az egyes fejlett országok külső fejlesztési ügynökségei (például az amerikai Nemzetközi Fejlesztési

⁴⁵ Michelle Miller Adams: The World Bank, Routledge Studies in Development Economics, 1999.

⁴⁶ A multilaterális fejlesztési bankok működéséről bővebben a III. részben lesz szó

Ügynökség), míg utóbbi csoportba például a regionális fejlesztési bankok. E csoportosítás valóban maradéktalanul alkalmazható a Világbankra, azonban az Európai Beruházási Bank működését azonban csak részlegesen fedi le. Az EIB például a fejlesztési ügynökségek mellett azonban az EU alapjaival is konkurál (illetve együttműködik). A regionális fejlesztési bankok egymással is versenyeznek, de számos más, például nem visszatérítendő multilaterális forrással is. A versenytársak harmadik csoportját a magánbefektetők által biztosított források képezik. A verseny azonban nem a legmegfelelőbb kifejezés, mivel az elsődleges cél továbbra is az, hogy gazdasági és társadalmi célkitűzéseket a gazdasági szereplők révén értsék el⁴⁷. A multilaterális fejlesztési bankok kedvezőbb feltételekkel biztosítanak hiteleket, azonban nem elhanyagolható az a tény, hogy túlzott igénybe vétele torzítja a versenyt és leronthatja a gazdaság hatékonyságát. A legtöbb bank ezért kiegészítő jelleggel biztosít forrást, és megköveteli a magántőke bevonását. A Világbank esetében Alapokmánya tiltja meg azt, hogy a magántőkével versenyezzen projektekért.

A negyedik kategória a szabályozási környezet, mely a multilaterális fejlesztési bankok esetében jelentősen korlátozott, tekintettel ezen bankok nemzetközi státuszára és az ebből eredő nagymértékű függetlenségére. Az egyetlen kivételt a kötvénykibocsátás jelenti, melynek során a fejlesztési bankra a kibocsátás országának jogszabályai alkalmazandóak⁴⁸. Ezen felül az egyetlen szabályozó a tulajdonos tagállamok közössége, csak néhány esetben van lehetőség közvetett vagy közvetlen befolyásolásra. Még a legszorosabban beágyazott EIB esetében sem rendelkezik az Európai Parlament komoly beleszólással az intézmény alapvető működési kereteibe. Az Európai Bíróság joggyakorlata alapján⁴⁹ azonban Európai Beruházási Bankot köti az unió joganyaga, így az EU jogalkotói egyben az EIB szabályozói is. Akkor is, ha magára a bankra nem vonatkoznak a projekt kivitelezésére vonatkozó jogszabályok, a projekt végrehajtásáért felelős projektgazdára igen, így közvetve a projekt-kivitelezésre vonatkozó nemzeti jogszabályok alkalmazhatóak a multilaterális fejlesztési bankok forrásainak felhasználására.

A multilaterális fejlesztési bankok működési környezetének elemei: ügyfelek, beszállítók, versenytársak és szabályozók		
	Miller Adams	A jelen értekezés
Ügyfelek	Fejlődő országok	Valamennyi hitelfelvevő ország
Beszállítók	Hitelezők, tagországok	Hitelezők
Versenytársak	Bi- és multilaterális fejlesztési rendszer, magántőke	Bi- és multilaterális fejlesztési rendszer, magántőke
Szabályozók	Kibocsátás tagállama, tulajdonosok	Kibocsátás tagállama, tulajdonosok, EU, projekt kivitelezési szabályok

A fenti csoportosítást azonban nem az ilyen intézményekre tekintettel dolgozták ki, ezért hagyományos vállalkozásokra szabott fenti kategóriák mesterségesnek hatnak egy non-profit / nemzetközi intézmény esetében. A fejezet az alábbiakban a fejlesztési modell külső elemeit mutatja be (a belső szerkezet a későbbiekben kerül bemutatásra). A multilaterális fejlesztési bankok működése során számos külső intézménnyel kerülnek kapcsolatba.

⁴⁷ Lásd: John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 112.o.

⁴⁸ Miller Adams: 17. oldal

⁴⁹ lásd a C-370/89. sz. Roland Etroy kontra Európai Beruházási Bank ügyben hozott ítélet

Az alábbi ábra 3 szintet különít el. Az első oszlopban a nemzeti és nemzet alatti szintű elemek tartoznak. A második oszlop az intézménnyel egy szinten található elemeket tartalmazza. A harmadik oszlop a nemzetközi szintű elemeket sorolja fel.

A **nemzeti szint** jellemzően magánjogi szintet jelent. A bank és a szint egyes eleminek jogviszonyaira az adott ország (például kötvénykibocsátásra vonatkozó) magánjogi szabályai alkalmazandóak. A bank szempontjából ezen szint legfontosabb eleme a tőkepiac, melyről a bank forrásait szerzi. Piaci, egyúttal egyfajta ellenőrző szerepet is betölt, mivel a nem eléggé biztonságos hitelpolitikát vagy a transzparencia hiányát a piaci is megbünteti. A nemzeti szint másik két elemét a multilaterális fejlesztési bankok közvetett és közvetlen kedvezményezettjei alkotják. A multilaterális fejlesztési bankok közvetlen hitelfelvevői államok vagy magánjogi jogalanyok (vállalatok, például bankok) illetve önkormányzatok lehetnek. A magánjogi közvetlen kedvezményezettek egyes esetekben közvetlen kapcsolatban állnak a bankkal. Gyakran azonban az érintett tagállam veszi fel a hitelt, és juttatja el a végső kedvezményezettekhez. Bár a nemzeti szintet képviselik, a tulajdonos tagállamok szerepét a belső felépítésről szóló II.2. fejezet mutatja be bővebben.

Az **intézményi szinten** található az egyetlen olyan intézmény, amely ellenőrzést gyakorolhat a fejlesztési bank felett. A **nemzetközi keretintézmény** biztosítja a bank létrehozásához szükséges összefogást, de gyakran egyben meghatározza annak intézményi kereteit. Az ilyen keretintézmény kötelező szabályokat alkothat a bank számára (ez azonban bankonként változó), és ellenőrzést gyakorol a bank felett. Egyes esetekben stratégiai irányítási jogokkal is rendelkezhet, azonban a legtöbb esetben nem szólhat bele a bank operatív működésébe. Az intézményi szereplők másik jelentős kategóriáját a nem kormányzati szervezetek jelentik. Felügyeleti intézmény hiányában a multilaterális fejlesztési bankok működésének egyik problémás eleme az ellenőrzés hiánya. A keretintézmények csak közvetett felügyeletet gyakorolhatnak (amennyiben rendelkeznek ilyen jogkörrel), a tagállamok pedig nem feltétlenül érdekeltek a pénzek elköltésének korlátozásában, mivel ők azok akik általában elköltik azt.

A **civil szervezetek** gyakran a „társadalom lelkiismeretét” képviselik, még ha nem is mindig feltétlenül objektív kritériumok alapján. John W Head elemzésében⁵⁰ a civil és nem-kormányzati szervezetek az általa demokratikus deficitként összegzett kritikák egyik fókuszpontjaként és az egyének bevonásának egyik fő eszközeként szerepelnek. Head szerint fontos lenne megfelelő egyensúlyt kialakítani a civil szervezetek és a társasági érdekeket képviselő lobbik között, de nem tartja veszélyesnek a vállalati érdekérvényesítés jelenlegi szintjét és hatékonyságát. Ugyanakkor felhívja a figyelmet arra a folyamatra, amelynek során a legtöbb bank az elmúlt 5 évben jelentősen javította a civil szervezetek bevonására vonatkozó politikáját és módszereit. Nem-kormányzati szervezetek működtek közre világbanki projektek végrehajtásában (például menekültek segítésében), de számos olyan fórumot szerveztek, amelynek célja a civil szervezetek bevonása volt⁵¹. Head négy fő területen lát lehetőséget a nyilvánosság bevonására: az első a nyilvánosság közvetlen bevonására alkalmas mechanizmusok kiépítése a döntéshozatal megelőzően. Ilyen mechanizmusra az Egyesült Államok közigazgatási eljárási törvényből hoz példát, de hasonló

⁵⁰ John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 117.o.

⁵¹ EIB: <http://www.eib.org/about/partners/cso/index.htm>

Ázsiai Fejlesztési Bank: <http://www.adb.org/NGOs/consultations.asp>

Világbank: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/CSO/0,,contentMDK:20094158~menuPK:220430~pagePK:220503~piPK:220476~theSitePK:228717,00.html>

mechanizmusokat hoztak létre például az Európai Alkotmány kidolgozásakor⁵². A Világbank később bemutatásra kerülő vizsgálóbizottsága is hasonló feladatokat lát el. A második szint az érdekelt felek közvetlen bevonását jelenti, a tagállami fórumok közvetítésén felül⁵³. A harmadik szint a nem-kormányzati szervezetek közvetlen bevonását jelenti, végül a negyedik lehetőség a bank helyi irodájának hatékonyabb integrálását igényeli annak érdekében, hogy a bank közvetlen kapcsolatot tarthasson fenn az érintett felekkel és a civil szervezetekkel.

A civil szervezetek mögött azonban gyakran áll valamilyen ideológia vagy érdekcsoport, mely a szervezet tevékenységét meghatározza⁵⁴. Az egyik legjelentősebb csoport, a CEE Bankwatch tevékenysége átfogja a legtöbb Kelet- és Közép-Európában működő intézményt, és több aspektusból vizsgálja azok működését, de álláspontjára nézve általában meghatározó a tagszervezetek megközelítése. A Bankwatch keretében kidolgozott EIB kampány az olyan lényeges területeket emelte ki az EIB esetében, mint a normák hiánya az EIB által finanszírozott projektek kivitelezése során⁵⁵, különös tekintettel az EU-n kívüli tevékenységekre. Különösen a fejlődő országok esetében, ahol a fejlesztési prioritások eltérőek lehetnek. Az Európai Unió kívüli országok nemzeti normái nem mindig állnak olyan magas szinten, mint az Unió szabályok, előfordulhat, hogy ilyen nem is létezik. Ugyanakkor a Bankwatch nem talált egyértelmű iránymutatásokat arra, hogy az EIB tekintetében azok kötelezőek-e, és ha igen, miképpen érvényesítheti az Unió vonatkozó politikáit vagy jogszabályait ezekben az esetekben. Másik kiemelt terület a társadalmi ellenőrzés. A civil szervezet kiemeli az Aarhusi Egyezmény⁵⁶ környezeti információk hozzáférhetőségére vonatkozó rendelkezéseit valamint kritikákat fogalmaz meg az EIB személyzeti állománya és a környezetvédelmi aspektusok tekintetében is (más hasonló intézményekkel való összehasonlításban is). A hitelkihelyezés tekintetében a szervezet a szerintük nehezen ellenőrizhető „globális” hitelek veszélyére hív fel. Egy viszonylag új kezdeményezés a Counterbalance-EIB, amely a mérlegfő-összegét tekintve jelenleg legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank, az Európai Beruházási Bank tevékenységére összpontosít. Magyarországon két szervezet rendelkezik magyar tagszervezettel. A Magyar Természetvédők Szövetsége a CEE Bankwatch és a Friends of the Earth International magyar partnere illetve tagszervezete.

Magyar partnerszervezetek és elérhetőséik		
Szervezet neve	Keretszervezetek	Elérhetőségek
Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület	CEE Bankwatch	http://www.etk.hu/etkism.htm Tel: 269-4460 Drótposta: etkpop@zpok.hu
Magyar Természetvédők Szövetsége	CEE-Bankwatch / Friends of the Earth	http://www.mtvsz.hu/magunkrol.php 1091 Budapest, Üllői út 91/b. 1450 Budapest, Pf.: 123. Telefon: (1) 216-7297 info@mtvsz.hu

⁵² A Konventről bővebben: <http://european-convention.eu.int/bienvenue.asp?lang=EN>

⁵³ A civil szervezetek e téren jelenleg legjelentősebb együttműködési fórumai a CEE Bankwatch (www.bankwatch.org) és a Counterbalance (<http://www.counterbalance-eib.org>)

⁵⁴ Az egyes civil szervezetek honlapjukon általában meghatározzák azok irányultságát, a CEE Bankwatch esetében például lásd: <http://www.bankwatch.org/about/>, illetve a Counterbalance-EIB esetében lásd: <http://www.counterbalance-eib.org/About-us.html>

⁵⁶ Lásd többek között: Jeremy Wates: NGOs and the Aarhus Convention, 167.o.

A civil szervezetek tevékenységét a célszervezetekhez hasonlóan meghatározza a nemzetközi jelleg, mivel a nemzeti keretek olyan mértékben korlátozzák le a tevékenységi köruket, amely lehetetlenné tenné a hatékony fellépést (vagy szinte bármilyen eredmény elérését). A civil szervezeteknek szinte valamennyi fent vázolt környezeti elemre hatást kell gyakorolniuk, a közvetlen projekt kivitelezőtől az illetékes hatóságokon (például környezetvédelmi engedélyek megadásának befolyásolása), a kormányzati döntéshozókon (projektek kidolgozása és benyújtása) és a kormányzati multilaterális szintű állásponton át a nemzetközi szervezet döntéshozatali fórumáig (például lobbizás az Európai Parlamentben). Ennek megfelelően horizontális és vertikális együttműködések mentén szervezetek egész hálózata jött létre. Egyes nem kormányzati szervezetek egy adott intézményre összpontosítanak (például a Counterbalance), mások több ilyen intézményt követnek nyomon (CEE-Bankwatch), esetleg a nem banki jellegű nemzetközi pénzügyi intézményekkel együtt (IFI-Watchnet) de előfordul, hogy a multilaterális fejlesztési bankok a szerteágazó tevékenységek csak egyik területét jelentik (Friends of the Earth). Utóbbi szervezet a fejlesztési politikától a menekülteken át a környezetvédelemig számos területet felölel. Az olyan legújabb nemzetközi tendenciák, mint a Riói Nyilatkozatban megfogalmazott nyilvánosság részvétele⁵⁷ vagy az Aarhusi Egyezmény a civil szervezetek jelentőségének erősödését valószínűsítik⁵⁸, a közelmúlt kampányai (például az Aarhusi Egyezmény EIB által alkalmazása tekintetében) számos esetben értek el előrelépéseket.

A szervezetek együttműködése földrajzi tekintetben is több szinten zajlik. Egyes szervezetek széleskörű, számos kontinensre kiterjedő nemzetközi együttműködési hálózatot alkotnak, és elsődleges tevékenységük a helyi szervezetek tevékenységének koordinálása, illetve a fellépéshez szükséges ismeretek biztosítása és a tudásmegosztás. A tagok hasonló tevékenysége és céljai olyan széleskörű hálózatok létrehozását eredményezi, mint akár maga a

nyomon követett szervezet (vagy jelenség). Az IFIwatchnet⁵⁹ az Afrikai Fejlesztési Bank, az Ázsiai Fejlesztési Bank, az EBRD, az EIB, az IADB, az IMF és a Világbank-csoport tevékenységét kíséri (kritikus) figyelemmel, több tucat tag és partner-szervezettel rendelkezik világszerte⁶⁰, közel 60 tagszervezete az összes érintett kontinentst átfogja, ugyanakkor nem rendelkezik NGO jogállással. A legszerteágazóbb tevékenységgel rendelkező szervezet a Friends of the Earth International, amely egyben a legnagyobb

hálózattal is rendelkezik (5 kontinens 77 országban, hazánkban a Magyar Természetvédők Szövetsége képviseli). (Eltételezve természetesen a legnagyobb Transparency Internationaltól, amely azonban csak közvetetten foglalkozik a multilaterális fejlesztési bankokkal) Eggyel alacsonyabb szinten olyan NGO-k találhatóak, melyek egy-egy övezetre vagy régióra összpontosítanak, de jelentős nemzetközi vonatkozásokkal rendelkeznek. A Counterbalance-EIB például az Európai Beruházási Bank főbb tagországaiban és régióiban meglévő (és korábban bizonyított) szervezetek révén képviselteti magát. Kelet Európában a már említett

⁵⁷ Laurence Boisson de Chazournes: The World Bank Inspection Panel 190.o.

⁵⁸ Jeremy Wates: NGOs and the Aarhus Convention, 183.o.

⁵⁹ Lásd bővebben: www.if WATCHNET.ORG/

⁶⁰ A tag- és partnerszervezetek listája tekintetében lásd: <http://www.if WATCHNET.ORG/?q=es/directory>

CEE Bantwatch, Németországban a WEED⁶¹ és az Urgewald⁶², Franciaországban a les Amis de la Terre⁶³ (amely a fent említett nemzetközi hálózat tagja⁶⁴), Olaszországban a Campagna per la Riforma della Banca Mondiale⁶⁵, Hollandiában a BothEnds⁶⁶, az Egyesült Királyságban pedig a Bretton Woods Project⁶⁷ látja el a helyi feladatokat, és járul hozzá a hálózat tevékenységéhez. Hasonló koordinációs feladatokat lát le nemzeti szinten a WEED, amely német szervezetek fog össze. Helyi (országos) szinten gyakran nem is rendelkeznek ezen szervezetek saját végrehajtó szervezettel, a konkrét feladatokat egy helyi tagszervezet látja el. Ilyen helyi szervezet a Magyar Természetvédők Szövetsége vagy a Bretton Woods Project. Ezen végpontok látják el a közvetlen kapcsolattartás feladatait, kampányolnak nyilvánosan, tartják a kapcsolatot helyi szinten a nyomon követett intézményekkel.

A nem-kormányzati és civil szervezetek csoportosítási kritériumai				
Célterület szerint	Egy intézmény	Több MDB	Egyéb nemzetközi pénzügyi intézmények	Egyéb területek
Példák	Counterbalance-EIB	CEE-Bankwatch	IFI-Watchnet	Freinds of the Earth
Szervezeti felépítés	Nemzetközi tagság	Regionális tagság	Országos tagság	Végpont
Példák	IFI-Watchnet, Freinds of the Earth	Counterbalance-EIB, CEE-Bankwatch	WEED	Magyar Természetvédők Szövetsége

⁶¹ Lásd bővebben: www.weed-online.org, amely szintén széleskörű hálózattal rendelkezik: az Attac Deutschland, a Gerechtigkeits Jetzt!, a Forum Umwelt & Entwicklung, az Erlassjahr.de, az Eurodad (European Network on Debt and Development) a Seattle to Brussels a SAPRI-NGO-Network (Structural Adjustment Participatory Review Initiative) és a Social Watch Deutschland a tagja.

⁶² Lásd bővebben: www.urgewald.de

⁶³ Lásd bővebben: www.amisdelaterre.org

⁶⁴ Lásd bővebben: www.foei.org

⁶⁵ Lásd bővebben: www.crbm.org

⁶⁶ Lásd bővebben: www.bothends.nl

⁶⁷ Lásd bővebben: www.brettonwoodsproject.org

A multilaterális fejlesztési bankok létezésének célja a **fejlesztési közösség** segítése⁶⁸. Az egyik legátfogóbb meghatározást John W. Head adja⁶⁹, aki a nemzetközi fejlesztési közösséget a Világbank, a nemzeti bilaterális fejlesztési ügynökségek, valamint a nem-kormányzati szervezetek munkájában részt vevő számos intézmény szervezet és személyek közössége alkotja. A fejlesztési közösség legfontosabb tagjai a hitelfelvevő országok, amelyek megsegítése miatt a bank létrejött. Ellentétben számos leszűkítő megközelítést alkalmazó elemzés⁷⁰ álláspontjával, ezen országok nem feltétlenül fejlődő országok. Az Európai Beruházási Bank vagy az Európa Tanács Fejlesztési Bankja esetében például elsősorban fejlett országok vesznek fel hitelt. A hitelkihelyezésen, mint elsődleges tevékenységen felül egy multilaterális fejlesztési bank több formában is nyújthat szolgáltatásokat. Az intézmények hozzáállása a hitelfelvevő államok tekintetében az intézmény jellegétől és az adott korszaktól függően változik. A kétpólusú bankok esetében a bank és a hitelfelvevő közötti viszonyok aszimmetrikus jellegűek⁷¹. Ezen aszimmetria érződött az egyes korszakok fejlesztési politikai koncepciójának eltérő megközelítésein⁷². A bank hitelnyújtás mellett garanciákat biztosíthat olyan hitelekhez, melyeket a garancia nélkül nem biztosítanának piaci forrásokból. A pénzügyi tevékenység gyakran közvetett előnyökkel is jár, mivel más befektetők is hajlandók beruházni egy olyan projektbe, melyet az EIB finanszíroz (és ellenőriz). Nem minden banknál jellemző, de elsősorban fejlődő országok esetében számos bank nyújt tanácsadási szolgáltatásokat, melyek elősegítik a hitelek elköltésének tisztaságát és a transzparenciát. A tanácsadás mellett számos nemzetközi pénzügyi intézmény alkalmaz gazdasági és szakpolitikai feltételeket („conditionality”), amelyek biztosítékot jelentenek a hitelek visszafizetésére, és adott esetben elősegítik a hitelfelvevő állam felzárkózását. A fejlesztési közösség részét képezik az intézménnyel azonos szinten álló más nemzetközi pénzügyi intézmények is. Az ilyen intézmények gyakran működnek együtt, kiegészítve egymás szolgáltatásait (például egymás társfinanszírozásaként, vagy két különböző szolgáltatást nyújtva).

⁶⁸ Lásd az 1. IDS tanulmány által alkalmazott definíciót

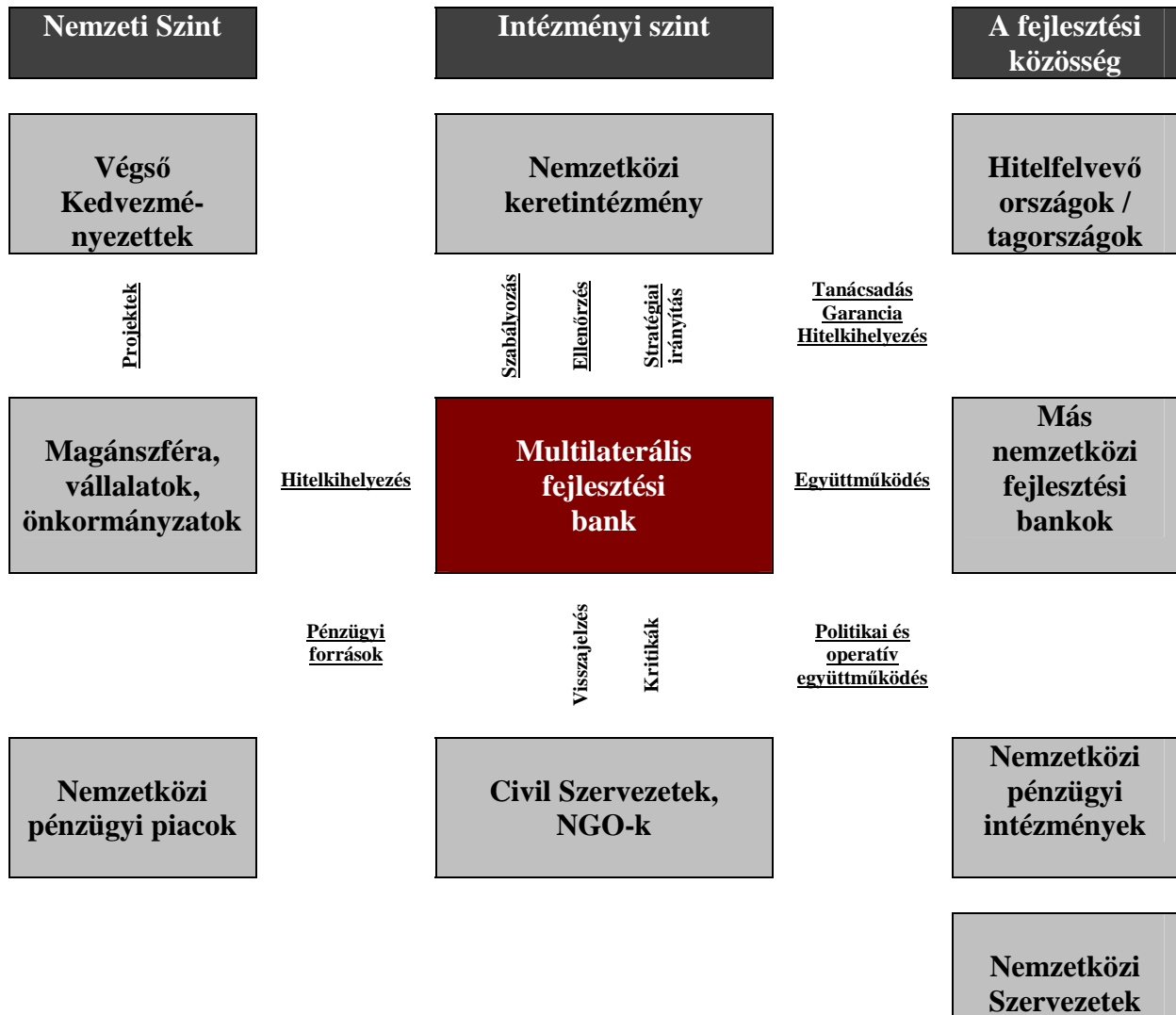
⁶⁹ John W. Head: *Losing the Global Development War*, 13.o.

⁷⁰ Például a Michel Miller-Adams könyv, vagy az 1. IDS tanulmány

⁷¹ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 118. és 120.o.

⁷² Az fejlesztési megközelítések változásait az V.1. fejezet mutatja be

A multilaterális fejlesztési bankok működési környezetének elemei, illetve az azok között fennálló intézményi kapcsolatok

I.7. Az I. rész összefoglalása

A multilaterális fejlesztési bank fogalma

Az egyes multilaterális fejlesztési bankok bemutatása során a legismertebb elemzések többsége elsősorban a világbanki modellt követő nemzetközi fejlesztési bankokra koncentrált, az általuk felállított definíció azonban nem alkalmazható az összes ilyen intézményre. A szerző ezért egy tágabb **definíciót** alkalmaz, mely szerint a multilaterális fejlesztési bank olyan nemzetközi jogi személyiséggel rendelkező bank, melynek tulajdonosai nemzetközi jogi személyek (államok és nemzetközi szervezetek). A multilaterális fejlesztési bank a magántőkepiacokon és egyéb hivatalos forrásból szerzett erőforrásait olyan közcélok megvalósítására fordítja, melyeket más módon nem, vagy nem a kívánt szinten lehetne elérni. A doktori értekezés a fenti definíció **négy alapelemét** mutatja be részletesen: a banki jelleg, a nemzetközi jogi státuszt, a magántőke bevonását és a közérdekű célok elősegítését. A multilaterális fejlesztési bank banki jellege meghatározó tevékenységére, mivel egy multilaterális fejlesztési banknak ugyanúgy vissza kell fizetnie hiteleit, mint bármely kereskedelmi banknak. A banki jelleg a multilaterális fejlesztési bank alapvető megkülönböztető eleme az egyéb nemzetközi pénzügyi intézményekkel szemben. A nemzetközi jogi státusz pedig a kereskedelmi bankokhoz képest növeli a működés biztonságát: A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi szerződésekkel jönnek létre, tulajdonosaik nemzetközi státuszú jogalanyok, valamint az intézmények maguk is nemzetközi jogalanyisággal rendelkeznek. A magántőke bevonása a banki működés egyik alapeleme. A multilaterális fejlesztési bankok tevékenységét közvetve és közvetlenül a magántőke finanszírozza. A magántőke még közvetlenebb bevonása egy projekt finanszírozásába azokban az esetekben fordul elő, amikor társfinanszírozás formájában a privátszféra hajlandó beruházni egy olyan projektbe, melynek pénzügyi és fizikai kivitelezését egy multilaterális fejlesztési bank közvetve vagy közvetlenül rendszeresen ellenőrzi. A multilaterális fejlesztési bank létcélja olyan közérdekű projektek finanszírozása, amelyek valamilyen okból nem jutnának magánforrásokhoz. Bár az érintett közérdek erősen változó lehet, minden multilaterális fejlesztési banknak megvan a saját prioritása, Ezért békésen együtt tudnak élni ugyanazon a földrajzi területen.

A doktori értekezés a négy alapelem mellett kiemelt **három olyan elemet, amelyek nem kötelező részei** a felállított definíciónak, de számos elemzés nagy hangsúlyt helyez rájuk: a fejlődő és a fejlett államok szembeállítása, a tanácsadási tevékenység és a politikai feltételek. Az alkalmazott definícióból kimaradt a fejlődő és a fejlett államok szembeállítása, mely inkább a világbanki modellt követő multilaterális fejlesztési bankokra érvényes. A tanácsadási tevékenység főleg azon multilaterális fejlesztési bankok tevékenységének fontos része, melyek elsősorban nem csak a fejlett országokban tevékenykednek. Ezen tevékenység azonban nem elsődleges tevékenysége a multilaterális fejlesztési bankoknak, inkább tekinthető a befektetés kiegészítő biztosítékának, ahol az szükséges. A tanácsadás mellett egyes multilaterális fejlesztési bankok társadalmi-gazdasági feltételeket is szabhatnak, egy Nyugat Európában tevékenykedő banknak azonban aligha lesz szüksége ilyen feltételekre a hitel-kihelyezéseinek biztosítékaként, ezért a doktori értekezés nem tekinti azt a definíció kötelező elemének. A definíciónak megfelelő nemzetközi pénzügyi intézményekhez hasonló egyéb intézményeket gyakran mindössze egy-két ilyen attribútum választja el a multilaterális fejlesztési bankoktól. A multilaterális fejlesztési bankok körül szerveződő pénzügyi csoportok egyes tagjainak működése nem banki jellegű. A nemzeti fejlesztési bankok közül van, amelyek

hasonló funkciókat lát el, de hiányzik belőle a multilaterális tulajdonosi struktúra és a nemzetközi jogi személyiség.

Az értekezés a multilaterális fejlesztési bankok fogalmának pontos körülhatárolása és meghatározás után az olyan eltérő intézményektől való **elhatárolásra** összpontosít, amelyek hasonlóak, de egy vagy több elemükben eltérnek a multilaterális fejlesztési bankoktól. A nemzeti fejlesztési bankok hasonló finanszírozandó prioritásokkal rendelkeznek, mint a multilaterális fejlesztési bankok. Mindkét intézményi modellt olyan célok finanszírozására hozták létre, melyeket a magántőke közvetlenül valószínűleg nem hajlandó finanszírozni. Azonban a nemzeti fejlesztési bankok nem rendelkeznek multilaterális társaik nemzetközi státuszával és az ahhoz kapcsolódó kiváltságokkal és mentességekkel. A nemzetközi pénzügyi intézmény egy tágabb kategóriát jelent, amelybe beletartoznak a multilaterális fejlesztési bankok is. A multilaterális fejlesztési banktól eltérő nemzetközi pénzügyi intézmények rendelkeznek a nemzetközi szervezetek státuszával illetve az abból származó kiváltságokkal és mentességekkel, azonban alapvető különbség, hogy a nem banki jellegű működés miatt tagállamokra háruló fenntartási költség magasabb. A kereskedelmi bankok hasonló működési elvet követnek, mint a multilaterális fejlesztési bankok, és gyakran egészítik ki a multilaterális bankok hiányzó lakossági részlegét. A kereskedelmi bankok azonban nem rendelkeznek a nemzetközi szervezetek részére fenntartott diplomáciai kiváltságokkal és mentességekkel.

A multilaterális fejlesztési bankok a nemzetközi pénzügyi intézmények speciális csoportját alkotják, sajátos keverékei a nemzetközi szervezeteknek és a pénzügyi intézményeknek, így egy sajátos **hibrid természet** jellemzi őket. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi szerződésekkel jönnek létre, tulajdonosai nemzetközi státuszú jogalanyok: államok és nemzetközi szervezetek, valamint maguk is nemzetközi jogalanyisággal rendelkeznek. Ez utóbbi velejárója a diplomáciai mentesség, mely alapeleme a multilaterális fejlesztési bankok biztonságos működésének. A nemzetközi szervezetek jellegzetességei mellett multilaterális fejlesztési bankok egyben rendelkeznek a kereskedelmi bank legtöbb attribútumával is. A banki jelleg mellett több olyan tipikus banki jellemző hiányzik a multilaterális fejlesztési bankokból, mint a lakossági fiókrészleg. A fenti kettős természet mindkét eleme meghatározó kelléke a multilaterális fejlesztési bankok működésének. Bármelyik kiiktatása ellehetetlenítené a bankok hagyományos működését. Ha nem bankként tevékenykedne, nem tudná a magántőke révén finanszírozni tevékenységét. A nemzetközi státusz megszüntetése pedig megvonná a banktól a többletbiztosítékként szolgáló privilégiumait, mely jelentősen megdrágítaná a bank működését.

Az értekezés tárgyának meg-, körül- és elhatárolását követően az első rész utolsó fejezete a multilaterális fejlesztési bankok **működési környezetének** elemeit mutatja be. Michelle Miller-Adams a Világbank környezetének négy elemét különítette el: ügyfelek, beszállítók, szabályozók és versenytársak. A doktori értekezés ezen csoportosítást részben követi, de nem minden esetben veszik át annak megközelítéseit. A multilaterális fejlesztési bank ügyfelei a hitelfelvevő országok, melyek igénybe veszik a bank által nyújtott hitelezési szolgáltatásokat. Szűk értelemben a bank elsődleges ügyfelei a hitelfelvevő tagállamok, de kiegészítő tevékenységei a teljes fejlesztési közösség javára szolgálnak. A multilaterális fejlesztési bankok beszállítói a bank részére hitelező magánbefektetők. A Világbank versenytársai a bi- és multilaterális fejlesztési rendszer tagjai. Előbbi kategóriába tartoznak az egyes fejlett országok külső fejlesztési ügynökségei, míg utóbbi csoportba például a regionális fejlesztési bankok. A fejlesztési bankok egymással is versenyeznek, de számos más, például nem visszatérítendő multilaterális forrással is. A versenytársak harmadik csoportját a magánbefektetők által biztosított források képezik. A környezeti elemek negyedik

kategóriáját a szabályozási környezet adja, amely a multilaterális fejlesztési bankok esetében jelentősen korlátozott, tekintettel a bankok nemzetközi státuszára és az ebből eredő nagymértékű függetlenségére. A hagyományos vállalkozásokra szabott, Michelle-Adams által megnevezett kategóriák mesterségesnek hatnak egy non/profit nemzetközi intézmény esetében, ezért az értekezés a továbbiakban több tekintetben eltér attól. A multilaterális fejlesztési bankok működésük során számos külső intézménnyel kerülnek kapcsolatba, amelyet az értekezés 3 szintre csoportosít. A nemzeti szint jellemzően a magánjogi szintet jelenti. A bank és a szint egyes elemeinek jogviszonyaira az adott ország magánjogi szabályai alkalmazandóak. A bank szempontjából e szint legfontosabb eleme a tőkepiac, melyről a bank forrásait szerzi. Az intézményi szinten található az egyetlen olyan intézmény, amely ellenőrzést gyakorolhat a fejlesztési bank felett. A multilaterális fejlesztési bankok létezésének célja a fejlesztési közösség segítése. A fejlesztési közösség legfontosabb tagjai a hitelfelvevő országok, amelyek miatt a bank létrejött. Ezen országok nem feltétlenül fejlődő országok. Az Európai Beruházási Bank vagy az Európa Tanács Fejlesztési Bankja esetében például elsősorban fejlett országok vesznek fel hitelt. A fejlesztési közösség részét képezik az intézménnyel azonos szinten álló más nemzetközi pénzügyi intézmények.

II. rész, a multilaterális fejlesztési bankok felépítése

Az általános definíciót követően a multilaterális fejlesztési bankok felépítéséről szóló II. rész egy absztrakciós szinttel lejjebb folytatja az intézmények bemutatását. E rész két fejezetből áll, melyek külön dimenzióban vizsgálják a fejlesztési bankokat. A II.1. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok külső szervezeti kapcsolódásait mutatja be, míg a II.2. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok belső felépítéséből kíván általános következtetéseket levonni. A tanulmányban bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb intézményi rendszer részei. Ezen intézményi integrációnak két vetülete emelhető ki. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek (vertikális integráció), másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció). A horizontális integráció a bank kapcsolatát mutatja be más nemzetközi pénzügyi intézményekkel. A multilaterális fejlesztési bankok intézményi keretekeinek ezen második vetületét azok a nemzetközi pénzügyi intézmények nyújtják melyek a multilaterális fejlesztési bankokkal együttműködésben, azt kiegészítve végzik tevékenységüket. A II.2. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok belső felépítését mutatja be. A II. rész két fejezete általános következtetéseket von le az egyes intézmények részinformációiból. Az intézmények a nemzetek fölött állnak, de nem függetlenek minden külső hatástól. A külső integráció egyben felületet biztosít a reformtörekvéseket előmozdítani kívánó lobby szervezeteknek, amelyek két módon is befolyást gyakorolhatnak a multilaterális fejlesztési bankokra: a keretintézmény révén (például az EIB esetében az Európai Parlamentben) vagy a tagállamoknál. Utóbbi esetben természetesen elégséges számú tagországot kell meggyőzni, ami jelentős költségekkel járhat.

II.1.A multilaterális fejlesztési bankok intézményi kapcsolódása más szervezetekhez

A tanulmányban bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb intézményi rendszer részei. Ezen intézményi integrációnak két vetülete emelhető ki. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek, mely hasonló vagy azonos tagsággal rendelkezik, és az adott multilaterális fejlesztési bank annak célkitűzéseit segíti elő (vertikális integráció egy nemzetközi szervezet keretében). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges a nem banki jellegű tevékenységek határozottabb elkülönítése érdekében több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett, melyek kiegészítik egymást).

Vertikális integráció

A multilaterális fejlesztési bankok egy meghatározott célkitűzés elősegítésére születtek⁷³, de a létrehozásukhoz szükséges nemzetközi összefogáshoz gyakran szükséges egy olyan intézményi keret, amely megalapozza a szükséges kezdeti összefogást. A legtöbb multilaterális fejlesztési bank egy már meglévő nagyobb nemzetközi szervezet keretébe ágyazva (például az Európa Tanács Fejlesztési Bankja az Európa Tanács keretében), vagy akár annak létrehozásával egy időben jött létre (például az Európai Beruházási Bankot az Európai Közösséget létrehozó Római Szerződés alapította). A keretintézmény teljes tagságának nem feltétlenül kell csatlakoznia a multilaterális fejlesztési bankhoz. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja például az Európa Tanács keretein belül jött létre, részleges megállapodásként azonban az Európa Tanács nem minden tagja csatlakozott: az Európa Tanács céljait támogatja, de prioritásait önállóan alakítja ki. Az Európai Beruházási Bank az Európai Közösséggel egy időben jött létre. Az Európai Beruházási Bank az Európai Unió más pénzügyi forrásaival együttműködve segíti elő annak céljait, elsősorban a tagországok gazdasági versenyképességét, de például az Európai Unió (fejlődő országokat érintő) fejlesztési politikáját is elősegíti. Azonban nem csak az európai multilaterális fejlesztési bankok rendelkeznek ilyen keretrendszerrel: az Iszlám Fejlesztési Bankhoz például az Iszlám Konferenciaszervezet tagjai csatlakozhatnak⁷⁴.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankját az Európa Tanács tagállamai alapították 1956-ban, mint részleges egyezményt (partial agreement)⁷⁵. Jelenleg sem tagja minden Európa Tanácsi tag. Az 1949-ben létrejött Európa Tanács az egyik legrégebbi ma is fennálló európai kezdeményezés, melynek gazdasági aspektusai az Európai Unióhoz képest kevésbé hangsúlyozottak. Az Európa Tanácsnak és az Európai Uniónak azonban nincsen formális kapcsolata. Az Európa Tanács jogilag nem lépi át a nemzetközi szervezetekre jellemző határokat (ellentétben az Európai Unió jogrendszerének közvetlen hatályával és alkalmazhatóságával). A CEB-nek sincs formális szervezeti kapcsolata az Európai Unióval.

⁷³ A bankok prioritásait bővebben a III.3. fejezet tartalmazza

⁷⁴ Forrás: Islamic Development Bank Group in Brief, 2.o., (IDB, 2007)

⁷⁵ Az Európai Tanács minisztertanácsának 1956. április 16-i (56) 09. sz. határozata, (Council Of Europe Committee of Ministers, resolution (56)09 concerning adoption of the Articles Of Agreement of the Council of Europe Resettlement Fund for National Refugees and Over-Population in Europe)

)

Azonban hitelezési politikáját igyekszik összehangolni az Európai Unió támogatási és az Európai Beruházási Bank hitelkihelyezési politikájával, ahogy más európai multilaterális fejlesztési bankokéval. Az Európa Tanács több olyan intézménnyel is rendelkezik, amelyekhez nem csatlakozott valamennyi tagállam⁷⁶. Ilyen intézmény az Eurimage és az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, illetve a legismertebb, az Emberi Jogok Európai Bírósága. Az Európa Tanács főbb döntéshozó szervei a Miniszterek Bizottsága, a Parlamenti Közgyűlés, és az Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa. Az első két szervvel az Európa Tanács Fejlesztési Bankja nem tart fenn operatív kapcsolatokat (azonban működéséről rendszeresen tájékoztatnia kell azt). Az intézményi reformokat (például az egykori Alap bankká történő átalakulását vagy a Bank céljainak megváltoztatását) azonban a Miniszterek Bizottsága fogadja el, a CEB Kormányzótanácsa pedig kifejtheti álláspontját az Európa Tanács két szervének ajánlásai és véleményei során. Az együttműködés fenntartása céljából a párizsi székhelyű bank egy titkárságot tart fenn Strasbourgban, az Európa Tanács székhelyén.

Az EIB Csoport elsődleges feladata az Európai Unió közérdekű befektetési célkitűzéseinek elősegítése⁷⁷. Annak ellenére, hogy a bankcsoport önálló nemzetközi személyiséggel rendelkezik, szorosan kötődik az Európai Unióhoz. A VII. fejezet részletesebben bemutatja az Európai Beruházási Bank intézményi státuszát és a közösségi joganyag alkalmazhatóságának mértékét, illetve az EIB viszonyát az Unió intézményeivel. Bár az Európai Beruházási Bankot a Római Szerződés hozta létre, ugyanakkor a közösségtől elkülönült jogi személyiséggel ruházta fel, önálló struktúrával és döntéshozatali eljárással. Annak ellenére, hogy a Bank irányítását a tagországok végzik, miniszteri szinten és kollektíven, a Tanácsnak formálisan azonban nincs befolyása a Bank működésére. Az Európai Parlament egyáltalán nem rendelkezik formális beleszólással (sem ellenőrzési joggal) az Európai Beruházási Bank döntéshozatali eljárásai tekintetében. Az Unió intézményei közül az Európai Bizottságnak van egyedül képvisellete a bank igazgatótanácsában. Az EIB aktív résztvevője az Európai Unió fejlesztési politikájának, mely során több speciális célrégióban (például az afrikai, karibi, csendes-óceáni, illetve a mediterrán országokban) együttműködik az Unió fejlesztési politikáját végrehajtó Bizottsággal, és ennek során kezeli az annak költségvetéséből származó forrásokat. A Bank szempontjából a legfontosabb uniós intézmény kétség kívül az Európai Bíróság, melynek kizárólagos joghatósága van a Bank jogvitáiban, mind intézményi, mind működési, mint személyzeti ügyekben. Az Európai Bíróság korábban is az intézményi integráció fontos eszköze volt. A Római Szerződés értelmében a Számvevőszék, a Bank és a Bizottság közötti megállapodás szabályozza az Európai Beruházási Banknak a közösségi kiadások és bevételek kezelése terén végzett tevékenysége tekintetében a Számvevőszék hozzáférési jogát a Bank által őrzött információkhoz. A Számvevőszék azonban megállapodás hiányában is hozzájuthat azokhoz az információkhoz, amelyek a Bank által kezelt közösségi kiadások és bevételek ellenőrzéséhez szükségesek. A Bank és a Számvevőszék kapcsolatát jelenleg is az Európai Beruházási Bank, a Bizottság és a Számvevőszék között fennálló Háromoldalú Egyezmény szabályozza. Bár a prudenciális felügyelet nem megoldott, a törvényességi felügyeletnek van egy közvetett módja, az Európai Ombudsman révén. Bár a Közösségtől elkülönült jogi személyiséggel rendelkezik, az Európai Beruházási Bank szoros kapcsolatban áll az Európai Unió legtöbb intézményével és szervével. Intézményi beágyazottsága széleskörű, nagyobb, mint bármely más multilaterális fejlesztési banknak.

⁷⁶ A főbb részleges egyezmények listája az alábbi helyen elérhető:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTousAP.asp?CL=ENG>

⁷⁷ A Bank céljait a Lisszaboni szerződés 309. cikke határozza meg (EK-Szerződés korábbi 267. cikke)

A Világbank elsődleges keretintézménye az ENSZ. A Világbank az ENSZ egyik szakosított ügynöksége⁷⁸. A bemutatott multilaterális fejlesztési bankok közül a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank rendelkezik a legszélesebb tagsággal⁷⁹. Az ENSZ-szervezetek családját (az „ENSZ-rendszert”) az ENSZ Titkársága, az ENSZ-programjai és alapjai illetve a szakosított ügynökségek alkotják. Ezen intézményeket részleges egyezmények kötik az ENSZ-hez. Saját költségvetésük és kormányzó testületük van, maguk állapítják meg saját célkitűzéseiket és irányelveiket, a Gazdasági és Szociális Tanácsnak és/vagy a Közgyűlésnek jelentenek. A programok és az ügynökségek technikai támogatást és más gyakorlati segítséget nyújtanak a gazdaság és társadalom valamennyi területén. Az Adminisztratív Koordinációs Bizottság (Administrative Committee on Coordination – ACC), biztosítja az ENSZ-rendszer valamennyi ága közötti teljes koordinációt, melynek tagja a főtitkár, a szakosított ügynökségek és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség vezetői⁸⁰. Az ENSZ szakosított ügynökségei és szervezeteinek köre szerteágazó. Közéjük tartozik az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete, az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet és az Egészségügyi Világszervezet. A tanulmány szempontjából a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap emelendő ki. ENSZ szervezet továbbá az Egyetemes Postaegyesület, a Nemzetközi Távközlési Egyesület, a Meteorológiai Világszervezet, a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet, az ENSZ Iparfejlesztési Szervezete, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, a Kereskedelmi Világszervezet, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, a Szellemi Tulajdon Világszervezete és a Nemzetközi Mezőgazdaság-fejlesztési Alap⁸¹. Amíg a Világbank elsősorban hosszú távú fejlesztési tevékenységgel foglalkozik, (A Világbank összetevőiről bővebben a horizontális integrációnál, tevékenységeiről pedig a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank bemutatásánál lesz szó.), a Bretton Woods-i Konferencia által 1944-ben létrehozott Nemzetközi Valutaalap feladata közé tartozik a nemzetközi pénzügyi együttműködés előmozdítása, az árfolyam-stabilitás támogatása és a szabályozott deviza-megállapodások előmozdítása. Ezen ügynökségek közül a Valutaalap foglalkozik a multilaterális fizetési rendszer létrehozásának és a devizakorlátozások megszüntetésének elősegítésével, valamint átmenetileg pénzügyi források nyújtása révén a tagok fizetési mérlegében fellépő egyensúlyhiányok korrigálásának elsegítésével. Az IMF fő pénzügyi szerepe ideiglenes hitel nyújtása fizetési mérleg problémákkal küszködő tagországoknak.

Bár az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank nem rendelkezik önálló keretintézménnyel, nem jelenti azt, hogy az a tagországok teljesen önálló kezdeményezése volt. Egyrészt az EBRD számos elemében örökölte a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank jellemzőit. Számos közös elem található többek között az alapokmány szövegezésében, és számos olyan továbbfejlesztés fedezhető fel, mely valószínűleg az IBRD gyakorlatának problémáit kívánja kiküszöbölni⁸². Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot életre hívó országok sok tekintetben építettek a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank tapasztalataira. A másik kapcsolódási pont az Európai Beruházási Bank. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank tulajdonosi struktúráját megvizsgálva feltűnik, hogy az EBRD tulajdonosai közé tartozik az Európai Beruházási Bank és az Európai Unió is. A nemzetközi pénzügyi intézmények gyakorlatában ritka, hogy egy multilaterális fejlesztési bank tulajdonosai között egy másik

⁷⁸ Az ENSZ szakosított ügynökségeinek listája az alábbi honlapon érhető el:

<http://www.un.org/Overview/uninbrief/agencies.html>

⁷⁹ A XIV.1. melléklet táblázata tartalmazza a jelentősebb multilaterális fejlesztési bankok tagjainak számát

⁸⁰ Bővebb információk a Magyar ENSZ Társaság honlapján (<http://www.menszt.hu/>)

⁸¹ Thomas D. Zweifel: International Organizations and Democracy, 64.o.

⁸² Lásd bővebben: John W Head: Evolution of the governing law for loan agreements of the World Bank and other multilateral development banks, 214 o.

multilaterális bank is megtalálható legyen. Ezt Roderick Dunnett a nemzetközi szervezetek gyakorlatában is szokatlannak⁸³ nevezi, annak ellenére, hogy egy bankcsoporton belül viszont gyakoriak a pénzügyi intézmények közötti kereszttulajdonlások⁸⁴. Ezen megoldás azzal is magyarázható hogy az EBRD számos tekintetben olyan feladatokat lát el, melyek az EIB politikai célkitűzései közé tartoznának, azonban az Európai Beruházási Bank portfólióját hátrányosan befolyásolná, ha maga helyezne ki jelentősebb mértékben hiteleket, például a volt szovjet tagköztársaságokban.

Az Északi Beruházási Bank létrehozása során a tagországok építhettek a skandináv országok összefogására. A bank prioritásai összhangban állnak a skandináv országok specifikus igényeivel, például a környezetvédelem területén. Európán kívül is számos intézmény számíthat a keretintézmény által biztosított vitarendezési és nemzetközi döntéshozatali fórumokra. Ilyen fórum például az Afrikai Unió Béke és Biztonsági Tanácsa vagy a Nyugat Afrikai Államok Gazdasági Közössége⁸⁵.

Horizontális integráció

A multilaterális fejlesztési bankok intézményi keretekeinek egy másik szintjét azok a nemzetközi pénzügyi intézmények nyújtják, melyek a multilaterális fejlesztési bankokkal együttműködésben, azt kiegészítve végzik tevékenységüket. Bizonyos esetekben azonos intézményi kereteken belül mellérendelt szerepet töltenek be a multilaterális fejlesztési bankok mellett (például a Világbank esetében) vagy bizonyos esetekben maga a multilaterális fejlesztési bank a tulajdonosa a másik nemzetközi pénzügyi intézménynek. Ez utóbbira példa az Európai Beruházási Bank, mely kockázati tőke befektetéseit az Európai Fejlesztési Alapon keresztül végzi, melynek egyben fő részvényese.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja egyike azon kevés multilaterális fejlesztési banknak mely nem rendelkezik szakosított pénzügyi társintézménnyel. A banki tevékenységgel össze nem egyeztethető tevékenységét elkülönítve végzi ügynevezett vagyonkezelői számlán (Trust Account).

Az EIB Csoport az Európai Unió közérdekű befektetési célkitűzéseit hivatott elősegíteni, két komponense az Európai Beruházási Bank és az Európai Beruházási Alap révén. A csoporton belül a multilaterális fejlesztési bankként működő Európai Beruházási Bank közép és hosszú távú hitelkihelyezésekkel, míg az Európai Fejlesztési Alap kockázati tőkebefektetésekkel valamint kis és középvállalkozások segítségével járul hozzá az Európai Unió térségének gazdasági fejlődéséhez. Az Európai Beruházási Bank jogilag és pénzügyileg független az Európai Fejlesztési Alaptól, de tevékenységében kiegészíti azt. Az EIB vertikálisan lefelé az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz kapcsolódik.

Az 1944-ben alapított Világbank az egyik legelső és mindenképpen a legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank⁸⁶. Maga a Világbank csoport azonban számos egyéb feladatot is ellát, melyeket elkülönült nemzetközi pénzügyi intézményeken keresztül lát el. A Világbank-csoport 5 ilyen intézményből áll. A Világbank-intézmények közül a multilaterális fejlesztési bank szerepét a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (IBRD) tölti be. A Világbank

⁸³ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, 593.o.

⁸⁴ Például: az Európai Fejlesztési Alap tulajdonosai között található az EIB

⁸⁵ Malcolm N Shaw: International Law, 1028.o.

⁸⁶ A bankok összehasonlító táblázata a mellékletben található

csoportján belül kizárólag a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank rendelkezik a multilaterális fejlesztési bankok valamennyi jellemzőjével. A Nemzetközi Pénzügyi Társaság (IFC) célja hazai és a külföldi befektetések elősegítése a cél országok magánszektorában. A Nemzetközi Fejlesztési Társulás (IDA) a legszegényebb országokat segíti hosszú távú (30 éves) az első tíz évben kamatmentes hitellel. A hitelek célja a szegénység csökkentése és olyan létfontosságú célok elősegítése, mint az AIDS elleni küzdelem. A Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja (ICSID) a külföldi befektetők és a fogadó közötti viták rendezésére szolgál. A Nemzetközi Beruházásbiztosítási Ügynökség (MIGA) célja ellensúlyozni a befektetések cél országainak politikai kockázatait. A garanciák lehetővé teszik a multilaterális fejlesztési bankoknak és a magánbefektetőknek, hogy a kevésbé stabil országok részére is biztosíthassanak hiteleket.

Az Északi Pénzügyi Csoport (Nordic Finance Group) és azon belül az Északi Beruházási Bank (Nordic Investment Bank) a skandináv országok és az azokkal kapcsolatban álló országok környezetvédelmét és gazdasági fejlődését elősegítő projektek finanszírozását hivatott elősegíteni. A pénzügyi csoport és a bank egyaránt viszonylag kevésbé ismert. A Helsinkiben⁸⁷ székelő 1976-ban alapított intézmény a balti államok 2004. évi EU csatlakozását követő NIB-csatlakozásának sikeres lezárulása előtt még öt skandináv ország tulajdonában állt. Az Északi Beruházási Bank egy négy nemzetközi intézményből álló pénzügyi csoport tagja. A másik három intézmény az Északi Környezetvédelmi Pénzügyi Társaság (Nordic Environment Finance Corporation, NEFCO), az Északi Fejlesztési Alap (Nordic Development Fund, NDF), az Északi Projekt Alap (Nordic Project Fund, NOPEF).

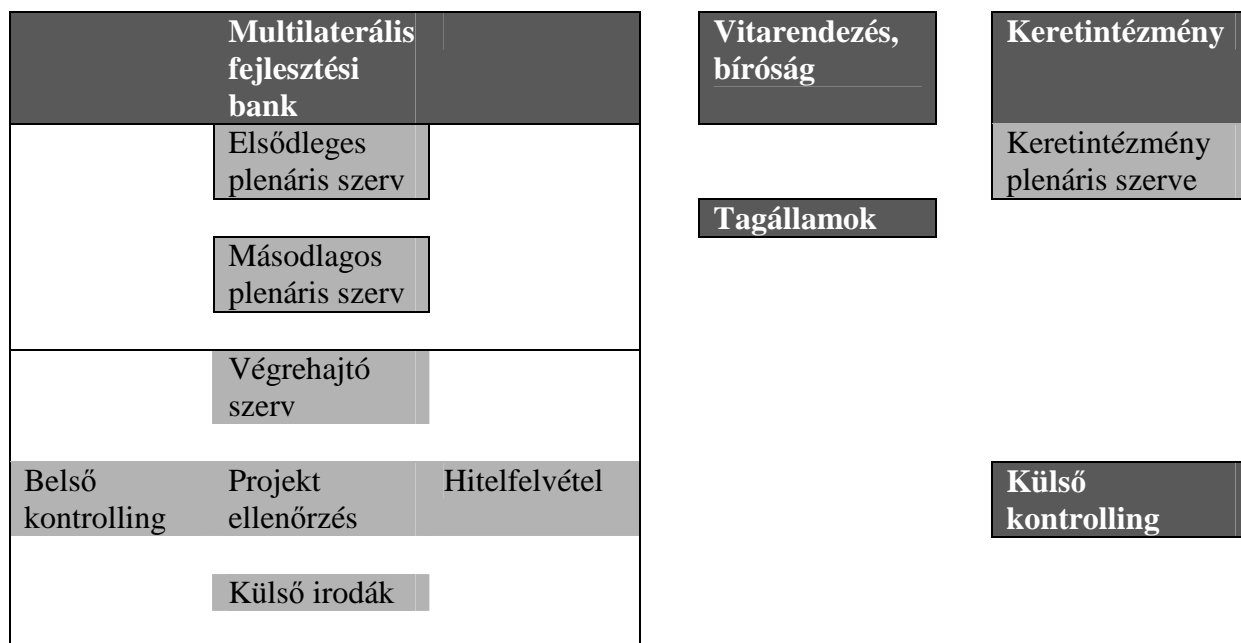
A multilaterális fejlesztési bankok intézményi kapcsolódása más intézményekhez		
	Horizontális integráció	Vertikális integráció
CEB	Nem, elkülönített számlák	Igen, Európa Tanács
EIB	Igen, EIB-EIF	Igen, Európai Unió
WB	Igen, Világbank csoport	Igen, ENSZ
EBRD	Nem	Nem
NIB	Igen, Északi Pénzügyi Csoport	Igen,

II.2. A multilaterális fejlesztési bankok belső felépítése

A nemzetközi szervezetek általános jellemzője, hogy valamennyi tagország számára képviseletet biztosítanak a szervezet vagy intézmény egy olyan szervében, mely általában a legfőbb döntéshozó jogkörökkel rendelkezik. A multilaterális fejlesztési bankok szerkezeti szempontból a nemzetközi szervezetek egy speciális esetét képezik, mivel általában két ilyen plenáris szervvel rendelkeznek. Az első egy általános szerv, melyben a tagok a legmagasabb szinten (szakminiszteri (EIB) vagy nagyköveti (CEB) szinten) képviseltetik magukat. Az elsődleges szerv azonban csak általános döntéshozatali és ellenőrzési hatásköröket gyakorol, a konkrét projektekbe nem szól bele. A másodlagos szerv feladata többek között az egyes projektek engedélyezése, és az elsődleges plenáris szerv által legmagasabb kormányzati szinten meghatározott stratégia végrehajtása. A két képviseleti szerv alatt egy végrehajtó szervezet áll, mely a bank napi ügyeit viszi. A szervezeten kívül általában áll egy külső számviteli ellenőrző szerv (a bank saját ellenőrzésén felül) valamint a bank valamennyi szervétől jogilag és szervezetében független vitarendezési fórum.

⁸⁷ A bank székhelyét a NIB alapokmányhoz csatolt megállapodás 4. cikke rögzíti

A multilaterális fejlesztési bankok intézményi felépítése

A szervezeti felépítést, az egyes szervek összetételét, hatáskörét és a döntéshozatali eljárásokat általában az adott multilaterális fejlesztési bank alapokmánya fekteti le, melyet valamennyi tag elfogad és a nemzetközi jog szabályai szerint ratifikál.

Elsődleges plenáris szerv

A multilaterális fejlesztési bankok esetében az elsődleges plenáris szerv rendelkezik a teljes körű és elsődleges jogkörökkel, és gyakorolja a multilaterális fejlesztési bank alapokmánya által a bankra ráruházott egyéb hatásköröket és feladatokat. A legfontosabb hatáskörei kiterjednek olyan intézményi kérdésekre, mint a bank létrehozására vagy a tagság és a tulajdoni arányok megváltoztatására. Az EIB-re vonatkozó szabályozás az előbbi hatáskörök tekintetében némileg eltér, mivel a stratégiai szervezeti döntéseket az Európai Tanács hozza meg (azaz állam és kormányfői szinten), valamint az Uniós intézmények jogosultak az alapszabály módosítására⁸⁸, így az EIB kormányzótanácsának kizárólag a jegyzett tőkére vonatkozó rendelkezések maradnak. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja és az Északi Fejlesztési Bank esetében azonban a kormányzótanács a legfőbb döntéshozó testületként⁸⁹ rendelkezik a tagfelvétellel/tagság felfüggesztéséről vagy a bank megszüntetéséről⁹⁰. A banki tagságot illetően az alapokmányok általában megkövetelik a keretszervezetben való tagságot, amely azonban nem vezet automatikusan a banki tagsághoz⁹¹. Az elsődleges plenáris szerv jogosult dönteni a hitelpolitikai, személyzeti és az ellenőrzéssel kapcsolatos stratégiai kérdésekben is. Az elsődleges plenáris szerv delegálhatja hatáskörét más szervre, de ezzel nem élhet vissza (lásd a másodlagos plenáris szervre vonatkozó alfejezet második

⁸⁸ Lisszaboni Szerződés 308. cikke (EK-Szerződés korábbi 266. cikke)

⁸⁹ CEB alapokmány IX. cikkének 2. szakasza

⁹⁰ CEB alapokmány IX. cikke 3. szakasza 1. pontjának a) g) és f) alpontja, NIB alapokmány 14. szakasza

⁹¹ CEB alapokmány IX. cikke 3. szakasza 1. pontjának a) alpontja (európa tanácsi tagság); IBRD alapokmány II. cikke 1. szakaszának (a) pontja és az EBRD alapokmány 3. cikk 1. pontjának (i) alpontja (egyaránt a Nemzetközi Valutaalapban való tagság)

franciabekezdését). Ezt az EIB esetében az Európai Bíróság a C-11/00 és C-15/00 sz. összevont ügyben hozott ítéletében egyértelműen kimondta⁹². Az EBRD esetében kifejezetten kizárnak bizonyos hatásköröket a delegálás alól⁹³, ezáltal kizárólagos hatáskörre téve. Ezzel el lehet kerülni olyan helyzeteket, mint ami az EIB esetében a fenti jogesetben bemutatásra kerül, különös tekintettel az EIB eljárásjogi kifogására.

A tagállamok az elsődleges plenáris szerv révén rendszerint⁹⁴ egyhangúlag határozhatnak a Bank tevékenységének felfüggesztéséről és felszámolásáról⁹⁵, illetve hagyják jóvá a Bank eljárási szabályzatát⁹⁶ és a jogszabályok módosítását. Amennyiben a bank új tevékenységbe kezd, vagy új pénzügyi intézményt alapít (például az Európai Beruházási Alap, illetve más multilaterális fejlesztési bankok esetében vagyongazdálkodási alapok vagy számlák), valamint nemzetközi egyezményt ír alá, szintén az elsődleges plenáris szerv hozza meg a döntést. Új tagok felvétele, tagok kizárása és a tagság felfüggesztése is általában⁹⁷ az elsődleges plenáris szerv hatáskörébe tartozik (kivéve az előző bekezdésben említett Európai Beruházási Bankot).

Az általános finanszírozási és hitelpolitika, hitelkihelyezés területén az elsődleges plenáris szerv felelős a multilaterális fejlesztési bank hitelpolitikájára vonatkozó általános irányelvek kialakításáért, melyeket általában a másodlagos plenáris szerv ültet át a gyakorlatba⁹⁸. Az elsődleges plenáris szerv felügyeli ezeknek az irányelveknek a végrehajtását, illetve hatáskörébe tartoznak a Bank finanszírozási műveleteire vonatkozó általános elvek meghatározása. Bár az egyes hitelkihelyezések illetve projektek engedélyezése a másodlagos plenáris szerv hatáskörébe tartozik, a legalább részben a tagállamok területén kívül eső befektetési műveletek finanszírozásáról (ahol az ilyen hitelkihelyezés lehetséges) egyes multilaterális fejlesztési bankok (például az Európai Beruházási Bank) esetében⁹⁹ az elsődleges plenáris szerv határoz. Az elsődleges plenáris szerv határoz a jegyzett tőkében bekövetkező változtatásokról, így annak felemeléséről vagy csökkentéséről.

Személyzeti kérdések tekintetében az elsődleges plenáris szerv rendelkezik hatáskörökkel az Európai Beruházási Bank másodlagos plenáris szervének és a végrehajtási szervezet felső vezetése tagjainak kinevezésére és felmentésére. Az EBRD alapokmánya¹⁰⁰ szintén a nem delegálható hatáskörök közé helyezi az igazgatók kinevezését és fizetésük megállapítását (ezzel ellentétes szabályozás az összeférhetetlenségi aggályokat is felvethetne).

Ellenőrzéssel kapcsolatos hatáskörök tekintetében meghatározó elem a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státusza, melynek köszönhetően a bankok nem rendelhetők alá semmilyen nemzeti ellenőrző intézménynek. Mivel az elsődleges plenáris szerv határozza meg a stratégiát, várható, hogy az fogja ellátni a stratégia végrehajtásának ellenőrzését is. Mint a tagállamok legmagasabb szintű képviselői szerve, az elsődleges plenáris szerv hagyja

⁹² A C-15/00 sz. ügyben hozott ítélet 2. pontja

⁹³ EBRD alapokmány 24. cikkének 2. bekezdése

⁹⁴ Kivéve az EBRD (alapokmány 25. cikkének 2. bekezdése kormányzók 2/3-os többségét írja elő, a tulajdoni részesedés 2/3-ával)

⁹⁵ Az Európai Beruházási Bank Alapokmányáról szóló jegyzőkönyv 7. cikkének (4) bekezdése, (3) bekezdésének g) pontja

⁹⁶ EIB alapokmány 7. cikke (3) bekezdésének g) pontja, EBRD alapokmány 24. cikke 2. bekezdésének (x) pontja

⁹⁷ EBRD alapokmány 24. cikke 2. bekezdésének (i) és (iii) pontja

⁹⁸ Lásd többé között: az EBRD alapokmány 27. cikkének (ii) pontját

⁹⁹ Az EIB alapokmány 7. cikke (3) bekezdésének d) pontja

¹⁰⁰ EBRD alapokmány 24. cikke 2. bekezdésének (vi-vii) pontja

jóvá a bank éves jelentését, illetve az éves mérleget és az eredmény-kimutatást¹⁰¹. Később azonban bemutatásra kerül, hogy az ilyen intézmények nem teljesen mentesek a külső ellenőrzés alól, még ha nagyobb szabadságot is élveznek, mint a belföldi jogalanyok.

Amint a fejezet bevezetőjében említésre került, ez a fórum biztosítja a legmagasabb szintű képviselőket a tagállamok számára. Annak ellenére, hogy EIB esetében gyakorlatilag a Tanáccsal azonos (szakminiszteri) szinten születnek meg a döntések, a Tanács döntéshozatali és döntés-előkészítési mechanizmusai nem vonatkoznak az Európai Beruházási Bankra, amely az európai uniós döntéshozatali keretrendszerrel független. A CEB elsődleges szerve uniós hasonlattal élve a COREPER II-nek felel meg, tehát az Európa Tanácshoz intézett állandó képviselő vezetői (nagykövetek) hozzák meg a döntést. Az EBRD, a Világbank (IBRD) és a NIB esetében is miniszteri szinten hozzák meg a tagok döntéseiket (hazánk esetében ez a pénzügyminiszter hatáskörébe tartozik).

A fenti hatáskörökből egyértelműen kitűnik, hogy alapvető fontosságú az elsődleges plenáris szervben való részesedés mértéke, illetve az, hogy az egyes érdekcsoportok (azaz az alaptőkét nyújtó adományozó és a hitelfelvevő országok) milyen arányban részesednek a döntéshozatali jogosultságokból. John W. Head például kiemeli¹⁰² szavazati jogosultság korlátozását, mint lehetséges retorziót a bank szellemiségével ellentétesen eljáró tagállamokkal szemben. Az egypólusú bankoknál ennek természetesen kevésbé van jelentősége, de számos tanulmány és elemzés mutatott rá visszasságokra, J Strand¹⁰³ például arra mutat rá, hogy az EBRD esetében Japán ugyanakkora beleszólással rendelkezik, mint a kelet-európai tagállamok együttesen. Ugyanakkor az egyes intézmények gyakran eltérő módszerekkel állapítják meg a szavazati arányokat. A Világbank esetében például minden tagállam rendelkezik bizonyos számú alaprészvényekkel, amihez továbbiakat lehet vásárolni. A szavazati arány így nem egyezik meg a népesedéssel vagy az adott ország gazdasági súlyával. Egyes kisebb tagállamok arányai magasabbak mint népességük indokolná (például a döntéshozatal szempontjából amúgy domináns Egyesült Államokkal szemben), de önmagukban nem képesek érdemi befolyást gyakorolni, extrém esetben (például Luxembourg esetében) még döntetlen helyzetben sem¹⁰⁴. Egyes reformtörekvések célja az alaprésztesedések súlyának növelésére irányult. Mivel az alaprészvények száma nominálisan változatlan maradt, a bank azonban közel 40-szeresére nőtt, a hitelfelvevő országok súlya így jelentősen lecsökkent az elmúlt 60 évben. Ettől eltérő problematika jelenik meg az Unió képviselőinek növelésére irányuló reformjavaslatok mögött¹⁰⁵. Egyelőre a bank tulajdonosai a tagállamok, de a nemzetközi személyiséggel rendelkező Közösség szintén részesedést szerezhetne. Amíg erre sor nem kerül, az Unió befolyása minimális marad, annak ellenére, hogy a közösségi intézményekkel való együttműködés egyre szorosabbá vált a bank létrehozása óta eltelt több mint 50 évben¹⁰⁶. Az elsődleges és a másodlagos döntéshozó szervek döntéshozatali eljárása sok esetben kerül kritikák célkeresztjébe, tekintettel azok (például az uniós/tagállami jogalkotási eljárásokhoz viszonyított) titkos jellegére, illetve az átláthatóság hiányára¹⁰⁷. Az EIB ekintetében több esetben került sor ombudsmani vizsgálatra az irányadó uniós jogszabály érvényesítése

¹⁰¹ EBRD alapokmány 24. cikke 2. bekezdésének (viii) pontja

¹⁰² John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 166.o.

¹⁰³ Jonathan R. Strand: Power Relations in an embedded institution: the European Bank for Reconstruction and Development, 113.o.

¹⁰⁴ Albero Paloni, Maurizio Zanardi: The IMF, World Bank and Policy Reform 31.o.

¹⁰⁵ Carol Garnier, Daniel Daco és Francesca Di Mauro: EU-UN Cooperation in Financial Issues: the role of the European Union at the International Monetary Fund and the World Bank, 126.o.

¹⁰⁶ Az EIB és a közösségi intézmények és szervek közötti kapcsolatokról bővebben a VII. rész utolsó fejezetében lesz szó

¹⁰⁷ Lásd bővebben: John W Head: The Future of Global Economic Organisations 116.o.

érdekében¹⁰⁸. Head továbbá kiemeli, hogy a szavazási rendszer gyakran okozhat olyan hatásokat, amelyek növelik az intézmények demokratikus deficitjét, különös tekintettel a kétpólusú bankok aszimmetrikus jogi helyzetére¹⁰⁹.

A Bank vezető tisztviselője

Ez a funkció mind megnevezésében, mind feladatiban intézményenként jelentősen eltér, de gyakran meghatározó szerepet tölt be a bank szervezetének és szakpolitikáinak stratégiai kialakításában, különös tekintettel az intézményi reformokra. Az EIB esetében alapvetően változott a bank megközelítése például az Európai Parlament és a civil szervezetek tekintetében, amikor a mindennapi politikában jártas, korábban miniszteri posztot betöltő belga Philip Maystadt vette át az irányítást. Hasonlóan fontosnak véli az elnök személyiségének szerepét a Világbank esetében Jessica Einhorn, aki a korábbi elnök (Wolfensohn) és az új elnök (Wolfowitz) szerepét vizsgálja¹¹⁰. Az Európai Beruházási Bank esetében a bank vezetője az Igazgatási Bizottság elnöke, aki egyben elnököl az Igazgatótanács ülésein¹¹¹, szavazati joggal azonban nem rendelkezik. Ez egybevág az EBRD elnökére vonatkozó rendelkezésekkel¹¹². Az Európai Tanács fejlesztési bankjának kormányzója az adminisztratív tanács részére véleményeket és jelentést készít¹¹³. A vezető tisztviselő megbízatásának időtartama intézményenként eltérő (az Északi Fejlesztési Bank esetében 5 év¹¹⁴). Egyik legjelentősebb feladatként a legtöbb intézmény esetében¹¹⁵ általánosan elfogadott, hogy a bank vezetője látja el jogi képviselőt, de az Északi Beruházási Bank esetében a bank nevében történő aláíráshoz elegendő az Igazgatótanács által adott megfelelő felhatalmazással rendelkező két személy is. Sebastian Mallaby kitér arra, hogy James Wolfensohnt általában államfőknek kijáró fogadtatás várta mindenhol, ami érthető is, tekintettel arra, hogy a bank hitelkihelyezésének éves összege maga mögé utasít minden más (igaz gyakran tisztán vissza nem térítendő) fejlesztési támogatási forrást¹¹⁶. A vezető tisztviselőt rendszerint helyettesek segítik (például alkormányzó, alelnök¹¹⁷). E tekintetben említésre méltó elem, hogy az Európai Beruházási Bank tekintetében illetékes¹¹⁸ Európai Ombudsman 2000-ben egy panaszbeadvány alapján kivizsgálta¹¹⁹ a bank írásegyesének jelölését, de nem állapított meg igazgatási visszasságokat. A bank védekezése során kiemelte hogy a bank vezető tisztségviselőinek jelölése során az alapokmány értelmében¹²⁰ a tagállamok tulajdonosi jogait gyakorolják, ezért a Bank nem vizsgálta meg a többi, nem Írország által delegált pályázók jelentkezését. A Világbank esetében hagyományosan az Egyesült Államok nevezhet ki az elnököt, míg az európai államok a Nemzetközi Valutaalap esetében rendelkeznek hasonló jogosultsággal. Ezen rendszer számos kritikát váltott ki a

¹⁰⁸ Bővebben az Európai Beruházási Bankról szóló rész Ombudsmannal fenntartott kapcsolatokról szóló alfejezetében

¹⁰⁹ A kérdést bővebben a VI. rész mutatja be

¹¹⁰ Jessica Einhorn: Reforming the World Bank, 17. o.

¹¹¹ EIB alapokmány 9. cikkének (2) bekezdése

¹¹² EBRD alapokmány 30. cikkének 3. bekezdése

¹¹³ CEB alapokmány XI. cikkének 2. szakasza

¹¹⁴ NIB alapokmány 16. szakasza

¹¹⁵ EBRD alapokmány 30. cikkének 4. bekezdése

¹¹⁶ Sebastian Mallaby: Saving the World Bank 76.o.

¹¹⁷ EBRD alapokmány 31. cikke

¹¹⁸ Az Ombudsman illetékességét egyértelművé tevő 1338/98/ME vizsgálat az Európai Beruházási Bankra vonatkozó részben kerül bemutatásra

¹¹⁹ Az Európai Ombudsman 1028/2000/ME sz. panaszbeadványról szóló határozata

¹²⁰ Az EIB alapokmány 11. cikkének (1) bekezdése értelmében az Igazgatási Bizottság a Kormányzótanács által, az Igazgatótanács javaslata alapján hatéves időtartamra kinevezett elnökből és nyolc alelnökből áll.

gazdaságilag egyre erősebb feltörekvő régiókban illetve a civil szervezetek részéről, például a jelölési eljárás nyilvánossá tétele és az elnök elszámoltathatóságának fokozása tekintetében¹²¹.

Másodlagos plenáris szerv

A másodlagos plenáris szerv hajtja végre az elsődleges plenáris szerv által meghatározott stratégiát, és annak megfelelően hozza meg az eseti döntéseket. A másodlagos plenáris szerv elsődlegesen szakmai jellegű döntéseket hoz, és tagjai általában komoly szakmai tapasztalattal rendelkeznek. A tagokat vagy a bank alkalmazza saját felvételi eljárása vagy a tagállam javaslata alapján (EIB¹²²) vagy a tagállam delegálja (CEB¹²³). Ennek megfelelően a tagok függetlensége multilaterális fejlesztési bankként változó. Az Európai Beruházási Bank esetében teljes függetlenség a feltétel, míg az Európa Tanács Fejlesztési Bankja tekintetében (Magyarország esetében) a magyar pénzügyminisztérium egyik (aktuális, tehát a tagállam által bármikor leváltható) főosztályvezetője látja el ezt a feladatot. Az EBRD esetében (a több mint 60 tagra jutó) 23 igazgató az alábbiak szerint oszlik meg¹²⁴: 11 igazgatót az európai donor államok (beleértve az Európai Közösséget és az Európai Beruházási Bankot) jelölnek, 4 igazgatót a közép- és kelet-európai országok 4 igazgatót pedig a többi európai állam delegál. A másodlagos plenáris szerv összetétele intézményenként változó, de általában tagságában és szerkezetében eltér az elsődleges szervtől. Az eltérő összetétel célja lehet például a tulajdoni arányok jobb érvényesülése, a hitelfelvevők fokozottabb védelme (Világbank, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank), vagy más érintett felek bevonása (az Európai Bizottság képviselője az Európai Beruházási Bank Igazgatótanácsában¹²⁵). A legtöbb intézmény azonban törekszik arra, hogy a másodlagos szerv is tükrözze valamilyen módon a szavazati arányokat. Ennek leggyakoribb módja az igazgatók delegálására jogosult országok „választókerületekbe”¹²⁶ tömörítése (mint az EBRD esetében e bekezdésben bemutatásra került).

A másodlagos plenáris szerv hatáskörrel rendelkezik a bankok finanszírozási és hitelpolitikájának kialakítása és a hitelkihelyezések tekintetében, és kiemelt szerepe van az ellenőrzés tekintetében. Általában a másodlagos plenáris szerv határoz a bank által történő finanszírozásról (kölcsönök és garanciák biztosítása), valamint kölcsönök felvételéről. A plenáris szervhez képest operatívabb hatáskörei keretében megállapítja a kölcsönök kamatait, a jutalékot, valamint az egyéb díjakat. Az Európai Beruházási Bank esetében a másodlagos plenáris szerv minősített többséggel hozott határozatával egyes feladatait a végrehajtó szervezetre ruházhatja. Ilyenkor a másodlagos plenáris szerv rendelkezik a hatáskör-átruházás feltételeiről és módjáról, valamint felügyeli annak végrehajtását¹²⁷. A C-15/00 sz.¹²⁸ ügyben az Európai Bíróság azonban kimondta, hogy a Bank a delegált eljárásra hivatkozva nem zárkozhat el intézkedések meghozatalától, mivel ez sértené a jogállamiság alapvető követelményét. Az említett ügyben a Bank védekezésének egyik alapeleme az volt, hogy az eljárás nem megalapozott, mivel a Szerződés értelmében a Bíróság csak a Kormányzótanács

¹²¹ Lásd pl: South Centre: Reform of the World Bank Governing Structure, 4.o.

¹²² EIB alapokmány 9. cikkének (2) bekezdése, a Kormányzótanács nevezi ki a tagállamok javaslata alapján

¹²³ CEB alapokmány X. cikk 2. szakasza: a Kormányzótanács csak a másodlagos szerv elnökét nevezi ki, a tagokat az érintett tagállam nevezi ki

¹²⁴ EBRD alapokmány 26 cikkének 1. bekezdése

¹²⁵ EIB alapokmány 9. cikkének (2) bekezdése

¹²⁶ John W. Head: Losing the Global Development War, 129. o.

¹²⁷ Jegyzőkönyv az Európai Beruházási Bank alapokmányáról (Az Európai Alkotmányt létrehozó szerződés melléklete), 9. cikk (1) bekezdés

¹²⁸ Lásd többek között a C-15/00 sz. ügyben hozott ítélet 2. és 75. pontját

(illetve az Igazgatótanács) döntései tekintetében járhat el, a vitás határozatot azonban az Igazgatási Bizottság hozta. A Bíróság azonban megállapította, hogy (az OLAF-fal való együttműködésre vonatkozó) vitás határozat a EIB alapokmány 13. cikk (3) bekezdése értelmében nem tartozhat a napi ügymenethez¹²⁹, vagy általában az Igazgatási Bizottság hatáskörébe. Kimondja továbbá, hogy mivel a Kormányzótanács feladata az Eljárási Szabályzat jóváhagyása révén a belső hatáskörök kialakítása, azért az EIB alapokmány alapján eljáró alszerv hatáskörébe utalt határozatok is a Kormányzótanács hatáskörébe tartoznak, így a Szerződés 237. cikke alapján a Bíróság rendelkezik hatáskörrel.

A másodlagos plenáris szerv gondoskodik a Bank megfelelő igazgatásáról és biztosítja a Bank ügyvezetésének az alapokmány rendelkezéseivel, valamint az elsődleges plenáris szerv által megállapított általános irányelvekkel való összhangját. A pénzügyi év végén a másodlagos plenáris szerv jelentést nyújt be az elsődleges szervnek, és a jóváhagyását követően közzéteszi azt (a multilaterális fejlesztési bankok évente éves jelenést tesznek közzé, mely megrendelhető, illetve az internetes honlapon széles körben hozzáférhető). A másodlagos plenáris szerv feladata annak biztosítása, hogy az elsődleges plenáris szerv által lefektetett politikai és stratégiai irányelveket az ügyvezetés megfelelő módon valósítja meg. A másodlagos plenáris szerv felelős az éves jelentés elkészítéséért, melyet az elsődleges szerv hagy jóvá.

Végrehajtó szervezet

A plenáris szervek ülései között a végrehajtó szervezet végzi a bank napi ügyeit. A legtöbb bank saját állandó személyzettel rendelkezik, melynek tagjai a nemzetközi státusznak köszönhetően a legtöbb nemzetközi szervezethez hasonló mentességekkel¹³⁰ rendelkeznek. A végrehajtó szervezet a bank székhelyén dolgozik, de a legtöbb bank kihelyezett irodákkal is rendelkezik a tevékenység szempontjából legfontosabb **országokban** vagy régiókban. Fontos megemlíteni azonban, hogy a bank tevékenységéhez szükséges infrastruktúrán és személyzetten felül a finanszírozott projektek végrehajtásában komoly szerepet játszik az adott ország közigazgatása. A felvevő ország közigazgatásának igénybe vétele fokozza a multilaterális fejlesztési bank modelljének hatékonyságát, de ezáltal a bank kiadja a kezéből a projektellenőrzést. Sok esetben azonban a bankok maguk is végeznek mintaellenőrzést a tagállami ellenőrzésen felül. Az elmúlt években számos intézmény erősített meg jelentősen a projektellenőrzési részlegét. Az EIB külön környezetvédelmi egységet alakított ki a projektigazgatóságán¹³¹, de az elmúlt 10 évben a Világbank is közel 300 új környezetvédelmi alkalmazottat vett fel¹³². A bankok végrehajtó személyzetét áthatja az I. részben említett hibrid természet. Mint bank, az ilyen intézmények általában komoly releváns munkatapasztalattal rendelkező jelentkezőket szoktak toborozni, jelentős banki munkatapasztalattal. Egy gyors áttekintés a bankok személyzeti honlapján egyértelművé teszi, hogy az ilyen intézmények inkább a banki módszereket követik, mint például a nemzetközi intézmények közbeszerzéshez hasonlítható versenyvizsga-eljárásait. Utóbbira kitűnő példa az Európa Tanács¹³³, vagy a legjelentősebb nemzetközi közigazgatás, az Európai Unió felvételi rendszere. Az Unió az Európai Személyzeti Felvételi Hivatal¹³⁴ révén gyakran soktízezer jelentkezőből állít össze néhány tucat sikeres pályázóból álló tartaléklistát, amely kötelezi az

¹²⁹ Lásd a fenti ügyben hozott ítélet 66. pontját

¹³⁰ A mentességről bővebb információk a IV.4. fejezetben találhatóak

¹³¹ <http://www.eib.org/about/structure/organisation/services-pj.htm>

¹³² John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 140.o

¹³³ http://www.coe.int/t/e/human_resources/jobs/01_General_Information/

¹³⁴ http://europa.eu/epso/epso_index_hu.html

intézményeket. A felvételi eljárások általában kezdő vagy néhány év munkatapasztalattal rendelkező jelentkezőkre vannak szabva, különösebb szakosodás nélkül. Ez a rendszer jól kezeli jelentkezők jelentős, akár több ezres számát, de nem teszi lehetővé az adott pozícióhoz való igazodást a lista összeállítása során. Egy környezetgazdász mérnököt csak akkor tudnak fölvenni, ha ilyen háttérrel átmegy valaki az általános versenyvizsgán, vagy amennyiben az EPSO ilyen jellegű versenyvizsgát ír ki. Az EIB (az Európai Központi Bankkal együtt¹³⁵) ellenben nem veszi igénybe az EPSO szolgáltatásait, hanem saját honlapján¹³⁶ hirdet meg álláshelyeket, ami kisebb számú jelentkezőt és sokkal specifikusabb felvételi eljárásokat tesz lehetővé. A bank nem is alkalmazza az európai köztisztviselőkre vonatkozó Személyzeti Szabályzatot¹³⁷. Az Európai Közösségek Bírósága, illetve annak Közzolgálati Törvényszéke azonban joghatósággal rendelkezik a bank személyzeti kérdéseiben. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja is a saját honlapján teszi közzé álláslehetőségeit¹³⁸, és speciális rendelkezésekkel alkalmazza az Európa Tanács Személyzeti Szabályzatát¹³⁹. Ugyanakkor a multilaterális fejlesztési bankok rendelkeznek a nemzetközi szervezetek azon tulajdonságával, hogy személyzetüket sok ország állampolgárai közül toborozzák, és írott vagy íratlan szabályként igyekeznek fenntartani bizonyos arányokat a tagországok között, illetve az egyes részlegekben. E tekintetben azonban számos kritika éri az intézményeket, egy részről egyes (például a Világbank esetében az afrikai) országok alul-képviselete miatt, más részről a kvóták betartása tekintetében az esetleges személyi hiányosságok miatt. John W. Head¹⁴⁰ három fő vonulatát emeli ki a kritikáknak: az előbbi, azaz a kvóták miatt elhanyagolt minőség mellett a megcsontosodott hierarchia emelendő ki, amely szintén inkább a közigazgatás jellemzője, és gyakran akadályát képezi a modernizációs törekvéseknek, mivel az évtizedek óta az intézménynél dolgozó alkalmazottak kevésbé fogékonyak az újításokra, pozíciójuk miatt azonban elsőbbséget élveznek a döntéshozatal során. A John W. Head által kiemelt harmadik fő kritikai vonulat a bank alkalmazottainak elszámoltathatóságára összpontosít. E tekintetben később kitér a vezetés felelősségére is, és konkrét kereteket javasol¹⁴¹ például az igazgatók feladatainak meghatározására. Ugyanakkor más szerzők¹⁴² épp azt emelik ki, hogy a Világbank pénzügyi önállósága révén magasan kvalifikált (gyakran doktori végzettséggel rendelkező) jelentkezőket tud alkalmazni, és az intézmény például az ENSZ ügynökségeivel ellentétben függetleníteni tudja magát a tagállamok „könyöradományaitól”. E tekintetben a banki jelleg erősebb, ugyanakkor a működés hatékonyságában (például többéves projekt előkészítés) mégis elmarad a profitorientált kereskedelmi bankoktól.

A bankok székhelyükön kívül rendszerint valamennyi régióban rendelkeznek kisebb nagyobb helyi irodákkal, amelyek biztosítják a bank politikájának érvényesülését és a projektek megfelelő színvonalát. Az EIB régióként 3-6 regionális irodát tart fenn (például a Mediterrán régióban 3, az AKCS- államoknál 5 irodát, az új tagállamokban 2 irodát (Varsó, Bukarest)). A regionális irodákban Roy Culpeper például decentralizáció fontos lehetőségét látja¹⁴³, amelynek révén orvosolhatják a projektek nem megfelelő kidolgozására és felügyeletére irányuló kritikákat.

¹³⁵ <http://www.ecb.int/ecb/jobsproc/jobs/html/index.en.html>

¹³⁶ <http://www.eib.org/about/jobs/index.htm>

¹³⁷ az Európai Közösségek tisztviselőinek személyzeti szabályzatáról és az Európai Közösségek egyéb alkalmazottainak alkalmazási feltételeiről (Személyzeti Szabályzat) szóló, 1968. február 29-i 259/68/EGK, Euratom, ESZAK tanácsi rendelet

¹³⁸ <http://www.coebank.org/Contenu.asp?arbo=135&theme=6>

¹³⁹ A Miniszterek Tanácsának 1981. szeptember 25-i Res(81)20 határozata

¹⁴⁰ John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 115.o.

¹⁴¹ John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 160.o.

¹⁴² Sebastian Mallaby: Saving the World Bank 77.o. ill 83.o.

¹⁴³ Roy Culpeper: Titans or Behemoths? 13.o.

A Magyarországon jelen lévő multilaterális fejlesztési bankok magyarországi vagy regionális irodái¹⁴⁴	
Világbank	Jelenleg nincs budapesti iroda, és Magyarország nem is vesz fel új hiteleket, a legközelebbi iroda Lengyelországban található: 53, Emili Plater St. Warsaw Financial Center, 9th Floor , 00-113 Warsaw, Lengyelország Tel: (48-22) 520 8000 Fax: (48-22) 520 8001 E-mail: Odebruynkops@worldbank.org Web: http://www.worldbank.org/pl
EIB	Ausztria (JASPERS) Mattiellistraße 2-4, A-1040 Wien Tel: (+43-1) 505 36 76 Fax: (+43-1) 505 36 74
EBRD	Rakoczi ut 42 1072 Budapest, Hungary Tel: +36 1 486 3020, Fax: +36 1 486 3030
NIB	Nincs a banknak regionális irodája a régióban
CEB	Nincs a banknak regionális irodája

A fentiekben vázolt, horizontálisan és vertikálisan tagolt szervezeti rendszer lényegesen megnehezíti a szakpolitikai célkitűzések humanitárius jellegének átültetését a szervezet munkakultúrájába, amely nehézségre a civil szervezetek mellett számos szerző is felhívja a figyelmet¹⁴⁵.

Ellenőrzés

Mivel a multilaterális fejlesztési bankok az egyes országokkal egy szinten állnak, a tagállamok (illetve azok bankfelügyeleti hatóságai) nem rendelkeznek olyan ellenőrzési eszközökkel, mint a hagyományos bankok esetében. A multilaterális fejlesztési bankok esetében a prudenciális felügyeletnek kevesebb jelentősége van, de maga a piac is felügyeleti szerepet lát el, mivel a kötvénykibocsátások esetén a kibocsátás országának hitelintézeti felügyelete jogosult a felügyeletet ellátni. A nem-kormányzati szervezetek több bank esetében is kérték a fokozottabb ellenőrzés bevezetését a bank által finanszírozott projektek esetében. A belső ellenőrzés elsődleges szerve a CEB esetében az audit bizottság¹⁴⁶. A belső ellenőrzés egy sajátos példája a Világbank 1993-ban létrehozott vizsgálóbizottsága (Inspection Panel)¹⁴⁷, amely három független szakértőből áll, akiket a jövőben sem alkalmazhat az intézmény, és amelynek komoly bizalomnövelő hatása volt a bank megítélésében¹⁴⁸. A bank által finanszírozott projekteket kifogásoló polgárok közvetlenül fordulhatnak a vizsgálóbizottsághoz, a tagállami adminisztráció megkerülésével. A Bank az eljárás kidolgozása során kifejezetten az országosnál alacsonyabb szintű képviselőre helyezte

¹⁴⁴ Forrás: az egyes bankok honlapjai

¹⁴⁵ többek között lásd: Diane Stone és Christopher Wright: The World Bank and Governance, I.rész 3. fejezet

¹⁴⁶ Lásd többek között CEB-alapokmány XII. cikke, az EBRD és az EIB alapokmánya nem tartalmaz ilyen szervet

¹⁴⁷ A vizsgálóbizottság internetes elérhetősége: www.worldbank.org/inspection

¹⁴⁸ Thomas D. Zweifel: International Organizations and Democracy 92.o.

a hangsúlyt¹⁴⁹, azonban nem köteles figyelembe venni a bizottság ajánlását, sőt az igazgatótanács akár meg is vétőzhatja egy projekt kivizsgálását. Az igazgatótanács 1993 és 2000 között például mindössze 3 panaszt hagyott jóvá¹⁵⁰. A vizsgálóbizottság azonban egyúttal átmenetet képez a belső és a külső ellenőrzés között is, mivel célja a nyilvánosság fokozott részvétele¹⁵¹. Megjegyzendő, hogy az Amerikai-közi Fejlesztési Bank és az Ázsiai Fejlesztési Bank és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank is hasonló mechanizmusokat léptetett életbe¹⁵², valamint a Nemzetközi Pénzügyi Társaság és a MIGA is rendelkezik egy hasonló funkciójú szervvel. A külső ellenőrzés szempontjából az EIB tekintetében mérföldkőnek tekinthető az előző oldalon említett C-15/00 sz. ügy, mivel az Európai Bíróság a döntéshozatali autonómiát tiszteletben tartva kimondta az OLAF illetékességét¹⁵³ a Bank saját forrásainak ellenőrzése tekintetében is. Ugyanakkor a bankok igyekeznek együttműködni a tagállamok ellenőrző szerveivel. A Világbank például Washingtonban 2006. május 3-4-én találkozót szervezett a tagállami számvevőszékek vezetőinek¹⁵⁴. A szemináriumot összefoglaló cikk rámutat az egyes régiókban tapasztalható alapvető különbségekre. A cikk szerint az afrikai régióban a számvevőszékek teljesítőképessége nagymértékben eltér egymástól és a fejlesztési programok kidolgozása többnyire csak a tervezeteknél tart. A megvalósítást szinte mindenütt nehezíti a pénzforrások és a szakemberek hiánya. Gondot okoz az is, hogy mind minőségét, mind intenzitását tekintve nem kielégítő a számvevőszékek és a parlamentek kapcsolata. Ezzel is összefügg az a nem kívánatos jelenség, hogy gyakran hoznak létre új ellenőrző szervezeteket és így gyengítik a már létező számvevőszékek szerepét. A cikk az európai és közép-ázsiai régió sok országában az ellenőrzésekhez szükséges jogi és intézményi keretek kiépítését, a működési függetlenség megteremtését és a törvényhozókkal való kapcsolatok javítását tekinti fő kihívásnak. A régióon belül a legjobb számvevőszéki teljesítményt az 2004-ben csatlakozó országok (köztük hazánk) nyújtják. A szemináriumon elismerték a latin-amerikai és a karibi régió országai által elért jelentős fejlődést a számvevőszékek törvényi és függetlenségi helyzetének javításában, de még fejlődést várnak a pénzügyi és működési függetlenség, valamint a ténylegesen rendelkezésre álló pénzügyi források nagysága tekintetében. Általános problémaként értékelték, hogy a számvevőszéki véleményeket és javaslatokat alacsony arányban hasznosítják. A közel-keleti és észak-afrikai régió számvevőszéki gyakorlatát a cikk nagyfokú változatossággal jellemzi: a bírósági és az angolszász típusú számvevőszékek felügyelete a kormánytól az államfőn át a parlamentig terjed. A kapacitásfejlesztésre nagy az igény, ám néhány ország donorországokkal fenntartott kapcsolatát nem tartják kielégítőnek. A szemináriumon felszólaló világbanki szakember kitért arra, hogy a számvevőszékek nem auditálják a világbanki projekteket. A dél-ázsiai régió tekintetében kiemelték, hogy az ellenőrzési kultúra jelentős tradíciókkal rendelkezik, de a pénzügyi és adminisztratív függetlenség alacsony színvonala, és a gyakori pénzügyminisztériumi beavatkozások nehézséget okoznak. Nem kielégítőnek ítéli meg az ellenőrzési eredmények megismerési lehetősége, valamint itt is jellemző, hogy az elfogadott és érvényesített számvevőszéki vélemények és javaslatok aránya alacsony. A világbanki projektek nagy részét ellenben itt auditálják a számvevőszékek. A kelet-ázsiai régióon belül Kínában az ellenőrzés a hazai finanszírozású projektek mellett a támogatásból finanszírozottakra is kiterjed. Mongóliában a nemzetközi standardok átvétele, Vietnamban és Kambodzsában a belső ellenőrzésfejlesztése áll előtérben. Indonéziában az ellenőrzési

¹⁴⁹ Laurence Boisson de Chazournes: The World Bank Inspection Panel 196.o.

¹⁵⁰ Zweifel 97.o.

¹⁵¹ Laurence Boisson de Chazournes: The World Bank Inspection Panel 190.o.

¹⁵² Laurence Boisson de Chazournes: The World Bank Inspection Panel 200-202.o.

¹⁵³ Lásd bővebben a VII.6. fejezet OLAF-ra vonatkozó megjegyzéseit

¹⁵⁴ Forrás: Báger Gusztáv: Új hangsúlyok a Világbank és a számvevőszékek kapcsolatában, Pénzügyi Szemle

kapacitás bővítésén van a hangsúly. A tagállami számvevőszékek mellett az Európai Számvevőszék is végezhet vizsgálatokat, például az EIB tekintetében¹⁵⁵.

A multilaterális fejlesztési bankokat elsődlegesen a befektetők finanszírozzák, ezért az intézmények jelentős jogi függetlenségük mellett pénzügyileg érdekeltek abban, hogy átlátható képet biztosíthassanak pénzügyi helyzetükről. Ezért valamennyi intézmény rendelkezik független könyvvizsgálóval, amely általában egy nemzetközi könyvvizsgáló cég. Az EIB esetében 1997 óta az Ernst & Young látja el a külső auditvizsgálatokat¹⁵⁶. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja 3 évre nevez ki külső auditort, amely hitelesíti a bank számláit, és jelentés készít a bank elsődleges szerve számára¹⁵⁷. Jelenleg a külső auditor a PricewaterhouseCoopers. Az EBRD esetében a 4 évre kinevezett külső könyvvizsgálót nem lehet újra szerződtetni¹⁵⁸ (jelenleg szintén a PricewaterhouseCoopers).

Vitarendezés

Amennyiben a multilaterális fejlesztési bankok függetlenítik magukat a nemzeti jogrendszerektől, szükség van a jogviták hatékony, végleges és kikényszeríthető rendezését biztosító vitarendezési fórumra. Ennek leghatékonyabb módját a nemzetközi jog gyakorlatának megfelelően választottbíróóság útján oldják meg. A Világbank esetében a keretmegállapodás nem tartalmaz rendelkezéseket a viták rendezésére, azonban a Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja a külföldi befektetők és a fogadó közötti viták rendezésére szolgál. Az Európai Beruházási Bank esetében az Európai Bíróság a vitarendezés eszköze, melynek kizárólagos joghatósága van a Bank jogvitáiban, mind intézményi, mind működési, mint személyzeti ügyekben. A joghatósággal és a vitarendezéssel a IV.3. fejezet foglalkozik bővebben.

Bank elnevezése	Elsődleges szerv elnevezése (magyar tag)	Másodlagos szerv elnevezése (magyar tag)	Joghatóság
CEB	Kormányzótanács (pénzügyminiszter)	Adminisztratív Tanács (pénzügyminisztériumi főosztályvezető)	Választottbíróóság (adott esetben az Emberi Jogok Európai Bírósága)
WB	Kormányzótanács (pénzügyminiszter)	Igazgatótanács (ügyvezető igazgató, IBRD alkalmazott, a csoportban érintett tagállamok választják)	ICSID / választottbíróóság
EIB	Kormányzótanács (pénzügyminiszter)	Igazgatótanács (EIB alkalmazottja)	Európai Közösségek Bírósága
EBRD	Kormányzótanács (pénzügyminiszter)	Igazgatótanács (EBRD alkalmazott)	Választottbíróóság

II.3. A II. rész összefoglalása

Az értekezés a második részben perspektívát vált, és fogalom-meghatározást követően a **szerkezeti megfontolásokra** összpontosít első fejezete a külső szervezeti kapcsolódásokat mutatja be, míg a II.2. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok belső felépítéséből kíván általános következtetéseket levonni. A doktori értekezésben bemutatott multilaterális

¹⁵⁵ Az Európai Számvevőszék és az EIB viszonya bővebben a VII. rész végén kerül bemutatásra

¹⁵⁶ http://www.eib.org/about/structure/control_and_evaluation/control_external-auditors.htm

¹⁵⁷ CEB 2007-es éves jelentés, 47.o.

¹⁵⁸ EBRD 2007-es éves jelentés pénzügyi kimutatás 6.o.

fejlesztési bankok általában egy nagyobb intézményi rendszer részei. Ezen **intézményi integráció két vetülete** emelhető ki: egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek (**vertikális integráció**). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében több nemzetközi pénzügyi intézményt hoznak létre (**horizontális integráció**, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett). A **vertikális integrációról** szóló fejezet a multilaterális fejlesztési bankok külső intézményi kapcsolatait mutatja be. A multilaterális fejlesztési bank általában egy meghatározott célkitűzés elősegítésére születik, de a létrehozásukhoz szükséges nemzetközi összefogáshoz gyakran szükséges egy olyan intézményi keret, amely megalapozza a szükséges kezdeti összefogást. A legtöbb multilaterális fejlesztési bank ezért egy már meglévő nagyobb nemzetközi szervezet keretébe ágyazva, vagy akár annak létrehozásával egy időben jött létre. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankját az Európa Tanács tagállamai alapították, mint részleges egyezményt. Jelenleg sem tagja az Európa Tanács minden tagja. Bár a keretintézmény főbb döntéshozó szerveivel az Európa Tanács Fejlesztési Bankja nem tart fenn operatív kapcsolatokat, az intézményi reformokat azonban a Miniszterek Bizottsága fogadja el. A CEB kormányzótanácsa pedig kifejezheti álláspontját az Európa Tanács két fő szervének ajánlásai és véleményei során. Az EIB Csoport elsődleges feladata az Európai Unió közérdekű befektetési célkitűzéseinek elősegítése. Annak ellenére, hogy a bankcsoport önálló nemzetközi személyiséggel rendelkezik, szorosan kötődik az Európai Unióhoz. A Világbank elsődleges keret intézménye az ENSZ, amelynek a Világbank az egyik szakosított ügynöksége. Az ENSZ szakosított ügynökségei és szervezeteinek köre szerteágazó, a doktori értekezés szempontjából a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap emelendő ki. Bár az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank nem rendelkezik önálló keretintézménnyel, nem jelenti azt, hogy az EBRD a tagországok teljesen önálló kezdeményezése volt. Egyrészt az EBRD számos elemében örökölte az IBRD jellemzőit. A másik kapcsolódási pont az Európai Beruházási Bank, mely az EBRD tulajdonosai közé tartozik. Az Északi Beruházási Bank létrehozása során a tagországok építhettek a skandináv országok összefogására, így a bank prioritásai összhangban állnak a skandináv országok specifikus igényeivel, például a környezetvédelem területén.

A **horizontális integrációról** szóló fejezet a bank kapcsolatát mutatja be más nemzetközi pénzügyi intézményekkel. A multilaterális fejlesztési bankok intézményi kereteiknek második vetületét azok a nemzetközi pénzügyi intézmények adják, amelyek a multilaterális fejlesztési bankokkal együttműködésben, azt kiegészítve végzik tevékenységüket. Bizonyos esetekben azonos intézményi kereteken belül mellérendelt szerepet töltenek be a multilaterális fejlesztési bankok mellett vagy bizonyos esetekben maga a multilaterális fejlesztési bank a tulajdonosa a másik nemzetközi pénzügyi intézménynek. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja egyike azon kevés multilaterális fejlesztési bankoknak, melyek nem rendelkeznek szakosított pénzügyi társintézménnyel. A banki tevékenységgel össze nem egyeztethető tevékenységét elkülönítve végzi ügynevezett Vagyonkezelői Számlán. Az EIB Csoporton belül a multilaterális fejlesztési bankként működő Európai Beruházási Bank közép és hosszú távú hitelkihelyezésekkel, míg az Európai Fejlesztési Alap kockázati tőkebefektetésekkel valamint kis és középvállalkozások segítségével járul hozzá az Európai Unió térségének gazdasági fejlődéséhez. Az Európai Beruházási Bank jogilag és pénzügyileg független az Európai Fejlesztési Alaptól, de tevékenysége kiegészíti azt. Az EIB vertikálisan kapcsolódik az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz. Az 1944-ben alapított Világbank az egyik legelső és mindenképpen a legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank. A Világbank csoport elkülönült nemzetközi pénzügyi intézményeken keresztül azonban számos nem banki feladatot is ellát. A Világbank-csoport 5 intézményből áll, amelyek közül a multilaterális fejlesztési bank szerepét a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank tölti be. Az EBRD nem

rendelkezik elkülönült nemzetközi pénzügyi intézménnyel, de az Európai Beruházási Bank rendelkezik részesedéssel az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankban. Az Északi Pénzügyi Csoporton belül az Északi Beruházási Bank egy négy nemzetközi intézményből álló pénzügyi csoport tagja.

A szerkezeti rész második fejezete a multilaterális fejlesztési bank **belső felépítését mutatja be**. A multilaterális fejlesztési bankok szervezeti szempontból a nemzetközi szervezetek egy speciális csoportját képezik, mivel általában két plenáris szervvel rendelkeznek. Az első egy általános szerv, melyben a tagok a legmagasabb szinten képviselik magukat. Az elsődleges szerv azonban csak általános döntéshozatali és ellenőrzési hatásköröket gyakorol, a konkrét projektekbe nem szól bele. A másodlagos szerv feladata többek között az egyes projektek engedélyezése, és az elsődleges plenáris szerv által legmagasabb kormányzati szinten meghatározott stratégia végrehajtása. A két képviseleti szerv alatt egy végrehajtó szervezet áll, mely a bank napi ügyeihez kapcsolódó feladatokat látja el. Általában a belső szervezeten kívül alakítják ki a külső számviteli ellenőrző szervet és a bank valamennyi szervétől független vitarendezési fórumot. Az intézmény működésében és intézményi fejlődésében többnyire meghatározó szerepet tölt be a vezető tisztségviselő (például elnök vagy kormányzó) hozzáállása.

III. rész, a multilaterális fejlesztési bankok működése

A fogalom-meghatározás és szerkezeti szempontok bemutatása után a III. rész a multilaterális fejlesztési bankok működésére összpontosít: a III.1. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok működését, a III.2. fejezet azok általános modelljét mutatja be részletesen. A multilaterális fejlesztési bankok működésének alapja azok banki jellege: a magánfinanszírozás adja a modell legfontosabb többletértékét más nemzetközi pénzügyi intézményekhez (például a fejlesztési alapokhoz) képest. Mivel a multilaterális fejlesztési bankok forrásait a magántőke biztosítja, kiemelten fontos az ilyen intézmények prudens működése, annak biztosítása, hogy a bank mindenkor eleget tudjon tenni hitelezői követeléseinek. Ezen rész az előzőknél gyakorlatiasabb megközelítést alkalmaz, és a szerkezeti rész statikusabb jellegéhez képest több olyan átfogó összefüggést tartalmaz, mint például az általános működési modell kidolgozása. Az általános modell vonatkozásait a III.3. fejezet a modell egyik mintapéldájára vetíti ki: az Európai Beruházási Bank az egyik legrégebbi és legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank, így kiemelten alkalmas a modell szemléltetésére. A III.4. fejezetben bemutatásra kerülnek a pénzügyi modell forrásai melyeket a multilaterális fejlesztési bankok különbözőképpen használhatnak fel prioritásaik elősegítésére. A működési rész utolsó fejezete a bankok működését Magyarország szempontjából mutatja be.

III.1. A multilaterális fejlesztési bankok működése

A multilaterális fejlesztési bankok működésének alapja azok **banki jellege**. A magánfinanszírozás adja a modell legfontosabb többletértékét más nemzetközi pénzügyi intézményekhez (például a fejlesztési alapokhoz) képest. Míg egy fejlesztési alapot a tagállamoknak folyamatosan tőkésíteniük kell, a multilaterális fejlesztési bankok a tőkepiacokról szerzik forrásaikat, így a tagállamoknak csak minimális költséget jelent alapításuk, fenntartásuk pedig gyakran nem igényel további anyagi hozzájárulást. A bank működésének pénzügyi alapját a bank kötvényeit megvásároló befektetők hozzájárulása és a bank tevékenysége után keletkező nyereség¹⁵⁹ adja. Ez a multilaterális fejlesztési banki architektúra egyik fontos eleme, azonban számos kritika¹⁶⁰ figyelmen kívül hagyja, hogy egy multilaterális fejlesztési bank forrásait nem a tagok által nyújtott egyszeri befektetés (tulajdonrész szerzés az alaptőke lejegyzése alapján), hanem a bank által kibocsátott kötvények biztosítják. (Így egy esetleges hitel-átütemezés közvetlenül nem csak a tagállamokra, hanem a hitelezőkre nézve jelent következményeket.) Egy hasonló feladatot ellátó alappal ellentétben így a multilaterális fejlesztési bank tulajdonosainak nem kerül pénzbe az intézmény működtetése (prudens gazdálkodás esetén).

A multilaterális fejlesztési bankok által kibocsátott kötvények a legbiztonságosabb befektetési lehetőségek közé tartoznak, és ideális portfóliódiverzifikációs lehetőséget biztosítanak a befektetők számára. Különösen a globalizált nagybefektetők megjelenése adott új lehetőségeket a multilaterális fejlesztési bankok növekedésének. A nagyobb befektetési (például nyugdíj) alapok számára közel kockázatmentes befektetési lehetőséget biztosít egy AAA hitelminősítésű multilaterális fejlesztési bank, melynek prudens működése mellett valószínűtlen a fizetéseképtelenség. Az EBRD alapokmány¹⁶¹ a prudens működés elve (sound banking principle) mellett számos konkrét eljárási garanciát épít be annak érdekében, hogy biztosíthassa működésének fenntarthatóságát. Amennyiben például a területileg illetékes tagállam nem járul hozzá a projekt finanszírozásához, a bank nem finanszírozhatja a projektet¹⁶². Ez a követelmény inkább politikai kritériumnak tűnhet, de alapvetően kihathat a portfólióra, ha a banknak a kivitelezés során a projekt felett ténylegesen joghatósággal rendelkező tagállammal kell megküzdenie. Ezzel összefüggésben az alapokmány 13 cikkének (iv) pontja előírja, hogy a bank nem biztosíthat aránytalanul nagy forrásokat egy-egy tagállam részére, és törekednie kell a megfelelő mértékű portfólió-diverzifikációra ((v) pont). A jóváhagyást megelőző megfelelő projektellenőrzés szintén a prudens működést segíti elő (vi. pont). Az Északi Beruházási Bank alapokmánya¹⁶³ szintén hivatkozik a prudens banki működés elvére, de egyúttal kiemeli a szociális és gazdasági megfontolásokat. A végrehajtási iránymutatások¹⁶⁴ alapján a kedvezményezett tagállamának tiltakozása ellenére nem finanszírozhat a bank projektet, és banknak mind a hitelfelvétel, mind projektfinanszírozások során konzultálnia kell az érintett tagállam hatóságaival. A Bank működése során törekednie kell egy 10 %-os tartalék¹⁶⁵ képezésére, amelynek érdekében nyereségesnek kell lennie. A NIB szerezhethet részesedést, amennyiben üzletmenet megkívánja.

¹⁵⁹ Az EBRD tekintetében például lásd: Ibrahim F.I. Shihata: The European Bank for Reconstruction and Development: a comparative analysis of the constituent agreements, 20.o.

¹⁶⁰ A CEE Bankwatch EIB: no reform no money kampánya a 2004-es bővítés előtt elsősorban az intézményi oldalról kívánt nyomást gyakorolni

¹⁶¹ A működési elvekre vonatkozó részt a 13. cikk tartalmazza

¹⁶² EBRD alapokmány 13. cikk (iii) pontja

¹⁶³ NIB alapokmány 1. cikke (célok)

¹⁶⁴ NIB alapokmány 10. cikke tartalmazza a prudens működésre vonatkozó iránymutatásokat

¹⁶⁵ NIB alapokmány 11. cikke

Mivel a multilaterális fejlesztési bankok forrásait a **magántőke** biztosítja, kiemelten fontos az ilyen intézmények prudens működése, annak biztosítása, hogy a bank mindenkor eleget tudjon tenni hitelezői követeléseinek¹⁶⁶. Az ilyen intézményeknek ugyanúgy figyelniük kell a forrásaik visszafizetésének biztosítására, mint a kereskedelmi bankok. A multilaterális fejlesztési bankok prudens működésének (és a befektetői bizalomnak) kettős alapja van: egy részről mint bank makulátlan tulajdonosi háttérrel rendelkeznek, más részről a multilaterális fejlesztési bankok befektetései viszonylag biztonságos konstrukciókban valósulnak meg. A multilaterális fejlesztési bankok hitelminősítését nagymértékben befolyásolja, hogy a részvényesek többsége jó hitelminősítésű –és prudens gazdálkodást folytató fejlett- ország (vagy a prudens működésben érdekelt vagy azt előmozdító nemzetközi szervezet, például egy másik multilaterális fejlesztési bank), mely további garanciát jelent a bank működése szempontjából. A fejlett tagállamok továbbadhatják saját tapasztalataikat és legjobb módszereiket, javítva a bank prudens működését és ez által a befektetők bankba vetett bizalmát. Ez önmagában azonban még mindig nem ad magyarázatot arra, hogy miért rendelkeznek egyes multilaterális fejlesztési bankok jobb hitelminősítéssel, mint a legjobb minősítésű tagállamaik. Az alapvető különbséget a hitel-kihelyezési konstrukció adja. Az EIB esetében Patrick Honohan¹⁶⁷ az alábbi elemeknek tudja be a bank magas hitelminősítését: egyrészt a megfelelő projektkiválasztás, amely csökkenti a hitelfelvevők fizetésképtelenségének valószínűségét, másodrészt az állami garanciák, harmadrészt a magas arányú befizetett tőke és a tartalékok, végül a lehívható tőke, amely minden esetben meghaladja a kintlévőségek 40%-át. Az EIB 2005. évi tevékenységi jelentésében¹⁶⁸ rámutat arra, hogy az a tény, hogy részvényesei az Európai Unió szuverén-minősítésű állami kibocsátóiként jelennek meg, a bank kötvényeinek is egyedi és ugyanakkor változatos szuverén (kvázi állami) jelleget kölcsönöz. A prudens hitelpolitika szerepét Roy Culpeper is kiemeli a kedvező hitelminősítési besorolás tekintetében¹⁶⁹.

A multilaterális fejlesztési bankok többsége vagy közvetlenül államoknak ad hitelt vagy olyan cégeknek és hitelintézeteknek, melyek hitelképességéhez nem fér kétség. Utóbbi esetben gyakran kérnek állami vagy azzal azonos értékű garanciát¹⁷⁰. A fejlett országokban tevékenykedő multilaterális fejlesztési bankok esetében nem nehéz biztonságos portfóliót kialakítani (az Európai Beruházási Bank például döntő többségben az Unió tagországoknak ad hitelt), egyes fejlődő ország részére nyújtott hitelek esetén azonban gyakran a felvevő állam garanciáján felül is többlet biztosítékra van szükség. Ilyen garanciát biztosít a Világbank esetében a Multilaterális Beruházásbiztosítási Ügynökség, vagy az Európai Fejlesztési Alap az Európai Beruházási Bank hitelkihelyezéseihez a mediterrán partnerségi program¹⁷¹ keretében. Az azonos hitelminősítésű multilaterális fejlesztési bankok azonban nem azonos feltételekkel tudnak forráshoz jutni, ezáltal a kihelyezéseik feltételei sem azonosak. A rendszerváltó országokban (jelenleg egyre inkább a volt szovjet köztársaságokban)

¹⁶⁶ A prudens működés követelményét több bank alapokmánya is nevesíti, lásd többek között: EBRD alapokmány 13. cikkének (i) pontja

¹⁶⁷ Patrick Honohan: The Public Policy Role of the European Investment Bank within the EU 315.o.

¹⁶⁸ EIB 2005. évi tevékenységi jelentése, 51.o

¹⁶⁹ Roy Culpeper: Titans or Behemoths?, 8.o.

¹⁷⁰ Például EIB alapokmány 16. cikkének (korábbi 18.cikk) (3) bekezdése kimondja, hogy „*Vállalkozásnak vagy – a tagállamok kivételével – valamely területnek nyújtott kölcsön esetében a Bank a kölcsön nyújtását vagy attól a tagállamtól kapott garanciától teszi függővé, amelynek a területén a beruházást megvalósítják, vagy egyéb megfelelő garanciától, vagy az adós pénzügyi helyzetének szilárdságától.*”

¹⁷¹ FEMIP (Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership lending), lásd bővebben: An enhanced financial partnership: Europe and the Mediterranean Region, Európai Beruházási Bank, 2004

tevékenykedő Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank azonos hitelminősítés (AAA) mellett rosszabb feltételek mellett tud hitelt nyújtani, mint az Európai Beruházási Bank. Az Unió csatlakozás első körében lévő államoknak így egyre inkább megérte az Európai Beruházási Banktól hitelt felvenni (illetve a csatlakozás közeledtével egyre inkább hajlandó volt az Európai Beruházási Bank), mely jobb portfóliója révén jobb feltételekkel tud hitelezni. Mivel a hitelkondíciók elvileg egységesek valamennyi hitelfelvevő tagállamra, a legjobb gazdasági mutatókkal rendelkező első körös Unió tagjelölt országoknak egyre kevésbé éri meg EBRD hitelt felvenni, ha CEB vagy EIB hitel elérhető, távolmaradásukkal tovább rontva az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank portfólióját. Az Unió csatlakozás első körében csatlakozott országok így egyre inkább elfordultak az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banktól. Ezáltal az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank portfóliójából kikerülnek a legbiztonságosabb országok, tovább rontva annak portfólióját. Amennyiben valamilyen okból egy multilaterális fejlesztési banki portfólió minősége romlik, a rosszabb hitelkondíciók távol tartanak a legjobb hitelfelvevőket, tovább annak rontva a portfóliót. A bankok alapvető dilemmája ugyanakkor, hogy a rosszabb hitelminősítésű államok jobban rá vannak szorulva ezekre a hitelekre. Ez a trend fokozottan érvényes a kedvezményes hitelekre, amelyeket a bankok csak korlátozottan, és a speciális források terhére tudnak biztosítani, ugyanakkor a piaci hiteleket (főleg a fejlődő országokban) kevesebb sikerrel tudják érvényesíteni¹⁷².

Bár a legtöbb elemzés¹⁷³ a multilaterális fejlesztési bankokat fejlett országok által finanszírozott, fejlődő országoknak hitelező bankként jellemzi¹⁷⁴, az Európában működő multilaterális fejlesztési bankok többsége jelentős mértékben vagy döntő többségben fejlett országoknak hitelez. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja a tulajdonosi részesedésével arányosan helyez ki hiteleket, így egyik legnagyobb hitelfelvevője Németország. Az alábbiakban bemutatásra kerül egy általános modell, mely szemlélteti a multilaterális fejlesztési bankok tagállami költségeit. A multilaterális fejlesztési bankok általános modelljének felvázolása után az Európai Beruházási Bankon keresztül bemutatásra kerül annak működése a gyakorlatban.

III.2. Az általános multilaterális fejlesztési bank modell

A banki tevékenység

Államok (esetleg nemzetközi szervezetek vagy egyéb nemzetközi jogalanyok) egy csoportja alapít egy bankot, melyet nemzetközi státusszal ruháznak fel. A bank működéséhez lejegyznek egy meghatározott összegű alaptőkét, melynek azonban csak egy töredékét kell ténylegesen befizetniük¹⁷⁵. Bár fennmaradó összeget készenlétben kell, hogy tartsák, nem valószínű azok lehívásának szükségessége. Az ilyen banki konstrukció viszonylag magas biztonsága mellett a lehívható jegyzett tőke az utolsók között szerepel a biztosítékok között.¹⁷⁶ Az EBRD esetében a bank rendes ügyleteiből eredő veszteségeket a nyereségből, majd a különleges tartalékokból¹⁷⁷, az általános tartalékból, végül a befizetett és a lehívható tőkéből fedezi. Megjegyzendő, hogy a lehívható tőke tényleges lehívására multilaterális fejlesztési

¹⁷² Roy Culpeper: *Titans or Behemoths?*, 11.o.

¹⁷³ például: *Foresight and Policy Study of the Multilateral Development Banks*, John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, vagy Michelle Miller Adams: *The World Bank*,

¹⁷⁴ Ezeket a bankokat az értekezés kétpólusú bankként jellemzi, és VI. részben mutatja be részletesen

¹⁷⁵ IBRD alapokmány II. cikk 2. szakasz (engedélyezett tőke), 3. szakasz: 20 % befizetett, 80% lehívható tőke amellyért, a tagok felelnek (6. szakasz), EBRD alapokmány, 7. cikk (i) pont, a CEB alapokmány IV. cikkének 3. szakasza kizárja a tagok felelősségét a bank adóssága tekintetében

¹⁷⁶ PI EBRD alapokmány 17. cikke 2. bekezdésének (i - vi) pontja

¹⁷⁷ EBRD alapokmány 16. cikke

bank esetében még nem került sor¹⁷⁸. Elvileg arra is lehetőség van, hogy a részvényes országok bilaterális támogatással mentse meg a hitelfeltevőt a csódtól, mielőtt a bank a lehívható tőkét venné igénybe saját hitelei visszafizetésére¹⁷⁹. Bizonyos mértékig ezt az elvet követte a Világbank HIPC (Highly Indebted Poor Countries) elnevezésű adósságmentesítési kezdeményezése is. A bank - jegyzett tőkéjének meghatározott arányában - hitelt vesz fel, melyet általában intézményi nagybefektetők biztosítanak. A bank forrásait tehát gyakorlatilag nem a tagállamok, hanem a bank hitelezői biztosítják¹⁸⁰. A bank az így szerzett forrásait országoknak vagy hitelintézeteknek, esetleg közvetlenül vállalkozásoknak továbbítja, a lehető legjobb hitelfeltételekkel. A multilaterális fejlesztési bankok szigorúan non profit jelleggel működnek, és igyekeznek működési költségeiket is minimalizálni. A költségcsökkentés hátulütője lehet azonban az ellenőrzési struktúrák gyengesége¹⁸¹. A projektek kivitelezéséért általában a hitelfeltevő felelős, melyért komoly kritikákat kénytelenek elviselni a civil szervezetek részéről. A multilaterális fejlesztési bankok révén a tagállamok részéről ténylegesen befizetett összeghez képest a privátszférából többszörös összeget tudnak fordítani közcélokra. A hiteleket azonban bizonyos célokhoz kötik, így a hitelfeltevő államok nem használhatják fel szabadon azokat (tehát a hitelek célja a gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítése, az államháztartási finanszírozási nehézségek áthidalására nem alkalmazható). A hagyományos banki modell keretébe tartozó forrásokat az EBRD alapokmánya rendes tőkeforrásoknak nevezi¹⁸², és 5 pontban nevesíti: az engedélyezett (befizetett vagy lehívható) tőke, a bank hitelfelvételei, a hitelkihelyezések visszafizetései, a hitelek és tőkeberuházásokból származó bevételek valamint a nem a külön forrásokhoz kapcsolódó egyéb források és jövedelmek. Az EBRD alapvetően elkülöníti a banki és a nem banki jelegű forrásokat, és az alapszabály több cikke rendelkezik, a rendes forrásokat nem fordíthatja egyéb műveletek finanszírozására. A banki tevékenységhez kapcsolódik az ilyen intézményekre vonatkozó egyik alapvető kritika, amely szerint e bankok eredetileg egy olyan időszakban jöttek létre, amikor a pénzügyi piacok fejletlensége lehetetlenné tette a fejlődő (sőt a 40-es években még a nyugat európai) országok számára, hogy forrásokhoz jussanak¹⁸³. A globalizált pénzpiacok azonban lehetőséget nyújtanak a fejlődő országoknak arra, hogy forrásokhoz juthassanak a multilaterális intézmények segítségével nélkül. Ezen elképzelések szerint¹⁸⁴ a pénzpiacok jelenlegi fejlettsége mellett, a hitelfeltevő országok már a multilaterális hitelek nélkül is megfelelő forrásokhoz juthatnak. Amely országok azonban nem jutnának hitelhez, azok számára továbbra is fenn lehetne tartani vissza nem térítendő támogatásokat. John W. Head később¹⁸⁵ megjegyzi, hogy az ilyen intézmények továbbra is jelentős/döntő mértékben állami beruházásokat finanszíroznak, amelyet kereskedelmi bankok vagy a kockázati tőke nehezen finanszírozna. Ugyanitt a szerző a finanszírozási modell egy érdekes vetületére hívja fel a figyelmet, amikor megjegyzi, hogy a multilaterális fejlesztési bankok ugyanúgy rá vannak utalva a hitelkihelyezésre, mivel forrásaikat szintén kamat terheli befektetőik felé. Felmerülhet a kérdés, hogy adott esetben egy ilyen intézmény akár pont a közvetlenül a hitelfeltevőknek szánt forrásokat szerezheti meg a célország elől. A fejlődő országok esetében a hitelminősítések közötti jelentős különbségek valószínűtlenné teszik azt, hogy a bank és a hitelfeltevője komolyan versenyezzen egymással egy piaci befektető előtt. A

¹⁷⁸ Roy Culpeper: *Titans or Behemoths?*, 8.o.

¹⁷⁹ Sebastian Mallaby: *Saving the World Bank* 81.o.

¹⁸⁰ John W. Head: *Losing the Global Development War*, 126. o.

¹⁸¹ lásd többek között Kim Bizzarri: *Leage of Gentlemen* 8.o., illetve a CEE Bankwatch *No reform no money* kampányát

¹⁸² EBRD alapokmány, 7. cikk

¹⁸³ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 112.o.

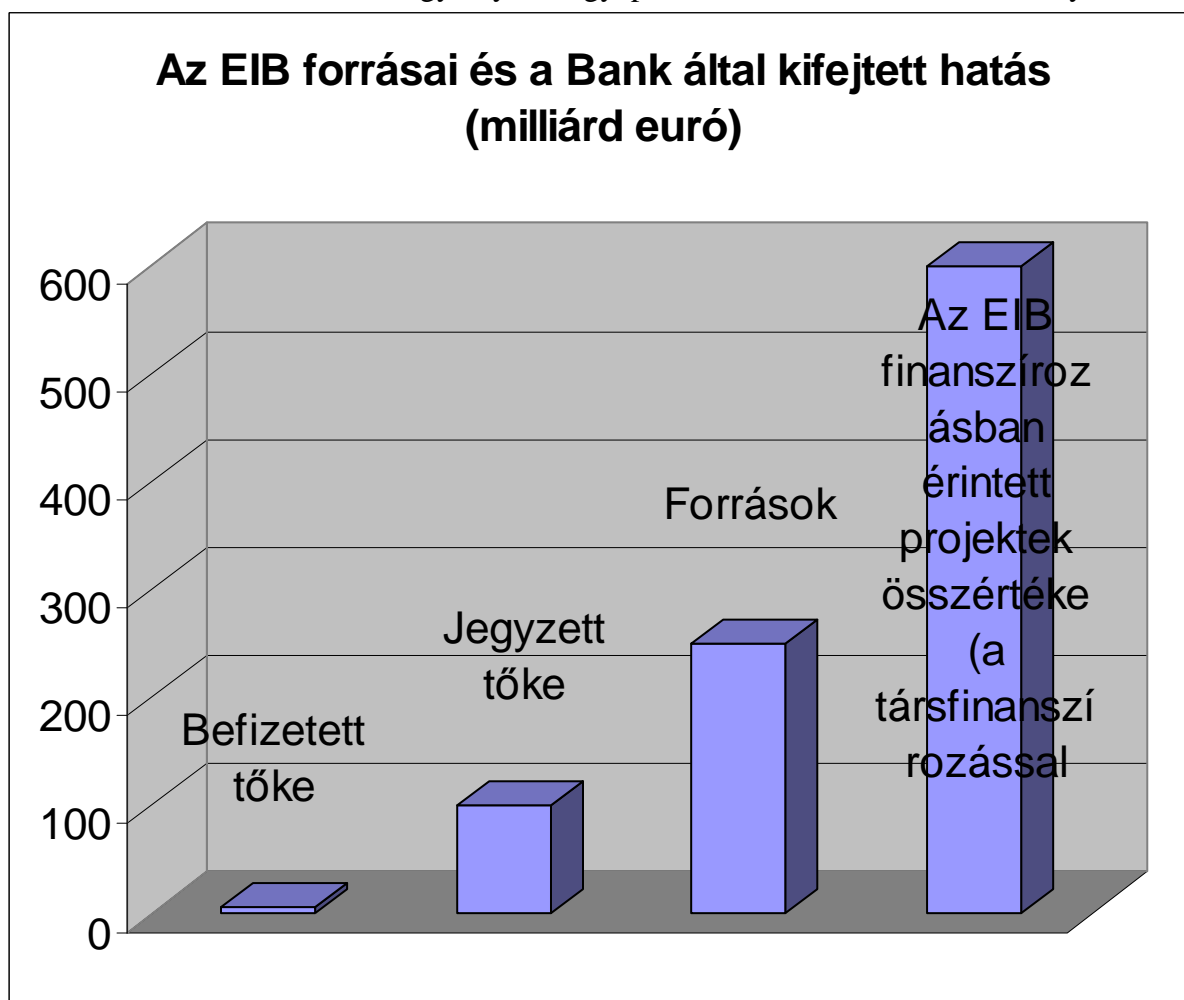
¹⁸⁴ Például: Adam Lerrick: *A Better Way To Lend A Hand*”, *The International Economy*, November/December 2000.

¹⁸⁵ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 133.o.

konstrukció egy másik esetleges negatív vonatkozására mutat rá Roy Culpeper, kiemelve, hogy a hitelkihelyezések visszaesésével a hitelfelvevő fejlődő országok akár nettó befizetők is lehetnek a bank tekintetében¹⁸⁶. Ez kevésbé jelent problémát, ha az adott ország azért válik nettó (vissza)fizetővé, mert már, hitelforrásokhoz jut más módon (akár saját kötvénypiacán, akár egy jobb feltételekkel hitelező másik fejlesztési banktól), de ha a hitelfelvételek az ország fizetési nehézségei miatt szorulnak vissza, akkor a bank komoly szerepet tölthet be a fizetési nehézségek kezelésében. A közelmúlt hitelválságai azonban azt eredményezték, hogy számos bank kötvénye mögé államok álltak garanciával, így azok besorolása versenytársá tette őket a multilaterális fejlesztési bankokkal szemben.

A modell egyik mintapéldája: az Európai Beruházási Bank

Az Európai Beruházási Bank esetében az alapítása óta történt többszöri tőkeemelés után jelenleg a jegyzett tőke 100 milliárd euró, mely alapján a bank 375 milliárd eurót vehet fel kötvények kibocsátása révén. A Bank 2004-ben 250 milliárd eurót tudott közvetve magánforrásból a tagállamok rendelkezésére bocsátani¹⁸⁷. A tagállamoknak az Európai Beruházási Bank azonban csak 6 milliárd euróba kerül, mivel jegyzett tőke mindössze 6%-át kellett befizetni. Azonban ha egy olyan nagy presztízzsel rendelkező intézmény, mint az

¹⁸⁶ Roy Culpeper: Titans or Behemoths?, 18.o.

¹⁸⁷ A 2006. évi pénzügyi jelentés alapján a Bank befizetett tőkéje 8.183 millió euró, jegyzett tőkéje 163.654 millió euró, forrásai pedig elérik a 310.911 millió euró, az érintett projektek értékére azonban nem áll rendelkezésre újabb adat, így a tanulmány megtartja a 2004. évi adatokat a táblázathoz.

Európai Beruházási Bank egy projekt finanszírozása mellett dönt, más multilaterális fejlesztési bankok, vagy hitelintézetek is beléphetnek a projekt finanszírozásába. A multilaterális fejlesztési bankok megkövetelnek bizonyos számviteli (valamint műszaki, környezetvédelmi és egyéb) szabványokat melyek teljesítése további forrásokat eredményezhet (például az úgynevezett Public Private Partnership¹⁸⁸ vagy az Európai Beruházási Bank – EU Kohéziós alap társfinanszírozás¹⁸⁹). Az Európai Beruházási Bank által érintett projektek összértéke meghaladja a 600 milliárd eurót. Az eredetileg befizetett 6 milliárd euró közel 50-szeres forrást eredményez, mely az Unió gazdaságában társfinanszírozással közel 100-szoros összegre bővül. Ezen felül az Európai Beruházási Bank nem csak hiteket helyez ki, de bizonyos esetekben más (például a FEMIP¹⁹⁰ esetében a közösségi költségvetésből származó) forrásokat is kezel.

A tagállamok szempontjából a fenti modellen alapuló finanszírozás az államadósság-kezelés tradicionális (például államkötvények) formáival áll versenyben. Egy állam választhat a kötött célú multilaterális fejlesztési banki hitel felvétele és a gyakran kedvezőtlenebb kondíciójú államkötvény kibocsátása között. A multilaterális fejlesztési bankok biztonságos működésük révén kedvezőbb feltételekkel jutnak forrásokhoz, mint a legjobb hitelminősítésű tagállamai, és e kedvező feltételeket továbbítják a hitelfelvevő államok részére.

A multilaterális fejlesztési bankok egyéb forrásai

A fent említett tradicionális források (kötvénykibocsátás) mellett gyakran más források is rendelkezésre állhatnak a multilaterális fejlesztési bankok számára. A bank forrásai közül a hitelkihelyezések visszafizetése a bank rendes működésének része. A multilaterális fejlesztési bank modell feltételezi, hogy a bank hitelkihelyezéseit visszakapja. A rendes működésen felül a bank rendelkezhet más forrásokkal is (például a tagok illetve a nem tag államok hozzájárulásai), illetve olyanok melyek nem a bank forrásai, de gyakran egy multilaterális fejlesztési bank hitelezése miatt csatlakoznak egy adott projekt finanszírozásához (társfinanszírozás). Az EBRD alapokmánya¹⁹¹ 3 esetet nevesít (elkülönített források): a különleges alapokba való bevonás céljából elfogadott források, a különleges alapokból nyújtott források tekintetében visszafizetett források valamint a különleges forrásokból eszközölt befektetésekből származó jövedelmek. A kétfajta forrásoknak megfelelően a Bank alapokmánya konzekvensen elkülöníti a bank rendes és különleges műveleteit¹⁹², de a bank fenntartja annak lehetőségét, hogy egy projekt során a két finanszírozást egyaránt alkalmazza¹⁹³. A két forrást a Bank elkülönítetten könyveli, és a 10. cikk 2. bekezdése kizárja azt, hogy a rendes műveletet a különleges forrásokból finanszírozzák.

A társfinanszírozásról már volt szó az Európai Beruházási Bank modell esetében. A legtöbb multilaterális fejlesztési banki projekt más külső forrásokat is igénybe tud venni. Az európai multilaterális fejlesztési bankok esetében a társfinanszírozásra különösen sok befektetőt lehet találni. Az Európai Beruházási Bank és az EBRD alapokmánya nevesíti is ezt a lehetőséget¹⁹⁴. Az Európában tevékenykedő multilaterális fejlesztési bankok együttműködésének nemzetközi

¹⁸⁸ Bővebben lásd: Closing the Infrastructure Gap: The Role of Public-Private Partnerships

¹⁸⁹ Lásd bővebben: The synergy between EU cohesion policy and EIB activities, European Parliament, 2006

¹⁹⁰ Bővebben: www.eib.org/projects/regions/med/

¹⁹¹ EBRD alapokmány 19. cikke

¹⁹² EBRD alapokmány 10. cikke

¹⁹³ EBRD alapokmány 9. cikkének utolsó mondata

¹⁹⁴ EIB alapokmány 14. cikk (1) bekezdés, EBRD alapokmány 11. cikk 1. bekezdés (i) pontja

szereződés formájában többször is szervezett kereteket adtak¹⁹⁵. Ilyen együttműködési megállapodás jött létre például az Európa Tanács Fejlesztési Bankja és az Északi Beruházási Bank között, vagy az EIB és az EBRD által létrehozott új finanszírozási eszközök (JASPERS, JESSICA¹⁹⁶). A projekt kivitelezője Európában azonban számos más forrásra is támaszkodhat. Legjelentősebb ezek között az EU strukturális alapok és a Kohéziós Alap. De a világ más régióiban is akadnak lehetőségek társfinanszírozásra. Ázsiai Fejlesztési Bank esetében annak kihelyezéseihez 2000-ben több, mint 51% társfinanszírozás kapcsolódott¹⁹⁷. A társfinanszírozás két alapvető formáját különíti el John W Head¹⁹⁸: az első esetben a társfinanszírozást a magántőke biztosítja, míg utóbbi esetben állami multilaterális szerv. Egy további megkülönböztetés lehet még a társfinanszírozás visszatérítendő (például magánhitel vagy másik MDB által nyújtott hitel) vagy vissza nem térítendő (például állami támogatás) jellege.

A társfinanszírozás azonban nem tartozik a multilaterális fejlesztési bankok saját forrásai közé, bár lényeges eleme azok működésének. A multilaterális fejlesztési bankok más olyan saját forrasszerzési lehetőségekkel is rendelkeznek, melyek egy részét nem kell visszatéríteniük. Ezeket a forrásokat általában a tagállamok biztosítják, de az ilyen hozzájárulás fakultatív. Egyes esetekben nem tagok is biztosíthatnak adományokat, amennyiben elő kívánják segíteni az adott multilaterális fejlesztési bank célkitűzéseit, de nem kívánnak vagy nem tudnak csatlakozni ahhoz. Az ilyen forrásokat általában elkülönítetten kezelik (például az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának vagyonkezelői számlái¹⁹⁹). A bank prudens működéséhez azonban szükséges ezen források elkülönített kezelése. Egyes esetekben az elkülönített forrásokat külön intézmény kezeli (például az Európai Beruházási Alap révén az Európai Beruházási Bank elkülönítetten tudja kezelni kockázati tőkebefektetéseit, míg az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank esetében a bank maga végzi ezt a tevékenységet).

III.3. A források felhasználása: a multilaterális fejlesztési bankok tevékenységi területei

A fentiekben bemutatásra kerültek a pénzügyi modell forrásai, az alábbiakban a fent említett módon összegyűjtött források felhasználása kerül bemutatásra. A fejezet első alfejezetében a hitelkihelyezések kedvezményezettjei illetve a hitelezési módszerek képezik az elemzés alapját, míg a második alfejezet a multilaterális fejlesztési bankok tevékenységi területeiket mutatja be.

A hitelkihelyezések kedvezményezettjei szerinti csoportosítás

A fentiek szerint összegyűjtött forrásokat a multilaterális fejlesztési bankok különbözőképpen használhatják fel prioritásaik elősegítésére. Elsődleges lehetőség a hitelek nyújtása, elsősorban **tagállamok** részére. A tagállamok hitelfelvétele több szempontból is nagyobb garanciát jelent, mint a magáncégeké. A kisebb hitelkihelyezési kockázat mellett a tagállamok általában rendelkeznek a projektek kivitelezéséhez (vagy annak ellenőrzéséhez) szükséges infrastruktúrával és a szaktudással. Amellett, hogy a multilaterális fejlesztési bankok által

¹⁹⁵ Például: Memorandum of understanding between the Nordic Investment Bank (NIB) and the Council Of Europe Development Bank (CEB), Párizs, 2002. január 16.

¹⁹⁶ Bővebben a VII.6. fejezet Bizottság és EIB közötti kapcsolatokról szóló bekezdésében

¹⁹⁷ Forrás: az Ázsiai Fejlesztési Bank honlapja www.adb.org/about/finncemgt.asp

¹⁹⁸ John W. Head: *Losing the Global Development War*, 123 o.

¹⁹⁹ CEB alapokmány VII. cikk 3. szakasza, EBRD alapokmány 19. cikke

finanszírozott projektek általában állami feladatokat látnak el, a hitelfelvevő államok ugyanazt a struktúrát alkalmazhatják több külső forrásból finanszírozott projekt esetén. Ezzel a hitelfelvevő államok egyben mentesítik a multilaterális fejlesztési bankokat a projektek kivitelezésének nyomon követése alól.

A globális hitelek esetében a multilaterális fejlesztési bankok általában nem állami közvetítőket vesznek igénybe. A finanszírozási csatornák ezen másik alapvető típusát a **banki közvetítők** beiktatása jelenti. Amellett, hogy a bankok biztos hitelfelvevőknek minősülnek, átveszik a lakossági hitelek kihelyezésének adminisztratív feladatait. A mellékletek között megtalálható az Európai Beruházási Bank globális hitelekre vonatkozó tájékoztatása.

A kedvezményezettek legkevésbé biztonságos kategóriáját a magánjogi **jogi személyek** (vállalatok) képezik. Azonban a potenciális kedvezményezettek ritkán érik el azt a méretet, amelynél a multilaterális fejlesztési bankok hitelt tudnak nyújtani (a KKV-k esetében például bankok vagy egyéb finanszírozási mechanizmusok töltik be a közvetítő szerepét). E kategória legsajátosabb tagjai az **állami vállalatok**, amelyek szerepe elsősorban az EBRD finanszírozásainál jelentős²⁰⁰.

A banki közvetítők mellett a fejlesztési bankok igénybe vehetik más kapcsolattartó végpontok, például **nemzeti vagy uniós szintű ügynökségek** és kezdeményezések segítségét is. A lisszaboni menetrend fontos eleme, hogy az uniós régiókban javítsa a kis- és középvállalkozások hozzáférését a finanszírozáshoz és a kockázati tőkéhez. Ezzel összefüggésben a Bizottság és az EIB-csoport (EIB-EIF) 2005-ben elindított egy JEREMIE²⁰¹ (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises; mikro-, kis- és középvállalkozásokat támogató közös európai források) elnevezésű közös kezdeményezést amelynek célja az, hogy a 2007-2013-as költségvetési időszakban a strukturális alapokból támogatásban részesülő kis- és középvállalkozások számára könnyebben hozzáférhetővé tegye a finanszírozást és fejlessze a mikrohiteleket. Egy ilyen finanszírozási mechanizmus áthidalja a multilaterális fejlesztési bank által finanszírozott projektek és a kisvállalkozások közötti méretkülönbséget. A JEREMIE az EIB-csoport és az Európai Bizottság közös kezdeményezése, melynek célja javítani a kis- és középvállalkozások – ideértve az induló és a mikro-hitelekre jogosult vállalkozások – hozzáférését a finanszírozási és tőkeforrásokhoz. A JEREMIE-kezdeményezés értelmében a tagállamok és régiók a rendelkezésükre álló strukturális támogatások egy részét olyan pénzügyi eszközökre válthatják, amelyek kifejezetten mikro- és kisvállalkozásokat hivatottak támogatni. A banki és más hitelezői forrásokból kiegészített és megtámogatott eszközt az Európai Beruházási Alap kezeli majd, így abból kockázati-tőke-befektetésekre, valamint KKV-k és mikro-vállalkozások finanszírozására szakosodott szervezetek részesülhetnek.

A hitelfelvevők egy speciális körét alkotják az **önkormányzatok**, amelyek az államok és bankok mellett szintén kiemelt hitelfelvevővé válhatnak. Annak ellenére, hogy az önkormányzatok a másik két csoporthoz hasonlóan biztos háttérrel rendelkeznek, és a finanszírozni kívánt feladataik is megfelelnek a bankok prioritásainak, mégsem gyakori az önkormányzati projektek finanszírozása multilaterális fejlesztési bankok portfóliójából. Ennek egyik legfőbb oka az önkormányzati projektek mérete. Mivel a legtöbb önkormányzati projekt mérete nem haladja meg a multilaterális fejlesztési banki projektek legkisebb értékhatárát, így multilaterális fejlesztési bank csak közvetve, például globális hitelek vagy állami hitelfelvétel révén tud önkormányzati projektet finanszírozni. Egy másik megoldás lehet a több

²⁰⁰ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, 582.o.

²⁰¹ Forrás: az EIB 2006. évi tevékenységi jelentése, 8. és 33. o.

önkormányzat közös pályázata nagyobb területek, például régiók érdekeltsége révén. A magyar önkormányzati rendszer azonban jelenlegi formájában nem kedvez a multilaterális fejlesztési banki konstrukciónak. A fentiekben felül további akadályt jelent az a tény, hogy a multilaterális fejlesztési banki hitelek általában a projektek egy kisebb részét finanszírozzák. A vissza nem térítendő uniós források és a tagállami vagy egyéb társfinanszírozás miatt a projekt összértékének jelentősen meg kell haladnia az EIB által nyújtott legkisebb hitelösszeg mértékét. 2006-ban azonban egy új lehetőség nyílt regionális projektek finanszírozására a JASPERS (Joint Assistance to Support Projects in European Regions „európai régiók beruházásait támogató közös program”)²⁰² kezdeményezés keretében, amelyet az EIB, az EBRD és az Európai Bizottság regionális főigazgatósága hozott létre. Az EIB 2006. évi tevékenységi jelentése szerint²⁰³ a JASPERS elsősorban a strukturális alapokból támogatásra jogosult nagyberuházások kiválasztása és előkészítése során nyújthat technikai segítséget. A bank luxembourgi székhelyéről irányított, de a varsói, bécsi és bukaresti regionális központokban dolgozó szakértőin keresztül regionális szinten is jelen lévő erős szakértői csapat a legutóbb csatlakozó tizenkét új tagállamnak segít nagyszabású beruházások előkészítésében annak érdekében, hogy azok a 2007 és 2013 között a strukturális és kohéziós alapokból lehívható nagy összegű támogatásokat a lehető legeredményesebben hasznosíthassák. Az EIB és az EBRD állományából áthelyezett munkatársak az Európai Bizottság által felkért szakértőkkel együtt a projekt alatt tanácsokat adnak, koordinációs feladatokat látnak el, kidolgozzák és felülvizsgálják a beruházási keretrendszert, gondoskodnak a szűk keresztmetszetek felszámolásáról és a hiányzó elemek pótlásáról, illetve azonosítják a lehetséges problémákat. A 2006. évi tevékenységi jelentés szerint összesen több mint 25 milliárd eurós beruházási értékre vonatkozóan kezdődtek meg a projektelőkészítési munkák a program keretében. Ezen finanszírozási eszköz keretében az EBRD szintén folyósít hiteleket önkormányzatok részére, elsősorban regionális infrastruktúra-fejlesztések elősegítésére²⁰⁴.

A harmadik új (szintén „J” betűs) kezdeményezés a JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas; fenntartható városfejlesztési beruházásokat támogató közös európai kezdeményezés) az Európai Bizottság fejlesztéspolitikai kezdeményezése, melyet az EIB támogat, és amelyben az Európa Tanács Fejlesztési Bankja is részt vesz²⁰⁵.

A források felhasználásának módszerei szerinti csoportosítás

Amint az korábban bemutatásra került, a multilaterális fejlesztési bankok elsődleges tevékenysége a hitelkihelyezés, amelyet azonban további alkategóriákra lehet bontani a kedvezményezettek vagy a kondíciók alapján. Egyes bankok rugalmasabban kezelik az egyes konstrukciók kialakítását, mások (például az Európa Tanács Fejlesztési Bankja²⁰⁶ vagy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank²⁰⁷) az alapokmányban határozzák meg az egyes konstrukciókat. Az EBRD alapokmánya külön nevesíti, hogy kizárólag más forrásokkal együtt nyújt finanszírozást. A leghagyományosabb értelemben hitel-kihelyezési tevékenység a **projekt-hitelek** nyújtása, amelyeket a hitelező bank egy adott projekt kivitelezésére adja. A projektnek azonban meg kell haladnia egy bizonyos méretet ahhoz, hogy megérje a

²⁰² Bővebb információk: <http://jaspers.europa.eu/>

²⁰³ 2006. évi tevékenységi jelentés, 8.o.

²⁰⁴ Working with financial institutions, EBRD 2007, 14.o.

²⁰⁵ The CEB and social housing, CEB 2007 január

²⁰⁶ CEB alapokmány, VII. cikk 1-4. szakasz

²⁰⁷ EBRD alapokmány 11. cikkének 1. bekezdése

hitelkonstrukció alkalmazása. Általában a multilaterális fejlesztési bankok nem szabnak meg felétlen összeggárt, mivel ezzel saját lehetőségeiket korlátoznák be, lehetőség van azonban projektek csoportosítására egy program vagy egy közvetítő révén. Megjegyzendő, hogy a projekt hitelek gyakran konkrét kiadások fedezésére nyújtják, ellentétben programhitelekkel és az IMF hitelekkel, amelynek hitelkereteit a hitefelvevő országok szabadabban használhatják fel²⁰⁸, A **programhitelek**²⁰⁹ lehetővé teszik kisebb projektek finanszírozását egy tematikus projektcsoport összeállításával. Egyes esetekben a multilaterális fejlesztési banknak lehetősége van arra is, hogy kifejezetten egyedi feltételeket szabjon, amelyek lehetővé teszik akár egy egész ágazat szanálását. Ilyen eszközök például a Világbank szerkezetátalakítási hitelei, de a beruházási programokra az EBRD alapokmánya is kitér²¹⁰. Az ilyen hitelkonstrukciók akár egy egész ágazatra is kiterjedhetnek, mint a CEB esetében az ágazat-alapú multiprojekt-hitelek²¹¹. A **globális hitelek** során a bank egy közvetítő igénybevitelével oldja meg, amely általában egy kereskedelmi pénzügyi intézmény vagy egy kormányzati ügynökség. Az ilyen konstrukcióban a végső kedvezményezettek tipikusan kis- és középvállalkozások vagy magánszemélyek, akik eléréséhez széleskörű országos hálózatra van szükség. Az Európai Beruházási Bank a 40.000 euró és a 25 millió euró közötti összköltségű kisebb projekteket a globális kölcsönökön (hitelkereteken) keresztül közvetve finanszírozza²¹² a helyi pénzintézetek részére²¹³. Az ilyen kisebb projekteket általában a kis- és középvállalkozások vagy a közintézmények, például önkormányzatok kezdeményezik. Mivel az EIB a projektek teljes költségének az 50%-áig képes pénzeszközöket nyújtani, 20.000 euró és 12,5 millió euró közötti összeget biztosít egy-egy projekthez. Az EIB partnerintézete és az ügyfél között megkötött kiegészítő finanszírozási megállapodás, azaz a hitelmegállapodás vagy lízingmegállapodás minimális lejáratú ideje 4 év. Mivel a finanszírozási döntés a közvetítők kezében van, a kérelmeket közvetlenül a közvetítő bankokhoz kell benyújtani. A kereskedelmi bankok világában az egyik legdinamikusabb hitelkihelyezési ágazat a **jelzálog-hiteleké**. A multilaterális fejlesztési bankok működése elve sok tekintetben megnehezíti vagy értelmetlenné teszi ezt a konstrukciót. A számos ilyen bank által megkövetelt állami garancia mellett nem sok többletbiztonságot adna egy jelzáloghitel, a legtöbb ilyen nemzetközi bank pedig nem rendelkezik megfelelő lakossági részleggel a tagállamokban a nyereséges értékesítéshez. Az egyetlen bank, amely külön konstrukciót dolgozott ki, az az EBRD²¹⁴. A hitelek egy másik csoportosítási alapja a piaci feltételekkel kínált és a kedvezményes hitelek kategóriája²¹⁵. Ezek elhatárolásáról bővebben a VI. részben lesz szó.

A multilaterális fejlesztési bankok a hitelkihelyezéssel párhuzamosan foglalkoznak bankgaranciával is. A garanciák szintén pénzügyi szolgáltatások, de számos esetben²¹⁶ elkülönülnek a hitel-kihelyezési tevékenységektől. A **garancia** célja általában a kedvezményezettek hitelképességének fokozása a hitelpiacon, anélkül hogy az intézmény egy hitellel elvonná a kedvezményezettet a piaci forrásbevonás szükségességétől. A nem banki tevékenységek közé tartozik a **nem visszatérítendő támogatás**, amelyet az ilyen bankok általában pénzügyileg mindenképpen, de gyakran intézményileg is elkülönítetten végeznek.

²⁰⁸ John W. Head: Losing the Global Development War, 118. o.

²⁰⁹ Egyes esetekben (szak)politikai hiteleként is említésre kerülnek, például lásd: John W. Head: Losing the Global Development War, 119. o.

²¹⁰ EBRD alapokmány 13. cikkének (ii) pontja

²¹¹ Lásd CEB 2000. évi jelentés, 15.o.

²¹² Lásd bővebben: A globális kölcsönök közvetítő bankjai, EIB 2007

²¹³ A partnerbankok listája a mellékletben található

²¹⁴ Lásd: Working with financial institutions, EBRD 2007, 12.o.

²¹⁵ Többek között lásd: Roy Culpeper: Titans or Behemoths? 8.o. és 33.o.

²¹⁶ Például a Világbank esetében a Multilaterális Beruházásbiztosítási Ügynökség, látja el ezt a feladatot

Amennyiben nem kerül sor külön alap léhozására, a bank elkülönítetten egy úgynevezett vagyonkezelői számlán (trust account) kezeli a rábízott összegeket, melyek forrásai általában tagállamok, vagy egyéb érdekelt felek²¹⁷. Az EBRD alapokmánya ezt rendes és különleges ügyletekként nevesíti. A rendes ügyleteket a bank saját forrásaiból finanszírozza, a különleges ügyleteket elkülönített alapokból, mód van azonban a két forrást kombinálására²¹⁸. Valahol a két konstrukció között helyezkedik el a **kamattámogatás**, amely nem minden bank esetében áll rendelkezésre. A Európa Tanács Fejlesztési Bankja vagyonkezelői számlára különíti el a tagok vagy az Európai Tanács által önkéntesen biztosított forrásokat²¹⁹.

A fentiekől alapvetően eltérő felhasználási lehetőség **kockázati tőkebefektetések** révén az elősegítendő vállalkozások **tulajdoni részesedésének** megszerzése, amely jóval nagyobb vagyoni és jogi kockázattal bír, ezért vagy szigorúan elkülönített tevékenységként végzik, vagy kifejezetten kizárják ennek lehetőségét. Az EIB alapokmány ez utóbbi lehetőséget alkalmazza²²⁰. Megjegyzendő, hogy a részlegesen az EIB tulajdonában lévő Európai Beruházási Alap kifejezetten ezt a célt szolgálja. Az EBRD és a NIB alapokmánya azonban kifejezetten nevesíti ennek lehetőségét²²¹.

A multilaterális fejlesztési bankok tevékenységi területei szerinti csoportosítás

A világban tevékenykedő, több tucat globális vagy regionális multilaterális fejlesztési bank sok esetben jelentősen eltérő tevékenységi területeket emel ki prioritásaként. Általában elmondható, hogy közös célként mindegyik bank a tagállamai vagy azok egy részének fejlődését segíti elő, azonban az egyes intézmények egyedi módszerei lényegesen eltérnek. Az elsők között létrejött IBRD alapvetően eltérő jellegű projekteket finanszíroz például a legkevésbé fejlett országokban, mint az EIB, amelynek alapvető célja az, hogy Európai Unió a világ legversenyképesebb övezetévé váljon. A legeltérőbb portfóliójú bankok esetében is fellelhetők azonban hasonlóságok a projektek tekintetében.

A tevékenységi területeket a tevékenységek ágazati felosztásával ezért több, alapvetően eltérő csoportba lehet besorolni:

Annak ellenére, hogy az **alapvető infrastruktúra** kiépítése kevésbé égető szükséglet a fejlett országokban, az EIB is kiemelt prioritásként kezeli az infrastrukturális beruházásokat. A hasonló prioritás azonban eltérő projekteket takar az eltérő fejlettségű országokban. Amíg az EIB kiemelt projektjei közé tartozik az Euro-Tunnel és a közel 300 km/h sebességű európai gyorsvonathálózat kiépítése, addig a Világbank projektjei az alapvető úthálózat kiépítésére irányulnak. Bizonyos tekintetben átmenetet képez a két véglet között az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, amely Európa legfejlettebb országaiban (Németországban például árvízvédelem elősegítése) és az Európa Tanács keleti országaiban többek között Törökországban is finanszíroz projekteket (például alapvető vízvezetékrendszer kiépítését) ugyanezen prioritás alatt. Ezen terület alá sorolható a közúthálózat illetve a szárazföldi, légi és vízi közlekedés fejlesztése, de adott esetben a már meglévő rendszerek reformja is. Megjegyzendő még, hogy hazánk első ízben az EIB autópálya-finanszírozása során került a

²¹⁷ CEB 2003. évi jelentés 23.o.

²¹⁸ EBRD alapokmány, 9. cikk, 7. cikk (rendes források), 19. cikk (elkülönített források)

²¹⁹ CEB Alapokmány, VII. cikk 3. szakasz

²²⁰ 18. cikk 2. bekezdés

²²¹ EBRD alapokmány 11. cikk 1. bekezdés (ii) pontja, NIB alapokmány 10. szakaszának d) pontja

civil szervezetek kritikájának célkeresztjébe²²², de az Európai Ombudsman is egy autópálya-ügy során foglalkozott először a bankkal.

Az **oktatás** a legalapvetőbb nemzeti hatáskörök közé tartozik. A multilaterális fejlesztési banki konstrukciók ennek figyelembe vételével lehetővé teszik a hitelfelvevők részére, hogy saját igényeik szerint fejlesszék oktatási rendszerüket, annak ellenére, hogy egyes intézmények feltételekhez kötik hitelezésüket. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának például egyre nehezebb projekteket találni a legjobb portfóliót biztosító fejlett országokban. Ezen lehetőségek egyikét az oktatási infrastruktúra nyújtja. A Bank ezért a 2000-es évek első felében több egyetemi és más oktatási infrastruktúra modernizációját finanszírozta a legfejlettebb nyugat-európai országokban²²³. Ezzel ellentétben a Világbank általában alapvető oktatási feladatok ellátáshoz nélkülözhetetlen eszközöket és infrastruktúrát finanszíroz. Megjegyzendő azonban, hogy a Világbank nem csak infrastruktúra és eszközök biztosításában lát el fontos szerepet, de reformfeltételeik révén hozzájárul az oktatás minőségi változásához is. A hitelfelvevő országoknak el kell kötelezniük magukat olyan alapvető értékek mellett, mint az esélyegyenlőség, a nemek közötti egyenlő elbánás vagy az idegengyűlölet elleni küzdelem.

Az oktatáshoz hasonlóan a multilaterális fejlesztési bankok más jellegű **szociális** célú **infrastruktúrák** építését is finanszírozzák. Még a legjobb szociális védőhálóval rendelkező skandináv államok is igénybe veszik az CEB hitelezését többek között nyugdíjas otthonok és szociális lakások építésére. A tematikus brossura szerint 2007-ben például a skandináv, balti és nyugat európai államok e prioritás döntő többségét, az 1995 óta igénybe vett 5,6 milliárd euró 61%-át vették igénybe²²⁴. Annak ellenére, hogy fejlődő országokban nagyobb lehetőségekkel rendelkezik ezen prioritás, a portfóliójuk javítására törekvő multilaterális fejlesztési bankok számára szintén jó lehetőség arra, hogy a jobb hitelminőségű országoknak is hitelezhessenek. Magyarországon ezen prioritás alatt finanszírozza a CEB roma lakások újjáépítését²²⁵. Az egészségügyi projekteket szintén ezen prioritás alatt érdemes megemlíteni, mivel számos esetben kapcsolódnak a szociális infrastruktúrához (például idősek otthona).

Az **energetika** nem csak a fejlett országokban jelent kiemelt tevékenységi területet. A rendszerváltó országokra specializálódott EBRD projektjeinek jelentős részét teszi ki az energetikai cégek privatizációja és modernizációja. Az EIB szintén kiemelten kezeli az energetikát, azonban az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banktól eltérő prioritási rendszerben. Az energetikai rendszerek a transz-európai hálózatok részeként kerültek be az EIB projektjei közé. E két intézmény tevékenysége a közelmúltban különösen nagy visszhangot váltott ki a civil szférában, a nem-kormányzati szervezetek leginkább a privatizáció körüli problémákkal és a környezetvédelmi szempontok elhanyagolásával vádolta az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot és az Európai Beruházási Bankot, de egyúttal a Világbank sem tudta elkerülni a kritikákat²²⁶. Az Északi Fejlesztési Bank kifejezett prioritásának tekinti a fenntartható energiaforrások elősegítését²²⁷.

²²² Magyar vonatkozású tanulmány: Dönsz Teodora: Motorway Without Justification No Matter Where the Money Goes?, CEE Bankwatch, amelynek tárgya a többek között az EIB által finanszírozott M3-as autópálya építésével kapcsolatos problematikák voltak, de a jelen értekezés irodalomjegyzékében számos CEE Bankwatch publikáció szerepel az EIB infrastruktúra projektjei tekintetében

²²³ Lásd CEB 2000-es éves jelentése, 28.o.

²²⁴ The CEB and social housing, CEB 2007 január,

²²⁵ Lásd a CEB 2004-es éves jelentése, 23.o.

²²⁶ Lásd többek között: Time for a change: Multilateral Development Bank Energy Investment in Central and Eastern Europe, Regional Report, CEE Bankwatch 1998, Lithuanian NGOs' Experiences on Decommissioning of Ignalina Nuclear Power Plant, CEE Bankwatch, 2002, Irina Baranova: Leaking Operations, Environmental

A **bank és pénzügyi ágazatot** a tevékenység hasonló jellege ellenére kevés multilaterális fejlesztési bank kezeli kiemelten. Az EBRD egyik kiemelt területe a működő piaccgazdaság alapfeltételét jelentő pénzügyi rendszer kialakítása. Egyes esetekben²²⁸ az EBRD befektetőként is részt vett a kelet-és közép-európai bankprivatizációban, ami egyrészt megnövelte a magánbefektetők kapacitásait, másrészt bevonásuk javított a privatizálandó bank befektetői megítélésén²²⁹. Az EBRD például nem csak hitelek nyújt bankok részére, de részesedés vásárlásával aktívan elősegíti a rendszerváltó országok bankjainak privatizációját. A kereskedelmi bankokat közvetítőként felhasználó globális hitelek a szerző megítélése szerint nem a pénzügyi szektorra irányulnak, így azt nem tekinti e tekintetben relevánsnak.

A fejlett országokban tevékenykedő multilaterális fejlesztési bankok egyik legerősebben bővülő²³⁰ prioritása az **emberi erőforrások és munkahelyteremtés**. E prioritás többek között kiemelten szerepel az EU lisszaboni célkitűzéseiben is, és jelentős mértékben kiterjeszti a finanszírozható projektek körét is. Egyes intézmények külön programokat dolgoztak ki a nyugati társadalmakban a foglalkoztatás legnagyobb hányadát biztosító kis- és középvállalatok számára. Ezen esetben külön gondot jelent a csekély projektméret, így a multilaterális fejlesztési bankok az ilyen esetekben különösen rá vannak utalva a közvetítő intézményekre, például kereskedelmi bankokra illetve állami munkaügyi vagy más hasonló jellegű ügynökségekre.

A **kutatás és a fejlesztés** hagyományosan versenyképességi kérdés, így e prioritás értelemszerűen nem a fejlődő országokban kiemelkedő jelentőségű. Az elsődlegesen az Európai Unióban aktív EIB azonban kiemelten kezeli a K+F projekteket, összhangban az EU célkitűzéseivel, és együttműködésben a hasonló területet kiemelten kezelő nem visszatérítendő forrásokkal²³¹.

A környezetvédelmet korábban kevés intézmény kezelte külön ágazatként, azonban a **környezetvédelem** az EU horizontális elvei közé tartozik, így az érintett szervezeteknek minden projekt során figyelembe kell venni a környezetvédelmi szempontokat. Az ilyen intézményeket számos kritika érte és éri²³² a környezetvédelem tekintetében, mivel a legtöbb multilaterális fejlesztési banki projekt elsősorban a környezetvédelemmel ellentétes tevékenységre (például, erőművek, útépítés, nyersanyag-kitermelés) irányul, pontosan a fenti ok miatt nagy jelentősége van annak, hogy a multilaterális fejlesztési bankok a hitelfeltevő államoktól, a kedvezményezettektől és a végfelhasználóktól egyaránt kikényszerítsék a környezetvédelmi szempontok érvényesítését. Megjegyzendő, hogy a NIB kifejezetten a környezetvédelmet tekinti elsődleges tevékenységének, a skandináv régióval szomszédos régiókban egyedi feltételekkel kínál finanszírozást²³³. A környezetvédelem egyik lényeges eleme a nyilvánosság bevonása, amelyet az Aarhusi Egyezmény is előír. Az EIB esetében a

Consequences of World Bank and EBRD in volvement in the Russian Oil Sector, CEE Bankwatch Net work, 2001

²²⁷ „Investing in cleaner energy” NIB Bulletin 2003 február, „Green Power in the Nordic region”, NIB Bulletin 2001 december

²²⁸ Például 1997-ben a K&H Bankban jegyzett le tőkét 30 millió USD értékben

²²⁹ Lásd bővebben: Working with financial institutions, EBRD 2007

²³⁰ Többek között lásd: John W. Head: Losing the Global Development War, 15. o.

²³¹ Lásd bővebben: EIB 2007.évi tevékenységi jelentés 16.o.

²³² A kritikák elemzése: John W Head: The Future of Global Economic Organisations 113.o. illetve John W. Head: Losing the Global Development War, 56. o.

²³³ NIB alapokmány 7 cikkének 4. franciabekezdése, illetve a 9. cikké

civil szervezetek egyik fő érve az EIB-vel szemben az, hogy az Európai Közösség is ratifikálta, így az vonatkozik az uniós intézményekre és szervekre²³⁴.

A fentiek felül több bank is finanszíroz olyan projekteket, amelyek elsődlegesen nem fejlesztésre hanem alapvető **humanitárius szükségletek** kielégítésére irányulnak. Az CEB alapítása óta foglalkozik háborús menekülteket segítő programok finanszírozásával, amelyre azonban szerencsére jóval kisebb szükség van Európában, mint a bank jogelődjét képező alap létrehozásakor. A bank a fejlett államokban a Roma kisebbség támogatása mellett olyan speciális tevékenységeket is elősegített, mint a volt szovjet katonák hazatérése a balti államokból²³⁵. A másik kiemelt prioritás a katasztrófák kárának enyhítését elősegítő projektek finanszírozása. Ezen utóbbi prioritás alatt a 90-es évek végén és az évtized elején bekövetkező európai áradások nyomán bővültek a nyugat-európai hitelezések²³⁶. A bank tevékenysége kiterjed a hatóságok elősegítésére, a sérült infrastruktúra és épületek helyreállítására és a jövőbeli áradások megelőzésére²³⁷. A humanitárius célú hitelezések többsége azonban elsődlegesen a harmadik világba irányul.

A szigorúan pénzügyi tevékenységek mellett a **tanácsadási tevékenység** nem a multilaterális fejlesztési bankok elsődleges tevékenysége, inkább tekinthető a befektetés kiegészítő biztosítékának, több esetben is nevesíti azonban alapokmány²³⁸. A bankok gyakran komoly elemzési / politikai tanácsadási tevékenységet végeznek a hitelfelvevő államok pénzügyi helyzetének nyomon követésére²³⁹, és annak biztosítására, hogy a hitelfelvevő államok megfelelően valósítják meg a hitelképességhez szükséges strukturális reformokat. Bár a tanácsadás mellett egyes multilaterális fejlesztési bankok társadalmi-gazdasági feltételeket is szabhatnak, egy Nyugat-Európában tevékenykedő banknak aligha lesz szüksége ilyen feltételekre a hitel-kihelyezéseinek biztosítékául. A tanácsadási tevékenységhez kapcsolódik a technikai segítségnyújtás finanszírozása, amelynek célja a hitelfelvevő igazgatási kapacitásának kiépítése²⁴⁰. Az ilyen célokra nyújtott források azonban gyakran vissza nem térítendő támogatás formájában kerülnek kifizetésre. John W Head az Ázsiai Fejlesztési Bank esetében 4 formáját különíti el a technikai segítségnyújtásnak: a projekt-előkészítési technikai segítségnyújtás a bankok számára a „projekt-pipeline” biztosítását szolgálja, a projekt-végrehajtási technikai segítségnyújtás a projekteken dolgozó személyek képzését segíti elő, a tanácsadási technikai segítségnyújtás az intézményépítésre és a programozásra összpontosít, végül a regionális technikai segítségnyújtás több tagállamra kiterjedő intézkedéseket finanszíroz (például képzések). A tanácsadás egyúttal anyagi előnyökkel is jár, így számos, a régió által nem érintett tagállamnak is megéri csatlakozni egy regionális intézményhez.

A legtöbb intézmény egy-egy jól körülhatárolható érdekcsoportot képvisel, amit általában egy keretintézmény is erősít. Egyes intézmények csak a tagállamok, azaz ezen érdekközösséghez tartozó államok részére nyújtanak hitelt, mások határozott stratégiával segítik elő az érdekelt tagállamok **szomszédsági politikáját**. Az EIB esetében irányadó az Unió szomszédsági politikája, de a kisebb bankok például így készítették elő a bővítésüket²⁴¹.

²³⁴ Jeremy Wates: NGOs and the Aarhus Convention, 170.o.

²³⁵ CEB 2003.évi jelentés 19.o.

²³⁶ Magyarországon a Vásárhelyi-terv tekintetében lásd: CEB 2004. évi jelentés 29.o.

²³⁷ CEB Brochure: the CEB and the management of the environment, 2.o.

²³⁸ EBRD alapokmány 11. cikk 1. bekezdés (ii) pont (v) alpontja, EIB alapokmány 18. cikkének 7. bekezdése, utóbbi ki is hangsúlyozza annak kiegészítő jelegét

²³⁹ Miller- Adams, 19.o.

²⁴⁰ John W. Head: Losing the Global Development War, 122. o.

²⁴¹ Például az Északi Beruházási Bank esetében lásd: „Neighbouring Areas”, NIB Bulletin 1998 december, illetve Paavo Lipponen: Eastwards, NIB 2003

A hitelkihelyezéseket az egyes multilaterális fejlesztési bankok prioritásaik szerint allokálják. Az egyes multilaterális fejlesztési bankok prioritásai azonban jelentősen eltérnek. Ezért tud több ilyen intézet egy földrajzi területen párhuzamosan működni. A közös prioritások esetén lehetőség van társfinanszírozást nyújtani egy másik multilaterális fejlesztési bank által finanszírozott projekthez. A fejlődő országokban aktív multilaterális fejlesztési bankok (Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank) elsősorban a szegénység mérséklésére helyezik a hangsúlyt, míg a fejlett országokban (például az Európai Beruházási Bank esetében) a projektek elsősorban a gazdasági versenyképességet szolgálják.

A fentiek következménye, hogy a multilaterális fejlesztési bankok forrásaikkal felelősségteljesen kell bánniuk, mivel azokkal messzemenően el kell számolniuk és a források többségét vissza kell szolgáltatniuk. Egy nagyobb multilaterális fejlesztési bank esetleges fizetéképtelensége az egész multilaterális fejlesztési bank architektúrát magával ragadhatná, azonban ez több októl is valószínűtlen. Egyrészt a tulajdonos tagállamok felelősek e bankok adósságáért, másrészt a multilaterális struktúra alapján a tulajdonosi kontroll annyira sokszínű, hogy valószínűtlen lenne egy multilaterális fejlesztési bank felelőtlen gazdálkodása. Azonban a fentiekből kiderül, hogy a bank forrásait nem tagállamok adják. Ezért nem tehetik meg a civil szervezetek által kért engedményeket az adósság-elengedés, és nem kezdhetnek forrásosztogatásba²⁴². A tagállamok általában egyetemleges felelősséggel tartoznak a bank részére nyújtott hitelek tekintetében. Megjegyzendő azonban, hogy a civil szervezetek egyéb törekvései (például projekt ellenőrzés környezetvédelmi aspektusainak fokozása) azonban komoly létjogosultsággal rendelkeznek²⁴³, és több esetben pozitív irányba terelték a multilaterális fejlesztési bankok evolúcióját. Kétségtelen, hogy a bankok prioritásaikkal már közvetve megszabják a finanszírozható területeket, egyes esetekben azonban alapvetően befolyásolhatják a hitelfelvevő országok gazdasági és költségvetési politikáját, de egyúttal aktívan kihathatnak alapvető társadalmi változások előmozdítása érdekében. Olyan alapvető fontosságú területek, mint az emberi jogok (többek között a nők jogai és esélyegyenlőségi kérdések), az oktatási rendszer nem tartoznának egy hagyományos kereskedelmi hitelező érdekeltségébe, az olyan intézmények azonban, mint a Világbank vagy az EBRD jelentős politikai mandátummal rendelkeznek, és a gazdasági megtérülés mellett sokkal fontosabbak olyan externáliák, mint az Millenniumi Fejlesztési Célokban meghatározott célkitűzések előmozdítása.

²⁴² Lásd: Adam Lerrick: "A Better Way To Lend A Hand", *The International Economy*, November/December 2000.

²⁴³ Az elhibázott gazdasági és pénzügyi politikák és projektekre vonatkozó kritikák tekintetében lásd: John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 111.o.

A multilaterális fejlesztési bankok tevékenységének csoportosításai		
		Példák²⁴⁴
A forrásfelhasználás módszere szerint:	Hitel (projekt, program)	Például az M6-os autópálya finanszírozása (EIB, EBRD)
	Garancia	Világbank garanciája az Iszkenderun Erőmű (Törökország) fejlesztéséhez illetve az ukrajnai pre-export garancia eszköznek nyújtott garancia (1997)
	Kamattámogatás	Boszniai hídrekonstrukció (Mostar, 1999-2004), 4 millió USD
	Vissza nem térítendő támogatás	FEMIP keretében nyújtott EIB finanszírozások
	Részesedésszerzés	EBRD részesedése a Magyar Külkereskedelmi Bankban (1997)
	Tanácsadás	EIB előzetes (ex-ante) projektértékelése a JASPERS keretében
Hítelfelvevők / kedvezményezettek szerint	Államok számára nyújtott szolgáltatások	A Kohéziós Alap társfinanszírozására Magyarországnak nyújtott EIB hitel (2008)
	Önkormányzatok számára nyújtott szolgáltatások	CEB szociális lakások finanszírozása, tömegközlekedési projektek finanszírozása (budapesti metró (EIB, 2006))
	Bankok számára nyújtott szolgáltatások	Az EIB globális hitelei (például CIB II (2007), OTP (2007))
	Jogi személyek számára nyújtott szolgáltatások	Az EBRD által a MOL-nak nyújtott környezetvédelmi hitel (2003), orosz hotelek finanszírozására nyújtott EBRD hitel (2008)
	Állami vállalatok számára nyújtott szolgáltatások	Tömegközlekedési vállalatok számára nyújtott EBRD hitelek (Oroszország, Togliatti: 2004, Szófia: 2001)
Tevékenységi terület szerint	Alapvető infrastruktúra	
	Oktatás/kultúra	Pécs európai kulturális főváros (EIB, 2008), Debreceni egyetem (EIB 2007)
	Szociális infrastruktúra	Szociális lakások
	Energetika	Erőműépítés, környezetbarát technológiák előmozdítása
	Pénzügyi szektor	Privatizáció
	Emberi erőforrások	Oktatási programok
	Kutatás és fejlesztés	Például az EIB I2I kezdeményezése
	Környezetvédelem	EBRD környezetvédelmi hitel a MOL részére (2003)
	Humanitárius szükségletek	Tiszai árvízvédelem

III.4. A finanszírozási mód Magyarország szempontjából

Magyarország uniós csatlakozásával összefüggésben újabb nemzetközi fejlesztési intézménynek vált tagjává. Azonban az Európai Unió hosszú lejáratú finanszírozást nyújtó pénzügyi intézménye, az Európai Beruházási Bank nem az első multilaterális fejlesztési bank, amelynek Magyarország tagjává vált. Az V. részben tárgyalt, Magyarország számára hitelt biztosító multilaterális fejlesztési bankok között több multilaterális fejlesztési bank tulajdonosi struktúrájában szerepel Magyarország. Az EIB tagság azonban a nemzetközi fejlesztési intézményekben meglévő magyar tulajdonosi felelősség kiszélesedését jelenti. Magyarország jelenlegi, 30 milliárd forintot meghaladó saját tőke-részesedése mintegy 50 milliárd euróval emelkedik meg az EIB-tőkejegyzéssel. Az 1982-es Nemzetközi Valutaalap- / Világbank-csoport, az 1992. évi Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank-tagságot, valamint az Európa Tanács Fejlesztési Bankjához történő 1998-as csatlakozást követően újabb nemzetközi fejlesztési intézmény-résztulajdon került a Magyar Állam portfóliójába. Ugyanakkor az EIB már 1990 óta finanszíroz magyarországi projekteket. Az uniós csatlakozás évében több elemzés is készült a bankról, melyek közül a jelen tanulmány a Báger Gusztáv - Örlős László: Az Európai Beruházási Bank és Magyarország együttműködésének újszerű megközelítése²⁴⁵

²⁴⁴ Forrás: az egyes bankok honlapjai

című cikkekre épít, mely az intézmény mellett részletesen bemutatja a finanszírozási módot Magyarország szempontjából.

E tanulmány összehasonlítja a Magyarország helyzetét korábbi csatlakozások és az EIB csatlakozás tekintetében. Míg a Bretton-Woods-i intézményekben való tagság az ország akkori fizetésképtelenség-közeli helyzetében hozott gyors és hathatós javulást, ezt követően pedig a gazdasági szerkezetváltás, a piacgazdaságba történő átmenet felgyorsításában játszott szerepet. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz történő csatlakozás szerepe hasonló volt. A közép- és kelet-európai politikai rendszerváltást követően szükséges volt gazdasági átalakulás elősegítése, mind pénzügyi és strukturális reformok, mind a know-how tekintetében. Magyarország azonban mindkét esetben kétpólusú multilaterális fejlesztési bankok hitelfelvevői, tehát gyengébb pólusán volt, mely szituáció (és a hitelre való jogosultság) inkább kerülendő volt (az egypólusú és a kétpólusú bankok bemutatása a VI.1. fejezetben található). Magyarország hitelfelvevői státusza ezért ideiglenes jellegű volt. Ehhez képest tartósabb viszonyt jelent a CEB-tagság, melynek hitelfelvevői között a leggazdagabb országok is megtalálhatóak. Az Európai Beruházási Bank tagsága a Világbank/ Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz képest egy teljesen más helyzetet feltételez. Az EIB-tagság a már meglévő és működő piacgazdasági keretek között (az Unión belül) a magyar gazdaság fejlesztését, az Unió gazdaság fejlettségi színvonalához történő felzárkózás finanszírozását hivatott szolgálni, főként az uniós támogatások, a közlekedési és környezetvédelmi, valamint a humán infrastruktúra területén²⁴⁶.

Magyarország nemzetközi tőkepiaci helyzetének, illetve hitelbesorolásának folyamatos javulása következtében az elmúlt évtized második felétől a nemzetközi fejlesztési intézményektől bevonható források jelentősége csökkent, fokozatosan lehetővé vált, hogy Magyarország a nemzetközi pénz- és tőkepiacok által nyújtott finanszírozási lehetőségek közül saját preferenciái alapján válasszon. Ez egyben azt jelenti, hogy nem a hitelfelvevők vannak kiszolgáltatva a multilaterális fejlesztési bankok hitelezési kedvének, hanem a multilaterális fejlesztési bankok versenyeznek egymással (és egyben az adott ország államkötvényével is) a hitelfelvételért. A fent idézett cikk szerint a magyar központi költségvetés bruttó adósságának mintegy negyedét kitevő teljes devizaadósságnak kevesebb, mint egy-hatoda a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel és külföldi pénzintézetekkel szemben fennálló adósság. Mivel a rendelkezésre álló hitelkínálat ma már lényegesen meghaladja a tényleges hitelszükségletet, a cikk azt a tanulságot vonja le, hogy Magyarország vonatkozásában a nemzetközi fejlesztési intézményekkel való együttműködés területén közgazdasági értelemben egyértelműen kínálati piac alakult ki, így az állami szinten felvételre kerülő új hitelek célszerűségét ma már elsősorban az európai uniós felzárkózás és az EU-tagországok által folytatott gyakorlathoz való igazodás igénye határozza meg (és nem a hitelmegújításé). A nemzetközi fejlesztési intézményektől történő szuverén hitelfelvétel esetén fontos elem, hogy a központi költségvetés egyes területeit kedvezményező hitelek az állam-háztartásról szóló törvény szerint nem jelentenek többletforrást az adott költségvetési fejezet kiadási és támogatási előirányzataihoz képest. A nemzetközi hitelforrásból finanszírozott programokra fordított hitelkihelyezések a központi költségvetésben a felhasználó fejezetek kiadásainak refinanszírozását szolgálják, így a költségvetés finanszírozási bevételeit képezik. A kapcsolódó kamatkiadás továbbra is a kiadási oldal része, a tőketörlesztés pedig a költségvetés finanszírozását terheli. Amellett, hogy gazdaságpolitikai

²⁴⁵ Forrás: Báger Gusztáv - Örlös László: Az Európai Beruházási Bank és Magyarország együttműködésének újszerű megközelítése, Európai Tükör, a kormányzati stratégiai elemző központ folyóirata, x. évf. 7. szám 2004. október

²⁴⁶ Az EIB, EBRD és a Világbank által finanszírozott projektek jegyzékét a melléklet tartalmazza

értelemben és tulajdonosi szempontjainkat figyelembe véve Magyarország egyértelmű érdeke a nemzetközi fejlesztési intézményekkel való együttműködésből származó előnyök maximális kihasználása, a finanszírozás, a külső forrásbevonás területén egyértelműen a hitelek költségei a meghatározók, ezt a szempontot az Államadósság Kezelő Központ Rt. forrásbevonási tervében érvényesíti.

Az uniós csatlakozást követően elmondható, hogy a bankok által finanszírozott projektek 2004 óta megsokszorozódtak. Különösen az Európai Beruházási Bank erősödése szembetűnő, de az EBRD is több projektet engedélyezett 2004 óta, mint korábban. A Világbank azonban fokozatosan kivonult a magyar „piacról”. A 2005 utáni projektek között domináns a közút finanszírozás (M5, M6²⁴⁷, M60 és M0 autópályák: EIB és EBRD), a magyar nemzeti fejlesztési programok hitelezése (Magyar Fejlesztési Bank, Regionális Operatív Program²⁴⁸ és a Kohéziós alap társfinanszírozása: EIB), egészségügyi reform (pl Hospinvest: EBRD), globális hitelek (többek között Volksbank, OTP, K&H, CIB részére: EIB), kutatás-fejlesztés (Medinvest: EIB), a távközlés (Magyar Telekom: EIB), valamint a pécsi kulturális főváros projekt²⁴⁹ (EIB).

III.5. A III. rész összefoglalása

A fogalom-meghatározás és szerkezeti szempontok bemutatását követően a III. rész a multilaterális fejlesztési bankok működésére összpontosít. A multilaterális fejlesztési bankok **működésének alapja azok banki jellege**. A magánfinanszírozás adja a modell legfontosabb többlettértékét más nemzetközi pénzügyi intézményekhez (például a fejlesztési alapokhoz) képest. A multilaterális fejlesztési bankok által kibocsátott kötvények a legbiztonságosabb befektetési lehetőségek közé tartoznak, és ideális portfóliódiverzifikációs lehetőséget biztosítanak a befektetők számára. Mivel a multilaterális fejlesztési bankok forrásait a magántőke biztosítja, kiemelten fontos az ilyen intézmények prudens működése annak biztosítására, hogy a bank mindenkor eleget tudjon tenni hitelezői követeléseinek. A multilaterális fejlesztési bankok prudens működésének (és a befektetői bizalomnak) kettős alapja van: egy részről mint bank, makulátlan tulajdonosi háttérrel rendelkeznek, más részről a multilaterális fejlesztési bankok befektetései viszonylag biztonságos konstrukciókban valósulnak meg. Ez önmagában azonban még mindig nem ad magyarázatot arra, hogy miért rendelkeznek egyes multilaterális fejlesztési bankok jobb hitelminősítéssel, mint a legjobb minőségű tagállamaik. Az alapvető különbséget a hitel-kihelyezési konstrukció adja. A multilaterális fejlesztési bankok többsége vagy közvetlenül államoknak ad hitelt vagy olyan cégeknek és hitelintézeteknek, melyek hitelképességéhez nem fér kétség. A bankot államok (esetleg nemzetközi szervezetek vagy egyéb nemzetközi jogalanyok) egy csoportja alapítja, és azt nemzetközi státusszal ruházzák fel. A bank működéséhez lejegyeznek egy meghatározott összegű alaptőkét, melynek azonban csak egy töredékét kell ténylegesen befizetniük. A bank - jegyzett tőkéjének meghatározott arányában - hitelt vesz fel, melyet általában intézményi nagybefektetők biztosítanak, az így szerzett forrásait országoknak vagy (általában állami garancia mellett) hitelintézeteknek, esetleg közvetlenül vállalkozásoknak továbbítja, a lehető

²⁴⁷ Forrás: <http://www.eib.org/projects/pipeline/2007/20070381.htm>

A Projekt a transz-európai hálózatok részeként került finanszírozásra, a 200 millió eurós hitelkeret egy 600 millióra becsült Budapest-Szekszárd autópálya-fejlesztési projektet finanszíroz.

²⁴⁸ Többek között lásd: <http://www.eib.org/projects/pipeline/2007/20070447.htm>

A 3, összesen közel 300 eurós hitelkeret az magyar fejlesztési program keretében az uniós alapok által nyújtott támogatáshoz nyújt társfinanszírozást

²⁴⁹ Forrás többek között: <http://www.eib.org/projects/loans/2005/20050433.htm>, összesen közel 21 milliárdos hitelkeret a pécsi kulturális főváros projekthez kapcsolódó fejlesztésekre

legjobb hitelfeltételekkel. A multilaterális fejlesztési bankok szigorúan non profit jelleggel működnek, és igyekeznek működési költségeiket is minimalizálni.

A **modell egyik mintapéldája: az Európai Beruházási Bank**, mely az egyik legrégebbi és legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank. A tagállamok szempontjából a multilaterális fejlesztési banki modellen alapuló finanszírozás az államadósság-kezelés tradicionális formáival (például államkötvényekkel) áll versenyben. Egy állam választhat a kötött célú multilaterális fejlesztési banki hitel felvétele és a gyakran kedvezőtlenebb kondíciójú államkötvény kibocsátása között. Kivételes esetben a tagállam a multilaterális bank szokásos hitelezési kondíciójánál is jobb feltételekkel szerezhet forrásokat, amelyeket a multilaterális fejlesztési bank maga is kedvezőbb feltételekkel, nem tisztán piaci forrásból szerzett. A fent említett tradicionális források (kötvénykibocsátás) mellett gyakran más források is rendelkezésre állhatnak a multilaterális fejlesztési bankok részére. A rendes működésen felül a bank rendelkezhet e nem banki működés során szerzett forrásokkal is (például a tagállamok vagy a tagsággal nem rendelkező államok hozzájárulásai), illetve olyan forrásokkal, amelyek nem a bank saját forrásai, de gyakran egy multilaterális fejlesztési bank hitelezése miatt csatlakoznak egy adott projekt finanszírozásához (társfinanszírozás). A multilaterális fejlesztési bankok azonban rendelkeznek olyan saját forráslehetőségekkel is, amelyek egy részét nem kell visszatéríteniük. Ezeket a forrásokat általában a tagállamok biztosítják, de az ilyen hozzájárulás fakultatív.

A pénzügyi modell forrásainak bemutatását követően az összegyűjtött **források felhasználása** kerül bemutatásra. Az összegyűjtött forrásokat a multilaterális fejlesztési bankok különbözőképpen használhatják fel prioritásaik elősegítésére. A kedvezményezettek között egyaránt megtalálhatók államok, önkormányzatok, állami vállalatok, bankok vagy bármilyen egyéb (magánjogi) jogi személyek. A források felhasználásának elsődleges lehetősége a hitelek nyújtása, akár piaci akár kedvezményes feltételekkel. Ezen felül a bankok nyújthatnak garanciákat, biztosíthatnak kamattámogatást, de egyes esetekben akár részesedést is vásárolhatnak.

A **hitelkihelyezéseket** az egyes multilaterális fejlesztési bankok prioritásai szerint allokalják. Az alapvető infrastruktúrától az úrkutatásig számos terület részesül az ilyen intézmények hiteleiből. Az egyes multilaterális fejlesztési bankok prioritásai jelentősen eltérhetnek, ezért tud több ilyen intézmény egy földrajzi területen párhuzamosan működni. A közös prioritások esetén lehetőség van társfinanszírozást nyújtani egy másik multilaterális fejlesztési bank által finanszírozott projekthez. A fejlődő országokban aktív multilaterális fejlesztési bankok (például a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank esetében) elsősorban a szegénység mérséklésére helyezik a hangsúlyt, míg a fejlett országokban (például az Európai Beruházási Bank esetében) a projektek elsősorban a gazdasági versenyképességet szolgálják.

A működési rész utolsó fejezete a **bankok működését Magyarország szempontjából mutatja be**. Magyarország uniós csatlakozásával összefüggésben újabb nemzetközi fejlesztési intézménynek vált tagjává. Az Európai Unió hosszú lejáratú finanszírozást nyújtó pénzügyi intézménye, az Európai Beruházási Bank nem az első multilaterális fejlesztési bank, amelynek Magyarország tagjává vált, az EIB tagság azonban a nemzetközi fejlesztési intézményekben meglévő magyar tulajdonosi felelősség kiszélesedését jelenti. A III.6. fejezet összehasonlítja a Magyarország helyzetét korábbi csatlakozások és az EIB csatlakozás tekintetében. Míg a Bretton-Woods-i intézményekben való tagság az ország akkori fizetésképtelenség-közeli helyzetében hozott gyors és hathatós javulást, ezt követően pedig a gazdasági szerkezetváltás, a piacgazdaságba történő átmenet felgyorsításában játszott

szerepet. Az EBRD csatlakozás szerepe hasonló volt. Magyarország azonban mindkét esetben egy kétpólusú multilaterális fejlesztési bank hitelfelvevői, azaz gyengébb pólusán volt. A CEB hitelfelvevői között azonban a leggazdagabb országok is megtalálhatóak. Az EIB-tagság a már meglévő piacgazdasági keretek között (az Unión belül) a magyar gazdaság fejlesztését, az Unió felzárkózás finanszírozását hivatott szolgálni, főként az uniós támogatások, a közlekedési és környezetvédelmi, valamint a humán infrastruktúra területén. Magyarország nemzetközi tőkepiaci helyzetének, illetve hitelbesorolásának folyamatos javulása következtében az elmúlt évtized második felétől a nemzetközi fejlesztési intézményektől bevonható források jelentősége csökkent. Így fokozatosan lehetővé vált, hogy Magyarország a nemzetközi pénz- és tőkepiacok által nyújtott finanszírozási lehetőségek közül saját preferenciái alapján válasszon. Ez egyben azt jelenti, hogy nem a hitelfelvevők vannak kiszolgáltatva a multilaterális fejlesztési bankok hitelezési kedvének, hanem a multilaterális fejlesztési bankok versenyeznek egymással (és egyben az adott ország államkötvényével is) a hitelfelvételért.

IV. rész, a multilaterális fejlesztési bankok jogi státusza

A IV. rész a multilaterális fejlesztési bankok jogi természetét mutatja be. Annak ellenére, hogy az értekezés a jelen részt nevezi kifejezetten joginak, a többi rész számos eleme tartalmaz hangsúlyozottan jogi jelegű szempontokat (amelyeket a jogszabályi hivatkozások is alátámasztanak). A szerkezeti vagy a működési vonatkozásokat ugyanúgy jogszabályi rendelkezések (többnyire az alapszabály) fekteti le, mint a vitarendezést, de vannak olyan kérdések amelyeket kifejezetten a jelen rész alá csoportosít a szerző. A multilaterális fejlesztési bankok ugyanis számos jellegzetes jogi vonatkozással rendelkeznek. Mivel a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi jellegükből adódóan elsősorban a székhelyüktől eltérő országok területén tevékenykednek, kiemelten fontos, hogy a bank függetlenítse magát a hitelfelvevő állam jogrendszerétől. Ahhoz, hogy a nemzeti jogalanyok is elismerjék a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszát, a nemzetközi szerződésen túl szükség van jogszabályokra a nemzeti jog szintjén is. Jelenleg a magyar jogrendszerben öt multilaterális fejlesztési bank jogi státuszát garantálja magyar jogszabály. A IV.1. fejezet bemutatja ezen jogszabályokat. A IV.2. fejezet tárgya a multilaterális fejlesztési bankok jogi személyisége: a nemzetközi státusz révén a multilaterális fejlesztési bankok sok tekintetben a nemzeti jog felett állhatnak és ezáltal egyenlő félként léphetnek fel államokkal szemben. A IV.3. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok feletti joghatóságról és a vitarendezésről szól: amennyiben a multilaterális fejlesztési bankok függetlenítik magukat a nemzeti jogrendszerektől, szükség van a jogviták hatékony, végleges és kikényszeríthető rendezését biztosító vitarendezési fórumra. A IV.4. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok mentességeit mutatja be: a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszú intézményként számos olyan mentességgel rendelkeznek, melyek nem állnak a kereskedelmi bankok rendelkezésére. Ezen mentességek többsége a nemzetközi státuszból ered, és mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira kiterjed. A téma interdiszciplináris jellegéből adódóan sem az értekezés, sem a jelen rész nem követi a hagyományos jogágak szerinti értékelést.

IV.1. Irányadó jogszabályok

A nemzetközi szervezeteket nemzetközi jogalanyok hozzák létre, nemzetközi megállapodás keretében, így az irányadó jog az alkalmazás és az értelmezés során elsődlegesen a nemzetközi jog²⁵⁰. Ez valóban igaz az államokkal fennálló kapcsolatok és jogviszonyok tekintetében. A multilaterális fejlesztési bankok azonban nemzetközi jellegükből adódóan elsősorban külföldön, azaz a székhelyüktől eltérő országok területén tevékenykednek. Ezek az országok egyben a hitelek felvevői, vagyis szerződő felek, akik érdekeltté válhatnak a beruházás jogi biztosítékainak többek között jogi úton történő elbizonytalanításában. A nemzeti jog kerülhet alkalmazásra olyan területeken, mint a helyi alkalmazottak munkaviszonya vagy a szervezet kárfelelőssége. John L. Taylor három fő területet emel ki, amiért a hitelezők gyakorlata szerint nem engedélyezik a hitelfelvevő jogának irányadóvá tételét²⁵¹: egyrészt a hitelfelvevő olyan változtatásokat eszközölhet közben a jogrendszerében, ami előnyösebb helyzetbe hozza, másrészt a bíróságok általában előnyben részesítik a saját állampolgáraikat a nem honos jogalanyokkal szemben, harmadrészt a hitelfelvevő mélyrehatóbb ismeretekkel rendelkezik saját jogáról, mint a hitelező. Ezért kiemelten fontos, hogy a multilaterális fejlesztési bank függetlenítse magát a hitelfelvevő állam jogrendszerétől. Ez egyrészt lehetővé teszi a multilaterális fejlesztési bank részére, hogy a hitelfelvevő állammal ne annak belföldi bíróságánál pereskedjen, másrészt azt, hogy biztosítsa saját mentességeit, mind az adó-, mind a személyi mentességek tekintetében. Ilyen kiemelt védelemmel más hagyományos külföldi magánbefektetők általában nem rendelkeznek. Nemzetközi jogi státusza olyan biztosítékokkal látja el a multilaterális fejlesztési bankot, melyek növelik azok működésének biztonságát. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi szerződésekkel jönnek létre, tulajdonosai nemzetközi státuszú jogalanyok: államok és nemzetközi szervezetek valamint maguk is nemzetközi (közjogi) jogalanyisággal rendelkeznek. A multilaterális fejlesztési bankok alapító szerződései, a nemzetközi jog szabályainak megfelelően kerül kihirdetésre és átültetésre a nemzeti jogban.

Magyarország 2004 május 1-je óta négy multilaterális fejlesztési banknak tagja, azonban az Európai Beruházási Bank már Magyarország csatlakozása előtt is nyújtott hiteleket hazánk számára, az Északi Beruházási Bank pedig tagság nélkül nyújt hitelt. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, a Világbank, az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, illetve 2004. május 1-je után az Európai Beruházási Bank esetében Magyarország csatlakozott e bankok alapokmányához, míg az EIB (május 1-je előtt) és az Északi Beruházási Bank esetében bilaterális megállapodás rendezte a bank és Magyarország viszonyát. Az EIB esetében jelenleg az alapokmányt az Európai Alkotmány tartalmazza, de a részletszabályokat a másodlagos joganyag és az Európai Bíróság joggyakorlata határozza meg.

A fenti nemzetközi jogszabályok (alapokmányok) kizárólag a nemzetközi jogalanyokra vonatkoznak (az Unió joganyag kivételével). Ahhoz, hogy a nemzeti jogalanyok is elismerjék a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszát (illetve annak vonatkozásait a belföldi jogviszonyok vagy jogviták során), a nemzetközi szerződésen túl szükség van jogszabályokra a nemzeti jog szintjén is. Jelenleg a magyar jogrendszerben öt multilaterális fejlesztési bank jogi státuszát garantálja magyar jogszabály. A hatályos jogszabályok közül elsőként a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapokmányának kihirdetéséről szóló 1982. évi 15. törvényerejű rendelet került kihirdetésre. A 90-es évek

²⁵⁰ Malcolm N Shaw: International Law, 1309.o.

²⁵¹ John L Taylor: The governing law in legal agreements used by the EBRD in its banking operations, International Monetary law, 488.o.

elején létrejött Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banknak Magyarország alapító tagja. Az EBRD jogi státuszát Magyarországon az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank létrehozásáról szóló megállapodás kihirdetéséről szóló 1991. évi LV. Törvény rendezi. Az Északi Beruházási Bank magyarországi státuszát a Magyar Köztársaság Kormánya és az Északi Beruházási Bank közötti pénzügyi együttműködésről szóló keretmegállapodás kihirdetéséről szóló 1997. évi CXLIII. Törvény szabályozza.

Az Európai Beruházási Bank státuszát két módon is rendezik a magyar jogrendszerben. Az első egy hagyományos, nemzetközi megállapodást kihirdető magyar jogszabály, a másik az Uniós joganyag, mely 2004. május 1-je óta minden további magyar jogszabály nélkül közvetlen hatállyal rendelkezik és/vagy közvetlenül alkalmazható, az adott Uniós jogszabály fajtájától függően.

Az Európai Beruházási Bank és Magyarország viszonyában jelentős változást hozott Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz. A csatlakozás előtt Magyarország és az EIB viszonyát a Magyar Köztársaság és az Európai Beruházási Bank közötti, az EIB magyarországi tevékenységére vonatkozó, Hongkongban, 1997. szeptember 22-én kelt keretmegállapodás kihirdetéséről szóló 1998. évi XVI. Törvény szabályozta. E jogszabály szövegezése sok esetben igyekszik kiküszöbölni a korábban szövegezett jogszabályok bizonytalanságait. Különösen az Európai Beruházási Bank jogállásáról és kezeléséről szóló 7. cikk biztosít hatékonyabb védelmet a Bank számára, mint például az Északi Beruházási Bank megállapodás hasonló rendelkezése. Magyarország területén az EIB tevékenységei tekintetében a nemzetközi pénzügyi szervezeteknek nyújtott olyan elbánásban részesül, amely bármely ilyen tevékenység tekintetében a legkedvezőbb. Amennyiben az a kedvezőbb, Bankot az ilyen tevékenységekre vonatkozó bármely nemzetközi egyezmény szerint nyújtott elbánásban kell részesíteni. Ezzel az Európai Beruházási Bank egy sajátos „legnagyobb kedvezmény elve” záradékot biztosít magának. Ez intézményi szinten a többi multilaterális fejlesztési bank viszonylatában kialakult gyakorlatot, az egyéni mentességek tekintetében pedig a Magyarország által biztosított szokásos diplomáciai mentességeket jelenti

A csatlakozás után azonban a közösségi jogszabályok közvetlen hatállyal és közvetlen alkalmazhatósággal bírnak, mely jelentős változást hoz a szabályozás módjában. A közvetlen hatály révén maga a nemzetközi szerződés (azaz a Római Szerződés és az azt követő alapszerződések, illetve az Európai Alkotmány) és a másodlagos joganyag szabályozza a Bank és a tagállamok jogalanyainak a viszonyait. A közvetlen hatály és alkalmazhatóság nem érinti azonban az Európai Beruházási Bank és a tagállamok jogrendszerének viszonyát. A tagállamok és a tagállami jogrendszerek szempontjából az EIB státusza nem különbözik jelentősen más multilaterális fejlesztési bankokétól.

A legfrissebb magyar multilaterális fejlesztési bankkal kapcsolatos kihirdető jogszabály a Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Társadalomfejlesztési Alapjához történő csatlakozása és ezzel összefüggésben az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló 1949. szeptember 2-i általános megállapodás Harmadik kiegészítő jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 1999. évi XXXIII. Törvény.

Ezen jogszabályok azonban csak a Magyarországon belüli jogviszonyokra vonatkoznak, és ahhoz szükségesek, hogy a magyar jogalanyokra a Bank privilégiumi alkalmazhatóak (és kötelezőek) legyenek, tehát a bank hivatkozni tudjon valami kézzel fogható jogforrásra, amennyiben tevékenysége során a hatóságokkal gondja akadna. Az EBRD tekintetében

irányadó jogszabályokat viszonylag átfogóan elemzi John L Taylor²⁵². Az EBRD az egyik legújabb intézmény, a jogi architektúra létrehozói viszonylag szerteágazó joggyakorlatra alapozhattak, és annak ellenére, hogy a Bank várhatóan döntően kontinentális jellegű jogrendszerrel rendelkező országokkal köt finanszírozási szerződéseket, inkább az átfogó szerződést előnyben részesítő angolszász modell mellett döntöttek. Taylor kitér arra, hogy a fejlesztési politikában történelmileg domináns angolszász jog a londoni és new yorki pénzügyi központok és a vezető angolszász pénzintézetek gyakorlata révén terjedt el, de a kontinentális civil jogrendszert alkalmazó holland, német vagy japán bankok szintén átvették a common law megközelítést, a saját jogi gyökereik figyelembe vételével. A kontinentális rendszer alapján a Bank egy rövidebb finanszírozási dokumentumot alkalmazhatott volna, azonban szükség lett volna egy konkrét polgári törvénykönyv vagy jogrendszer megnevezésére, amely előnytelen helyzetbe hozhatta volna a többi országot, de egyúttal megnehezítette volna a más multilaterális intézményekkel való együttműködést is. Ez utóbbi lehetőség elvetését elősegítette az a tény, hogy a Bank inkább eltekintett a hitelfelvevő ország helyi jogrendszerének alkalmazásától, különös tekintettel arra, hogy azok többsége még a gazdasági átalakulás elején tartott. Taylor külön tárgyalja a szuverén és a nem szuverén szerződő felekkel fennálló jogviszonyokat, előbbieknél kiemeli a jogviszony nemzetközi közjogi jellegét, és John W Head nyomán²⁵³ rámutat arra, hogy az EBRD jelentősen továbblépett a multilaterális fejlesztési bankok korábbi gyakorlatán, mivel az általános szerződési feltételek (standard terms and conditions) a nemzetközi közjogi jogforrásokat határozzák meg. Ugyanakkor a nem szuverénekkal fennálló jogviszonyok során különösen a tulajdonrész szerzése esetében elkerülhetetlen a befektetés országában alkalmazandó jog bevonása, Taylor utal arra, hogy a Bank a 90-es évek végére hajlandó volt elfogadni egyes hitelfelvevő országok jogának alkalmazását, különös tekintettel az uniós csatlakozó országokra. A nem szuverén hitelkihelyezések tekintetében a kezdeti időszakot (amelyben külön rendelkezés hiányában a kollíziós jog alapján a bank székhelye szerinti jog vált irányadóvá) követően általánosan az angol jog (illetve kivételesen a new yorki jog) kerül megnevezésre irányadó jogként. Az angol jog konkrét meghatározása mellett Taylor több érvet is felhoz. Egyrészt egy állandó jogrendszer kikötése fokozza a jogbiztonságot, másrészt a nemzetközi gyakorlat szerint egyrészt a hitelező joga lenne rendszerint irányadó, másrészt a hitelezők kerülnek a hitelfelvevő jogának engedélyezésére. Az Angol jog általánosan elfogadott a nemzetközi hitelezések során, de egyúttal az egyik legnagyobb pénzpiacnak is otthont ad, így előmozdítja az intézmény forrásszerzését. Végül több jogrendszer engedélyezése lerontaná az intézmény működési hatékonyságát. Roderick Dunnett²⁵⁴ azonban a kettős jogrendszer egyik érdekes vetületét emeli ki elemzésében: mivel az EBRD-egyezmény a Közösség tagállamai számára egyaránt hárít kötelezettségeket, egyes nemzetközi megállapodásnak tekinti. A cikk szerzője szerint az Európai Bíróság joggyakorlata akkor teszi lehetővé az ilyen megállapodások megkötését, ha annak tárgya a Bizottság hatáskörébe tartozik, és a tagállamok viselik a megállapodás által életbe léptetett rendszer pénzügyi következményeit.

A hitelszerződések szintje felett a nemzetközi jog szintjén John W Head felhossa²⁵⁵ annak lehetőségét, hogy maga az intézmény alapokmánya tartalmazzon hivatkozásokat olyan alapvető nemzetközi egyezményekre, amelyek alapvető fontosságúak az intézmény

²⁵² John L Taylor: The governing law in legal agreements used by the EBRD in its banking operations, *International Monetary law*, 484.o.

²⁵³ John W Head: Evolution of the governing law for loan agreements of the World Bank and other multilateral development banks, *The American Journal of International Law*, Vol 90, 214 o.

²⁵⁴ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, 595.o.

²⁵⁵ John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 164.o.

célkitűzéseinek eléréséhez. Analógiaként a TRIPS egyezményt hozza fel, amely megköveteli az aláíró felektől, hogy csatlakozzanak vonatkozó nemzetközi egyezményekhez. Head konkrét jogforrásokat emel ki, amelyek kikényszerítése előmozdíthatja az intézmény létrehozásakor az alapítók vezérlő célokat. Ilyen lehet például az 1992. évi éghajlat-változási egyezmény, a Kiotói Jegyzőkönyv, az 1989. évi gyerekjogi egyezmény, a nők hátrányos megkülönböztetése valamennyi formájának megszüntetéséről szóló 1979. évi egyezmény vagy az 1992. évi biodiverzitási egyezmény. A fenti szakpolitikai jogforrások mellett felmerül annak lehetősége, hogy a hitelhez jutás feltételül a tagországnak át kell venniük bizonyos pénzügyi szabályozási standardokat, mint a bázeli tőkemegfelelési és felügyeleti szabályok, vagy egyes OECD iránymutatások. A külső rendelkezésekre irányuló hivatkozások mellett fennáll annak lehetősége is, hogy közvetlenül alapokmányba illesszenek be rendelkezéseket. Head olyan példákat hoz fel, mint az átláthatóságra vonatkozó intézményi elvek, emberi jogi rendelkezések, korrupció elleni intézkedések, megfelelő ellentételezések (például a szavazati jog korlátozása vagy megvonása) illetve a bírói felülvizsgálat.

Megjegyzendő azonban, hogy a multilaterális fejlesztési bankok nem tudják maradéktalanul függetleníteni magukat a nemzeti jogtól, mivel a belföldi jogalanyokkal szembeni jogviszonyaik során (akár például közbeszerzésről, akár működési jellegű jogügyletekről van szó), a belföldi bíróságnak kell kimondania a nemzetközi jog illetékességét. Amennyiben a tagállam parlamentje ratifikálja az ország által kötött nemzetközi szerződéseket, ez nem jelent gondot. Malcolm N. Shaw felhossa azonban az Egyesült Királyság példáját²⁵⁶, amelynek során egy külön jogalkotási aktus alapján²⁵⁷ kormányrendeletben sorolják fel az elismert nemzetközi szervezeteket (a parlamenti inkorporáció lehetősége mellett). Az alábbi táblázat tartalmazza az érintett bankok joglását rendező nemzetközi és magyar jogforrásokat.

A multilaterális fejlesztési bankok jogi szabályozásának áttekintő táblázata			
MDB	A tagországok és az MDB közötti viszony szabályozása	A tagállami jogalanyok és az MDB közötti viszony szabályozása	Státuszt rendező magyar jogszabály
Világbank	Nemzetközi jog (alapokmány)	Nemzeti jogszabály	1982. évi 15. törvényerejű rendelet
EIB	Nemzetközi jog (bilaterális megállapodás)	Nemzeti jogszabály	1998. évi XVI. Törvény
EIB 2004. május 1. után	Uniós jog	Uniós joganyag, közvetlen hatály	
CEB	Nemzetközi jog (alapokmány)	Nemzeti jogszabály	1999. évi XXXIII. Törvény
EBRD	Nemzetközi jog (alapokmány)	Nemzeti jogszabály	1991. évi LV. Törvény
NIB	Nemzetközi jog (bilaterális megállapodás)	Nemzeti jogszabály	1997. évi CXLIII.

IV.2. Jogi személyiség

A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státusza kiemeli őket a kereskedelmi bankok közül, és biztonságos működést tesz lehetővé számukra a politikailag kevésbé stabil régiókban

²⁵⁶ Malcolm N Shaw: International Law, 1300.o.

²⁵⁷ International Organisations Act (2005)

is. A nemzetközi jogalanyiség alapvetően különbözik a nemzeti jogi személyiségtől. A nemzetközi státusz révén a multilaterális fejlesztési bankok sok tekintetben a nemzeti jog felett állhatnak, ezáltal egyenlő félként léphetnek fel (például hitelfeltevő) államokkal szemben. A nemzetközi személyek nemzetközi fórumokon jogképességgel rendelkeznek, így nemzetközi szerződéseket köthetnek, képvisellel rendelkezhetnek más nemzetközi szervezetekben, és működésük és tevékenységük vagyoni és személyi mentességeket élvez a tag vagy nem-tag államokban. Ezen nemzetközi jogok azonban relatívabbak, mint az államok jogai: Malcolm N Shaw nemzetközi személyiség két alapvető elemeként a részvételt és az elfogadottságot emeli ki²⁵⁸. A mentességek tekintetében az intézmények székhelyeit és működését megillető jogosultságok számos vonatkozásban hasonlítanak az állami követségek jogállásához, de ezen jogosultságokhoz szükséges, hogy a többi állam csatlakozás (tagként) vagy kétoldalú megállapodás révén²⁵⁹ azt elismerje. Shaw két alapvető vonatkozását emeli ki a jogalanyiságnak²⁶⁰: az objektív és a feltételes személyiséget (qualified personality). Előbbi szélesebb körű jogosultságokkal jár, és minden más (vagy jelentős számú) nemzetközi jogi személy elismeri jogállását kapcsolataik során, de ezen státuszt nehezebb elérni, mivel szélesebb körű elismertséget igényel. Shaw a Nemzetközi Bíróság joggyakorlata alapján²⁶¹ a nemzetközi közösség jelentős többségének jóváhagyását nevezi meg feltételnek. A feltételes személyiség általában a nemzetközi jogi személyek korlátozott (például bilaterális) viszonylatában érvényes. A fenti jogeset (Reparations for injuries) egyúttal meghatározó volt a nemzetközi szervezetek jogképességének elismerésében²⁶². Nem feltétlenül rendelkezik azonban minden államközi együttműködés jogi személyiséggel. E tekintetben meghatározó az alapító egyezmény és a tagállamok szándéka²⁶³. A szervezetnek viszont mindenképpen előnyös, ha nem csupán egyik tagállama révén tud fellépni a nemzetközi szinten. Utóbbi eset különösen a megállapodások önálló megkötése és a jogérvényesítés terén jelent bonyodalmakat. Ezen felül előfordulhat olyan eset, hogy a banknak egy tagállam mulasztása miatt kell fellépnie. Egyúttal az intézmény nemzetközi jogi eredetű kötelezettségekkel is rendelkezik, például a nemzetközi szokásjog alapján²⁶⁴. A multilaterális fejlesztési bankok esetében a nemzetközi jogállás elismerésének alapja az alapító szerződés (tagállamok esetén), illetve bilaterális megállapodás (nem-tag államok esetén), ezért a személyiség inkább feltételesnek tekinthető, de biztosítja a működéshez szükséges mentességeket és jogképességet, valamint a két jogalany közötti kapcsolatok olyan alapvető elemét, mint a joghatóság vagy a mentességek. A tagállamok jogi személyiségének egy speciális vonatkozása figyelhető meg az Ázsiai Fejlesztési Bank esetében, mivel a bank lehetővé teszi nem teljes jogú országok, azaz „függő területek” csatlakozását, amely rendelkezés révén Hong Kong és néhány nem szuverén terület csatlakozhatott a bankhoz²⁶⁵.

A banki jelleg a multilaterális fejlesztési bankok alapvető megkülönböztető eleme az egyéb nemzetközi pénzügyi intézményekkel szemben, melyek nem visszatérítendő segélyeket nyújtanak vagy forrásaikat nem a magántőke biztosítja (például az Európai Fejlesztési Alap forrásait az Unió tagállamai biztosítják). A biztonságos működéshez szükséges a garantált jogi személyiség, melyet a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapokmányának kihirdetéséről szóló törvényerejű rendelet három fő területen nevesít: a szerződésképeség, a

²⁵⁸ Malcolm N Shaw: International Law, 107.o.

²⁵⁹ Lásd az előző fejezetben bemutatott kétoldalú megállapodás a NIB és Magyarország között

²⁶⁰ Malcolm N Shaw: International Law, 260.o.

²⁶¹ Lásd a Nemzetközi Bíróság Reparations for injuries ügyben hozott ítéletének 174. pontját (NBHT 1949 178. bek. 16 AD 321.o.)

²⁶² John W. Head: Losing the Global Development War, 7.o.

²⁶³ Malcolm N Shaw: International Law, 1297.o.

²⁶⁴ Malcolm N Shaw: International Law, 1311.o.

²⁶⁵ John W. Head: Losing the Global Development War, 129. o.

vagyonszerzési képesség, illetve a jogképeség bírósági eljárások során. A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapokmányát kihirdető törvényerejű rendelet VII. cikke rendelkezik a bank jogállásáról, mentességéről és kiváltságairól. A 2. szakasz szerint a Bank teljes jogi személyiséggel rendelkezik különösen annak biztosítása érdekében, hogy szerződéseket köthessen, ingatlan és ingó tulajdont szerezhesen és azok fölött rendelkezhesen, valamint bírósági eljárásokat kezdeményezhesen. A Világbank architektúra során szerzett tapasztalatokra nagymértékben építő EBRD²⁶⁶ létrehozásáról szóló megállapodást kihirdető törvény szinte szóról szóra megismétli ezeket a kiváltságokat. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja keretmegállapodását kihirdető törvény is hasonló elemeket tartalmaz, kiegészítve a tranzakciók szabadságával. Malcolm N. Shaw kitér arra, hogy amennyiben nemzetközi egyezmény nem rendezi egy adott állammal az intézmény belföldi jogviszonyait (például szerződéskötését vagy tulajdonszerzését), akkor a nemzetközi magánjog kollíziós normáit is segítségül lehet hívni²⁶⁷.

Az Északi Beruházási Bank jogi státuszát biztosító jogszabályban a Magyar Köztársaság Kormánya elismeri, hogy az Északi Beruházási Bank teljes körű jogi személyiséggel és jogképeséggel rendelkezik²⁶⁸ az Alapszabályának megfelelő tevékenységének végzésében, illetve félként jogi eljárásokban szerepelhet. Ezen felül elismeri, hogy az Északi Beruházási Bank multilaterális pénzügyi intézmény és más multilaterális pénzügyi intézményekhez hasonló politikát folytat a programok végrehajtása és kölcsönfelvevőinek adósságszolgálati kötelezettségei tekintetében. Érdekes módon az Északi Beruházási Bank egy viszonylag sajátos módszerrel él: egyedi jogok biztosítása helyett egy általános klauzulával más multilaterális pénzügyi intézményekhez hasonló jogosultságokat kér. Későbbiekben főleg az adószabályok esetében szembetűnő lesz, hogy mennyire különbözőek az egyes multilaterális fejlesztési bankok rendelkezései, ezért bizonyos esetekben a multilaterális fejlesztési banki gyakorlatra való hivatkozás talán kevésbé szerencsés, és számos jogvitához vezethet.

Az Európai Beruházási Bankról szóló megállapodás²⁶⁹ elismeri a Bank teljes körű jogi személyiségét Magyarország területén, különösen a szerződéskötési, ingó- és a magyar jogszabályoknak és rendelkezéseknek megfelelő ingatlan vagyon megszerzési és afölötti rendelkezési képességét, valamint azt, hogy jogi eljárásban fél legyen. Hasonló az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának szabályozása, mely kimondja, hogy az Európa Tanács Letelepítési Alapja (a jogelőd nemzetközi pénzügyi intézmény) jogi személy és képessége van arra, hogy szerződéseket kössön, ingó és ingatlan vagyont szerezzen, illetve idegenítsen el, jogi eljárást kezdeményezzen, törvényben rögzített céljaihoz kapcsolódóan bármely tranzakciót végrehajtsa. Az Európai Beruházási Bank esetében a kétoldalú egyezményen felül a (2004. óta közvetlen hatállyal bíró) Szerződés 266. cikke (korábbi 198d. cikk), kimondja hogy „Az Európai Beruházási Bank jogi személy.”.

A jogi személyiség egyenes következménye, hogy az ilyen intézmények nemzetközi jogviszony alanyai lehetnek, és nemzetközi szerződéseket köthetnek. A Világbank és a tagállamok közötti hitelszerződések hagyományosan nemzetközi szerződések²⁷⁰. A nem állami szintű felekkel kötött szerződések azonban nem tartoznak a nemzetközi jog alá, mivel a

²⁶⁶ A két intézmény jogi megoldásai közötti párhuzamokról bővebben: John W Head: Evolution of the governing law for loan agreements of the World Bank and other multilateral development banks, 214 o.

²⁶⁷ Malcolm N Shaw: International Law, 1300.o., illetve az EBRD vonatkozásában John L Taylor: The governing law in legal agreements used by the EBRD in its banking operations, 484.o

²⁶⁸ A NIB alapszabálya 1. cikkének második franciabekezdésével összhangban

²⁶⁹ Az EBRD alapokmány 45. cikkének megfelelően

²⁷⁰ John W Head, AJIL, 90: 220. o. ill. Aaron Broches, International Legal Aspects of the Operations of the World Bank, 1959

bankkal szerződő felek nem minősülnek nemzetközi jogalanyoknak. Azonban a bizonytalanabb politikai helyzetű országok jogalányaival kötött szerződéseket (például a Világbank esetében) igyekeznek „elszigetelni” az adott ország nemzeti jogától.

IV.3. Joghatóság, vitarendezés, az alapokmány értelmezése

Amennyiben a multilaterális fejlesztési bankok függetlenítik magukat a nemzeti jogrendszerektől, szükség van a jogviták hatékony, végleges és kikényszeríthető rendezését biztosító vitarendezési fórumra. Ennek leghatékonyabb módját a nemzetközi jog gyakorlatának megfelelően választottbíróóság útján oldják meg. A Világbank esetében a keretmegállapodás nem tartalmaz rendelkezéseket a viták rendezésére. Megjegyzendő azonban hogy a Világbank egy több nemzetközi szervezetet magába foglaló csoport, melynek egyik eleme, a Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja (ICSID) a külföldi (magán) befektetők és a fogadó közötti viták rendezésére szolgál²⁷¹. Ezen felül rendelkezésre áll egy Vizsgálóbizottság (Inspection Panel), amely a nemzeti jogalanyok panaszait vizsgálja ki²⁷². Utóbbi egy háromfős bizottság, amely a panaszok elfogadhatóságát vizsgálja ki.

A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapokmányának kihirdetéséről szóló törvényerejű rendelet VII. Cikk 3. szakasza rendezi a Bank helyzetét bírósági eljárások tekintetében, mely szerint a Bank ellen eljárást indítani csak azon országok illetékes bírósága előtt lehet, ahol a Banknak hivatala működik, illetve ahol a Bank értékpapírokat bocsátott ki vagy garantált. Az utóbbi kitétel a befektetői bizalom erősítését is szolgálja a bank kötvényei tekintetében. Nem indítható azonban eljárás a tagországok részéről. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapszabálya gyakorlatilag megismétli a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank bírói eljárás alóli mentességére vonatkozó rendelkezéseit. A Világbank által kialakított gyakorlatra az EIB keretmegállapodás is hivatkozik kiindulási alapként. Az önkéntes bejegyzés mellett az IBRD esetében kivételt jelent az értékpapír kibocsátás, mely során vonatkoznak rá a nemzeti jogszabályok. Az EIB a nemzeti devizajogszabályokat csak a minimális követelmények mércéjének tekinti. Az alapokmány azonban meghatározza a devizaműveletek korlátait is²⁷³: A (privilegiumokat biztosító) 23. cikk rendelkezéseinek sérelme nélkül befektetések kezelésékor a Bank nem végezhet olyan devizaarbitrázst, amely nem közvetlenül kölcsönügyletei lebonyolításához, illetve az általa felvett kölcsönökből vagy az általa nyújtott garanciákból eredő kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges (tehát például nem végezhet devizavásárlást, például kizárólag egy tagállam vagy a közös valuta stabilitásának biztosítására). A 23. cikk (2) bekezdése előírja továbbá, hogy az eurótól eltérő devizában denominált eszközeit csak az érintett tagállam hozzájárulásával válthatja át e harmadik ország valutájára. Roderick Dunnett emlékeztet arra, hogy a Bíróság ítélezési gyakorlata²⁷⁴ szerint a felek egymás közötti megállapodása nem zárhatja ki maradéktalanul a bírósági jogorvoslatot²⁷⁵. Az a tény, hogy a Közösség és az EIB tagja az EBRD-nek, bevonja a közösségi jogot és az Európai Bíróság joghatóságát. Dunnett értelmezésében ehhez elegendő, ha az Unió egyik tagállamában megkérdőjelezi az EBRD egyezmény értelmezését, és az eljáró bíróság az EK-Szerződés 234. cikke első bekezdésének b) pontja²⁷⁶ értelmében az Európai Bírósághoz fordul az előzetes döntéshozatai eljárás

²⁷¹ Malcolm N Shaw: International Law, 1041.o.

²⁷² Malcolm N Shaw: International Law, 1040.o.

²⁷³ EIB alapokmány 21. cikkének (2) bekezdése

²⁷⁴ Lásd a C-104/81. sz. Hauptzollamt Mainz kontra Kupferberg ügyben hozott ítélet 20. pontját

²⁷⁵ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, 592.o.

²⁷⁶ „A Bíróság hatáskörrel rendelkezik előzetes döntés meghozatalára a következő kérdésekben:

keretében. Ilyen jogvita fennállhat például a Bank és bármely hitelfelvevője, kötvényese vagy alkalmazottja között.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának státuszát kihirdető törvény szerint a bank lehet alperes tagállamaiban (vagy olyan államokban, amelynek területén az Alap szerződést kötött vagy kölcsönt ígért), azonban csak abban az esetben, ha a felperes nem az adott tagállam. Ezzel gyakorlatilag az Európa Tanács Fejlesztési Bankja kivonja magát a nemzeti jogszabályok alól. Eljárásait és szerződéseit az Európa Tanács Fejlesztési Bankja vonatkozó joganyagának (a CEB Általános Megállapodás Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyve, az Alapszabály, valamint az annak alapján kiadott rendelkezések) hatálya alá helyezi, azonban fenntartja a nemzeti jogszabályok alkalmazását, de csak abban az esetben, ha az Európa Tanács Fejlesztési Bankja kifejezetten hozzájárul, és ha a nemzeti törvény nem csorbítja a CEB joganyagát.

A CEB- törvény kitér a választottbírósági ítéletek végrehajtásának módjára, amennyiben ezen választottbírósági ítéletek a bank tagállamainak területén az egyes tagállamokban érvényes jogi úton kerülnek végrehajtásra. Miután a végrehajtásra illetékes tagállam a szokásos végrehajtási záradékával ellátta, az ilyen végrehajtási záradék tekintetében nem szükséges egyéb ellenőrzés, csupán annak igazolása, hogy az ítélet eredeti, és hogy megfelel a bank Kölcsönzési Szabályzatának illetékességre és eljárásra vonatkozó szabályainak, valamint, hogy nem áll ellentétben az adott országban hozott jogerős ítélettel. Minden aláíró köteles a ratifikációs okmánya letétbe helyezésekor értesíteni a többi aláíró felet az Európa Tanács Főtitkárán keresztül arról, hogy mely hatóság illetékes az adott ország törvényei szerint ez ügyben eljárni.

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank szabályozása jelentős mértékben a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank által kialakított rendelkezéseken alapul: mivel nem rendelkezik olyan elkülönült vitarendezési intézménnyel, mint a Világbank, szükség volt a vitarendezési szabályok integrálására az alapszerződésbe. Az EBRD megállapodás választottbíróságról szóló 58. cikke²⁷⁷ a Bank és valamelyik tagja vagy volt tagja között felmerülő, a Bank műveleteinek beszüntetésére vonatkozó döntés meghozatalát követően felmerülő vitákról rendelkezik. A cikk szerint ha a Bank és egy tagja vagy volt tagja között a Bank műveleteinek beszüntetésére vonatkozó döntés meghozatalát követően vita keletkezik, azt egy három tagú választottbíróság elé kerül. A tagok közül egyet a Bank, egy másikat az érintett tag vagy korábbi tag a harmadikat - a felek eltérő megállapodásának hiányában - a Nemzetközi Bíróság elnöke jelöl ki. A választottbírók többségi szavazata elég a döntés meghozatalához, amely végleges és a felekre kötelező. Ha a felek az eljárási kérdésekben nem értenek egyet, a harmadik választottbírónak teljes jogköre van arra, hogy valamennyi eljárási kérdést rendezzen.

Az Európai Beruházási Bankot a Római Szerződés hozta létre, melynek melléklete a Bank statútuma. Azonban az EIB intézményi státusza több problémát is jelentett az Európai Unió joganyagának alkalmazása és a többi intézményhez való viszonya tekintetében. Az Európai Beruházási Bank kezdetben szélesebb körű függetlenségét fokozatosan korlátozta az Európai Bíróság joggyakorlata, melynek kizárólagos joghatósága van a Bank jogvitáiban, mind intézményi, mind működési, mint személyzeti ügyekben.

...

b) a közösségi intézmények jogi aktusainak érvényessége és értelmezése;"

²⁷⁷ Az EBRD-alapszabály 58. cikke értelmében

Európai Alkotmány III-372. cikke, valamint a Lisszaboni Szerződés (az Európai Unióról szóló szerződés) a 270. cikke:

„Az Európai Unió Bírósága az Unió tisztviselőinek személyzeti szabályzatában és az Unió egyéb alkalmazottaira vonatkozó alkalmazási feltételekben megállapított keretek között és feltételek mellett hatáskörrel rendelkezik az Unió és alkalmazottai között felmerülő minden vitás ügyben.”

Európai Alkotmány III-373. cikke, valamint a Lisszaboni Szerződés (az Európai Unió Működéséről szóló szerződés) a 271. cikke:

„Az Európai Unió Bírósága az itt megállapított kereteken belül hatáskörrel rendelkezik a következő vitás ügyekben:

...;

b) az Európai Beruházási Bank Kormányzótanácsa által elfogadott intézkedések. Ebben a vonatkozásban bármely tagállam, a Bizottság vagy a Bank Igazgatótanácsa indíthat keresetet a III-365. cikkben megállapított feltételek mellett;

c) az Európai Beruházási Bank Igazgatótanácsa által elfogadott intézkedések. Az ilyen intézkedések ellen csak a tagállamok vagy a Bizottság indíthatnak keresetet a III-365. cikkben meghatározott feltételek mellett, és kizárólag a Bank alapokmánya 19. cikkének (2), (5), (6) és (7) bekezdésében foglalt eljárási szabályok megsértésére történő hivatkozással;”

Az intézményi integráció fontos eszköze az Európai Bíróság. Ítéleteiben többször is szűkítette a Bank eredeti mozgásterét. Az egyik legfontosabb ilyen ítélet a 85/86-os ügyben született (a Bizottság kontra az Európai Beruházási Bank Kormányzótanácsa), melynek téje a Bank adómentessége volt. Mint a többi multilaterális fejlesztési bank, az EIB is adómentességet élvez minden tagországában (ez a biztonságos hitelkihelyezés egyik feltétele is), mely kiterjed a Bank dolgozóinak jövedelemadójaára is. Azonban a Bíróság joggyakorlata egy szintre hozta a többi Európai Unió intézménnyel a Bankot, kötelezván közösségi adó megfizetésére dolgozói jövedelme után. Hasonló jelentőségű a Bizottság és az Európai Beruházási Bank között fennálló jogvita kimenetele. A per tárgya a Bizottság korrupció elleni küzdelemért felelős részlegével (OLAF, Európai Csaláselleni Hivatallal) való együttműködés volt.

A multilaterális fejlesztési bankok alapokmánya egyrészt kivonja az intézményt a nemzeti jog hatálya alól, másrészt meghatározza a szervezet felépítését és működését. Az esetleges joghézagok esetén azonban az nemzeti jogszabályi háttér kivonása fokozottan szükségessé teszi az alapokmány értelmezésére vonatkozó rendelkezések beépítését. Az alapokmány értelmezése nem csupán a jogviták során alapvető fontosságú, hanem az intézmény mindennapi tevékenységének stratégiai szintű meghatározása során is. Amint az I. részben bemutatásra került, az intézmények egyre szerteágazóbb tevékenységekbe kezdtek, amelynek egy részét John W. Head *ultra vires* tevékenységnek minősít²⁷⁸, mivel a legtöbb intézmény alapokmánya nem hatalmazza fel az eredetileg pénzügyi közvetítőként létrejött intézményeket politikai szabályozóként való működésre, vagy szakpolitikai feltételek kikényszerítésére. Maga az *ultra vires* kifejezés azonban nehezen értelmezhető egy olyan intézménynél, amely jogosult a saját alapokmányának értelmezésére²⁷⁹. Az alapszabály evolutív vagy teleológikus értelmezése lehetővé teszi az intézmények számára, hogy az alapszabály szellemiségének értelmében választ adhassanak az új kihívásokra. Az alapokmányra vonatkozó sajátos

²⁷⁸ John W Head: The Future of Global Economic Organisations, 124.o.

²⁷⁹ Például EBRD alapokmány 3. szakasz 1. bekezdésének i pontja, EBRD 57. cikkének 1. bekezdése, és a NIB alapokmány 16. cikke egyaránt az elsődleges plenáris szövet jogosítja fel az alapokmány értelmezésére

rendelkezést tartalmaz az uniós alapszerződés, amelynek értelmében az Uniós intézmények a tagállamok közvetlen közreműködése nélkül módosíthatják az alapszabályt²⁸⁰.

IV.4. Mentességek

A multilaterális fejlesztési bankok sikeresen egyesítik a nemzetközi szervezetek és a bankok jellemzőit. Nemzetközi státuszú intézményként számos olyan mentességgel rendelkeznek, melyek nem állnak a kereskedelmi bankok rendelkezésére. Egy multilaterális fejlesztési bank zavartalanul végezheti tevékenységét akár a legbizonytalanabb gazdasági és/vagy politikai helyzetű országokban is anélkül, hogy a fogadó ország bármilyen intézkedésével is veszélyeztethetné a fölvelt hitelek visszafizetését. A mentességek többsége a nemzetközi státusból ered, és mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira kiterjed. Akadnak azonban kivételek, például az Európai Beruházási Bank alkalmazottainak adómentességét korlátozták az Unió köztisztviselők adórendszerének kiterjesztésével.

A nemzetközi szervezetek mentességei a diplomáciai képviseletek mentességeihez viszonyíthatóak, amelyek jogalapja az 1961-es bécsi egyezmény²⁸¹. Mivel a nemzetközi szervezetek tekintetében nem értelmezhető a viszonyosság elve, ezen mentességek nem annyira egyértelműek²⁸², és a fenti diplomáciai mentességekre irányadó egyezmény sem irányadó²⁸³, általában az adott alapító egyezmény vagy az intézmény és nem-tag állam között létrejött kétoldalú egyezmény rendezi az intézmény mentességeit. A mentességek alapja nem a szuverenitás, hanem intézmény feladatai ellátásának szükségessége. Malcolm N Shaw több jogesetet bemutat²⁸⁴, amelyekben az érintett intézmény mentességét a bank céljai ellátásának szükségességével indokolja. Ugyanakkor előfordul, hogy az adott nemzetközi szervezet székhelyét biztosító tagállam nem látja szívesen egy másik tagállam állampolgárait, annak konkrét képviselőjét, vagy magát az államot. Shaw utóbbira Svájc példáját hozza fel, amikor az visszavonta a dominikai ENSZ képviselet vezetőjének mentességét. Az egyes multilaterális fejlesztési bankok szabályozásai e tekintetben jelentősen eltérnek, de egyúttal számos közös elemet tartalmaznak. Az egyes mentességek az alábbiakban a Magyarország által kötött együttműködési vagy csatlakozási megállapodások hatályos szövege alapján kerülnek bemutatásra.

A legnagyobb tapasztalattal rendelkező és a legbizonytalanabb országokban tevékenykedő Világbank (Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank) a mentesség négy területét különíti el a Magyarországgal kötött egyezményben (VII. cikk 4-9. szakasz): a vagyon foglalása alóli mentesség (és ehhez kapcsolódik az irattárak mentessége és a vagyontárgyak korlátozások

²⁸⁰ az Európai Unió működéséről szóló szerződés 308. cikkének harmadik franciabekezdése kimondja, hogy „Tanács –, az Európai Beruházási Bank kérelmére és az Európai Parlamenttel, valamint a Bizottsággal folytatott konzultációt követően vagy a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel, valamint az Európai Beruházási Bankkal folytatott konzultációt követően – különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangúlag módosíthatja a Bank alapokmányát.”

²⁸¹ Kihirdető jogszabály: 1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről

²⁸² Malcolm N Shaw: International Law, 776.o.

²⁸³ A területen irányadó még az államok egyetemes jellegű nemzetközi szervezetekben való képviseletéről szóló 1975. évi bécsi egyezmény, amelyhez azonban kevés MDB banki tagország csatlakozott (ellenben a legtöbb MDB székhelyet adó ország igen (forrás: J.H Henessy: The 1975 Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character, 62.o.)).

²⁸⁴ Malcolm N Shaw: International Law, 1321.o., például a Mukuro kontra EBRD ügyben (Employment Appeal Tribunal - Egyesült Királyság Munkaügyi Fellebbezési Törvényszéke), illetve a Waite és Kennedy kontra Németország ügyben (Emberi Jogok Európai Bírósága)

alóli mentessége), a közleményekre vonatkozó kiváltságok, a tisztviselők és alkalmazottak mentességei és kiváltságai és végül a bank adómentessége. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank státuszát biztosító jogszabály szinte szóról szóra megismétli²⁸⁵ a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank rendelkezéseit (a legtöbb eltérést a fordítás okozza).

Vagyontárgyak és a közlemények mentessége

A vagyon foglalása alóli mentesség biztosítja, hogy a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank vagyona és követelése mentesek legyenek a kutatás, igénybevétel, elkobzás, kisajátítás és a végrehajtás vagy törvényes zár alá vétel minden formája alól. A mentesség e formája a bank biztonságos működéséhez szükséges. A vagyontárgyak korlátozások alóli mentessége tipikusan funkcionális jellegű mentesség (tehát a Bank alapokmányában rögzített tevékenysége ellátásához szükséges mértékben alkalmazható), mely révén a Bank minden vagyona és követelése mentes a korlátozások, rendszabályok, ellenőrzések és bármilyen természetű moratórium alól. A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank esetében kiemelten fontos e mentesség, mivel több olyan országban is aktív, ahol a politikai rendszer nem mindig stabil. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja vagyona és eszközei mentességet élveznek, amíg az Alap ellen olyan érvényesíthető ítélet nem születik, amely a szokásos jogorvoslati eljárással többé nem vitatható. Az Északi Beruházási Bank alapokmánya²⁸⁶ is hasonló mentességet biztosít, kiemelve, hogy bank tulajdonában lévő javak (bárhon és bárkinek a kezében) mentesek a foglalás illetve bármilyen jogalkotási vagy igazgatási intézkedés (például házkutatás) alól. A legtöbb bank alapokmánya²⁸⁷ biztosítja a bank közleményeinek mentességét is, a tagállamokkal azonos diplomáciai mentességekkel.

Alkalmazottak személyi mentessége

Hagyományosan kiemelt fontosságúak a bank tisztviselőinek és alkalmazottainak mentességei és kiváltságai, melyek a Bank valamennyi alkalmazottjára, így annak kormányzóira, igazgatóira és azok helyettesére, illetve a Bank egyéb tisztviselőire és alkalmazottjaira vonatkoznak. Ezek a személy jellegű kiváltságok és mentességek az alkalmazottakra a hivatalos minőségében végzett tevékenységek tekintetében alkalmazandók. Ennek megfelelően azok mentesek a jogi eljárás alól, kivéve, ha a bank e mentességről lemond. E kiváltságok szintén a diplomáciai szervezetek hagyományain alapulnak.

A multilaterális fejlesztési bankok alkalmazottai valamennyi tagország állampolgáraiból kerülnek ki. Ez a nemzetközi szervezetek hagyományos gyakorlata. A bank működési költségeinek fedezéséhez valamennyi tagállam hozzájárul, így a tagállamok jogosan várhatják el, hogy állampolgáraikat a bank alkalmazza. Azonban a bankoknak otthont adó államok nem mindig látják szívesen a bank többi tagállamának állampolgárait. Ezért szükséges volt biztosítani a bank alkalmazottai számára a zavartalan mozgást a bank működési területén (például a bank székhelyén, a regionális irodák országaiban vagy a finanszírozott projekt helyszínén). Amennyiben az IBRD alkalmazottja nem belföldi honos, az adott ország bevándorlási korlátozásai, a külföldiek nyilvántartására vonatkozó követelmények és a nemzeti szolgálati kötelezettségek tekintetében ugyanolyan mentességekben részesülnek és a

²⁸⁵ EBRD alapokmány 46-53. cikke

²⁸⁶ NIB alapokmány 6. és 7. cikke

²⁸⁷ PI NIB alapokmány 8. cikke és az EBRD alapokmány 50. cikke szóról szóra megegyezik, a CEB alapokmány III. jegyzőkönyvének 9. cikke is hasonló rendelkezéseket tartalmaz

devizakorlátozásokat illetően ugyanolyan könnyítéseket élveznek, mint más tagok hasonló rangú képviselői, tisztviselői és alkalmazottai. Az utazási lehetőségek tekintetében az alkalmazottak ugyanolyan bánásmódban részesülnek, mint más tagok hasonló rangú képviselői, tisztviselői és alkalmazottai. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank az alkalmazottak mentességét kiterjeszti a Bank által alkalmazott szakértőkre is, és kifejezetten kiveszi a mentelmi jog alól az alkalmazottak által okozott közúti baleseteket. Külön figyelmességnek tűnik, de adott esetben nagy a gyakorlati lehetősége annak, hogy az EBRD garantálja alkalmazottai hozzátartozóinak a munkavállalási lehetőséget a Bank székhelyén és ahol szervekkel vagy fiókokkal rendelkezik²⁸⁸. Tekintettel arra, hogy az EBRD számos olyan tagországgal rendelkezik, melyek vízumkötelesek, az ilyen országok állampolgárai jelentős hátránnyal indulnak, mivel a szolgálat helyén családjuk egyébként nem juthatna munkához.

Adómentesség

A multilaterális fejlesztési bankok közcélokat előmozdító tevékenységet végeznek. Forrásaikat azonban magánbefektetők biztosítják, anélkül, hogy a tagállamoknak komolyabb befektetéseket kellene eszközölnie. Ezért érthető, hogy a tagállamok számára nagyobb haszonnal jár az adómentesség garantálása, mint a multilaterális fejlesztési bank megadóztatása. Ez vonatkozik mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira. Ez utóbbi a diplomáciában bevett gyakorlat, és a nemzetközi személyiségből származik.

a) Intézményi adómentesség

Ennek megfelelően a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, annak vagyona, követelése, jövedelme, a bank alapokmányában engedélyezett műveletei és ügyletei teljes adó- és vámmentességet élveznek. A Bank mentes továbbá minden adó vagy illeték beszedéséért vagy megfizetéséért való felelősség alól. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank esetében a jogszabály²⁸⁹ már árnyaltabban fogalmaz. A hivatalos tevékenysége keretén belül a Bank vagyona mentességet kap tulajdonára és jövedelmére kivetett közvetlen adók alól. A közvetett adók esetében azonban nagyobb szabadságot biztosít a tagállamok részére, és csak a Bank hivatalos tevékenységének ellátásához szükséges és jelentős értékű vásárlásokat vagy ilyen szolgáltatás esetén, (ha ezen vásárlások vagy szolgáltatások adó- vagy illetékkötelesek) garantál kivételeket. De a szövegezés kedvezőbb tagállami szabályozást megenged. Az EBRD adójogi szabályozásai sok tekintetben túlmutatnak az elődön: részletes szabályokat tartalmaznak például a Bank által importált vagy exportált, hivatalos tevékenysége ellátásához szükséges áruk vám és adómentességéről, és azok elidegenítéséről.

Az Északi Beruházási Bank konkrét rendelkezések helyett a multilaterális fejlesztési bank gyakorlatra hivatkozik: az általa végrehajtott finanszírozás kapcsán kifizetett összegek (beleértve az azokra vonatkozó biztosítékokat is), ugyanolyan mértékben mentesek Magyarországon bármilyen adó- vagy illetékkivetés alól, mint más multilaterális pénzügyintézetek esetében²⁹⁰. Az intézményi adózás tekintetében a gyakorlat egységes, az alkalmazottak adózása azonban erősen változó. Az Északi Beruházási Bank szabályozás érdekes eleme a hitelfelvevők kifejezett védelme. Az Északi Beruházási Bank részéről finanszírozásban részesülő vagy az Északi Beruházási Bank befektetéseit birtokoló magyarországi jogalanyok vagy pénzügyi közvetítők számára a magyar jogszabályokkal

²⁸⁸ EBRD alapokmány 51. és 52. cikke

²⁸⁹ Az EBRD alapokmány 53. cikke értelmében

²⁹⁰ A NIB alapokmányának 9. cikke ezt részletesebben szabályozza, kitér a bank hitelfelvevétele és a bank jövedelmének adómentességére,

összhangban külföldi fizetőeszköz vásárlásához biztosítani kell a szabad hozzáférést annak érdekében, hogy az Északi Beruházási Bank számára történő kamatfizetés, visszafizetés és egyéb pénzügyi kötelezettségek teljesíthessék. A szabályok biztosítják az ilyen finanszírozással kapcsolatos vissza- és átutalásokat²⁹¹.

Az Európai Beruházási Bank magyarországi státuszát rendező jogszabály szerint (3. Cikk) a Banknak járó kamat és minden más fizetés, valamint a Bank tevékenységével kapcsolatos eszközei és bevételei adómentesek. A Banknak Magyarország területén végzett tevékenysége vonhatja a Bankot vagy annak eszközeit adózás alá.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja nem élvez mentességet olyan helyi adók, adók vagy illetékek alól, amelyek közüzemi szolgáltatások díjaként kerülnek kivetésre.

b) Kibocsátás adómentessége

A kibocsátás adómentessége a multilaterális fejlesztési bankok mentességének egy különleges eleme, mert nem csak a bankra, hanem annak befektetőire is vonatkozik. Így nem vethető ki a tagországban adó a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank által kibocsátott vagy garantált kötelezvényekre vagy értékpapírokra valamint ezek osztalékára vagy kamatára, függetlenül attól, hogy kinek birtokában vannak, ha az a kibocsátó bank miatt hátrányos megkülönböztetést eredményez vagy ha az ilyen adózás kizárólagos jogalapjául a kibocsátás, a megjelölt vagy tényleges fizetés helye vagy valutája, vagy a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank bármely hivatalának, illetve üzleti tevékenységének helye szolgál. Az EBRD szabályozása²⁹² szintén biztosítja a kibocsátás adómentességét, akár az értékpapír devizaneme akár a bank vagy a bank tevékenységének helyszíne adna jogalapot az adó kivetésére.

c) Alkalmazottak adómentessége

Nem vethető ki adó a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank által az olyan ügyvezető igazgatónak, helyetteseknek, tisztviselőknek vagy alkalmazottaknak folyósított fizetésekre és illetményekre, akik nem helybeli állampolgárok. Ez persze a saját országukban dolgozó alkalmazottakat hátrányosabb helyzetbe hozhatja. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank jelentősen eltér a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank által kialakított rendszertől. A kihirdető jogszabály²⁹³ csupán azt deklarálja, hogy egységes adórendszer alkalmazandó, de lehetővé tesz a bank által fizetett munkabér és egyéb juttatások beszámítását az alkalmazott adóalapjába. Sőt a tag adott esetben adót is kivethet saját állampolgárainak ilyen jellegű jövedelmére, de a Bank mentesül annak beszedése/levonása alól. Az Északi Beruházási Bank megállapodás multilaterális fejlesztési banki gyakorlatra utaló záradéka az alkalmazottak adózása esetében kétélű fegyverré válhat, mivel a fentiek alapján a multilaterális fejlesztési bankok adózási gyakorlata e téren legkevésbé egységes. Az Európai Beruházási Bank megállapodás viszonylag szűkszavú, azonban az Unió joganyag részletesen szabályozza az alkalmazottak státuszát és adózását.

A projekt-kivitelezés ellenőrzése alóli mentesség

²⁹¹ A NIB alapokmány 12. cikke értelmében

²⁹² EBRD alapokmány 53. cikkének (9) bekezdése

²⁹³ Az EBRD alapokmány 53. cikkének (6) és (7) bekezdése értelmében

A mentességek működési szempontból egyik fontos területe a projekt kivitelezésének ellenőrzése alóli mentesség. A multilaterális fejlesztési bankok általában nem viselnek felelősséget a projektek kivitelezéséért, így a projekt kivitelezőjét vagy a projektgazdát terheli a fő felelősség a projekt esetleges hiányosságai esetén. Az projekt kivitelezés végső ellenőrzése a hitelfelvevő állam feladata elsősorban, bár a legtöbb multilaterális fejlesztési bank szintén rendelkezik erőforrásokkal e célra. A saját ellenőrzési struktúrák azonban aránytalanul megnövelhetik a bank működési költségeit. Ennek ellenére, bár a felvevő államok általában rendelkeznek a feladathoz szükséges erőforrásokkal és tapasztalatokkal, a multilaterális fejlesztési bankok egyre inkább bővítik a projekt ellenőrzési rendszerüket. Ezen tendenciára kitűnő példa az Európai Beruházási Bank külső ellenőrzésének fokozatos bővítése, amint az bemutatásra kerül az EIB-ről szóló részben²⁹⁴, az egyes uniós szervek és intézményekkel (különösen az Európai Számvevőszékkal és az OLAF-fal) fennálló kapcsolatok bemutatása során.

IV.5. A IV. rész összefoglalása

A IV. rész a **multilaterális fejlesztési bankok jogi természetét** mutatja be. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi jellegükből adódóan elsősorban a székhelyüktől eltérő országok területén tevékenykednek, ezért kiemelten fontos, hogy egy multilaterális fejlesztési bank függetlenítse magát a hitelfelvevő állam jogrendszerétől. Ez egyrészt lehetővé teszi a multilaterális fejlesztési bank részére, hogy a hitelfelvevő állammal ne annak belföldi bíróságánál pereskedjen, másrészt azt, hogy biztosítsa saját mentességeit, mind az adómentesség, mind a személyi és intézményi mentességek tekintetében. Magyarország 2004. május 1-je óta négy multilaterális fejlesztési banknak tagja, azonban az Európai Beruházási Bank már Magyarország csatlakozása előtt is nyújtott hiteleket hazánk számára, az Északi Beruházási Bank pedig tagság nélkül nyújt hitelt. A nemzetközi jogviszony tekintetében az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, a Világbank, az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, illetve 2004. május 1-je után az Európai Beruházási Bank esetében Magyarország csatlakozott e bankok alapokmányához. Az EIB (május 1-je előtt) és az Északi Beruházási Bank esetében bilaterális megállapodás rendezi a bank és Magyarország viszonyát. Ahhoz azonban, hogy a nemzeti jogalanyok is elismerjék a multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszát, a nemzetközi szerződésen túl szükség van jogszabályokra a nemzeti jog szintjén is. Jelenleg a magyar jogrendszerben öt multilaterális fejlesztési bank jogi státuszát garantálja magyar jogszabály. Az Európai Beruházási Bank státuszát két módon is rendezik a magyar jogrendszerben.

A IV.2. fejezet tárgya a **multilaterális fejlesztési bankok jogi személyisége**. A nemzetközi jogalanyiség alapvetően különbözik a nemzeti jogi személyiségtől: a nemzetközi státusz révén a multilaterális fejlesztési bankok sok tekintetben a nemzeti jog felett állhatnak ezáltal egyenlő félként léphetnek fel a nemzetközi jogi személyiséggel bíró államokkal szemben. A biztonságos működéshez szükséges ezért a garantált jogi személyiség, melyet a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankról szóló magyar jogszabály három fő területen nevesít: szerződésképeség, vagyonszerzési képesség, illetve jogképeség bírósági eljárások során.

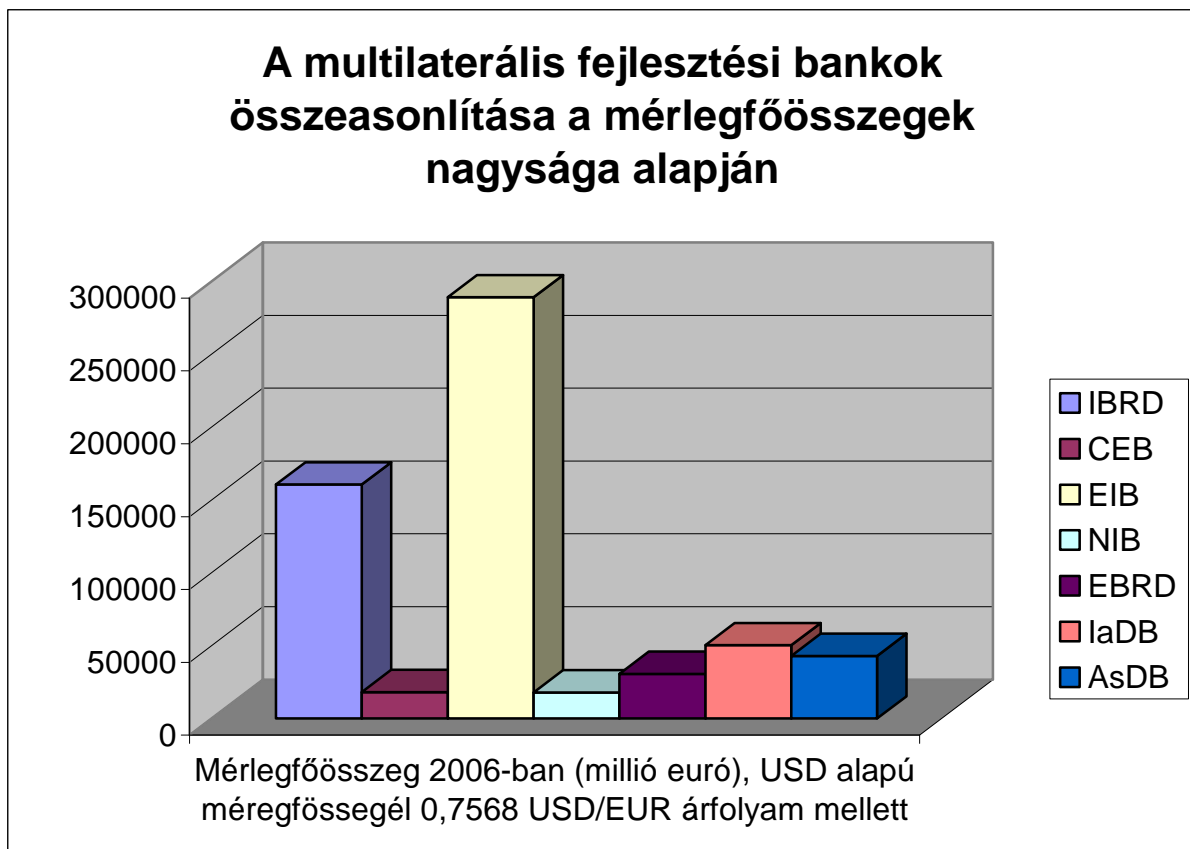
A IV. rész 3. fejezete a multilaterális fejlesztési bankok feletti **joghatóságról és a vitarendezésről** szól. Amennyiben a multilaterális fejlesztési bankok függetlenítik magukat a nemzeti jogrendszerektől, szükség van a jogviták hatékony, végleges és kikényszeríthető

²⁹⁴ VII.6. fejezet

rendezését biztosító vitarendezési fórumra. Ennek leghatékonyabb módját a nemzetközi jog gyakorlatának megfelelően választottbíróóság útján oldják meg. Az Európai Beruházási Bank esetében az Európai Bíróság a vitarendezés eszköze. Az Európai Beruházási Bank szerepe az értekezés végén kerül bemutatásra. Az utolsó jogi megközelítésű fejezet a multilaterális fejlesztési bankok **mentességeit** mutatja be. A multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi státuszú intézményként számos olyan mentességgel rendelkeznek, melyek nem állnak a kereskedelmi bankok rendelkezésre. Ezek többsége a nemzetközi státusból ered, és mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira kiterjed. A legnagyobb tapasztalattal rendelkező és a legbizonytalanabb országokban tevékenykedő Világbank a mentesség négy területét különíti el: a vagyon foglalása alóli mentesség, a közleményekre vonatkozó kiváltságok, a tisztviselők és alkalmazottak mentességei és végül az adómentessége. A vagyontárgyak korlátozások alóli mentessége tipikusan funkcionális jellegű mentesség, mely révén a bank minden vagyona és követelése mentes a korlátozások, rendszabályok, ellenőrzések és bármilyen természetű moratórium alól. Az alkalmazottak személyi mentessége a nemzetközi szervezetek hagyományos gyakorlatának részét képezi: a bankoknak otthont adó államok nem mindig látják szívesen a bank többi tagállamának állampolgárait, ezért szükséges biztosítani a bank alkalmazottai számára a zavartalan mozgást a bank működési területén. A multilaterális fejlesztési bankok közcélokat előmozdító tevékenységet végeznek, forrásaikat azonban magánbefektetők biztosítják, anélkül, hogy a tagállamoknak komolyabb befektetéseket kellene eszközölnie. Ezért érthető, hogy a tagállamok számára nagyobb haszonnal jár az adómentesség garantálása, mint a multilaterális fejlesztési bank megadóztatása. Ez vonatkozik mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira. Ez utóbbi a diplomáciában bevett gyakorlat, és a nemzetközi személyiségből származik. Speciális mentességi forma a kötvénykibocsátás adómentessége, mely egyes intézmények esetében a kötvény kedvezményezettjeire is kiterjed. A mentességek működési szempontból egyik fontos területe a projekt kivitelezésének ellenőrzése alóli mentesség: az projektkivitelezés végső ellenőrzése így elsősorban a hitelfelvevő állam feladata.

V. rész, a fontosabb multilaterális fejlesztési bankok

Az alábbiakban bemutatásra kerülő bankok –általában egy nagyobb keret intézmény részeként- megfelelnek a multilaterális fejlesztési bankok követelményeinek. Többségük regionális jellegű, bár tulajdonosaik között általában más régiók országai is szerepelnek. A legtöbb regionális multilaterális fejlesztési bankban számos kontinens országa részt vesz, részben az átláthatóság javítása érdekében. Így az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank tulajdonosai között szerepel például Japán vagy Kanada. Egyes regionális multilaterális fejlesztési bankok azonban korlátozzák tagságukat. Ilyen például az Európai Beruházási Bank vagy az Északi Beruházási Bank, melyek tulajdonosi struktúrájának földrajzi korlátokat szabtak (Európai Unió, illetve a skandináv régió országai). Ennek révén a multilaterális fejlesztési bank tagsága önmagában is komoly garanciát jelent. Ugyanakkor ez a két bank a tulajdonos államokon kívül is helyez ki hiteleket. Az egyes bankok mérleg-főösszegének mérete jelentősen eltér, az Európai Beruházási Bank közel tízszer nagyobb, mint az Északi Fejlesztési Bank vagy az Európai Tanács Fejlesztési Bankja. Megjegyzendő, hogy a bankok méretének összevetésére kevésbé alkalmasak a kereskedelmi bankoknál alkalmazott módszerek, mivel például az adózás előtti nyereség nehezen értelmezhető egy adómentességet élvező non-profit banknál. Patrick Honohan például szintén a mérleg-főösszeg bővülésén mérte fel az EIB bővülését²⁹⁵.

²⁹⁵ Patrick Honohan: The Public Policy Role of the European Investment Bank within the EU – Journal of Common Market Studies Vol 33. No 3, 1995. szeptember

A multilaterális fejlesztési bankok definíciójának számos intézmény felel meg. Tekintettel arra, hogy a következő fejezet foglalkozik, ezek csoportosításával, a jelen fejezet mindössze egyetlen elhatárolást alkalmaz: először az Európában aktív bankokat mutatja be részletesen, majd ezt követően az Európán kívül aktív bankokat vázolja röviden.

Az Európában aktív multilaterális fejlesztési bankok			
Intézmény	Intézményi keretek (horizontális, vertikális integráció, belső felépítés)	Kapcsolatok Magyarországgal, jogi keretek	Prioritások
CEB	Európa Tanács / ---	Tag, hitelfelvevő	Humanitárius projektek
EIB	EU / EIB-csoport	Tag, hitelfelvevő	Versenyképesség
NIB	Skandináv unió / NIB-csoport	Nem tag, hitelfelvevő	Környezetvédelem
EBRD	--- / ---	Tag	Rendszerváltás
WB	ENSZ / Világbank-csoport	Tag, hitelfelvevő	Fejlődő országok elősegítése

V.1. fejezet, A fejlesztési közösség és a multilaterális fejlesztési bankok kialakulása és története, illetve a fejlesztési és a finanszírozási megközelítések evolúciója

Az egyes intézmények bemutatását megelőzően e fejezet röviden összefoglalja az egyes bankok és azok intézményi környezetének történetét. Amint az a bevezetőben már bemutatásra került, az értekezés nem kíván konkurálni a jogtörténeti vagy a történeti kutatásokkal, a tanulmány tárgyának jobb megértéséhez szükség van azonban bizonyos történeti összefüggések bemutatására.

A szerző a multilaterális fejlesztési bankok négy nagy szakaszát különíti el. Az IBRD 1944. évi létrehozása után bő 10 évvel került sor az első nagyobb alapítási hullámra. Az 50-es évek második felében alapították az Európai Beruházási Bankot és az Európa Tanács Letelepedési Alapját, illetve Amerikában az Amerikai-közi Fejlesztési Bankot. A második nagy hullám a 60as évek közepére tehető majd az utolsó nagy hullám a 70-es években következett be. A 90es évek az ERBD létrehozása és a CEB bankká alakulása mellett a legtöbb bank számára bővülés időszak volt. A 70-es és a 90-es évek bővülése egyúttal tükrözi a tőkepiaci fejleményeket is. Az olajárrobbanás révén a 70-es években a közel-keleti országok jelentős többletforrásokat biztosítottak ezen intézmények számára, míg a 90-es években a nagy kockázati tőkealapok és nyugdíjalapok fokozott megjelenése lehetővé tették a multilaterális fejlesztési bankok további növekedését. Magyarország kapcsolatait a III.6. fejezet tárgyalja bővebben.

			1940
	Az IBRD (Világbank) alapítása	1944	
			1950
	Az Európa Tanács Letelepdedési Alapjának létrehozása Az IFC (Világbank) létrehozása	1956	
	Az EIB létrehozása	1958	
	Az Amerikai-közi Fejlesztési Bank létrehozása Az IDA (Világbank) létrehozása	1959 1960	1960
	Yaounde I. Egyezmény	1963	
	Az Afrikai Fejlesztési Bank létrehozása	1964	
	A CABEI, az Andok Fejlesztési Társaság és az Ázsiai Fejlesztési Bank létrehozása Az ICSID (Világbank) létrehozása	1966	
	A Kelet-Afrikai Fejlesztési Bank létrehozása	1967	
	A Karibi Fejlesztési Bank létrehozása Yaounde II. Egyezmény	1969	1970
	Az Afrikai Fejlesztési Alap létrehozása A Nyugat-Afrikai Fejlesztési Bank létrehozása	1972 1973	
	Az Iszlám Fejlesztési Bank létrehozása Lome I Egyezmény (1975-1979)	1975	
	Az Északi Beruházási Bank létrehozása Lome II Egyezmény (1979-1984)	1977 1979	1980
	Lome III Egyezmény (1984-1990)	1984	
	Magyarország csatlakozása az IFC-hez	1985	
	Magyarország csatlakozása az ICSID-hez (Világbank) A MIGA (Világbank) létrehozása	1987 1988	
	Lome IV Egyezmény (1990-2000)	1990	1990
	Az EBRD létrehozása, Magyarország alapító tag	1991	
	Az Európai Fejlesztési Alap létrehozása	1994	
	A Fekete-Tengeri Kereskedelmi és Fejlesztési Bank létrehozása Magyarország csatlakozása az Európa Tanács Letelepdedési Alapjához	1997 1998	
	Az Európa Tanács Letelepdedési Alapjának bankká alakulása (Európa Tanács Fejlesztési Bankja)	1999	
	Cotonou Egyezmény	2000	2000
	Magyarország csatlakozása az Európai Beruházási Bankhoz	2004	
			2010

A multilaterális fejlesztési bankok történetének áttekintő táblázata

A fejlesztési közösség és a fejlesztési politika koncepciójának alakulása a Marshall-Tervtől a Millenniumi Fejlesztési Célokig

A fejlesztés koncepciójának meghatározásához fontos kiemelni, hogy a jelen fejezet célja nem kizárólag a világbanki modellt követő kétpólusú viszonyok, hanem egyúttal a fejlett országok fejlődését elősegítő egypólusú modellek történetének vázolása is. A vizsgált időszak elején, a II. világháborút követően azonban a két modell intézményei (akár az érintett régiók) között nem volt olyan jelentős eltérés, mint manapság. A Marshall-terv ugyanolyan kétpólusú erőviszonyokat hordozott magában Európa és az Egyesült Államok között, mint külső fejlesztési jogviszonyok manapság a fejlett és a fejlődő államok között.

A 40-es évek legnagyobb fejlesztési kihívása kétség kívül a II. világháború apokalipsziséét követő újjáépítés megszervezése volt. Számos olyan intézmény, amely jelenleg szinte kizárólag fejlett államoknak nyújt szolgáltatásokat, a 40-es és 50-es években kifejezetten kétpólusú intézményként jött létre (többek között az OECD jogelődje (OEEC), valamint az Európa Tanács Letelepdedési Alapja, az Európa Tanács Fejlesztési bankjának jogelődje). Európa újjáépítése mellett a 40-es évek közepén került sor a briten woodsi intézmények, többek között a Világbank létrehozására is.

A 2. IDS tanulmány hangsúlyozza, hogy a 40-es években a külső fejlesztési politikák elsősorban a fejlődő országok gazdasági fejlesztésére összpontosítottak. A kor elképzelése szerint²⁹⁶ a fejlesztési politika elsődleges célja az, hogy a munkaerőtöbblet és a tőkehiány orvoslásával a fejlődés útjára terelje a fejlődő országokat. Az 1950-60-as évek uralkodó elméletei szerint²⁹⁷ a kezdő lökés megadását követően a harmadik világ országai is fenntartható növekedési pályára állnak, amely önmagában biztosítja az életszínvonal emelkedését (további növekedést generálva). A fenti változásokat szemlélteti az Európai Gazdasági Közösség fejlesztési megállapodásainak evolúciója is. Az 1963-as yaundéi megállapodástól a Lomé I-IV, majd a jelenleg hatályos Cotonoui Egyezményig hasonló változásokon mentek át az EU AKCS kapcsolatok, illetve azok szervezeti modellje²⁹⁸. Az állam és a piacgazdaság szerepének változását mutatja be Gordon Crawford²⁹⁹. Elemzése arra világít rá, hogy a 70-es évek végéig az államot tekintették a fejlesztés elsődleges katalizátorának, és a projektek többsége az infrastruktúra fejlesztésére irányult. A 70-es években ezekhez társultak a humanitárius szükségletek kielégítésére irányuló projektek. A paradigmaváltást a 80-as évek elején az „új jobb oldal” (Margaret Thatcher és Ronald Reagan) győzelme eredményezte, amelynek központi eleme a túlméretezett állam elleni küzdelem és a piaci liberalizáció volt. A 90-es években ismételten az állami feladatokra kerültek középpontba, olyan koncepciók mentén, mint a „good governance” és a state effectiveness. A 70-es évek végére a finanszírozott területek is egyre sokszínűbbé váltak. Míg kezdetben a támogatások elsősorban a mezőgazdasági és energetikai ágazatokra összpontosítottak, a 80-as évekre a regionális fejlesztési bankok a saját prioritásaikkal

²⁹⁶Walt Whitman Rostow, a Rostow-model rövid leírása:

http://en.wikipedia.org/wiki/Rostovian_take-off_model

Ragner Nurske: Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries (Oxford: Blackwell, 1955)

²⁹⁷ Robert Solow neoklasszikus növekedési modelljének rövid leírása:

http://en.wikipedia.org/wiki/Exogenous_growth_model

²⁹⁸ Dennis Pantin és Roger Hosein: Repas or rip-off?, A critical review of the Cotonou Agreement from the perspective of the African, Caribbean and Pacific (ACP) member countries,

²⁹⁹ Albero Paloni, Maurizio Zanardi: The IMF, World Bank and Policy Reform, 116.o.

kiegészítették a Világbank szerkezetátalakítási hiteleit. A 80-as évekre azonban a regionális fejlesztési bankok fokozatosan összehangolták hitelezéseiket a Világbankkal³⁰⁰.

A 70-es években a korábbi évtizedek negatív tapasztalatai a fejlesztési megközelítések fokozatos kiigazításához vezettek. Egyre nagyobb jelentőséget nyert a fejlődő országokban az emberi erőforrások fejlesztése és a helyes kormányzati módszerek előmozdítása. Ebben az időszakban egyre nagyobb jelentőséget nyertek a környezetvédelmi megfontolások is, így a reformokat követően a tőke, mint termelési tényező biztosítása a fejlesztési politika sikerének már csak egyik (és nem is elsődleges) tényezőjévé vált. A 2. IDS tanulmány komoly kritikákat fogalmaz meg, elsősorban az irreális várakozók, egymásnak ellentmondó célkitűzések, és nem megfelelő eszközök tekintetében. Hangsúlyozza, hogy nem elegendő önmagában a tőke biztosítása, számos egyéb tényezőre van szükség a fejlődés biztosításához, de e tényezők érvényesüléséhez elengedhetetlen a megfelelő intézményi rendszer kiépítése. A 2. IDS tanulmányban vázolt tendenciához hasonló evolúciót vázol John W. Head³⁰¹, a Világbank politikai mandátumának fokozatos bővülésével, egészen az EBRD létrehozásáig. Az egypólusú bankok tekintetében ez a korszak biztosította az EIB számára története legnagyobb viszonylagos növekedését³⁰², egyúttal a fejlett országoknak hitelező bank koncepciójának igazolását.

John W. Head egy 2008-as könyvében³⁰³ a fejlesztési politika egy sajátos értelmezését mutatja be, amely szerint az első két elsődlegesen katonai vonatkozású világháborút követően, egyre kevésbé válik hangsúlyossá a katonai jelleg, ugyanakkor a hidegháború alatt számos olyan nem katonai jellegű eszközt vetettek be, mint az ideológia hadviselés és a gazdasági nyomásgyakorlás. A negyedik „világháború” a szerző szerint a globális fejlesztési háború, amelyben „mi” (azaz a fejlett országok) vesztesre állnak három fő tekintetben. Egyrészt a korábbi multilaterális struktúrákat (például az uruguayi forduló eredményeit) nem sikerült továbbfejleszteni. Másodsorban egyes vonatkozásokban visszalépések történtek (amelyeket a cikk szerzője szerint a gyakran elavult elképzeléseken alapuló felszámolásra irányuló törekvések is igazolni látszanak). Harmadsorban az elvárások nem teljesítése alternatív törekvéseket eredményez, amelyre Head példaként a Kínai Népköztársaság afrikai fejlesztési stratégiáját említi. Az értekezés által vizsgált fejlesztési politikát az idősíkbeli eltérések következtében értelemszerűen csak a harmadik „világháborúval” lehet összevetni, ugyanakkor a legtöbb technokrata elemzés mellett kevés elemzés foglalkozik jelenleg ezen szakterület korábbi ideológia háttérével (például az IDS tanulmányok vagy az intézmények reformjára irányuló jelenlegi törekvések már figyelmen kívül hagyják az ilyen történelmi elemeket). Head azonban rámutat a korábbi 3 időszak releváns elemeire. Az első világháború tekintetében új elemként a nemzetközi jogi személyek (szervezetek) hangsúlyosabb szerepét, majd a két háború közötti időszak (például a New Deal) aktív gazdaságpolitikai intézkedései Head szerint sok tekintetben befolyásolták a bretton woods-i intézmények kialakítását. A második világháború végén a szerző a nemzetközi jog új fejleményeként említi a belföldi jogalanyok nemzetközi jogi megjelenését (az emberi jogok terén), azaz a nemzetközi jog közvetlen érvényességét az államok hozzájárulása nélkül is (a szerző a nürnbergi pert hozza fel példaként). Ezen érv végigkísérte az emberi jogokért küzdő mozgalmak tevékenységét a 80-as és 90-es években, amelyek a Világbank emberi jogi intézkedésihez vezettek. Második világháború végének a téma szempontjából legjelentősebb eredménye természetesen a bretton

³⁰⁰ Roy Culpeper: *Titans or Behemoths?*, 14.o.

³⁰¹ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 123.o.

³⁰² Roderick Dunnett: *The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy?* 726.o.: a Bank jegyzett tőkékje a 70-es évekre érte el a 100 milliárd ECU-t.

³⁰³ John W. Head: *Losing the Global Development War*, 4-48.o.

woods-i intézmények létrehozása, amelyek meghatározóak voltak a későbbi hasonló intézmények (például a regionális fejlesztési bankok) tekintetében is. A 40-es évek végéhez kötődik a jogi résznél említett Reparations for injuries ügy, amely az ENSZ jogképességét mondta ki, és meghatározó volt a későbbiekben a multilaterális fejlesztési bankok jogi személyiségére.

A John W Head által kiemelt következő fontos korszak a hidegháború évei voltak. A fejlesztési politika szempontjából fontos következménnyel járt a fegyverkezési verseny, mivel a fegyverkezésre fordított források többek között épp a külső fejlesztéstől vontak el eszközöket. Ugyanakkor a szuperhatalmak közötti verseny egyik elemként az USA egyik fő eszköze volt a pénzügyi segítségnyújtás, amelynek egyik első eleme a nyugat-európai gazdasági fejlődést megalapozó Marshall-segély volt. Az hidegháború végére tehető Ázsia felemelkedése, amely új hangsúlyokat hoz a fejlesztési politikában is, de a könyv szerzője a negyedik „világháború” kezdetét a 60-as évekre, az IDA és a regionális fejlesztési bankok létrehozására vezeti vissza. Ezen időszak fő célja a korábbi kétpólusú ideológiai rendszer helyett a fejlesztési politika meghatározása. Ilyen stratégia döntések például a piacorientált liberális megközelítés vagy a kormányzati struktúrák megerősítése között ingadozások, illetve a bilaterális, regionális vagy a multilaterális struktúrák előnyben részesítése.

A fejlesztési környezet intézményi rendszere illetve a fejlesztési bankok kialakulása és fejlődése

A 2. világháborút követően kialakított maroknyi fejlesztési intézménytől hosszú út vezetett napjaink szinte túlbujánzó eszköz és intézményrendszeréig, amely egyaránt magában foglalja a nemzetközi szervezeteket, a bilaterális ügynökségeket és nem kormányzati szervezeteket. Ezen intézmények között jelentős átfedések tapasztalhatók, ami egyúttal (többek között társfinanszírozások révén) lehetővé teszi azok együttműködését. Nem áll rendelkezésre azonban olyan egységes központi hatóság vagy szervezet, amely döntési jogokat gyakorolhatna a rendszer egésze felett. A nemzetközi pénzügyi intézmények széleskörű döntéshozatali autonómiával rendelkeznek, amelyet elsősorban nemzetközi személyiségük és finanszírozási függetlenségük indokol³⁰⁴. A finanszírozási döntések és intézkedések mögött azonban gyakran politikai szempontok állnak³⁰⁵, így a multilaterális fejlesztési bankok működési mechanizmusa sok tekintetben eltér a kereskedelmi bankok hatékonyságra és nyereségre kihegyezett működésétől. A 2. IDS tanulmány ezt azzal szemlélteti, hogy az elmúlt 50 évben nem került sor a kereskedelmi bankokra jellemző fúziókra, és egyetlen ilyen intézményt sem számoltak fel. A tanulmány ezt a nemzetközi fejlesztési intézményeket jellemző bürokratikus akadályokkal indokolja. A viszonylag állandó intézményi mechanizmusok (egy-egy intézmények közel 50 éves múltja) ellenére a fejlesztési bankok finanszírozása azonban számos változáson ment át. A 2. IDS tanulmány négy nagy szakaszt különít el. Az 1950 és 1972 közötti első időszakot az állami finanszírozás dominanciájával, a működőtőke viszonylag állandó, 20-30%-os arányú szintjével és az enyhén bővülő exporthitelekkel jellemzi. Az 1972 és 1981 közötti második időszakban az olajárrobbanást követő forrásbővülést kihasználó nemzetközi magánbankok által nyújtott hitelek révén jelentős mértékben bővült a magántőke részvétele a külső fejlesztési intézkedések finanszírozása során. Az 1982 és 1991 közötti időszakot a recessziók és a gazdasági válságok

³⁰⁴ Például az Európai Beruházási Bank esetében az Európai Bíróság több ítéletében (lásd a C-15/00 sz. ügyben hozott ítélet 4. pontja) is elismerte a bank döntéshozatali autonómiájának szükségességét

³⁰⁵ A multilaterális fejlesztési bankok döntéshozatali struktúrájáról számos kritikai elemzés született, lásd többek között: Reform of World Bank Governance Structures (South Centre, 2007)

tarkították. A negyedik, 1992-től napjainkig tartó időszakot a tanulmány szerint a magántőke fokozott beáramlása jellemzi.

Az IBRD 1944. évi létrehozása után bő 10 évvel került sor az első nagyobb alapítási hullámra. Az 50-es évek második felében alapították az Európai Beruházási Bankot és az Európa Tanács Letelepdedési Alapját, illetve Amerikában az Amerikai-közi Fejlesztési Bankot.

Az intézményi architektúra kezdeti alulfejlettsége mellett a legtöbb fejlesztési támogatást bilaterális kapcsolatok alapján nyújtották, és a legnagyobb támogató messze az Egyesült Államok volt³⁰⁶. A multilaterális intézmények részesedése a 70-es évekre megháromszorozódott, a hivatalos fejlesztési segítségnyújtás 25%-át biztosították ezen csatornákon. Ez az arány nagyjából állandósult a 80-as években sem haladta meg a 30%-ot. Ugyanakkor a multilaterális intézményrendszer a korábbi évtizedek tapasztalatai alapján jelentős kutatási kapacitásbővítésen ment át, és a 70-es évekre jelentős versenyelőnyre tett szert a bilaterális intézményekkel szemben. A 2. IDS tanulmány ezt a korszakot tekinti a fejlesztési politika „aranykorszakának”. John W Head 2008-as könyvében 25 éves ciklusokra osztva mutatja be a multilaterális fejlesztési bankok történetét³⁰⁷. Az első ciklus 1945-től 1970-ig tart, és az időszak alatt a két globális gazdasági szervezet (IBRD és IMF) 4 új szervezettel egészül ki (IDA, AfDB, IADB és AsDB). Ugyanakkor míg 1945-ben az IBRD fő célja az európai újjáépítés („az R hangsúlya az IBRD-ből”) volt, a Marshall terv életbe lépésével az intézmény figyelme fokozatosan a fejlesztés (a „D” hangsúlya) felé terelődött.

Az intézményi rendszer szempontjából a 80-as évek egyik meghatározó gazdasági folyamata az ázsiai régió gyors gazdasági felemelkedése volt, amely azt eredményezte, hogy a 60-as években még hitelevelvő Japán egyre jelentősebb szerepet töltött be mind a regionális, mind a globális intézmények (elsősorban a Világbank és az Ázsiai Fejlesztési Bank) tekintetében. A 2. IDS tanulmány a „multilateralizmus bilaterizálódásának” nevezi ezen folyamatot, mivel számos esetben elkülönített számlákon, célhoz kötve biztosították a forrásokat. A 80-as évek másik meghatározó eseménye a nemzetközi pénzügyi válság volt, amely több hitelfelvevő ország pénzügyi stabilitását megingatta. A hitelválság közvetett következménye az volt, hogy a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank közötti hagyományos munkamegosztás átalakult, és a Világbank hitelkihelyezései során egyre inkább figyelembe vette a helyes igazgatási gyakorlatok követelményét és a fenntartható költségvetési gazdálkodás szempontjait. A hitelválság egyúttal a kedvező finanszírozási környezetet is leépítette a bankok számára, így a 70-es évek (mind méretben, mind számban tapasztalható) növekedési trendjét követően a 80-as években nem alapítottak multilaterális fejlesztési bankot (ellenben Magyarország ekkor csatlakozott a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz). John W. Head a második 25 éves ciklust (1970-1995) az előző ciklusban létrehozott intézmények fokozatos alkalmazkodásával jellemzi, amely változásokat a kor kihívásai (az árfolyamrendszer reformjától a globalizációig) idéztek elő.

A 90-es évek meghatározó eseményei a szocialista országok rendszerváltása, a 90-es évek új fejlesztési célkitűzései, a fejlesztési architektúra bővülése (elsősorban a civil-szférában) és fejlesztése (reformtörekvések), valamint a 90-es évek végének pénzügyi válságai (Ázsiában és Oroszországban). A szocialista országok rendszerváltása, és a Szovjetunió hatalmai pozíciójának meggyengülése kihatott a globális intézmények stratégiáira is, de a legközvetlenebb eredmény kétség kívül az EBRD létrehozása, amely kifejezetten a

³⁰⁶ 2. IDS tanulmány 3. oldal, az USA részesedése a hivatalis fejlesztési segítségnyújtásból az 50-es években meghaladta az 50%-ot.

³⁰⁷ ³⁰⁷ John W. Head: Losing the Global Development War, 93-104.o.

rendszerátalakító országok átalakulásának elősegítésére született. Ezen új politikai helyzet új kihívásaira adnak választ a millenniumi fejlesztési célkitűzések³⁰⁸, amelyek a szegénység csökkentését tűzték ki konkrét célokkal és időbeli keretekkel. A kétpólusú világrend vége egyúttal lehetőséget jelentett a korábbi intézményi struktúrák és politikák felülvizsgálatára, a szuperhatalmak rivalizálása nélkül. Egyúttal először nyílt komoly lehetőség arra, hogy széles körben és az intézményen belül egyaránt foglalkozhassanak kritikákkal és intézményi reformokkal, valamint olyan kérdésekkel, mint az elszámoltathatóság, átláthatóság, hatalommal való visszaélések, átfedések vagy a koordináció hiánya³⁰⁹. A 90-es évekre az új célok mellett új eszközök és intézményi elemek is rendelkezésre álltak³¹⁰. Utóbbi tekintetében fontos jelenség a civil szféra megerősödése. A nemzetközi státusz gyakorlatilag kivonja multilaterális fejlesztési bankokat a demokratikus ellenőrzés valamennyi közvetlen formája alól. A civil szervezetek azonban nyomást tudnak gyakorolni akár közvetlenül az intézményre akár közvetve a részes kormányokra és parlamentekre, többek között olyan kérdésekben, mint a fejlődő országokban megvalósított projektek során a környezetvédelmi és emberi jogi normák érvényesítése. Részben a nem kormányzati szervezetek lobbitevékenységének köszönhetően az évtized végére több reformfolyamat is megindult (például a Bretton Woods Bizottság³¹¹ munkája). A reformok mellett negatívan hatott a 90-es évek két nagy pénzügyi válsága az ázsiai régió hitelfelvevőit és Oroszországot egyaránt kedvezőtlenül érintette, de szintén megnehezítette a fejlesztési bankok tőkepiaci finanszírozását. A bankoknak alapvetően át kellett gondolniuk a (különösen a délkelet-ázsiai) hitelfelvevők pénzügyi rendszerhez való viszonyulását³¹², különös tekintettel a felügyeletre és a szabályozásra³¹³. A 80-as évek után azonban számos új intézményt alapítottak a 90-es években, és a már meglévő intézmények is tovább bővítették forrásaikat, mivel jelentős és kiemelten biztonságos diverzifikációs lehetőségeket biztosítottak a nagy intézményi befektetők számára. Az EBRD, az EIF és a Fekete-Tengeri Kereskedelmi és Fejlesztési Bank alapítása mellett az Európa Tanács Letelepedési Alapjának bankká alakulása bővítette számot tevően az intézményrendszert. John W Head kiegészíti a(z 1995-től napjainkig tartó) korszakot a növekvő nyilvános kritikákkal jellemzi. Ennek egyik okát az intézmények folyamatos bővülésében illetve a közvéleményt egyre inkább egybeforrasztó (internetes) kommunikációs forradalomban vélte felfedezni,

A 21. század hajnalának meghatározó eseménye volt a szeptember 11-i terrortámadás, amely alapvetően átalakította az amerikai külpolitikát, de egyúttal alkalmazkodásra kényszerítette az európai országok külpolitikáját is. Bár több nemzetközi státuszú bankot nem hoztak létre évtizedünkben, a 21. századra egy több tucat multilaterális fejlesztési bankból, nemzetközi szervezetből, bilaterális ügynökségből és kiterjedt nem kormányzati szférából álló fejlesztési közösség alakult ki, amely az állami, államközi és a civil szféra bevonásával kíván választ adni a globális és regionális egyenlőtlenségek és a társadalmi fejlődés kihívásaira. Az elmúlt év legújabb gazdasági kihívása a nemzetközi pénzügyi válság volt, amelyre minden intézmény a saját attributmai, prioritásai és eszközei figyelembevételével adott választ. A válság két fő területen is érinti a multilaterális fejlesztési bankokat: egyrészt mint hitelező, a egyik napról a másikra a válság miatt állami garanciával rendelkező kereskedelmi bankokkal kell versenyeznie a hitelpiacokon, másrészt a válság kezelésére hozott anti-ciklikus intézkedések alátámasztására egyre erősebb politikai célkitűzés a bank fokozott beavatkozása.

³⁰⁸ Bővebben: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

³⁰⁹ Roy Culpeper: *Titans or Behemoths?*, 3.o.

³¹⁰ Többek között

³¹¹ <http://www.brettonwoods.org/>

³¹² Lásd bővebben az IMF honlapján: <http://www.imf.org/external/NP/fsap/fsap.asp>

³¹³ Dalvinder Singh: *The Role of the IMF and World Bank in Financial Sector Reform and Compliance* 1397.o.

V.2. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja (Council of Europe Development Bank, CEB)

Az európai multilaterális fejlesztési bankok közül az Európa Tanács Fejlesztési Bankját alapították elsőként, de az összes multilaterális fejlesztési bankot figyelembe véve is a legrégebbiek közé tartozik.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának kapcsolata az Európa Tanáccsal és az Európa Tanács bemutatása

Az 1949-ben létrejött Európa Tanács az egyik legrégebbi ma is fennálló európai kezdeményezés, melynek gazdasági aspektusai az Európai Unióhoz képest kevésbé hangsúlyozottak. Az Európa Tanács a tagállamok jóval szélesebb körével rendelkezik. Nyugat-Európától egészen a Független Államok Közösségének közép-ázsiai országaiig számos ország tagja. Főleg ez utóbbiak esetében jelentős az emberi jogok előmozdításának lehetősége. Az Európa Tanács

által kialakított normák elfogadása révén ezen országok közelebb kerülnek az európai politikai és erkölcsi normákhoz, és így ezen országok EU tagságának első mérföldkövét jelentheti az ET tagság. Törökország például számos erőfeszítést tett az emberi jogi normák érvényesítésére (például az Öcalan per esetben, melyet az Európa Tanács egyik kulcsfontosságú intézménye, az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt folytattak³¹⁴). Az Európa Tanácsnak és az Európai Uniónak azonban nincsen formális intézményi kapcsolata. Az Európa Tanács jogilag nem lépi át a nemzetközi szervezetekre jellemző határokat (ellentétben az Európai Unió jogrendszerével). Így az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának sincs formális szervezeti kapcsolata az Európai Unióval vagy annak fejlesztési intézményeivel. Azonban hitelezési politikáját igyekszik összehangolni az Európai Unió támogatási és az Európai Beruházási Bank hitelkihelyezési politikájával, ahogy más európai multilaterális fejlesztési bankokéval. Az Európa Tanács több intézménnyel is rendelkezik, melyekhez nem csatlakozott valamennyi tagállam. Ilyen intézmény az Eurimage és az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, illetve a legismertebb, az Emberi Jogok Európai Bírósága.

Az Európa Tanács főbb döntéshozó szervei a Miniszterek Bizottsága, a Parlamenti Közgyűlés, és az Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa³¹⁵. Az első két szervvel az Európa Tanács Fejlesztési Bankja nem tart fenn operatív kapcsolatokat (azonban működéséről rendszeresen tájékoztatnia kell azt). Az intézményi reformokat (például az egykori Alap bankká történő átalakulását vagy a Bank céljainak megváltoztatását) azonban a Miniszterek Bizottsága fogadja el³¹⁶, a CEB Kormányzótanácsa pedig kifejezheti álláspontját

³¹⁴ Például lásd: „Az Emberi Jogok Európai Bírósága tárgyalja Öcalan ügyét „ (<http://www.origo.hu/nagyvilag/20001121azemberi.html>)

³¹⁵ Forrás: http://www.coe.int/T/e/Com/about_coe/

³¹⁶ A 2008 májusában módosított alapszabályt a miniszterek tanácsának (93)22. sz. határozatával fogadták el

az Európa Tanács két szervének ajánlásai és véleményei során. Az együttműködés fenntartása céljából a Bank egy titkárságot tart fenn Strasbourgban, az Európa Tanács székhelyén.

A Bankot az Európa Tanács tagállamai alapították 1956-ban, mint részleges egyezményt (partial agreement)³¹⁷. Jelenleg sem tagja minden Európa Tanácsi tag, de a Tanácsban való

GREECE
Laboratory of Histology, Athens Academic

tagág jogszabályi alapkövetelmény³¹⁸. ET tagsággal nem rendelkező országok vagy nemzetközi szervezetek esetén külön eljárást ír elő az alapkormány. A Bank alapításakor még a II. világháború utáni európai újjáépítés volt a legfőbb prioritás (ahogy a Világbank esetében is³¹⁹). Az akkoriban Letelepdedési Alap (teljes nevén az Európa Tanács Nemzeti Menekültügyi és Túlnépesedési Letelepdedési Alapja majd később Társadalomfejlesztési Alap) néven működő intézmény fokozatosan alakult át fejlesztési bankká a 90-es évek végére, de Magyarország eredetileg még

az alaphoz csatlakozott 1998-ban. Az átalakulás óta a bank a korábban vázolt, két plenáris szervvel rendelkezik. Az elsődleges szerv, a Kormányzótanács, a másodlagos szerv az Adminisztratív Tanács. Jelenleg az intézmény a nem banki tevékenységeket elkülönítve végzi (vagyonkezelői számlán). Az alap eredeti szociális orientáltsága azonban a bankká alakulást követően is fennmaradt, fő prioritásai továbbra is a háborúsövezetek menekültjeinek és természeti katasztrófa áldozatainak segítése maradt.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának tevékenysége

A bank tevékenysége jelenleg három fő prioritásra koncentrál, melyek az Európai Unió bővítését követően korábbi prioritások átstrukturálása után alakultak ki: a társadalmi kohézió erősítése, a környezetvédelem elősegítése és az emberi erőforrás fejlesztése. A társadalmi kohézió a bank hagyományos célterülete melynek során mind a fejlett, mind a kevésbé magas életszínvonalú államokban is projekteket kell finanszíroznia. E prioritás 4 fő területre koncentrál. Az első a menekültek, bevándorlók segélyezése, melynek során a bank aktívan együttműködött az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával. A 2003-as éves jelentés szerint³²⁰ a finanszírozott projektek többsége a menekültügyi befogadó központokra koncentrált, az oktatás az orvosi ellátás és a szakmai képzés előmozdítása. Azonban a menekültek előmozdítása célirányos tevékenység, és csak bizonyos országokban (például 2003-ban Litvániában, Horvátországban és Macedóniában) van értelme ilyen projektek finanszírozásában. A második terület a szociális lakásépítés, melynek során a bank az alacsony jövedelmű népesség lakáshoz jutását, kedvezményes új lakás vásárlását illetve kedvezményes bérletét finanszírozza. A bank 2003-ban 17 országban, köztük hazánkban is finanszírozott projekteket³²¹. E terület jellegzetessége, hogy fejlett országokban (Németországban, Belgiumban vagy Finnországban) is jelentős projekteket finanszírozását teszi lehetővé. A harmadik terület a munkahelyteremtés és megtartás, a szakképzés

³¹⁷ CEB általános brossura: „Social Development Bank in Europe” 6.o.

³¹⁸ CEB Alapkormány III. cikkének a-c. pontjai

³¹⁹ Thomas D. Zweifel: International Organizations and Democracy 86.o.

³²⁰ CEB 2003. évi jelentés 17.o.

³²¹ EIB 2003. évi tevékenységi jelentése

támogatása kis- és középvállalkozások számára, melynek során a tagországok széles körében (2003-ban 17 országban) finanszíroz projekteket, és közvetve lehetővé teszi olyan célok előmozdítását, mint a nemek vagy a hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlősége. A balti régióban a női vállalkozók előmozdítása során az Európa Tanács Fejlesztési Bankja 2001 óta együttműködik az Északi Beruházási Bankkal a projektek finanszírozása során. A rendszerváltó országokban pedig a német Krdeitanstalt für Wiederaufbau biztosít kiegészítő forrásokat. A negyedik terület a hátrányos helyzetű városi területek életkörülményeinek javítására és a vidékfejlesztésre koncentrál. Az első esetben a hitelkihelyezések célja a leromlott városrészek rehabilitációjához szükséges alapvető közüzemi, közlekedési, szociális vagy kulturális infrastruktúra biztosítása. A vidékfejlesztési célkitűzés olyan régiókra összpontosít, melyekben jelentős a mezőgazdasági ágazatban dolgozók aránya, és melyek szegényebbek a az adott ország átlagánál.

A környezetvédelmi prioritás eredetileg a bank egy korábbi, sajátos prioritásából ered, melynek célja a környezeti katasztrófák áldozatainak segítése. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja az elmúlt évek során több országnak (így a tiszai árvizek során hazánkban is) nyújtott kedvezményes hitelt az árvizek okozta károk enyhítésére. A környezetvédelmi prioritás első területe a természetvédelmi és ökológiai katasztrófákhoz kapcsolódó újjáépítés és megelőzés, mely két további területtel, a környezetvédelemmel és a kulturális örökség, illetve a műemlékek védelmével.

A harmadik prioritás célja az emberi erőforrások fejlesztése, mely két területre összpontosít: az egészségügyre és az oktatásra, melyek révén a bank hozzá járul eredeti céljához, a társadalmi kohézió európai szintű növeléséhez. Az oktatás terén a bank az oktatási rendszer valamennyi formáját és szintjét finanszírozza elsősorban az infrastruktúra és az oktatási kellékek biztosítása érdekében. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja jelenleg 20 országban finanszíroz egészségügyi projekteket, melyek között városi kórházak és nyugdíjas otthonok éppúgy megtalálhatóak, mint egyetemi klinikák vagy mozgássérültek intézetei.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja gyakran finanszíroz szociális intézményeket, egyetemeket, és egyre gyakrabban (közreműködők révén) kis- és középvállalkozásokat³²². Érdekes módon a banknak sikerült elkerülni a multilaterális fejlesztési bankokat érő gyakori kritikákat, melyben valószínűleg nagy szerepet játszik a fokozott szociális érzékenységre helyezett hangsúly, illetve a bank viszonylagos ismeretlensége. A bank méretét tekintve a kisebbek közé tartozik, mérlegfőösszege közel egy tizede az Európai Beruházási Banknak, és kerüli a feltűnést. Az Európa Tanáccsal ellentétben a Bank nem Strasbourgban van, hanem Párizsban, a belváros egyik nem túl feltűnő irodájában. A Bank még az Európa Tanács köreiben is kevésbé ismert, az Európa Tanácsról szóló tájékoztatók és szakkönyvek is gyakran elfelejtkeznek róla.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja működésében az egyik legfőbb problémás elem a prioritások és a földrajzi célterületek összehangolása. Bár a Bank kihelyezéseit a tulajdonosi struktúrához kénytelen igazítani, azonban háborús menekültek megsegítésére és természeti katasztrófák enyhítésére szerencsére egyre kevésbé van szükség az Európa Tanács Fejlesztési Bankja cél régióiban, így az a kiegészítő prioritások (szociális beruházások, kis és közép vállalkozások segítése) fokozott figyelembe vételére szorul rá. A tagországok közötti nagy szélsőségek jelentik a másik jelentős problémát. Míg Törökországban alapvető infrastruktúrák kiépítése szükséges (például ivóvíz-hálózat), addig Németországban modern nyugdíjas otthonok vagy egy egyetemi marketing és kommunikáció kar felépítése tekinthető szokványos projektnek. A Bank így nem alkalmazhat általános mércéket a projektkiválasztási kritériumok

³²² Lásd bővebben: The social development bank in Europe, CEB 2008

meghatározása során. Általános mérce helyett az adott ország átlagához képest szegényebb rétegek vagy régiók részesülhetnek finanszírozásban az Európa Tanács Fejlesztési Bankja révén. A 2000-es évek áradásai jelentették az egyik kiemelkedő lehetőséget az eredeti célprioritások finanszírozására. Így jutott Magyarország is gyors segítséghez a tiszai árvíz kárenyhítésére. Általában véve elmondható, hogy a bank kelet európai bővítése lehetőséget biztosított a bank számára a további növekedésre, mivel a régi tagok jelentős részét megkötötte a maastrichti kritériumok államadóssága vonatkozó követelménye.

Magyarország 1998-ban csatlakozott az Európa Tanács Fejlesztési Bankjához³²³, és azóta a bank több alkalommal is biztosított hitelt Magyarország számára. A bank kettős vezetésében Magyarország két különböző minisztérium révén képviselteti magát. Az elsődleges plenáris szervben (Kormányzótanács) az Európa Tanácshoz delegált állandó képviselő vezetője (2007-ben Taubner Zoltán nagykövet) vesz részt, mely a Külügyminisztérium illetékességébe tartozik. A szakmai kérdésekért felelős Adminisztratív Tanács tagja a magyar Pénzügyminisztérium nemzetközi pénzügyekért felelős főosztályvezetője. Magyarország tagsága óta a hitelkihelyezések az árvízvédelem, a bérlakás-programok és a KKV fejlesztés finanszírozására szolgáltak.

V.3.Európai Beruházási Bank (European Investment Bank, EIB)

Bár az Európai Beruházási Bank nem sokkal az Európa Tanács Fejlesztési Bankja után jött létre, közel 50 éves fennállása alatt túlnőtt szinte valamennyi multilaterális fejlesztési bankon, és a Világbank mellett a fejlesztési hitelek egyik legjelentősebb világméretű jelentőségű forrásává vált. Az EIB Csoport az Európai Unió közérdekű befektetési célkitűzéseit hivatott elősegíteni, két komponense az Európai Beruházási Bank és az Európai Beruházási Alap³²⁴ (European Investment Fund, EIF) révén. A Csoporton belül a multilaterális fejlesztési bankként működő Európai Beruházási Bank közép és hosszú távú hitelkihelyezésekkel, míg az Európai Fejlesztési Alap kockázati tőkebefektetésekkel valamint kis és középvállalkozások segítségével járul hozzá az Európai Unió térségének gazdasági fejlődéséhez.

Míg az Európai Fejlesztési Alap viszonylag későn (1994-ben) jött létre, az Európai Beruházási Bankot még a Római szerződés hozta létre 1958-ban, mint az Európai Unió multilaterális fejlesztési bankját. Az Európai Beruházási Bank részvényesei az Európai Unió mindenkori tagállamai. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankjával ellentétben az Európai Unió egyetlen tagállama sem maradhat ki a Bank alaptőkéjének lejegyzéséből. Az Európai Beruházási Bank tevékenységi körét (és vele portfólióját) meghatározzák a Római Szerződés és a Bank statútuma által megszabott (bár elég tág) korlátok³²⁵. Az Európai Beruházási Bank statútuma szerint a Bank elsődleges célja a Közös Piac fejlődésének elősegítése, de a konkrét prioritásokat a mindenkori szükségletek határozzák meg. Az Európai Beruházási Bank 2004-ben hitelkihelyezésének 85%-át a tagországokba irányította, amíg a csatlakozást megelőzően a hitelkihelyezések 6%-a a tagjelölt országokba irányult. Az elosztás alapját az Európai Unió politikai irányelvei biztosították. A hitelkihelyezések egy részét az Európai Unió vagy a tagállamok költségvetése segíti kamattámogatásokkal vagy garanciákkal (ilyen például a mediterrán partnerségi egyezmény esetében a FEMIP mely a viszonylag kockázatosabb

³²³ 1999. évi XXXIII. Törvény a Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Társadalomfejlesztési Alapjához történő csatlakozása és ezzel összefüggésben az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló, Párizsban, 1949. szeptember 2-án kelt Általános Megállapodás Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről

³²⁴ Az Európai Beruházási Alapról bővebb információk a www.eif.org címen találhatóak

³²⁵ EK-Szerződés 3. cikkének j) pontja

észak-afrikai országok részére biztosít hitellehetőséget, vagy az AKCS országok számára nyújtott támogatások kezelése.

Az Európai Unió csatlakozásig a hatályos magyar jogszabályok rendezték az Európai Beruházási Bank státuszát, jogosultságait és tevékenységét³²⁶ Magyarországon a nemzetközi jog szabályainak megfelelően. 2004. május 1-jével a közösségi vívmányoknak az Európai Beruházási Bankra vonatkozó része is a magyar jogrendszer részévé vált, függetlenül Magyarország EIB tagságától. A banki tagság hosszabb folyamat volt, mely magába foglalja az alaptőke lejegyzését és befizetését. Az Európai Beruházási Bank esetében a közösségi jog sajátos közvetlen hatálya több területen is rést ütött a nemzetközi jog tradicionális korlátain³²⁷. Bár az Európai Beruházási Bankot a Római Szerződés hozta létre, ugyanakkor a közösségtől elkülönült jogi személyiséggel ruházta fel, önálló struktúrával és döntéshozatali eljárással. Ugyanakkor az Európai Beruházási Bank szoros kapcsolatban áll az Európai Unió legtöbb intézményével és szervével. Intézményi beágyazottsága széleskörű, nagyobb, mint bármely más multilaterális fejlesztési banké. A jövőben azonban további lépések várhatóak. Jelenleg az integráció elsődleges eszköze az Európai Bíróság³²⁸, azonban amennyiben a Bíróság eléri végső korlátait, a Tagállamokon múlik további lépések megtétele a következő Kormányközi Konferencia során. A reformok során azonban a feleknek tekintettel kell lennie az EIB bank jellegére.

Az Európai Beruházási Bank nemcsak a legnagyobb európai multilaterális fejlesztési bank, de finanszíroz projekteket a világ valamennyi régiójában, méretét tekintve pedig a Világbankkal vetekszik. Egy esetleges rossz reform az egész multilaterális fejlesztési bank rendszert megrengethetné. Azonban a reformért küzdő civilszervezetek kritikái az Európai Beruházási Bank tevékenységének több aspektusát is fejlesztették. Bár az Európai Beruházási Bank nem felelős a projektek kivitelezéséért, felelős azért, hogy az Európai Unió politikai célkitűzései (így például a környezet védelme) ne sérüljenek. Bár az Európai Beruházási Bank független, viszonylag szorosabb ellenőrzés alatt áll az európai intézmények révén. Így a Bank fokozatosan kialakított olyan ellenőrzési eljárásokat melyek a nemzeti ellenőrzési mechanizmusokkal párhuzamosan hozzájárulnak a politikai célkitűzések hatékonyabb eléréséhez. A civilszervezetek reformtörekvései bár néha túlzóak, jelentős mértékben hozzájárultak a multilaterális architektúra eljárásainak és intézményi struktúráinak fejlesztéséhez. Bár az Európai Beruházási Bank a közelmúltban az európai civil szervezetek elsődleges célpontjává vált³²⁹, világszerte még mindig a Világbank képezi a kritikák elsődleges célpontját.

³²⁶ 1998. évi XVI. Törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Beruházási Bank (EIB) közötti, az EIB magyarországi tevékenységére vonatkozó, Hongkongban, 1997. szeptember 22-én kelt Keretmegállapodás kihirdetéséről.

³²⁷ Lásd bővebben: Az Európai Beruházási Bank intézményi függetlensége és viszonya az Európai Unió jogrendszerével, Gazdaság és Jog, XI. / 7-8. 2003. HVG/ORAC, ISSN 1217/2464

³²⁸ A bank tekintetében közelmúltban hozott jelentősebb ítélet a C-15/00 számú Bizottság kontra Európai Beruházási Bank ügyben született, amelynek ismertetésére a VII. részben kerül sor

³²⁹ A CEE Bankwatch által indított kampányról bővebben:

<http://www.bankwatch.org/project.shtml?w=147578&s=168869>, illetve <http://www.counterbalance-eib.org>

V.4. Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD), Világbank csoport

Az 1944-ben alapított Világbank az egyik legelső és mindenképpen a legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank. Maga a Világbank csoport azonban számos egyéb feladatot is ellát, melyeket elkülönült nemzetközi pénzügyi intézményeken keresztül lát el. A Világbank-csoport 5 ilyen intézményből áll.

A tanulmány szempontjából a legjelentősebb a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank³³⁰, mely a fejezetben bemutatott multilaterális fejlesztési bankok egyik alapmodelljét biztosította,

egyben a legnagyobb és világszerte leginkább aktív multilaterális fejlesztési bank a bemutatott bankok közül. A Világbank csoportján belül kizárólag a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank rendelkezik a multilaterális fejlesztési bankok valamennyi jellemzőjével. Az IBRD a Világbank ügyfelei közül a viszonylag stabilabb pénzügyi helyzetben lévő országok részére biztosít hosszú távú hiteleket a szegénység elleni küzdelem elősegítésére. Az elsősorban emberi erőforrások és szociális

fejlesztések elősegítésére irányuló hitelek nyújtásának gyakran gazdasági-társadalmi reformokat szabnak feltételül, melyek feltételeket a hitelfelvevő államnak teljesítenie kell, mielőtt a hitelt lehívhatná. Egyes multilaterális fejlesztési bankok nem rendelkeznek ilyen politikai hatáskörrel. A Világbank elleni kritikáknak³³¹ azonban gyakran e reformkövetelmények a céljai.

A Nemzetközi Pénzügyi Társaság célja hazai és a külföldi befektetések elősegítése a cél országok magánszektorában. A Nemzetközi Fejlesztési Társulás³³² a legszegényebb országokat segíti hosszú távú (30 éves) az első tíz évben kamatmentes hitellel. A hitelek célja a szegénység csökkentése és olyan létfontosságú célok elősegítése, mint az AIDS elleni küzdelem. A Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja a külföldi befektetők és a fogadó közötti viták rendezésére szolgál. A Nemzetközi Beruházásbiztosítási Ügynökség³³³ célja ellensúlyozni a befektetések célországainak politikai kockázatait. A garanciák lehetővé teszik a multilaterális fejlesztési bankoknak és a magánbefektetők részére, hogy a kevésbé stabil országok részére is biztosíthassanak hiteleket.

A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank azonban egyre kevésbé aktív Közép- és Kelet Európában, ez részben annak tudható be, hogy a célországok igényeit jobban lefedik más intézmények (Európai Unió előcsatlakozási alapok, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank,

³³⁰ Lásd még: 1982. évi 15. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapokmányának kihirdetéséről

³³¹ például: Irina Baranova Leaking operations, Environmental consequences of World Bank and EBRD involvement in the russian oil sector, illetve a CEE Bankwatch néhány elemzése (www.wbankwatch.org)

³³² Lásd bővebben: 1985. évi 19. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Fejlesztési Társulás alapokmányának kihirdetéséről

³³³ Lásd bővebben: 1989. évi 7. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Beruházásbiztosítási Ügynökség létrehozásáról szóló, Szóulban, 1985. október 11-én kelt Egyezmény kihirdetéséről

Európai Beruházási Bank) részben pedig annak, hogy a célországok javuló pénzügyi helyzetük révén jobb feltételekkel jutnak hitelhez más forrásokból (például az Európai Beruházási Banktól vagy akár saját államkötvénypiacukról).

V.5. Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD),

Tulajdonosi struktúráját figyelembe véve első pillantásra az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank nem tűnik tisztán Európai multilaterális fejlesztési banknak. Tulajdonosai között Kanadától Japánig számos nem Európai ország szerepel, míg tevékenysége Közép-Európától egészen a Szovjetunió utódállamaiban közép-Ázsiáig elér. Azonban egyrészt a nevében is

hordozza európaiságát, másrészt korábban a kelet-közép Európai régió nagyobb jelentőséggel bírt tevékenysége során. Más multilaterális fejlesztési bankhoz (például a Világbankhoz) képest nem tekinthet vissza olyan hosszú történelemre, azonban jelentős tagsággal rendelkezik. Roderick Dunnett³³⁴ az EBRD szükségességének első kinyilvánítását Francois Mitterrand 1989-es beszédéhez köti, ami az EBRD létrehozásáról szóló 1990. évi 1991-ben hatályba lépett

megállapodáshoz vezetett. Az eredeti elképzelések között szerepelt az EIB tevékenységének kiterjesztése a rendszerváltó országokra, de az EIB vezető jogászaként (a jogi igazgatóság osztályvezetőjeként) dolgozó Dunnett szintén jobb megoldásnak tartotta az EBRD létrehozását. Az 1991-ben alapított bank jelenleg közel 30 országban tevékenykedik. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapításakor sok tekintetben igyekeztek figyelembe venni a Világbank több évtizedes működése során felgyülemlett tapasztalatokat³³⁵. Ugyanakkor az Európai Beruházási Bank is részesedéssel bír az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankban. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank küldetése a rendszerváltó országokban a piacgazdaság kiépülésének elősegítésében foglalható össze. Hiteleket a Világbankhoz hasonlóan strukturális átalakítás elősegítésére biztosít, de legjelentősebb hatását a privatizációk során fejtette ki. A bank mandátumát Weber³³⁶ az alábbi 5 elemben határozta meg: az első és legfontosabb elem a politikai prioritás (azaz a rendszerváltó országok reformjainak elősegítése) a hitelkihelyezéseik során, a második a magántőke bevonása, a harmadik elem a környezetvédelmi megfontolások hangsúlyozása, a negyedik új eszközök bevezetése végül az ötödik elem a rendszerváltó országok kormányai számára nyújtott tanácsadási szolgáltatások. A bank szerteágazó pénzügyi szolgáltatásokat nyújt, a jelzáloghiteltől a privatizációelőkészítő tulajdonrész-szerzésig. Mivel a bankot az egyik legújabb multilaterális fejlesztési bank, számos tekintetben építhetett a korábbi tapasztalatokra, és számos innovációt vezethetett be mind működésében, mind jogi szabályozásában³³⁷. John W Head a bankot az általa harmadik generációs bankokként

³³⁴ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, 571.o.

³³⁵ A korábbi MDB tapasztalatok felhasználása tekintetében lásd bővebben: a fent hivatkozott Dunnett publikáció, illetve John L. Taylor: The Governing Law in Legal Agreements used by the European Bank for Reconstruction and Development in its banking operations, és John W Head: Evolution of the governing law for loan agreements of the World Bank and other multilateral development banks

³³⁶ S. Weber: Origins of the European Bank for Reconstruction and Development, International Organization volume 48 (1) 28.o.

³³⁷ Roy Culpeper: Titans or Behemoths? 13.o.

jellemzett intézmények egyik legteljesebb megnyilvánulásának tekintette, amelynek során a bank egyúttal mintegy nemzetközi politikai szabályozó lép fel³³⁸.

Magyarország alapító tagország³³⁹, és a kezdetektől fogva stabil felvevő országnak bizonyult. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank Magyarország-stratégiája³⁴⁰ rendkívül pozitív hangnemben nyilatkozik az ország gazdasági-politikai berendezkedéséről. Bár az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank jelentős kintlévőségekkel rendelkezik, újabb kihelyezéseket a Világbankhoz hasonlóan már nem nagyon eszközöl hazánkban. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank stratégiájának mindhárom fő területén (vállalkozói és pénzügyi szektor, illetve infrastruktúra és környezetvédelem) lát még szükséges reformokat, azonban ezeket feltételezhetően már nem EBRD hitelekkel fogják finanszírozni Magyarországon.

V.6. Az Északi Beruházási Bank (Nordic Investment Bank, NIB), Északi Pénzügyi Csoport

Az Északi Pénzügyi Csoport (Nordic Finance Group) és azon belül az Északi Beruházási Bank (Nordic Investment Bank) a skandináv országok és az azokkal kapcsolatban álló országok környezetvédelmét és gazdasági fejlődését elősegítő projektek finanszírozását hivatott elősegíteni. A pénzügyi csoport és a bank egyaránt viszonylag kevésbé ismert. A Helsinkiben székelő 1976-ban alapított intézmény jelenleg öt skandináv ország tulajdonában áll, de az EU csatlakozás után a 2004. év folyamán a balti államok csatlakozása sikeresen lezárult³⁴¹. A tárgyalások utolsó szakasza után 2005-től az új balti tagállamok teljes jogú tagok. Az Északi Beruházási Bank egy négy nemzetközi intézményből álló pénzügyi csoport tagja. A másik három intézmény az Északi Környezetvédelmi Pénzügyi Társaság (Nordic Environment Finance Corporation, NEFCO), az Északi Fejlesztési Alap (Nordic Development Fund, NDF), az Északi Projekt Alap (Nordic Project Fund, NOPEF). A pénzügyi csoport célja többek között a skandináv országok határokon átívelő beruházásainak, a balti államok távközlési szektorának, közép-kelet európai országok környezetvédelmének, afrikai vízvezetékek vagy a latin-amerikai környezetvédelmi projektek elősegítése. Magyarország jelenleg nem tag³⁴², és felvétele az EU csatlakozás után sem várható (bár a balti-államok esetében ez a 2005. év során megtörtént), azonban ez nem jelenti azt, hogy nem venne fel hitelt az Északi Beruházási Banktól.

Az alábbiakban a nem Európában tevékenykedő multilaterális fejlesztési bankok kerülnek bemutatásra. Többségük a Világbank által felállított modellt követi. Mivel az alábbi bankok tevékenységének kevés relevanciája van régióink szempontjából, ezért csak röviden kerülnek bemutatásra, inkább a

³³⁸ John W. Head: Losing the Global Development War, 133. o.

³³⁹ 1991. évi LV. Törvény az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank létrehozásáról szóló megállapodás kihirdetéséről

³⁴⁰ Hungary Investment Profile 2001, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, ISSN 1470-3963

³⁴¹ Lásd bővebben: Paavo Lipponen: Eastwards, NIB 2001

³⁴² A Magyarország és az Északi Beruházási Bank viszonyát szabályozó nemzetközi szerződésért lásd: az 1997. évi CXLI. Törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és az Északi Beruházási Bank közötti pénzügyi együttműködésről szóló Keretmegállapodás kihirdetéséről

kuriózumként. Az alább bemutatott bankok közül többen nem rendelkeznek jóformán semmilyen szakirodalommal magyar nyelven, és a nemzetközi szakirodalom is korlátozott.

V.7. Iszlám Fejlesztési Bank (Islamic Development Bank)

Az 1975-ben létrejött Iszlám Fejlesztési Bank³⁴³ célja a tagországok és a muszlim csoportok gazdasági és szociális fejlődésének elősegítése. A bank mind hiteleket, mind tőkét biztosít termelő vállalkozások részére, illetve pénzügyi támogatást nyújt a tagállamoknak. Ezen felül rendelkezik elkülönített alapokkal, például a nem tag mohamedán országok segítésére. A banknak jelenleg 55 tagja van. A tagság feltétele, hogy a tagország legyen tagja az Iszlám Konferencia Szervezetének (Organisation of the Islamic Conference). A bank alaptőkéjét iszlám dinárban jegyezték le, mely azonos értékű az SDR³⁴⁴-rel, és a bank iszlám időszámítás szerint működik, aminek értelmében az éves jelentései a többi bank 2 napári évét fedi át. Az 1992-es tőkeemelés után a bank engedélyezett alaptőkéje 6 milliárd iszlám dinár volt, melyet 10 évvel később 15 milliárdra emeltek fel. Az Iszlám Fejlesztési Bank más pénzügyi intézményekben is részt vesz, mint az Iszlám Biztosítása és Exporthitelezési Társaság (Islamic Corporation for Insurance and Export Credits, ICIEC), az Iszlám Kutatási és Képzési Intézet (Islamic Research and Training Institute, IRTI), és az Iszlám Magánszektor-fejlesztési Társaság (Islamic Corporation for the Development of the Private Sector).

V.8. Amerika-közi Fejlesztési Bank (Inter-American Development Bank, IaDB) Amerika-közi Fejlesztési Bank (IaDB) csoport

Az IaDB csoport a latin-amerikai és a karibi térségben tevékenykedik és három intézményből áll: az Amerika-közi Fejlesztési Bankból, az Amerika-közi Beruházási Társaságból és a Multilaterális Beruházási Alapból. Az Amerika-közi Fejlesztési Bank honlapja³⁴⁵ szerint az Amerika-közi Fejlesztési Bank a multilaterális finanszírozás elsődleges forrása a latin-

amerikai és a karibi térségben. A hitelek elsősorban politikai és ágazati reformokat és az állami és magán beruházásokat segítik elő. A hitelkihelyezések és technikai segítségnyújtás forrásait a többi multilaterális fejlesztési bankhoz hasonlóan a tagállamok és magánbefektetők biztosítják. Az Amerika-közi Beruházási Társaság a latin-amerikai és karibi országok magánszektorait, kis- és középvállalatait és tőkepiacát segíti elő beruházásokkal, hitelkihelyezésekkel és egyéb befektetésekkel. Az 1993-ban alapított Multilaterális Beruházási Alap a gazdasági fejlődés elősegítésének kiegészítő módszereivel foglalkozik, elsősorban a technikai segítségnyújtás terén.

V.9. Az Ázsiai Fejlesztési Bank (Asian Development Bank)

Az 1966-ban alapított Ázsiai Fejlesztési Banknak jelenleg 63 tagja van és célja a szegénység csökkentése az ázsiai és a csendes-óceáni térségben. A tagok között akad regionális és nem

³⁴³ Az Iszlám Fejlesztési Bankról bővebb információk a www.isdb.org cím alatt található

³⁴⁴ Special Drawing Rights, különleges lehívási jog, SDR

³⁴⁵ Az Amerika-közi Fejlesztési Bankról bővebb információk a www.iadb.org cím alatt található

regionális (például az Egyesült Államok vagy Hollandia) állam egyaránt. A bank évente 4-5 milliárd dollárt mozgósít kötvénykibocsátásai révén. Forrásai segítségével hosszú távú (15-25 éves) kölcsönöket nyújt. A rendes forrásokon felül az Ázsiai Fejlesztési Bank elkülönített alapokat és a japán ösztöndíj programot is kezeli. Ilyen alapok az Ázsiai Fejlesztési Alap (Asian Development Fund), a Technikai Segítségnyújtási Elkülönített Alap (Technical Assistance Special Fund), és a Japán Különleges Alap. Az Ázsiai Fejlesztési Bank a hitelkihelyezések mellett technikai segítséget nyújthat vagy garanciákat biztosíthat, illetve részesedést szerezhet vállalkozásokban (akár állami garancia nélkül). Azonban hitelkihelyezéseinek döntő többségét államok veszik fel. A legfontosabb célágazatok az infrastruktúra, az oktatásügy, az egészségügy, az energetika és a közlekedés. A bank kiemelt prioritásnak tekinti Afganisztán újjáépítését, melyre 500 millió dollárt irányozott elő.

V.10. Az Afrikai Fejlesztési Bank (African Development Bank, AfDB), Afrikai Fejlesztési Bankcsoport

Az Afrikai Fejlesztési Bankcsoport három nemzetközi pénzügyi intézményből áll: az Afrikai Fejlesztési Bankból³⁴⁶, az Afrikai Fejlesztési Alapból és a Nigériai Vagyonkezelő Alapból.

Az 1964-ban alapított Afrikai Fejlesztési Bank 1966-ban kezdte meg a működését. A bank célországai az 53 afrikai tagország, mellettük 24 európai, amerikai és ázsiai ország rendelkezik még részesedéssel. A bank négy alapvető főbb feladatkörrel rendelkezik: hitelkihelyezés és részesedés szerzése a gazdasági és szociális fejlődés elősegítéséhez; technikai segítségnyújtás fejlesztési programok és projektek kivitelezéséhez; az állami és a magántőke beruházásainak előmozdítása; a tagállamok fejlesztési programjainak koordinálása. A bank engedélyezett alaptőkéje 23 milliárd dollár. A jegyzett tőke 2/3-át a regionális tagországok birtokolják. A bank kiemelten kezeli a mezőgazdasági, a közüzemi szolgáltatásokkal kapcsolatos, a közlekedési, az ipari, valamint az egészség- és oktatásügyi ágazatokat érintő projekteket, illetve a több ágazatot érintő projekteket, melyek elősegítik a szegénység csökkentését, a környezetvédelmet, a nők esélyegyenlőségét vagy népesedési programokat. Egyes hitelkihelyezések teljes ágazatokat ölelnek fel a nemzeti gazdaságpolitikák elősegítésére.

Az 1972-ben alapított Afrikai Fejlesztési Alap az afrikai régió legszegényebb országoknak nyújt kedvezményes hitelt a szegénység csökkentésére. Az alapot 3 évenként újítják meg, melynek forrásai meghaladták a 12 milliárd dollárt az 1996-os adatok szerint. Az alap leginkább technikai segítségnyújtással és tanulmányok finanszírozásával foglalkozik, és akár 50 éves lejáratú kamatmentes hiteleket biztosít forrásaiból.

³⁴⁶ Az Afrikai Beruházási Bankról bővebb információk a www.afdb.org cím alatt található

A Nigériai Vagyonkezelői Alapot 1976-ban azzal a céllal alapította Nigéria, hogy a legszegényebb tagország gazdaságát és társadalmi fejlődését segítse. Feladatának ellátására olyan eszközök állnak rendelkezésére, melyek egy bank számára nem elérhetőek. A több mint 400 millió dolláros alap 4 százalékos kamattal nyújt hitelt 25 éves futamidőre.

V.11. Karibi Fejlesztési Bank (Caribbean Development Bank, CDB)

Az 1969-ben létrehozott Karibi Fejlesztési Bank³⁴⁷ feladata a karibi térség gazdasági fejlődésének valamint gazdasági együttműködésének és integrációjának előmozdítása. A gazdaságpolitikák összehangolásának elősegítése mellett a bank nyújthat technikai segítséget. A bank terjeszkedési szándékainak megfelelően jelenleg 25 tagja van, melyek két csoportba oszthatók: regionális és nem regionális tagok. Jelenleg 20 regionális tagja van a banknak, melyek egyben a célországok (köztük Venezuela, Mexikó és Kolumbia is). Az öt nem a régióból való állam (USA, Kína, Németország, Olaszország és Nagy-Britannia) donor szerepet tölt be, de részesedésük nem haladhatja meg a jegyzett tőke 40%-át. A Karibi Fejlesztési Bank jelentős mértékben (15%) támaszkodik más multilaterális fejlesztési bankok (pl Európai Beruházási Bank, Világbank) hiteleire is.

V.12. Közép-Amerikai Gazdasági Integrációs Bank (Central American Bank For Economic Integration, CABEL)

Az 1966-ban alapított bank³⁴⁸ célja a közép-amerikai régió integrációjának, illetve gazdasági és társadalmi fejlődésének elősegítése. Az öt regionális tag (Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua és Costa Rica) mellett tagja még Mexikó, Kína, Argentína, Kolumbia és Spanyolország is.

V.13. Kelet-Afrikai Fejlesztési Bank (East African Development Bank)

Az eredetileg 1967-ben alapított bankot³⁴⁹ a kelet afrikai együttműködés 1977-es megszűnését követően 1980-ban keltették újra életre. A három fő tulajdonos a Kenya, Uganda és Tanzánia, (a részvények közel 75%-ával a három ország kormánya birtokolja) azonban számos nemzetközi részvényessel rendelkezik, amelyek között megtalálható az Afrikai Fejlesztési Bank, a holland FMO, a német DEG, de olyan kereskedelmi bankok is, mint a Barclays Bank International. A Kelet-Afrikai Fejlesztési Bank a három célországban széleskörű pénzügyi szolgáltatásokat nyújt a magán és a közszféra számára, ami magában foglalja a hosszú és rövid távú hitelkihelyezéseket, valamint ingatlan és a tőkeműveleteket egyaránt.

V.14. Nyugat-Afrikai Fejlesztési Bank (East African Development Bank, Banque Ouest Africaine de Développement (BOAD))

A Nyugat-Afrikai Fejlesztési Bank³⁵⁰ a Nyugat-Afrikai Gazdasági és Monetáris Unió tagállamainak (Bénin, Burkina Faso, Elefántcsontpart, Bissau-Guinea, Mali , Niger, Szenegál

³⁴⁷ Bővebb információk a bank honlapján (<http://www.caribank.org/>)

³⁴⁸ Bővebb információk a bank honlapján (<http://www.bcie.org/english/index.php>)

³⁴⁹ Bővebb információk a bank honlapján (<http://www.eadb.org/index.php>)

³⁵⁰ Bővebb információk a bank honlapján (<http://www.boad.org/index.htm>)

és Togó részére) nyújt hitelt. Az 1973-as alapítását követően 1994-ben vált az akkor létrehozott gazdasági és monetáris unió szakosított intézményévé.

V.15. Fekete-Tengeri Kereskedelmi és Fejlesztési Bank (Black Sea Trade and Development Bank)

A Fekete-Tengeri Kereskedelmi és Fejlesztési Bankot³⁵¹ 1997-ben alapította Albánia, Örményország, Azerbajdzsán, Bulgária, Grúzia, Görögország, Moldova, Románia, Oroszország, Törökország, és Ukrajna. A köz és a magánszféra számára 1 milliárd euró engedélyezett tőkéjének megfelelő összeggel támogatja a régió gazdasági fejlődését és együttműködését.

V.16. Andok Fejlesztési Társaság (Andean Development Corporation, Corporación Andina de Fomento)

Az 1966-ban alapított Fejlesztési Társaság³⁵² 17 tagországgal rendelkezik, az amerikai kontinensről Bolívia, Kolumbia, Ecuador, Peru, Venezuela, Argentína, Brazília, Chile, Costa Rica, Dominikai Köztársaság, Jamaica, Mexikó, Panama, Paraguay, Trinidad és Tobago, Uruguay és Európából Spanyolország (illetve magánbankok a régióból). A Társaság elsődleges célja a latin-amerikai országok együttműködése és fenntartható fejlődésének elősegítése.

V.17. Az V. rész összefoglalása

A horizontális témákat bemutató részeket követően az V. rész az **egyes intézmények** és a fejlesztési közösség történetének bemutatásával elsősorban általános tudásalapot kíván biztosítani az azt következő részhez, amely általános csoportosítási szempontokat kíván felállítani a közös tulajdonságok és az eltérések alapján. Az értekezés a multilaterális fejlesztési bankok négy nagy szakaszát különíti el. Az IBRD 1944. évi létrehozását követő közel 10 éves időszakban került sor az első nagyobb alapítási hullámra: az 50-es évek második felében alapították az Európai Beruházási Bankot és az Európa Tanács Letelepdedési Alapját, illetve Amerikában az Amerikai-közi Fejlesztési Bankot. A második nagy hullám a 60as évek közepére tehető majd az utolsó nagy hullám a 70-es években következett be. A 90es évek az ERBD létrehozása és a CEB bankká alakulása mellett a legtöbb bank számára bővülés időszaka volt. A 70-es és a 90-es évek bővülése egyúttal tükrözi a tőkepiaci fejleményeket is. Az olajárrobbanás révén a 70-es években a közel-keleti országok jelentős többletforrásokat biztosítottak ezen intézmények számára, míg a 90-es években a nagy kockázati tőkealapok és nyugdíjalapok fokozott megjelenése lehetővé tették a multilaterális fejlesztési bankok további növekedését. A bankok hitelpolitikájának alakulása pedig hűen tükrözi az adott korszak fejlesztési megközelítését, a kezdeti idealizmustól a pragmatikusabb megközelítésig.

³⁵¹ Bővebb információk a bank honlapján (<http://www.bstdb.org/bank.htm>)

³⁵² Bővebb információk a bank honlapján (<http://www.caf.com/view/index.asp?ms=11&pageMs=13330>)

VI.rész, a Multilaterális fejlesztési bankok osztályozása

Az elsősorban tudásalapot biztosító előző részt követően a VI. rész mélyebb összefüggéseket, osztályozási kritériumokat keres a multilaterális fejlesztési bankok sokaságában. Az első ilyen kritérium a működési aspektusokra összpontosít. Bár hitelprioritásaik különböznek, a multilaterális fejlesztési bankok működését figyelembe véve egy alapvető csoportosítási szempont fedezhető fel, mely a multilaterális fejlesztési bank méretétől és földrajzi helyzetétől függetlenül fennáll. A VI.1. fejezet a résztvevő felek érdekpólusai alapján csoportosítja a bankokat.

Míg az első csoportosítás alapja a bankok működése, a VI. 2. fejezetben bemutatott szempont területi jellegű: annak ellenére, hogy a multilaterális fejlesztési bank elnevezés magában hordozza a nemzetközi jelleget, nem jelent magától értetődően globális tevékenységet. Ennek megfelelően a fejezet 3 kategóriába csoportosítja a bankokat: a globális bankok mellett csoportosítás második kategóriájába a regionális fejlesztési bankok, míg a harmadikba a szub-regionális fejlesztési bankok tartoznak.

A VI.3. fejezetben szereplő, szerkezeti szempontú csoportosítás az önálló és a keretintézménybe foglalt multilaterális fejlesztési bankokat különbözteti meg. A tanulmányban bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb rendszer részei. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek, mely hasonló vagy azonos tagsággal rendelkezik, és az adott multilaterális fejlesztési bank annak célkitűzéseit segíti elő (vertikális integráció egy nemzetközi szervezet elősegítésére). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges volt a nem banki jellegű tevékenységek határozottabb elkülönítésére több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett, melyek kiegészítik egymást).

VI.1. Működési szempontú csoportosítások

A kétpólusú világbanki modell és az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának egypólusú modellje

Bár hitelprioritásaik különböznek, a multilaterális fejlesztési bankok működését figyelembe véve egy olyan alapvető csoportosítási szempont fedezhető fel, amely a multilaterális fejlesztési bank méretétől, belső szerkezetétől és földrajzi helyzetétől függetlenül fennáll. A csoportosítás alapja a hitelfelvevő országok részesedése az alaptőkéből, mely alapján két alapvető modell különíthető el.

Az egypólusú modellt az Európa Tanács Fejlesztési Bankja és az Európai Beruházási Bank képviseli a tanulmányban vizsgált bankok közül. Az Európai Beruházási Bank/Európa Tanács Fejlesztési Bankja esetében a legnagyobb részvényesek egyben a legfőbb hitelfelvevők is. A tagállamok szemszögéből egy ilyen típusú multilaterális fejlesztési bank által nyújtott hitel az adósságfinanszírozás hagyományos módjaival (például állampapírok) áll versenyben. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankjához hasonló multilaterális fejlesztési bankok működésének alapeleme a viszonylag stabil portfólió. A biztonságos kihelyezés garancia a legjobb hitelminősítés (AAA) biztosítására.

A kétpólusú modell kategóriájába tartozó multilaterális fejlesztési bankok esetében a hitelfelvevők az alaptőke töredékét jegyezték le, míg a nagyrészvényesek egyáltalán nem vesznek fel hitelt. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank estében például Új-Zéland vagy Izrael is kisorszvényes, míg Japán vagy Kanada jelentős részesedéssel rendelkezik, a tulajdonosi struktúrában (bár a bank kizárólag Euráziában tevékenykedik), anélkül, hogy hitelt vennének fel a banktól. E struktúrában pusztán a részesedésük alapján a hitelfelvevő országok nem rendelkeznek komoly befolyással, azonban a döntéshozatali struktúrákban (például az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank Igazgatótanácsában³⁵³) jelentősen javul a hitelfelvevő országok beleszólási joga. A két érdekpólus ellentétéről a globalizáció témakörében viszonylag széleskörű szakirodalom található. A jelen értekezés I.1. fejezetében említett definíciók közül az 1. IDS tanulmányban³⁵⁴ alkalmazott fogalom-meghatározás tipikusan ilyen kétpólusú modellt követ. Az I.6. fejezetben említett Miller Adams modell³⁵⁵ hasonló viszonyokat feltételez (például amikor az ügyfelekként a fejlődő országokat nevezi meg). A bankok intézményi reformjára irányuló kezdeményezések is általában a kétpólusú modellt feltételezik³⁵⁶, még akkor is ha adott esetben egy egypólusú bankról van szó (például a korábban említett CEE Bankwatch EIB-reform kampánya³⁵⁷).

A két multilaterális fejlesztési bank modell között nincs szigorú határ. Az első modell legtisztább formájában az Európa Tanács Fejlesztési Bankjában valósul meg. Az Európai Beruházási Bank (bár alapelve hasonló) már helyez ki hiteleket a tagországokon kívülre is, igaz általában tagországok vagy közösségi garanciával. (Tagállami garanciával elméletileg az Európa Tanács Fejlesztési Bankja is helyezhet ki hitelt tagországon kívülre). Az első

³⁵³ Lásd EBRD alapokmány 26. cikkének 1. bekezdése, illetve bővebben a szervezeti (II.) részben

³⁵⁴ Foresight and Policy Study of the Multilateral Development Banks, Institute of Development Studies

³⁵⁵ Michelle Miller Adams: The World Bank, Routledge Studies in Development Economics

³⁵⁶ A Világbank tekintetében lásd például: South Centre: Reform of the World Bank Governing Structure, különös tekintettel a hitelfelvevő országok szavazati jogainak reformjára

³⁵⁷ <http://www.bankwatch.org/project.shtml?w=147578&s=168869>

osztályba tartozó multilaterális fejlesztési bankoknak kiemelkedően fontos, hogy ügyeljenek a kihelyezéseikre. Ha portfóliójuk elkezd romlani, azt a piac megbünteti. A második modell funkciója, hogy fejlődő országoknak nyújtson hitelt, így ezen modell legfeljebb a hasonló célországokat segítő alapokkal lenne versenyben, melyekkel szemben a multilaterális fejlesztési bank modell mindig versenyképesebb marad (legalábbis a donor országok szempontjából).

Az egypólusú modell viszonylag kiegyensúlyozott érdekpozíciói kevesebb teret adnak a kritikáknak, a kétpólusú modellt követő bankok azonban rendszeresen kerülnek különböző érdekcsoportok (leginkább civil szervezetek) kampányainak keresztútjába. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az egypólusú bankokat nem érné kritika például projektjeik környezeti hatásai miatt, de ezen kritikák nem a jelen részben kerülnek bemutatásra.

John W Head elemzésében³⁵⁸ például két fő vonulatot emelt ki: az egyik a döntéshozatali szervek szavazati arányaiban megmutatkozó demokratikus deficit, a másik az egypólusú modellnél nem olyan hangsúlyosan jelentkező aszimmetrikus jogviszonyok. Utóbbit a fejlett iparosodott államok és a fejlődő/legkevésbé fejlett államok közötti ellentét jellemzi, és két fő elemet foglal magában: az elsősorban fejlett államok által lejegyzett bank hitelei feltételül gazdasági/társadalmi feltételeket szab meg a fejlődő államoknak. A másik aszimmetrikus elem a szavazati arányokban jelentkezik, amelynek révén néhány ország képes alapvetően befolyásolni a döntéshozatali folyamatot. Head arra is kitér³⁵⁹, hogy egyes nagyrésztvényesek, mint az USA vagy Japán néha kifejezetten az általuk alapított intézmény céljaival ellentétesen jár el gazdasági kapcsolatai során³⁶⁰, és a hitelfelvevőknek nem áll rendelkezésére olyan fórum az ilyen jellegű ellentétek megvitatására, mint az IMF esetében³⁶¹. Ugyanakkor a hitelszerződésen kívül kevés dokumentum határoz meg konkrét kötelezettségeket az intézmények és a tagállamok viszonylatában, a jegyzet tőke befizetésén felül. A bankok erősebb jogi helyzete azonban John W. Head javaslata³⁶² szerint lehetővé tenné, hogy (például az alapokmány részeként) olyan nemzetközi rendelkezéseket fogadtasson el a hitelfelvevő államokkal, amelyek előmozdítják az intézmény célkitűzéseit olyan alapvető területeken, mint az emberi jogok, a környezetvédelem vagy a helyes közigazgatási módszerek (korrupció). A IV. jogi részben bővebben bemutatásra kerül ezen javaslat, néhány konkrét jogforrással együtt, amelyeket Head javaslata alapján már az intézményhez való csatlakozáskor el kellene fogadnia a taggá váló államoknak.

³⁵⁸ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 118. és 120.o.

³⁵⁹ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 153o

³⁶⁰ Alex Freher: *The Development and Implementation of IMF and World Bank Conditionality*,

³⁶¹ (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/aa.pdf>) *Az IMF alapokmány IV. cikk 3. bekezdése*

³⁶² John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 164.o.

A multilaterális fejlesztési bankok két alapmodellje	
A valamennyi tag szükségleteit finanszírozó egypólusú modell	A kétpólusú világbanki modell
Fejlett országok számára is attraktív finanszírozási konstrukció, közfeladatok ellátására	Fejlett országok által alapított bank, mely magántőke révén finanszírozza a fejlődő országok bizonyos közszükségeit
A hitelkihelyezések arányosak a tulajdonosi részesedésekkel	Bár valamennyi tagország képviselve van a plenáris döntéshozó szervezetben, a jegyzett tőke nagyobb részét a fejlett országok jegyzik le, csak a szegényebb / fejlődő országok vesznek fel hitelt
Alacsony alapítási és működési költségek, a finanszírozási mód a hagyományos államadósság-finanszírozási módokkal (például államkötvények) versenyez.	A felvevők gyakran alulfejlett állampapírpiaccal rendelkeznek, a fejlődő országokat segélyező alapokat egészíti ki/helyettesíti.
A felvevők szempontjából a hagyományos államkötvénypiaccaal versenyez	Számos felvevő nem rendelkezik kielégítően működő államkötvénypiaccaal
Létfontosságú a jó minőségű portfólió és a hitelminősítés	Kevésbé kedvező hitelfeltételek (például az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank magasabb kamattal helyez ki hitelt, mint az Európai Beruházási Bank), feltételeik így is jobbak, mint a célországok saját kötvényeinek
Főként szociális, környezetvédelmi és versenyképességi feladatok	Alapvető szükségletek, infrastruktúra, gazdasági átalakulás
Tiszta formájában Európa Tanács Fejlesztési Bankja valósítja meg, Európai Beruházási Bank, Északi Beruházási Bank kisebb kivételekkel	Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank mint alapmodell, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank

Piaci feltételű hitelek („hard loan”) és kedvezményes hitelek („soft loan”)

Ezen csoportosítási szempont sok tekintetben párhuzamba állítható az egypólusú / kétpólusú intézmények csoportosítási szempontjával, de az egyes kategóriák intézményei nem egyeznek meg maradéktalanul. A multilaterális fejlesztési bankok konstrukciójuknál fogva rendkívül kedvezményes feltételekkel tudnak hiteleket nyújtani. Ugyanakkor egyes esetekben a hitelfelvevő országok nem rendelkeznek elegendő anyagi forrásokkal, ezért egyes intézmények a piacinál kedvezőbb feltételekkel nyújtanak számukra hitelt. E kedvezményes hiteleket azonban nem finanszírozhatják a bankok tisztán tőkepiaci forrásokból, ezért a kedvezményes hitelekhez általában az adományozó országok anyagi hozzájárulása szükséges. Mivel a bankok ez utóbbi esetben egyúttal a fejlesztési ügynökségek szerepét is átveszik, egyfajta kettősség jellemzi őket³⁶³. Erre veszélyre hívja fel a figyelmet Sebastian Mallaby: a „soft lending” ablakot sokáig újabb hitelekkel refinanszírozták, a Bank 1996 óta azonban

³⁶³ Roy Culpeper: Titans or Behemoths? 12.o.

kénytelen volt fokozatosan „leírni” veszteségként a legszegényebb országok által felvett hitelek egy részét³⁶⁴.

A kedvezményes hitelek esetén fennáll a lehetőség arra, hogy a bank intézményileg is elhatárolódjon a nem piaci hitelek nyújtásától. Ezen esetben egy másik, elkülönült nemzetközi pénzügyi intézmény (például a Világbank esetében az IDA) látja el a kedvezményes hitelek biztosítását. Amennyiben nem annyira hangsúlyos a kedvezményes hitelekre vonatkozó stratégia, hogy veszélyeztesse a bank hitelminőségét, vagy elegendő legyen egy elkülönített intézmény fenntartására, a bankok vagyonkezelői számlán tartják a kedvezményes hitelek többletforrásait. Az EBRD alapokmánya ezt rendes és különleges ügyletekként nevesíti. A rendes ügyleteket a bank saját forrásaiból finanszírozza, a különleges ügyleteket elkülönített alapokból, mód van azonban a két forrást kombinálására³⁶⁵. Az EIB vissza nem térítendő vagy kedvezményes konstrukcióit adományozó tagállamok illetve az Unió alapjai biztosítják, de a CEB is vagyonkezelői számlán kezeli a nem piaci forrásokat. A két véglet között vannak átmenetek, amelyeket John W Head kevert hitelnek (blended loan) nevez³⁶⁶. A Világbank kereskedelmi jellegét kritizáló mozgalmak a kiegészítő (például környezetvédelmi, politikai, fiskális vagy társadalmi) feltételek fokozatos beépítését eredményezték, ami egyes, a tőkepiacon is hitelképes országok számára nagyobb költségekkel járhat, mint a magántőke finanszírozása, ezért a kereskedelmi hitelezés leépítését eredményezték³⁶⁷.

VI.2. Területi szempontú csoportosítás: globális, regionális, és szub-regionális multilaterális fejlesztési bankok

Míg az előző csoportosítás alapja a bankok működése volt, a második szempont területi jellegű³⁶⁸. Bár a multilaterális fejlesztési bank elnevezés magában hordozza a nemzetközi jelleget, nem jelent magától értetődően globális tevékenységet. Egyes regionális fejlesztési bankok nemzetközi tagságuk mellett gyakran csak egy-egy régióban tevékenykednek (pl Afrika, karibi-térség). Eszerint a multilaterális fejlesztési bankok lehetnek globális, regionális vagy szub-regionális jellegűek. E csoportosítás nem a bank (pénzügyi) méretén alapul, hanem a tagországokon. A szub-regionális Európa Tanács Fejlesztési Bankja vagy az Északi Beruházási Bank például nagyobb, mint egyes regionális fejlesztési bankok (például a Karibi Fejlesztési Bank).

A legjelentősebb globális jelentőségű multilaterális fejlesztési bank kétség kívül a Világbank (illetve azon belül az Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank). A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank az egyik legnagyobb ilyen jellegű intézmény, mely egyben a legnagyobb tagsággal és a legtöbb hitelfelvevő országgal rendelkezik. Mérlegfőösszegét tekintve az Európai Beruházási Bank hasonló méretű, tevékenysége azonban elsősorban Európára koncentrál. Ugyanakkor az Európai Fejlesztési Alappal történő együttműködés révén az Európai Beruházási Bank a világ számos régiójában végez nem hitelkihelyezési jellegű tevékenységet (segélyek kezelése, tanácsadás). A globális bankok előnye, hogy sokkal hatékonyabban tudják befolyásolni a hitelfelvevő országok gazdaság- és szakpolitikáit³⁶⁹, és elég nagyok ahhoz, hogy hatékonyan tudjanak kidolgozni átfogó stratégiákat.

³⁶⁴ Sebastian Mallaby: Saving the World Bank 76.o.

³⁶⁵ EBRD alapokmány, 9. cikk, 7. cikk (rendes források), 19. cikk (elkülönített források)

³⁶⁶ John W. Head: Losing the Global Development War, 126. o.

³⁶⁷ Sebastian Mallaby: Saving the World Bank 81.o.

³⁶⁸ Hasonló szempontokat alkalmaz az 1. IDS tanulmány

³⁶⁹ Roy Culpeper: Titans or Behemoths? 12.o.

A második csoportba a regionális fejlesztési bankok tartoznak³⁷⁰. Ezek közös jellemzője, hogy tevékenységük földrajzilag egy-egy régióra korlátozódik, és az adott régió fő problémáit kívánja orvosolni, általában földrajzilag és ideológiailag hasonló államok összehozásával. Tagságuk azonban jóval szélesebb a régió országainál, általában számos fejlett ország részt vesz benne. Ennek oka egyrészt az alapítási költségek átvállalása, másrészt a bank prudens működésének elősegítése és reprezentálása, ezáltal a befektetők bizalmának növelése. A külső tagállamok fokozott bevonása azonban a régió országai által gyakorolt befolyás elenyésztéséhez vezethet, így egyes bankok alapszabályai előírják a régió minimális képviselői arányát (például az Ázsiai Fejlesztési Bank esetében ez az arány 60%)³⁷¹. A regionális fejlesztési bankok közé tartozik Európában az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (Japántól Kanadáig számos taggal, de csak a rendszerváltó országoknak nyújt hitelt) míg hasonló működési elvvel bír a Karibi Fejlesztési Bank (4 nagy fejlett ország adja a jegyzett tőke közel felét, de nem vesznek fel hitelt)³⁷². Szinte minden régióknak megvan a maga multilaterális fejlesztési bankja, de többségük csak regionális tagsággal rendelkezik. Az alapvető különbség a szub-regionális fejlesztési bankokhoz képest a tagság globális jellege. Az Amerika-közi Fejlesztési Bank donor országai között szerepel Ausztria, Finnország, Japán vagy Izrael. A modell előnyét a nagyobb transzparencia (széleskörű tulajdonosi kör, akik nem kapcsolódnak olyan szoros szálakkal a hitelfelvevőkhöz) révén a jobb hitelfelvételi feltételek, és ezáltal a hatékonyabb működés.

A harmadik csoportba a szub-regionális fejlesztési bankok tartoznak. Ezen elkülönítés továbblépés a legtöbb elemzéshez képest, amelyek nem tesznek különbséget³⁷³ a kizárólag regionális tagállamokat csoportosító és a kizárólag egy régió számára hitelező bankok között. Szinte minden régióknak megvan a maga multilaterális fejlesztési bankja, melynek tagsága a régió gazdagabb és szegényebb országaiból kerül ki. A regionális fejlesztési bankokkal ellentétben a szub-regionális fejlesztési bankok nem rendelkeznek más régiókból származó donor államokkal. Többségük a világbanki modellt követi, a donor államok nem vesznek fel hiteleket. Ilyen az Amerika-közi Fejlesztési Bank, az Ázsiai Fejlesztési Bank, az Afrikai Fejlesztési Bank és az Iszlám Fejlesztési Bank. A másik modellt követi az Északi Beruházási Bank és az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, melyekben a donor államok egyben jelentős hitelfelvevők is. Alaptevékenysége alapján az Európai Beruházási Bank is ide tartozik, bár kisebb mértékben és nem mindig hitel-kihelyezési tevékenységet végezve a világ szinte valamennyi régiójában aktív. A szub-regionális modell abban az esetben a legcélszerűbb, ha az adott multilaterális fejlesztési bank olyan helyi érdekeket szolgál (például egy szűkebb régió környezetvédelme), melyben nem érdekeltek más kontinensek országai, vagy azokat nem kívánják bevonni. A regionális és szub-regionális bankok előnye többek között a helyismeret. A helyi viszonyok alaposabb ismerete lehetővé teszi a fokozottabban személyre szabott projektek kidolgozását és ezáltal azok hosszú távú fenntarthatóságát³⁷⁴. Az egyes kategóriákba tartó bankok között egyrésztől széleskörűen együttműködnek, de egyúttal az egyes modellek bizonyos mértékben versenyeznek is egymással, ami a modellek közötti érdekeltségeket is tükrözi³⁷⁵ (a Világbank hagyományosan a fejlett országok, de azok belül is elsősorban az Egyesült Államok érdekepozícióit képviselte, a fokozatos reformok mellett is).

³⁷⁰ Malcolm N Shaw: International Law, 1286.o.

³⁷¹ John W. Head: Losing the Global Development War, 127. o.

³⁷² Forrás: a bank honlapja (<http://www.caribank.org/>)

³⁷³ Például Malcolm N Shaw vagy az IDS tanulmányok

³⁷⁴ Roy Culpeper: Titans or Behemoths? 13.o.

³⁷⁵ ³⁷⁵ John W. Head: Losing the Global Development War, 26.o.

A globális, regionális és szub-regionális multilaterális fejlesztési bankok		
Globális	Regionális	Szub-regionális
Globális tagság	Globális tagság	Regionális tagság
Globális tevékenység	Regionális tevékenység	Regionális tevékenység
Pl.: IBRD	Pl.: EBRD	Pl.: CEB, NIB

VI.3. Szerkezeti szempontú csoportosítások

Önálló és keretintézménybe foglalt multilaterális fejlesztési bankok

Az értekezésben bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb intézményi rendszer részei. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek, mely hasonló vagy azonos tagsággal rendelkezik, és az adott multilaterális fejlesztési bank annak célkitűzéseit segíti elő (vertikális integráció egy nemzetközi szervezet elősegítésére). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges volt a nem banki jellegű tevékenységek határozottabb elkülönítésére több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett, melyek kiegészítik egymást)³⁷⁶.

Vertikális integráció

A multilaterális fejlesztési bankok egy meghatározott célkitűzés elősegítésére születtek, de a létrehozásukhoz szükséges nemzetközi összefogáshoz gyakran szükséges egy olyan intézményi keret, mely megalapozza a szükséges kezdeti összefogást. A legtöbb multilaterális fejlesztési bank egy már meglévő nagyobb nemzetközi szervezet keretébe ágyazva (például az Európa Tanács Fejlesztési Bankja az Európa Tanács keretében), vagy akár annak létrehozásával egy időben (például az Európai Beruházási Bankot az Európai Közösséget létrehozó Római Szerződés alapította) jött létre.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja például az Európa Tanács keretein belül jött létre, részleges megállapodásként az Európa Tanács nem minden tagja csatlakozott. A bank az Európa Tanács céljait támogatja, prioritásait azonban önállóan alakítja ki. Az Európai Beruházási Bank az Európai Közösséggel egy időben jött létre, és az Unió más pénzügyi forrásaival együttműködve segíti elő annak céljait, elsősorban a tagországok gazdasági versenyképességét, de például az Európai Unió (fejlődő országokat érintő) külső fejlesztési politikáját is elősegíti. Azonban nem csak az európai multilaterális fejlesztési bankok rendelkeznek ilyen keretrendszerrel. Az Iszlám Fejlesztési Bankhoz például az Iszlám Konferenciaszervezet tagjai csatlakozhatnak.

Horizontális integráció

A multilaterális fejlesztési bankok intézményi keretekeinek egy másik szintjét azok a nemzetközi pénzügyi intézmények nyújtják melyek a multilaterális fejlesztési bankokkal

³⁷⁶ A horizontális és vertikális integráció vonatkozásait és a forrásokat részletesebben a szerkezeti (II.) rész tartalmazza

együttműködésben, azt kiegészítve végzik tevékenységüket. Bizonyos esetekben azonos intézményi kereteken belül mellérendelt szerepet töltenek be a multilaterális fejlesztési bankok mellett (például a Világbank esetében) vagy bizonyos esetekben maga a multilaterális fejlesztési bank a tulajdonosa a másik nemzetközi pénzügyi intézménynek. Ez utóbbira példa az Európai Beruházási Bank, mely kockázati tőke befektetéseit az Európai Fejlesztési Alapon keresztül végzi, melynek egyben fő részvényese.

A fenti csoportosítások talán elméletinek tűnnek, de jól szemléltetik a multilaterális fejlesztési bankok kulcsfontosságú jellemzőit, melyek kihatással vannak a bank működésére, tevékenységére és azok költségére.

A belső hatalmi viszonyok szerinti csoportosítás: az adományozó és a hitelfelvevő által irányított bankok

A szervezeti részben a döntéshozó szerveknél bemutatásra került a szavazati befolyás jelentősége. Amennyiben két érdekpólus áll fenn, felmerül az a megkülönböztető kritérium, hogy a döntéshozatal során a hitelfelvevő államok vagy az adományozó államok gyakorolnak döntő befolyást. Roy Culpeper előbbire az Amerika-közi Fejlesztési Bankot és az Afrikai Fejlesztési Bankot, míg utóbbira a Világbankot, az Ázsiai Fejlesztési Bankot és az EBRD-t hozza fel példaként³⁷⁷. Megjegyzendő azonban, hogy a hitelfelvevők által irányított bankok közé besorolhatók az egypólusú bankok is, mivel például az Európa Tanács Fejlesztési Bankja nem rendelkezik donor országokkal, és minden tag hitelfelvevő (rendszerint részesedése arányában), így a hitelfelvevők irányítják a bankot. A kérdés fontos az intézményi dinamika szemszögéből is. A Világbank hosszú ideig az Egyesült Államok döntő befolyása alatt állt, ami ahhoz vezetett, számos ország kezdeményezte regionális fejlesztési bankok létrehozását a 70-es években saját prioritásaik hatékonyabb érvényesítése érdekében³⁷⁸.

VI.4. Történeti szempontú csoportosítás: John W. Head 3 evolúciós stádiuma

A jelen fejezet célja olyan csoportosítási kritériumok keresése, amelyek kulcseleme a fejlesztési politika és a bankok történetének alakulása és változása. John W. Head elemzésében³⁷⁹ az idők során változó politikai kritériumok tekintetében 3 generációt különböztet meg. Az első generációt a 40-es évek európai újjépítésére irányuló IBRD tevékenysége határozza meg, amikor a bank még nem rendelkezett szakpolitikai mandátumokkal. A szerző szerint az IBRD nevéből a D (fejlesztés) ekkor még kevés hangsúlyt kap. A második generációt az IDA és a regionális fejlesztési bankok létrehozása jellemzi. Ezen intézmények már jobban összpontosítottak a regionális jellemzőkre. A harmadik generációhoz a szerző az EBRD-t sorolja, amely már széleskörű politikai, gazdasági és környezetvédelmi feltételrendszerrel rendelkezett. A politikai feltételek az I. részben átfogóan bemutatásra kerültek, itt mindössze a csoportosítási kritériumok vázolója érdekében kerültek felsorolásra. Ezen csoportosítás egyúttal jól mutatja a fejlesztési politika átalakulását és fejlődését. Bizonyos mértékben követi a fenti elemzést Roy Culpeper könyve történeti részében³⁸⁰, de nem különíti el az EBRD-t a regionális fejlesztési bankoktól.

³⁷⁷ Roy Culpeper: *Titans or Behemoths?* 12.o.

³⁷⁸ Catherine Gwin: *US relations with the World Bank*: 52-54.o.

³⁷⁹ ³⁷⁹ John W Head: *The Future of Global Economic Organisations*, 120.o

³⁸⁰ Roy Culpeper: *Titans or Behemoths?* 23-29.o.

VI.5. A VI. rész összefoglalása

A VI. rész **osztályozási kritériumokat** keres a multilaterális fejlesztési bankok sokaságában: bár hitelprioritásaik különböznek, a multilaterális fejlesztési bankok működését figyelembe véve egy alapvető csoportosítási szempont fedezhető fel, mely a multilaterális fejlesztési bank méretétől és földrajzi helyzetétől függetlenül fennáll. Az egypólusú modellt a doktori értekezésben vizsgált bankok közül az Európa Tanács Fejlesztési Bankja és az Európai Beruházási Bank képviseli. A kétpólusú modell kategóriájába tartozó multilaterális fejlesztési bankok esetében a hitelfelvevők az alaptőke töredékét jegyezték le, míg a nagyrésztvényesek egyáltalán nem vesznek fel hitelt. Azonban a két multilaterális fejlesztési bank modell között nincs szigorú határ.

A Piaci feltételű hitelek („hard loan”) és kedvezményes hitelek („soft loan”) közötti csoportosítási szempont sok tekintetben párhuzamba állítható az egypólusú / kétpólusú intézmények csoportosítási szempontjával, de az egyes kategóriák intézményei nem egyeznek meg maradéktalanul. A multilaterális fejlesztési bankok konstrukciójuknál fogva rendkívül kedvezményes feltételekkel tudnak hiteleket nyújtani. Ugyanakkor egyes esetekben a hitelfelvevő országok nem rendelkeznek elegendő anyagi forrásokkal, ezért egyes intézmények a piacinál kedvezőbb feltételekkel nyújtanak számukra hitelt. E kedvezményes hiteleket azonban nem finanszírozhatják a bankok tisztán tőkepiaci forrásokból, ezért a kedvezményes hitelekhez általában az adományozó országok anyagi hozzájárulása szükséges. A kedvezményes hitelek esetén fennáll a lehetőség arra, hogy a bank intézményileg is elhatárolódjon a nem piaci hitelek nyújtásától, de amennyiben nem annyira hangsúlyos a kedvezményes hitelekre vonatkozó stratégia, hogy veszélyeztesse a bank hitelminősítését, vagy elegendő legyen egy elkülönített intézmény fenntartására, a bankok vagyonkezelői számlán tartják a kedvezményes hitelek többletforrásait.

Míg az első csoportosítás alapja a bankok működése, a második szempont területi jellegű. Bár a multilaterális fejlesztési bank elnevezés magában hordozza a nemzetközi jelleget, nem jelent magától értetődően globális tevékenységet. A legjelentősebb globális jelentőségű multilaterális fejlesztési bank kétség kívül a Világbank (illetve azon belül a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank). A második csoportba a regionális fejlesztési bankok tartoznak. Ezek közös jellemzője, hogy tevékenységük egy-egy régióra korlátozódik. Tagságuk azonban jóval szélesebb a régió országainál, általában számos fejlett ország részt vesz benne. A harmadik csoportba a szub-regionális fejlesztési bankok tartoznak. A regionális fejlesztési bankokkal ellentétben a szub-regionális fejlesztési bankok nem rendelkeznek donor államokkal más régiókból. A harmadik, szerkezeti szempontú csoportosítás az önálló és a keretintézménybe foglalt multilaterális fejlesztési bankokat különbözteti meg. A doktori értekezésben bemutatott intézmények általában egy nagyobb rendszer részei. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek, mely hasonló vagy azonos tagsággal rendelkezik, és az adott multilaterális fejlesztési bank annak célkitűzéseit segíti elő (vertikális integráció egy nemzetközi szervezet elősegítésére). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges volt a nem banki jellegű tevékenységek határozottabb elkülönítésére több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (horizontális integráció, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett, melyek kiegészítik egymást).

A második szerkezeti alapú csoportosítási kategória a belső hatalmi viszonyok szerinti csoportosítás, amely az adományozó és a hitelfelvevő által irányított bankokat különbözteti meg. Amennyiben két érdekpólus áll fenn, felmerül az a megkülönböztető kritérium, hogy a döntéshozatal során a hitelfelvevő államok vagy az adományozó államok gyakorolnak döntő befolyást. Megjegyzendő azonban, hogy a hitelfelvevők által irányított bankok közé besorolhatók az egypólusú bankok is, mivel például az Európa Tanács Fejlesztési Bankja nem rendelkezik donor országokkal, és minden tag hitelfelvevő (rendszerint részesedése arányában), így a hitelfelvevők irányítják a bankot.

Az utolsó fejezet végül a történeti szempontok alapján próbálja csoportosítani az intézményeket, amely csoportosítás alapja John W. Head 3 evolúciós stádiuma. E szerint az első generációt a 40-es évek európai újjépítésére irányuló IBRD tevékenysége határozza meg, amikor a bank még nem rendelkezett szakpolitikai mandátumokkal. A második generációt az IDA és a regionális fejlesztési bankok létrehozása jellemzi. A harmadik generációhoz a szerző az EBRD-t sorolja, amely már széleskörű politikai, gazdasági és környezetvédelmi feltételrendszerrel rendelkezett.

VII. rész, az Európai Beruházási Bank helye a multilaterális fejlesztési bankok között, intézményi függetlensége és viszonya az Európai Unió jogrendszerével

A jelen résznek különös aktualitást ad, hogy Magyarország 2004-ben csatlakozott az Európai Beruházási Bankhoz. E jelentős esemény alkalmából időszerű áttekinteni az Európai Beruházási Bank működését és főbb jellemzőit, és viszonyát keretszervezetéhez, az Európai Unióhoz, annak intézményeihez és szerveihez illetve Magyarországhoz. Az európai uniós csatlakozás évében kevesebb visszhangot kapott Magyarország csatlakozása az Európai Beruházási Bankhoz. Az uniós csatlakozás szinte valamennyi területre kiterjedő hatása mellett, valóban kevésbé látványos hatásokkal járt az Európai Beruházási Bankhoz való csatlakozás, azonban a magyar gazdaságpolitika szempontjából számos előnnyel járhat.

Az EIB Csoport az Európai Unió közérdekű befektetési célkitűzéseit hivatott elősegíteni, két komponense az Európai Beruházási Bank és az Európai Beruházási Alap révén. A Csoporton belül az EIB közép és hosszú távú hitelkihelyezésekkel, míg az EIF kockázati tőkebefektetésekkel, valamint kis és középvállalkozások segítségével járul hozzá az Európai Unió térségének gazdasági fejlődéséhez. Míg az EIF viszonylag későn (1994-ben) jött létre, az Európai Beruházási Bankot a még a Római szerződés hozta létre 1958-ban, mint az Európai Unió multilaterális fejlesztési bankját. Az EIB részvényesei az Európai Unió mindenkori tagállamai.

A VII. rész célja a korábbi részek ismereteinek gyakorlati kivetítése egy konkrét bankra, ezáltal ezen ismeretek empirikus bizonyítása valamint az EIB részletesebb bemutatása. A VII.1. fejezet az Európai Beruházási Bank helyét mutatja be a multilaterális fejlesztési bankok között, illetve a III. részben szereplő ismereteket felhasználva annak működési elvét, mely a bank függetlensége mellett szóló legfontosabb gazdasági érv háttére. A VII.2. fejezet az Európai Beruházási Bank függetlensége mellett hoz fel érveket a működés gazdasági szempontjából. A függetlenségi érvek szempontjából kiegyensúlyozottabb képet mutat a VII.3. fejezet, mely jogi szempontból elemzi az Európai Beruházási Bank függetlenségét. A VII.4. fejezet az Európai Beruházási Bank intézményi státuszárát tisztázza, majd a VII. 5. fejezet az Európai Beruházási Banknak az Európai Unió jogrendszerébe való beágyazottságát foglalja össze. A VII. rész utolsó fejezete az Európai Beruházási Bank kapcsolatát mutatja be a többi Európai Unió intézménnyel és szervvel.

VII.1. Az Európai Beruházási Bank helye a multilaterális fejlesztési bankok között

Jelenleg Európában számos multilaterális fejlesztési bank működik. Létrehozásukat különböző okok motiválták: a legelső Európai multilaterális fejlesztési bankokat az ötvenes években alapították a Világháború utáni újjáépítés elősegítésére, a legújabb, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank a rendszerváltó országok gazdasági átmenetének elősegítésére létesült. A legnagyobb európai multilaterális fejlesztési bank, az Európai Beruházási Bank szerepe sokirányú, de leginkább a tagországok gazdasági fejlődése és a munkaerőpiac bővítésének elősegítéseként foglалható össze. Azonban tevékenysége érinti szinte valamennyi másik multilaterális fejlesztési bank tevékenységét. Az Európában működő multilaterális fejlesztési bankok közül az Európai Beruházási Bank jogi és intézményi státusza a legsajátosabb. E fejezet számba veszi a gazdasági és jogi érveket az EIB intézményi és jogi státuszának tisztázására.

A Bank függetlenségének megértéséhez szükséges néhány szót szólni a multilaterális fejlesztési bankok működéséről. A multilaterális fejlesztési bank működésének alapelve az alábbiakban összegezhető: tagállamok közösen alapítanak egy bankot, mely a nemzetközi pénzpiacra akkumulált tőkét olyan szükségletek finanszírozására irányítja, melyekre a privát bankok nem nyújtanak hitelt. A multilaterális fejlesztési bankok áthidalják a szakadékot a magántőke és a közszükségletek között. A multilaterális fejlesztési bankok működéséről, korábban már volt szó, ez a fejezet több elemében is a korábbi fejezetekre (elsősorban a III. fejezetre) épül.

Bár hitelprioritásaik különböznek, a multilaterális fejlesztési bankok működését figyelembe véve egy alapvető csoportosítási szempont fedezhető fel, mely a Bank méretétől és portfóliójától függetlenül fennáll. A **csoportosítás** alapja a tulajdonosok egy vagy két pólusú természete és a hitelfelvevő országok részesedése az alaptőkéből. Az **első modell** legtisztább példája az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, mely kizárólag tagországoknak nyújt hitelt (vagy tagország garanciájával más országoknak), melyek viszonylag stabil fiskális mutatókkal rendelkeznek. Az Európa Tanács Fejlesztési Bankja hitelkihelyezése arányos a tulajdonosi struktúrával. Hasonló módszerrel működik az Európai Beruházási Bank is, azzal a különbséggel, hogy a portfólió egy kis részét nem tagországok részére helyezik ki, illetve nincs szükség tagállami garanciára. A CEB-hez hasonló multilaterális fejlesztési bankok működésének alapeleme a viszonylag stabil portfólió. A biztonságos kihelyezés garancia a legjobb hitelminősítés (AAA) biztosítására. Az Európai Beruházási Bank jelentőségét a sokirányú **tevékenysége és mérete** is növeli. Az EIB több mint tízszer akkora³⁸¹, mint az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank vagy az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, előbbinek az Európai Beruházási Bank résztulajdonosa is.

A **második modell** a Világbank által kialakított struktúrát követi. A legnagyobb különbség az, hogy szinte valamennyi ország, vagy érdekelt fél (nemzetközi szervezet, például más multilaterális fejlesztési bankok) minimális részesedéssel rendelkezik, míg néhány tehetősebb ország jelentősebb összeggel járul hozzá a multilaterális fejlesztési bank alaptőkéjéhez (ezáltal nagyrésztvényessé válva). Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank estében például az Európai Beruházási Bank, Új-Zéland vagy Izrael is kisértvényes, míg Japán vagy Kanada jelentős részesedéssel rendelkezik, a tulajdonosi struktúrában. E struktúrában pusztán a

³⁸¹ Lásd az V. rész bevezetőjében található táblázatot

részesedésük alapján a hitelfelvevő országok nem rendelkeznének komoly befolyással, azonban a döntéshozatali struktúrákban (például az EBRD Igazgatótanácsa) jelentősen javul a hitelfelvevő országok beleszólási joga.

Mindkét modell estén a multilaterális fejlesztési bankok **non profit** elven működnek³⁸². A működési költségek minimalizálása mellett a legjobb hitelminősítésű országoknak is **megéri multilaterális fejlesztési banki hitelt** igénybe venni. Amennyiben valamilyen okból a portfólió minősége romlik, a rosszabb hitelkondíciók távol tartanak a legjobb hitelfelvevőket, tovább rontva a portfóliót. Ez a folyamat jól megfigyelhető az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank esetében, mely a Világbank struktúráját követi (második modell). Az EBRD alaptőkéjének legjelentősebb hozzájárulói egyáltalán nem vesznek fel hitelt a Banktól. A hitelfelvevők rendszerváltó országok (azok közül is egyre nagyobb arányban a viszonylag magasabb kockázatot hordozó országok). Mivel a hitelkondíciók egységesek, a legjobb gazdasági mutatókkal rendelkező első körös EU tagjelölt országoknak egyre kevésbé éri meg EBRD hitelt felvenni, ha CEB vagy EIB hitel elérhető, távolmaradásukkal tovább rontva az EBRD portfólióját.

Ezt a potenciális veszélyt szem előtt tartva működik az Európai Beruházási Bank. Hitelkihelyezésének döntő részét a tag- és tagjelölt országokba irányítja mindössze néhány százaléka jut a nem tag országokba. Az EIB más régiókban is aktív, de mivel ez túlmutat eredeti célján csak az Európai Unió fejlesztési politikájának segítőjeként, tagállami vagy közösségi garanciákkal vagy közösségi források bevonásával. Az elmúlt években különösen a tagországokon kívüli EIB- hitelkihelyezések, de néha egyes tagországoknak nyújtott hitelek is civil szervezetek kritikájának célpontjává váltak. A kritikák egyik központi eleme a közösségi szabályok (leginkább a környezetvédelem terén való) alkalmazása, illetve az EIB felelőssége a Bank által finanszírozott projekteken.

Az alábbiakban a fejezet érveket hoz fel az Európai Beruházási Bank intézményi és jogi önállósága mellett és ellen. Sajátos módon a gazdasági érvek többsége inkább a függetlenség mellett, míg a jogi érvek, és elsősorban az Európai Bírósági joggyakorlata a fokozott integráció mellett szól. Tekintettel arra, hogy az Európai Bíróságnak van joghatósága arra, hogy döntsön számos fontos kérdésben az Európai Beruházási Bankot illetően, így jelenleg az integrációs tendencia erősebb.

VII.2. Az Európai Beruházási Bank függetlensége gazdasági szempontból

A gazdasági érvek tisztázásakor először is szükséges néhány alapvető elvet bemutatni az Európai Beruházási Bank működését illetően. Az EIB elsődlegesen egy bank, mely a nemzetközi tőkepiacok szignifikáns résztvevőjeként más befektetési alternatívákkal versenyben finanszírozza tevékenységét. Ezért meghatározó a **befektetői bizalom**³⁸³. A Bank nem helyezhet ki válogatás nélkül hiteleket, és nem engedheti, hogy egy tagország befolyásolhassa saját vagy az intézménnyel ellentétes érdekei miatt más országok projektjeinek engedélyezését. Az intézményi függetlenség létfontosságú a Bank működését

³⁸² Az EIB működési modellje a III. részben kerül bemutatásra

³⁸³ A befektetői bizalmat a Bank is felhozta érveként az autonómiájának indokaként, lásd a C-15/00. sz. ügyben hozott ítélet 92. pontja, a Bíróság pedig elismerte annak szükségességét, hogy a Banknak képesnek kell lennie arra, hogy teljesen függetlenül működhessen a pénzpiacokon (lásd a C-15/00. sz. ügyben hozott ítélet 101. pontját és a 85/86. sz. ügyben hozott ítélet 28. pontja).

illetően. Egyelőre a multilaterális fejlesztési bankok kitűnő hosszú távú és szinte kockázatmentes befektetési lehetőséget biztosítottak nagybefektetők (például nyugdíjalapok) számára. Ugyanakkor a Bank pénzügyi és döntéshozatali autonómiájának jogi garanciáit

Az alábbiakban vázolt finanszírozási mód egy rendkívül **olcsó lehetőséget** jelent a tagállamok számára. A tagállamok a Bank jegyzett tőkéjének mindössze 6%-át fizették be, a fennmaradó 94%-ot készenlétben tartják lehívás esetére. A bank ezt a tőkepiacokon (2.5-ös limitet szem előtt tartva) 2.5-szeresére növeli, hitelkerete így a bővítés előtt elérte a 250 milliárd eurót. A 6% befizetése révén 250%-os hatást ért el ez a finanszírozási mód. A bank hitelkihelyezése 2006-ban nagyjából megfelelt az Unió strukturális alapjai által nyújtott éves támogatásnak³⁸⁴. Ha egy olyan illusztris Bank mint az Európai Beruházási Bank hajlandó egy projektet finanszírozni, más magánbefektetők (például magánbankok vagy más multilaterális fejlesztési bankok) is hajlandók befektetni. Ha figyelembe vesszük a társfinanszírozás lehetőségét, a multilaterális fejlesztési bank részére befizetett jegyzett tőkerész akár a százszoros hatást is kiválthat a célországok gazdaságában. Az Európai Beruházási Bank konkrét példájáról részletes információk a multilaterális fejlesztési banki modellről szóló fejezetben található (a III. részben).

A **felvevő államok szempontjából** (mely az Európai Beruházási Bank esetében nem feltétlenül jelent részvényes államot, hiszen Magyarország is komoly összegeket vett fel, jóval mielőtt csatlakozott volna a bankhoz) az EIB hitel az államadósság-kezelés egyéb formáival áll versenyben. Egy multilaterális fejlesztési banktól még a legjobb hitelminősítésű országok is jelentősen jobb feltételekkel kaphatnak hitelt, mint az állampapírpiacra. Ha az egyik legjobb hitelminősítéssel rendelkező Németországnak megéri EIB hitelt fölvenni, nem véletlen hogy Magyarország is egyre gyakrabban él ezzel a lehetőséggel. A legnagyobb korlát a Maastrichti kritériumok által megkövetelt államadóssági korlát, mely az Európai Unió tagállamok hitelfelvételeit is jelentősen visszafogja. Az EIB egyúttal eszközül is szolgál a túlzott költségvetési hiányra vonatkozó eljárás³⁸⁵ során az érintett tagállam együttműködésének kikényszerítésére.

A fent vázolt modellhez azonban **két alapvető feltétel** szükséges. Biztonságos befektetéseket tartalmazó portfólió, és viszonylag független döntéshozatali jogkör. Az Európai Beruházási Bank esetében mindkettő adott, de az utóbbi valamelyest korlátozott mértékben.

A portfólióra vonatkozó szabályok

A portfóliót illetően az Európai Beruházási Bank alapvető feladatkörét az Európai Alkotmány (Római Szerződés 267. cikkét (korábbi 198e. cikk) átvéve) az alábbiakban határozza meg:

III-394. cikk

A Bank feladata, hogy a tőkepiac igénybevételével és saját forrásai felhasználásával az Unió érdekében hozzájáruljon a belső piac kiegyensúlyozott és egyenletes fejlődéséhez. Ennek érdekében a Bank, nyereségszerzési cél nélkül, különösen kölcsönök és garanciák nyújtásával elősegíti a következő projektek finanszírozását a gazdaság valamennyi ágazatában:

a) projektek a kevésbé fejlett régiók fejlesztésére;

³⁸⁴ The synergy between EU cohesion policy and EIB activities, iii.o.

³⁸⁵ Az Európai Közösséget létrehozó szerződés 104. cikke, illetve az Európai Unió működéséről szóló szerződés 126. cikke: „Mindaddig, amíg egy tagállam nem tesz eleget a (9) bekezdés szerinti határozatnak, a Tanács a következő intézkedések közül egynek vagy többnek az alkalmazásáról vagy adott esetben megszigorításáról dönthet:

.....
- felkéri az Európai Beruházási Bankot, hogy vizsgálja felül hitelezési politikáját az érintett tagállam vonatkozásában;”

b) projektek a vállalkozások modernizálására vagy átalakítására, illetve a belső piac létrehozása, illetve működése folytán szükségessé váló új tevékenységek kialakítására, ha ezek a projektek olyan terjedelműek vagy természetűek, hogy azokat az egyes tagállamokban rendelkezésre álló különböző eszközökkel nem lehet teljes egészében finanszírozni;

c) olyan projektek, amelyek több tagállam közös érdekét szolgálják, és olyan terjedelműek vagy természetűek, hogy azokat az egyes tagállamokban rendelkezésre álló különböző eszközökkel nem lehet teljes egészében finanszírozni.

Feladatának ellátása során az Európai Beruházási Bank, a strukturális alapoktól és egyéb uniós pénzügyi eszközökből kapott támogatásokhoz kapcsolódva, megkönnyíti beruházási programok finanszírozását.”

A Lisszaboni Szerződés (az Európai Unió működéséről szóló szerződés 308. és 309. cikke) átveszi a fenti rendelkezéseket.

Az Európai Beruházási Bank statútuma szerint a Bank elsődleges célja a Közös Piac fejlődésének elősegítése. Az EIB **tevékenységi körét** (és vele a portfóliót) meghatározzák a Római Szerződés és a Bank statútuma által megszabott (bár elég tág) korlátok. Az EIB deklarálta „**policy-driven**” bank. Ez azt jelenti, hogy a Bank az Európai Unió politikai irányelveit konvertálja át a társasági ügyviteli tervében (Corporate Operational Plan, COP³⁸⁶) konkrét projektekre. Ilyen politikai prioritás lehet a csatlakozás előtt az új tagállamok felzárkózásának elősegítése, vagy az Európai Unió informatikai fejlődésének elősegítése. A bank tevékenységét szorosan összehangolja az Unió strukturális politikájával³⁸⁷. A politikai irányelveitől eltekintve a bank döntéshozó szervei - a kormányzótanács és az igazgatótanács - szabadon döntenek a stratégiáról és az egyes projektekről, anélkül hogy egy tagország vagy az Európai Unió intézményei befolyásolnák. (Az Európai Beruházási Bank szerveiről és a döntéshozatali eljárásokról bővebben a döntéshozatalnál lesz szó.) A tevékenységi kör szempontjából a lényeg az, hogy az EIB szinte mindennel foglalkozik, ami az Európai Unió fejlődését közvetve vagy közvetlen elősegíti. Csak egy példával élve az Európai Beruházási Bank tevékenységének (a bank méreténél fogva) olyan közvetett de jelentős hatása is lehet hogy a tagországok (és a tagjelölt országok) devizanemében denominált hitelfelvételeivel erősíti az adott devizaárfolyam stabilitását, növelve annak keresletét. A portfólió azonban lehetővé teszi, hogy a legjobb hitelminősítés mellett a multilaterális fejlesztési bankok között is a legjobb feltételekkel biztosítson hitelt, aminek alapját a biztonságos tevékenységi terület (Európa) biztosítja. A fenti el mellett megjegyzendő, hogy a Bankra vonatkozik egy sajátos „pénzügyi szubszidiaritási”³⁸⁸ elv is, amely szerint³⁸⁹ „a Bank ... finanszírozást nyújt tagjainak, valamint magán- vagy közvállalkozásoknak a tagállamok területein megvalósítandó beruházásokhoz annyiban, amennyiben más forrásból megfelelő feltételekkel nem állnak rendelkezésre pénzeszközök”.

A portfólió elemzésekor kiderül, hogy az Európai Beruházási Bank a csatlakozás előtt **hitelkihelyezésének** 85%-át a tagországokba irányította 6%-a pedig a tagjelölt országokba irányult³⁹⁰. A fenti elosztás alapját az Európai Unió politikai irányelvei nyújtották. A hitelkihelyezések egy részét az Európai Unió vagy tagállamok költségvetése segíti kamattámogatásokkal vagy garanciákkal (ilyen a mediterrán partnerségi egyezmény, a Facility for Euro Mediterranean Investment and Partnership, FEMIP) mely a viszonylag kockázatosabb észak-afrikai országok részére biztosít hitellehetőséget. Az Unión belül is

³⁸⁶ Jelenleg a 2008-2010-es COP van hatályban, amely elérhető a Bank honlapján

³⁸⁷ The synergy between EU cohesion policy and EIB activities, 23.o.

³⁸⁸ Roderick Dunnett: The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy? 728.o.

³⁸⁹ EIB alapokmány 16. cikk (1) bekezdése

³⁹⁰ Forrás: EIB 2003-as éves jelentés 2. o.

számos esetben a hitelkihelyezés szempontjából érintett tulajdonos tagállamok vállalnak garanciát a hitelkihelyezésekre. A stabil befektetési környezet révén az Európai Beruházási Bank sokkal hatékonyabb, mint azok a multilaterális fejlesztési bankok, melyek fejlődő országokban tevékenykednek (pl. Világbank). Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot vagy a Világbankot gyakrabban éri kritika többek között a környezetvédelmi előírások be nem tartása miatt.

Amellett hogy a portfólió minősége a legjobb hitelkihelyezési feltételeket teszi lehetővé az uniós tagállamok számára, az Európai Beruházási Bank nem csak az Európai Unió területén belül, de azon kívül is hatékonyan támogatja az Európai Unió érdekeinek érvényesülését a jelenlegi (viszonylag független) struktúrákkal. Kérdéses, hogy megéri bármilyen módosítással (akár a tevékenység, akár a struktúrák terén) kockáztatni a befektetői bizalom csökkenését, különös tekintettel arra, hogy a hitelfelvevő államok a tulajdonosok is, illetve, hogy az EIB tevékenységét nem felügyeli hatékony bankfelügyelet. A befektetői bizalom különösen gyorsan változhat, annak ellenére, hogy a Bank részvényesei országok.

Döntéshozatali jogkör

A biztonságos befektetéseket tartalmazó portfólió mellett egy multilaterális fejlesztési bank hatékony működéséhez szükséges **másik alapvető feltétel** a viszonylag **független döntéshozatali jogkör**. Bár a portfóliónál már röviden volt erről szó, de jelenleg ez talán a legvitatottabb terület. Az Európai Bíróság több ítéletében elismeri a Bank sajátos jogi természetéből eredő autonómiáját, felhívja azonban a figyelmet ezen autonómia ambivalens jellegére³⁹¹, amelyet egy részről a különösen pénzügyi műveletek területén fennálló függetlenség, másrészt a bank célkitűzései tekintetében a Közösséggel fennálló szoros kapcsolat jellemez. A C-15/00. sz ügyben a Bíróság szintén megerősíti ezt az autonómiát, de nem fogadja el érvként az adatok visszatartására³⁹². Bár a 2004. évi kormányközi konferenciára több lobby csoport és politikai párt is készült módosítási javaslatokkal, a Bankot csak a részvényes tagállamok módosíthatják. A csatlakozás és az Alkotmány körüli viharok azonban nem tettek lehetővé széleskörű reformokat. A döntéshozatali struktúra már bemutatásra került a II. részben, ezért az alábbiakban csak a fejezet szempontjából releváns elemek kerülnek bemutatásra.

A multilaterális fejlesztési bankok (illetve más nemzetközi pénzügyi intézmények) struktúrája eltér a többi nemzetközi szervezettől. Amint az a II. részben bemutatásra került, a multilaterális fejlesztési bankok két plenáris döntéshozó szervvel rendelkeznek. Az első egy általánosabb döntéshozó, mely ritkábban ül össze, de magasabb rangú képviselővel (általában pénzügyminiszter által), a döntéshozatalban általában tekintet nélkül a tulajdoni arányokra. A második szervbe a tagországok szakértő képviselőket delegálnak. Ez általában multilaterális fejlesztési bankokkal foglalkozó minisztériumi vezető tisztviselőt (főosztályvezetőt), vagy kifejezett állandó delegált személyt (pl igazgatót) takar.

Az Európai Beruházási Bank követi a multilaterális fejlesztési bankok szokásos struktúráját két plenáris szervvel. Az első a **Kormányzótanács**, mely a Bank részvényeseinek egy-egy (miniszteri szintű) képviselőjéből áll. Ez a szerv fogadja el többek között az általános hitelkihelyezési irányelveket, illetve engedélyezi az Európai Unión kívüli hitelkihelyezéseket. A Kormányzótanács dönt a jegyzett tőke módosításáról, illetve az Igazgatótanács illetve a Bank bizottsági tagjainak kinevezéséről. Számos más multilaterális fejlesztési bankkal

³⁹¹ Lásd többek között a 85/86 sz. ügyben hozott ítélet 30. pontját

³⁹² Lásd a C-15/00. sz ügyben hozott ítélet 101-103. pontjait

ellentétben az Európai Beruházási Bank Kormányzótanácsa nem rendelkezik saját politikai jogkörrel (az EIB megfogalmazásában policy driven³⁹³, azaz az Európai Unió politikai irányelveihez kötött), a Bank maga pedig nem szabhat politikai feltételeket (például intézményi reformok vagy fiskális szigor) a felvevő országoknak, mint például az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank vagy a Világbank esetében ez lehetséges.

A másik plenáris szerv az **Igazgatótanács**, mely már jobban képviseli a tagország részesedését a jegyzett tőkéből. Az Európai Bizottság is delegál egy igazgatót, az Igazgatótanács elnöke egyben a Bank Elnöke. Az Igazgatótanács legfontosabb szerepe az egyes projektek engedélyezésében van. Annak ellenére, hogy a Bizottság csak 1 szavazattal rendelkezik a 27-ből, szélesebb betekintési jogköre van, mint a többi (részvényes) tagállamnak. Mégis itt éri a legtöbb kritika elsősorban európai parlamenti pártok részéről.

A fenti két szerven kívül érdemes megemlíteni az Igazgatási Bizottságot (Management Committee) és a Könyvvizsgáló Bizottságot (Audit Committee), valamint az Elnököt. Az Európai Beruházási Bank egy kitűnő példa arra mekkora jelentősége van az **Elnök** személyiségének még egy ilyen összetett nemzetközi intézménynél is. A jelenlegi Elnök, Mr. Philippe Maystadt irányítása alatt sok területen jelentősen megváltozott a Bank hozzáállása más európai uniós intézményekhez, melyről bővebben majd az intézményi kapcsolatoknál lesz szó. Megemlítendő még a külső és a belső auditáló szerv jelentősége³⁹⁴, különös tekintettel arra, hogy a Bank gyakorlatilag saját részvényeseinek hitelez, és az egyes hitelkihelyezéseket is politikai indokok befolyásolják. Mindezt pedig magántőke bevonásával kell véghezvinnie, ezért a transzparencia (például korrupció ellenes intézkedések biztosítása) kiemelten fontos, különös tekintettel arra, hogy a multilaterális fejlesztési bankok felett minimális prudenciális felügyeletet gyakorolnak bankfelügyeleti szervek. A külső ellenőrzés egyes vonatkozásai részletesebben bemutatásra kerülnek a következő fejezetben egy bírósági ügy kapcsán.

Döntéshozatali szempontból elmondható, hogy az Európai Beruházási Bank nagymértékben független külső (például más Európai Unió intézmények általi) hatásoktól. Itt megemlítendő, hogy az EIB különbözik a Világbank részvényesi struktúrájától, tekintettel arra, hogy nem minden hitelfelvevő ország részvényes (a Világbankban valamennyi ENSZ-tag ország kisztrészvényes, míg a fejlett országok jelentős mértékben járulnak hozzá a Bank jegyzett tőkéjéhez). Kelet-Európai, ACP (Afrika, Karib térség, csendes óceáni térség), vagy mediterrán országok nem rendelkeznek képvisellett az EIB döntéshozó szerveiben. Az Európai Beruházási Bank védelmében megemlítendő, hogy ezek az országok kívül állnak az EIB eredeti mandátumán, és pusztán a Közösség politikai irányelvei miatt kezdett el az EIB ezen országok számára hitelt nyújtani. Bár a reformtervezetek során felmerült olyan ötlet³⁹⁵, hogy nem EU tag hitelfelvevőknek is biztosítani kellene valamilyen képvisellett legalább az Igazgatótanácsban, de ez befolyásolhatja a befektetői bizalmat, mely eddig figyelembe vette azt a tényt, hogy az Európai Beruházási Bank jórészt az Európai Unió tagállamaiban tevékenykedik. Nem EU tagok fokozott képvisellette arra utalhat, hogy növekedne az EIB aktivitása e régiókban, ami a portfólió romlásához vezethetne. Ezt minden bizonnyal megbüntetné a piac. A bank korábban a rendszerváltó országok elősegítését is inkább az EBRD révén mozdította elő. Megjegyzendő, hogy a tagországokon kívüli hitelkihelyezések célországainak egy része 2004-től részvényessé vált, így a tagországokon kívüli tevékenységek újra csökkentek.

³⁹³ Például What is the EIB Group? (EIB Tájékoztató, ISBN 92-861-0527-4)

³⁹⁴ Bővebben a szervezeti részben kerül bemutatásra

³⁹⁵ Lásd például „EIB tények 4” 3.o., CEE-Bankwatch

A fentiek mellett további fontos gazdasági érvek hozhatók fel az Európai Beruházási Bank függetlensége mellett. A Bank szinte alapítása óta **pénzügyileg önálló**, nem igényelt további hozzájárulást részvényeseitől. A korábbi tőkeemeléseket gyakran saját nyereségből hajtották végre, a részvényesek további hozzájárulása nélkül. A tagállamok intézményi reformok iránti elkötelezettségét csökkentheti az a tény, hogy övéké az anyagi felelősség egy esetleges félresikerült változtatás esetén.

VII.3. Az Európai Beruházási Bank függetlensége jogi szempontból

A **jogi érvek** figyelembe vételekor fontos tisztázni miért olyan fontosak a multilaterális fejlesztési bankok **nemzetközi privilégiumai**. Azok a multilaterális fejlesztési bankok, amelyek fejlődő, és gyakran politikailag és gazdaságilag is instabil államokban tevékenykednek rosszabb feltételekkel tudnak hitelt nyújtani, tekintettel arra, hogy portfóliójuk miatt ők is rosszabb feltételekkel jutnak forrásokhoz. Minden befektető nagy figyelmet fordít az országhoz tartozó külföldi befektetéseinek során. Ha egy ország fizetésképtelenné válik, minden deviza kifizetés befagyasztásra kerül. Szélsőséges esetben a befektető nem csak a gazdasági tevékenység hasznát, hanem a teljes beruházást elveszítheti, egy esetleges államosítás során. Hasonló kifizetési restriktiókat vezethetnek be belső politikai harcok esetén (például erőszakos hatalomátvétel). Ilyen veszély fennállása esetén a befektetők messzire elkerülik az instabilnak ítélt országokat. A Világbanknak azonban éppen ilyen instabil országokban kell tevékenykednie, ezért szükséges volt többlet garanciákat beépíteni, különböző privilégiumok révén. Valamilyen módon szükséges volt hiteleket biztosítani a fejlődő országok azon régióiban is melyeket elkerült a globalizáció.

A biztonságos tevékenységhez szükséges volt valami többlet biztosíték a magánbefektetőkhez képest. Első és legfontosabb lépésként a multilaterális fejlesztési bankok **nemzetközi jogi személyiséget** kaptak. A multilaterális fejlesztési bankokat nemzetközi szerződések hozzák létre, teljes immunitással, melyet a szerződést aláíró országoknak el kellett hogy ismerjenek. Kapcsolataik a nemzetközi közjog alá tartoznak és államok feletti bíróság dönt jogvitáik ügyében. Az immunitás azonban csak részleges az EIB esetében. Bár kétségtelen, hogy az egyes országoknak nincs joga Európai Beruházási Bank hitelek befagyasztására vagy megadóztatására, az Európai Bíróság joggyakorlata többször is leszűkítette az EIB privilégiumait a közösség javára. Ilyen volt például az EIB tisztviselőinek adófizetési kötelezettsége az Európai Közösség részére. Ez jelentős eltérés a többi multilaterális fejlesztési bankokhoz képest, mely ítélet (C-85/86) bizonyára sokakat meglepett akkoriban. A legfrissebb jogesetben az Európai Csalás Elleni Hivatallal való együttműködéssel kapcsolatban született egy hasonlóan integrációt előmozdító ítélet (C-15/00). Az Európai Bíróságról és joghatóságáról később még lesz szó az intézményi kapcsolatoknál.

Fontos jogi érv a függetlenség mellett a közösségtől elkülönített, saját nemzetközi közjogi jogi személyiség³⁹⁶. Fontos megjegyezni, hogy a fent említett jogi személyiség nemzetközi közjogi értelemben releváns, nem polgárjogi értelemben. Az Európai Beruházási Bank, mint bank polgárjogi személyiségét aligha kellett volna nemzetközi szerződésbe foglalni. E rendelkezés célja annak biztosítása, hogy a Bank egyenlő félként tárgyalhasson hitelfeltevő országokkal, valamint annak elkerülése, hogy bármelyik tagország aránytalan befolyást

³⁹⁶ Római Szerződés 266. cikk (korábbi 198d. cikk), illetve az Európai Unió működéséről szóló szerződés 308. cikkének első franciabekezdése kimondja, hogy „Az Európai Beruházási Bank jogi személy.”

gyakorolhasson a Bankra vagy valamilyen a közösség szempontjából nem kívánatos projektre rákényszerítse azt. Ugyanakkor a bank például nemzetközi személyként kötött megállapodást a Svájci Államszövetséggel svájci kötvénykibocsátásáról, vagy aláíró fél az EBRD létrehozásáról szóló 1990. május 29--i nemzetközi megállapodásban³⁹⁷. Roderick Dunnett megjegyzi, hogy a legtöbb adómentes nemzetközi kötvénykibocsátásnak helyt adó államban (például az USA vagy Japán) a bank külön jogi személyiség nélkül is kellő védettséget élvezne. A prudens működéshez szükséges döntési autonómia több jogesetben is kulcskérdésként szerepelt a Bank érvelésében³⁹⁸. A Bíróság elismerte az intézményi autonómia szükségességét, de nem fogadta el annak teljes függetlenségét a közösségi jogrendszerrel, így az olyan jelentőségű jogszabályok tekintetében sem, mint az OLAF vizsgálataira vonatkozó 1073/1999/EK és 1074/1999/EK rendeletek³⁹⁹. A Bíróság mellett az Ombudsman is megkérdőjelezte⁴⁰⁰ a kereskedelmi titoktartás indokát amennyiben épp az érintett felektől tagadják meg a fenti érv alapján az adatszolgáltatást. A Bank jogi függetlensége azonban ambivalens viszonyokat eredményezhet, amennyiben nemzetközi jogi személyként független, azonban uniós szervként kötelezik az Unió vállalásai. Ilyen példa az Aarhusi Egyezmény, amelyet az Európai Közösség 2005-ben hagyta jóvá (a tagállamok döntő többsége is ratifikálta⁴⁰¹), ezáltal az uniós szervek azt alkalmazni kötelesek⁴⁰², ugyanakkor az EIB az Egyezményt csak 2007-ben, a civil szervezetek kitartó nyomására kezdte el alkalmazni. Roderick Dunnett⁴⁰³ Bank önállóságát az uniós jogszabályok alkalmazásának tekintetében sajátosan értelmezi a bank kötelezettségeit. Mivel az uniós irányelvek a tagállamokat kötelezik, a bank önálló jogi személyként nem köteles azokat végrehajtani, kivéve ha a tagállamok a kormányzótanács révén úgy nem határoznak. Az Európai Bíróság azonban láthatóan nem ezt az értelmezést követte joggyakorlatában, akár a 85/86 akár a C-15/00. sz. ügyet vizsgáljuk.

A multilaterális fejlesztési bankok egyik kiemelkedően fontos eleme a vitarendezés és a joghatóság kérdése. Egy multilaterális fejlesztési bank hitel (különös tekintettel arra az esetre, ha a hitelt fejlődő országokba helyezik ki) biztosítása szempontjából meghatározó lehet a **releváns jogrendszer** meghatározása, és ezáltal a bank kivonása a hitelfelvevő ország jogszabályai és esetleges szeszélyei alól (például ha a hitelfelvevő ország egyoldalúan adókat próbálna kivetni). A Bankokra vonatkozó jog és joghatóság tekintetében meghatározó, hogy azt a Római Szerződés hozta létre, melynek melléklete a Bank statútuma. Az Európai Beruházási Bank estében az Európai Bíróság joghatósága egyértelmű⁴⁰⁴ (az EK-Szerződés rendelkezése alapján). Azonban az EIB intézményi státusza problémát jelenthet az Unió joganyag alkalmazása és a többi intézményhez való viszonya során. Az Európai Beruházási Bank függetlenségét több tekintetben is fokozatosan szűkítette az Európai Bíróság joggyakorlata azáltal, hogy kiterjesztette arra olyan uniós jogszabályok hatályát, amelyek eredetileg explicit nem terjedtek ki az intézményre. Az 1073/199/EK rendelet szövegezése nem említi a bankot, így a bank mint nem részes fél nem tekintette kötelezőnek a jogszabály

³⁹⁷ Roderick Dunnett: The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy? 733.o.

³⁹⁸ Lásd a C-15/00. sz. Bizottság kontra Európai Beruházási Bank ügyben hozott ítélet 4. pontját

³⁹⁹ Az Európai Csaláselleni Hivatal (OLAF) által lefolytatott vizsgálatokról szóló 1999. május 25-i 1073/1999/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet és az 1999. május 25-i 1074/1999/Euratom tanácsi rendelet

⁴⁰⁰ Lásd az Európai Ombudsman 1776/2005/GG⁴⁰⁰ ügyben végzett vizsgálata

⁴⁰¹ <http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&id=531&chapter=27&lang=en>

Például Magyarország 2001-ben, Németország 2007-ben ratifikálta, de Írország még nem ratifikálta

⁴⁰² Jeremy Wates: NGOs and the Aarhus Convention, 170.o.

⁴⁰³ Roderick Dunnett: The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy? 752.o.

⁴⁰⁴ Lásd többek között: ⁴⁰⁴ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, 595.o.

alkalmazását a saját forrásai tekintetében. A Bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy a rendelet preambulumbekendése⁴⁰⁵ értelmében a rendelet vonatkozik az intézményre. A (2) preambulumbekendés például kimondja, hogy „mivel a Közösségek pénzügyi érdekei nemcsak a költségvetési előirányzatok elosztásának a kezelésére terjednek ki, hanem minden olyan intézkedésre is, amely befolyásolja vagy befolyásolhatja a költségvetés eszközállományát;” A (7) preambulumbekendés pedig kimondja, hogy ... a Hivatalnak jogosultsággal kell rendelkeznie belső vizsgálatok lefolytatására az EK- és az Euratom-szerződések rendelkezéseivel vagy azok alapján létesített összes intézményben, szervben, hivatalban és ügynökségen..... A Bíróság ítéletében elfogadta a Bizottság érvelését, amely szerint a rendelet bevezető rendelkezéseiből nem derül ki, hogy a jogalkotó ki akarta volna vonni az Európai Beruházási Bankot a rendelet hatálya alól⁴⁰⁶. Az EIB ellenben nem tudta bizonyítani azt, hogy az előző fejezetben taglalt pénzügyi-gazdasági függetlenséget vagy a működési autonómiát veszélyeztetné az OLAF-fal való együttműködés. A Bíróság megvizsgálta továbbá, hogy mennyiben különíthető el a Bank saját forrásai a Közösség pénzügyi érdekeitől, és megállapította, hogy önmagában a Bank által kezelt közösségi források mértéke vagy a Bank által alkalmazottai után fizetett közösségi adó nem indokolná a Bank teljes forrásainak bevonását az OLAF ellenőrzése alá. A Bíróság szerint azonban a Szerződés 280. cikke alkalmazásában a Közösség pénzügyi érdekeibe beletartoznak az EK-Szerződés alapján létrehozott intézmények és szervek által kezelt bevételeket és kiadások is⁴⁰⁷.

Pusztán jogi szemmel nézve érthető a Szerződés keretében létrejött de önálló jogi személyiséggel rendelkező EIB fokozatos alárendelése a közösségi jogszabályoknak, és ezáltal bizonyos mértékben korlátozása. Azonban tekintettel arra, hogy az Európai Beruházási Bank a tőkepiacokon szerez forrásokat döntéshozatali függetlensége létfontosságú, amelyet az Európai Bíróság is elismert. A továbbiakban a VII. rész három nagy területre koncentrál: az EIB intézményi státusza, annak beágyazottsága az Unió jogrendszerébe, valamint kapcsolatrendszere a többi Uniós intézménnyel és szervezetekkel.

VII.4. Az Európai Beruházási Bank intézményi státusza

Az Európai Beruházási Bankot a 1957-ben a Római Szerződéssel hívták életre az Európai Közösség tagállamai, mint az Európai Közösség (Unió) multilaterális fejlesztési bankját⁴⁰⁸. A Szerződésben az Európai Beruházási Bank pontos **státusza** azonban nem lett egyértelműen meghatározva. A Szerződés taxatíve felsorolja az Unió intézményeit⁴⁰⁹, melyek között nem

⁴⁰⁵ A preambulumbekendések elemzésével a C-15/00. sz. ügyben hozott ítélet 23-28. pontja foglalkozik

⁴⁰⁶ Lásd a C-15/00. sz. ügyben hozott ítélet 97-80. pontját

⁴⁰⁷ Lásd a fenti ítélet 120. pontját

⁴⁰⁸ Római Szerződés 9. cikk (korábbi 4b. cikk)

„Létrejön az Európai Beruházási Bank, amely az e szerződésben, valamint az e szerződéshez csatolt alapokmányában ráruházott hatáskörök keretén belül jár el.”

⁴⁰⁹ Római Szerződés 7. cikk (korábbi 4. cikk)

„A Közösségre bízott feladatokat a következő intézmények hajtják végre:

az Európai Parlament,

a Tanács,

a Bizottság,

a Bíróság,

a Számvevőszék.

Az egyes intézmények az e szerződésben rájuk ruházott hatáskörük keretén belül járnak el.

(2) A Tanácsot és a Bizottságot a Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága segíti tanácsadói minőségben.”

szerepel az EIB (ezen az Alkotmány⁴¹⁰ és a Lisszaboni Szerződés⁴¹¹ sem változtat), és az Európai Beruházási Bankra vonatkozó fejezet sem nyújt kimerítő választ. Ennek bizonyítékeként az EIB viszonylag gyakori vendég az Európai Bíróságon, leginkább az Unió jogszabályok alkalmazásának illetve az Unió szerveivel való együttműködés elmulasztása miatt. Az Európai Beruházási Bank maga sem használja konzekvensen az intézmény és a szerv („body” illetve „organism”) elnevezéseket. Az intézmények felsorolásából kimaradva az EIB nem minősül az Európai Unió intézményének, bár ezt a kérdést hajlamos a Bíróság, illetve az EIB maga is pontatlanul alkalmazni. Maga az Európai Beruházási Bank is az Európai Unió intézményeként mutatta be magát a saját honlapján, melyet az elsődleges információs eszközének tekint.⁴¹² A Bíróság maga sem volt mindig konzekvens még egyetlen ítélet különböző fordításainál sem. A Mills kontra Európai Beruházási Bank⁴¹³ ügyben a Bíróság egyértelműen a Közösség szerveként határozta meg a Bankot, mely a közösségi célok elősegítésére jött létre. Ugyanakkor Mills kontra EIB ügyben az eredeti francia („organsim”) szót az angol fordításban intézménynek („Institution”) fordították, bár később ezt a hibát korrigálták szervre („body”)⁴¹⁴. Az EIB azonban a fenti jogesetet követően is hivatkozott arra, hogy nem minősül az EK-Szerződés értelmében uniós intézménynek vagy szervnek, például a Számvevőszékkel való együttműködés tekintetében⁴¹⁵. A hivatkozott publikáció kitér az együttműködést szabályozó háromoldalú megállapodás természetére, sui generis aktusként definiálva, egyfajta intézményközi megállapodásnak tekinti. Mivel a Szerződés maga nem határozza meg az ilyen megállapodásokat, Dimitrios V. Skiadas úgy jellemzi, hogy valahol a politikai kötelezettségvállalás és a jogilag kötelező aktus között áll. Roderick Dunnett⁴¹⁶ kitér Mancini főtanácsnok véleményére, amely 85/86. sz. ügyben a Bank jogállását az állami igazgatási szervekhez hasonlítja. Ugyanakkor ezen álláspontot nem tartja helyén valónak.

A legújabb és legteljesebb elemzést Jacobs Főtanácsnok készítette el egy a Bizottság és a Bank között fennálló jogvitában⁴¹⁷, egy hasonló jogvitával párhuzamosan, mely a Bizottság és az Európai Központi Bank között alakult ki⁴¹⁸. Mindkét eset az Európai Csalás-elleni Hivatallal való együttműködéssel (és közösségi rendelet alkalmazásával) áll kapcsolatban, de az EIB esetében a jogi státuszra is kitér a Főtanácsnok. Szerinte az Európai Beruházási Bank egyértelműen nem minősül intézménynek a Római Szerződés értelmében. Ugyan a Bíróságot nem kötelezte a Főtanácsnok véleménye, tekintettel arra, hogy a Főtanácsnok mind az EIB mind az Európai Központi Bank ügyében azonos konklúzióra jutott, valószínűsíthető volt, hogy követni fogja a Főtanácsnoki véleményt. Eddig talán egyetlen ellenkező irányba mutató ítélet volt⁴¹⁹, melyben a Bank szerződésképesége kapcsán a Bíróság egyenrangúnak ítélte más közösségi intézményekkel. Az Európai Beruházási Bank intézményi státusza azonban a legkevésbé vitatott eleme a fenti jogvitának. Figyelemre méltó azonban a feltűnő késedelem

⁴¹⁰ Az Európai Alkotmány az unió intézményei és szerveiről szóló IV. címének az intézményi keretről szóló I. fejezete rendelkezik az Unió intézményeiről (I-19. cikk)

⁴¹¹ Az Európai Unióról szóló szerződés 13. cikke sorolja fel az intézményeket, az Európai Központi Bank szerepel a felsorolásban, az Európai Beruházási Bank azonban továbbra sem

⁴¹² EIB Honlap, About EIB / The EIB, the EU's financing institution
(<http://www.eib.org/about/about.asp?cat=181>)

⁴¹³ az Európai Bíróság C-110/75 Mills kontra EBB ügyben hozott ítélete

⁴¹⁴ A Főtanácsnok C-15/00. sz. ügyben hozott indítványa következtetései (80) pontja

⁴¹⁵ Dimitrios V. Skiadas: European Court of Auditors and European Investment Bank: an uneasy relationship, 219.o.

⁴¹⁶ Roderick Dunnett: The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy? 733.o.

⁴¹⁷ az Európai Bíróság C-15/00 Bizottság kontra EBB ügyben hozott ítélete

⁴¹⁸ az Európai Bíróság C-11/00 Bizottság kontra EKB ügyben hozott ítélete

⁴¹⁹ az Európai Bíróság, C-370/89, Société Générale d'Entreprises Electro-Mécaniques és Roland Etroy kontra Európai Beruházási Bank ügyben hozott ítélete

az ítélelhirdetésben, mely meghatározó a Bank kapcsolataira más uniós intézményekkel és szervezetekkel.

VII.5. Az Európai Beruházási Bank beágyazottsága az Európai Unió jogrendszerébe

A Római Szerződés 266. cikke önálló jogi személyiséggel ruházta fel az Európai Beruházási Bankot⁴²⁰, így az EIB autonómiája hasonlatos a többi multilaterális fejlesztési bank kiemelt státuszához a nemzeti jog szemszögéből. Tekintettel arra, hogy a legtöbb multilaterális fejlesztési bank gyakran felettebb instabil országokban tevékenykedik – az EBRD például a volt Szovjetunióban, az EIB az AKCS (afrikai országokban, karib és csendes óceán térségében)-, igyekeznek biztosítani a hitelkihelyezés függetlenségét a felvevő ország jogrendszerétől.

Azonban az Európai Unió sajátos jogrendszere több rést ütött az Európai Beruházási Bank kezdetben szélesebb autonómiáján. Az EIB fokozatosan illesztődik bele az Európai Unió jogi és intézményi rendszerébe. Az elmúlt két évtized során fokozatosan épült ki egyre szorosabb kapcsolat több intézménnyel és szervvel. Meghatározó volt a jelenlegi Elnök, Philippe Maystadt személye. Az egykori belga miniszterelnök-helyettes inkább politikus, mint technokrata alkat, aki igyekszik jó kapcsolatot tartani az Unió intézményekkel. Maystadt úr vezetése alatt a Bank jelentős mértékben növelte az európai parlamenti meghallgatások számát (gyakorlatban az Európai Parlamentnek minimális befolyása van az Európai Beruházási Bank tevékenységére, ezért a lépés gesztusértékű, bár kétségtelenül ezzel megelőzi az esetleges konfliktusokat, és maga mellé állítja a Parlamentet a következő kormányközi konferenciákra). Ez a sokirányú „politikai marketing” nem minden ok nélkül indult meg. A Bank hosszú ideje áll civil szervezetek keresztüztüzeiben, melyek megtalálják az utat a különböző lobby csoportokon keresztül a döntéshozókig⁴²¹.

Az a tény, hogy az Európai Beruházási Bankot a Római Szerződés hozta létre és az Európai Bíróság joghatósága alá helyezi, egyértelművé teszi a közösségi joganyag legalább részleges alkalmazhatóságát. Az EIB többször érvelt jogvitákban azzal, hogy az alapító tagállamok szándékával ellentétes lenne, ha döntéshozatali autonómiáját, ennek ellenére az Európai Bíróság szokásjoga többször is megállapította a közösségi joganyag részleges alkalmazását⁴²². Jacobs Főtanácsnok véleménye szerint a jogalkalmazás korlátait a Bank döntéshozatali autonómiája jelenti. A közösségi joganyag alkalmazására nincs mód, ha az a projektek engedélyezését befolyásolja. A projektek végrehajtása során azonban az Európai Beruházási Bankot kötheti a közösségi joganyag.

⁴²⁰ Alkotmány III-393. cikke (korábban a Római Szerződés 266. cikke), illetve a Lisszaboni Szerződés (az Európai Unió működéséről szóló szerződés) 308. pontja kimondja, hogy „Az Európai Beruházási Bank jogi személy. Az Európai Beruházási Bank tagjai a tagállamok. Az Európai Beruházási Bank alapokmányát az e szerződéshez csatolt jegyzőkönyv állapítja meg” A Lisszaboni Szerződés óta az uniós jogalkotók módosíthatják a bank alapokmányát.

⁴²¹ ilyen kritikákat fogalmazott meg a „The European Investment Bank: a European Institution subject to EU pilicity?, Amsterdam International Law Clinic, 2002”

⁴²² Leginkább a C-85/86 ügy említhető nagy áttörésként a közösségi joganyag alkalmazásában

VII.6. Az Európai Beruházási Bank kapcsolatrendszere a többi Európai Unió intézménnyel és szervvel

A fentiekben tisztázódott az Európai Beruházási Bank intézményi státusza és a közösségi joganyag alkalmazhatóságának mértéke. A továbbiakban az EIB más intézményekkel kapcsolatos viszonya kerül bemutatásra.

A Tanács

Az Európai Beruházási Bankot a Római Szerződés hozta létre, ugyanakkor a közösségtől elkülönült jogi személyiséggel ruházta fel, önálló struktúrával és döntéshozatali eljárással. A Bank irányítását a tagországok végzik, miniszteri szinten és kollektíven. A Kormányzótanács azonos képviseleti szintet jelent a tagállamok számára, mintha az Gazdasági és Pénzügyi (ECOFIN) **Tanács** hozna döntést⁴²³. A Tanácsnak formálisan azonban nincs befolyása a Bank működésére. Az EIB azonban rendszeresen részt vesz az ECOFIN Tanács munkájában: képviseltette magát a Tanács ülésein, valamint beruházás-finanszírozási szakértelmével és tanácsaival nem csak az ECOFIN előkészítő testületeinek, hanem számos egyéb tanácsi testület munkáját koordináló és előkészítő bizottság és munkacsoport munkáját segítette⁴²⁴.

Az Európai Parlament

Az Európai Parlament azonban nem rendelkezik szinte semmilyen formális beleszólással (sem ellenőrzési joggal) az Európai Beruházási Bank döntéshozatali eljárásai tekintetében, eltekintve az alapszabály módosításától⁴²⁵. A Bank jelenlegi elnöke, Philippe Maystadt hivatalba lépése óta egyre gyakrabban vesz részt parlamenti meghallgatásokon⁴²⁶, mind plenáris ülésein, mind az illetékes parlamenti bizottságok ülésein. Ez jól jelzi az új irányvonalat a két intézmény viszonyában. A Parlament évente jelentést fogad el a Bank működéséről (az éves jelentés apropójából), és több kritikát is megfogalmazott a Bankkal kapcsolatban. E kritikáknak ment elébe az EIB elnöke. A Bank érezhetően a Parlament kritikáihoz igazítja lépéseit (például a Háromoldalú Egyezmény publikussá tétele), bár a Parlamentnek nincs beleszólása a Bank működésébe. Ezenfelül, a Bank rendszeresen együttműködik a Parlament érintett bizottságaival (elsődlegesen a Gazdasági és Monetáris Bizottsággal⁴²⁷).

Az Európai Bizottság

Az Unió intézményei közül az Európai Bizottságnak van egyedül képvisellete az Igazgatótanácsban (egy képviselője, igaz széleskörűbb hozzáférési joggal, mint a tagországoknak). Tekintettel arra, hogy az Európai Unió nem részvényese az Európai Beruházási Banknak, a fenti struktúra talán jogosnak tűnhet. Azonban tekintettel a státútuma által meghatározott céljaira, jogos lenne a Közösség fokozottabb reprezentációja. Az EIB

⁴²³ Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey 593.o.: az EBRD-hez történő csatlakozásról szóló 90/674 tanácsi határozat elfogadásakor a Tanács egyúttal a Kormányzótanácsként is eljár.

⁴²⁴ Forrás: EIB 2005. évi tevékenységi jelentés

⁴²⁵ Lisszaboni Szerződés 308. cikkének harmadik franciabekezdése (korábbi EK-Szerződés 266. cikke)

⁴²⁶ Philippe Maystadt beszédei az Európai Parlament előtt eredeti francia nyelven megtalálhatóak az EIB honlapján, de a 2005. évi tevékenységi jelentés is kitér rá

⁴²⁷ Kim Bizzarri: The League of Gentlemen, An investigative report on the legal and operational relationships tying the European Investment Bank to the EU institutions, 8.o.

aktív résztvevője az Európai Unió fejlesztési politikájának, mely során több speciális célrégióban (afrikai, karibi, csendes óceáni, illetve mediterrán országok) együttműködik az Unió fejlesztési politikáját végrehajtó Bizottsággal. A Bizottsággal való együttműködés nem mentes súrlódásoktól sem. A C-15/00 jogvitában a Bizottság nehezményezte, hogy az EIB visszautasította annak lehetőségét, hogy adatokat szolgáltatson ki működésével kapcsolatban az OLAF (a Bizottsághoz tartozó Európai Csalás-elleni Hivatal) részére azokban az esetekben, ahol nem volt költségvetési vonzata a Bank tevékenységének. Amennyiben a tevékenységének volt uniós költségvetési vonzata, ott a Bank kész volt együtt működni. Hasonlóan cselekedett az Európai Központi Bank is, melyet a Bizottság szintén perbe fogott. Bár a két alperes érvelése némileg eltért (az Európai Beruházási Banké némileg szerteágazóbb volt), a Főtanácsnok véleménye egybehangzó volt, melyet a Bíróság ítélete is követett, bár figyelemre méltó volt, hogy az ítélet szokatlanul lassan született meg. A későbbiekben az Európai Beruházási Bank és Számvevőszék között fennálló viszony tárgyalása során bővebben elemzésre kerül az EIB, a Bizottság és a Számvevőszék között fennálló Háromoldalú Egyezmény (Tripartite Agreement). Az egyezmény (mely a közelmúltban vált publikussá) hozzáférést biztosít az Európai Számvevőszék részére az EIB dokumentumaihoz, mely hozzáférés a Bizottság közvetítésével történhet. A Bizottságot csak sürgős esetekben lehet kihagyni információkérés során⁴²⁸.

A fenti erőpróbák mellett a két uniós intézmény/szerv viszonya számos területen sokkal együttműködőbb volt. Az együttműködés két legjelentősebb területe a fejlesztési politika és a regionális politika. Az EIB fent említett FEMIP mellett a Bizottság illetékes részlegeivel az ACP (AKCS)-országok részére nyújtott támogatások kezelése során. Az Unión belül pedig szoros együttműködés alakult ki a strukturális finanszírozást kezelő bizottsági részlegekkel. A Kohéziós Alap 1994-es, majd az ISPA 2000. évi létrehozásával ezen együttműködés jelentősen felerősödött (többek között az előzetes (ex ante) vizsgálatok és a monitoring területén), majd 2004 után az új közös kezdeményezések életbe lépésével vált teljessé⁴²⁹. Az EIB 2005. évi tevékenységi jelentésében⁴³⁰ részletesen kitér az EIB-csoport és az Európai Bizottság közötti együttműködésekre. Ilyen együttműködés a Kockázatmegosztási pénzügyi mechanizmus, amely a 2007–2013. évi hetedik kutatási keretprogram költségvetési forrásaiból támogatott, az EIB kezelésében lévő pénzügyi mechanizmus. Ebből a forrásból a strukturált finanszírozási keretbe tartozó ügyletek céltartalék-képzési és tőkejuttatási tartalékai egészíthetők ki, valamint nagyobb európai kutatási, fejlesztési és innovációs célú beruházások és kutatásiinfrastruktúra-fejlesztés finanszírozható. A második együttműködés a transzeurópai közlekedési hitelgarancia-eszköz, amely a transzeurópai közlekedési hálózatokra vonatkozó új 2007–2013. évi költségvetési rendelet alapján támogatott, az EIB kezelésében lévő pénzügyi mechanizmus. A mechanizmusból egyes beruházások – tipikusan a PPP-konstrukcióban megvalósult projektek – kivitelezése után meghatározott ideig felmerülő bevételi kockázatokra képezhető garancia. A harmadik együttműködési forma a Mikro-, kis- és középvállalkozásokat támogató közös európai források (JEREMIE). A 2007 és 2013 közötti időszakban az Európai Beruházási Alap külön alapokat és számlákat nyit, amelyeken a tagországok a kis- és középvállalkozások támogatására szánt – az Európai Regionális Fejlesztési Alap kezelésében lévő – összegeket helyezhetik el. Ezeket az összegeket az EIB és más hitelintézetek saját forrásaikkal kiegészítik, majd befektetik, illetve továbbhitelezik kockázatitőkevállalkozásoknak, kkv- és mikrofinanszírozással foglalkozó szervezeteknek. A negyedik közös program a Versenyképességi és innovációs keretprogram. Az Európai Bizottság ezen programjának pénzügyi elemeit az EIF kezeli (a keretprogram a

⁴²⁸ Háromoldalú Egyezmény 3.c / iii. pont

⁴²⁹ The synergy between EU cohesion policy and EIB activities, 24.o.

⁴³⁰ EIB 2005. évi tevékenységi jelentése, 56.o.

vállalkozásokra és vállalkozói kezdeményezésre vonatkozó 2000–2005. évi többéves programot váltja). A programból kvv-garanciavállalás és kockázattőkekihelyezés támogatható. A Technológiaátadást ösztönző program (TTA), során az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatóságának (DG RTD) felkérése alapján az EIF tanácsadási szolgáltatásokat lát el, melynek keretében új technológiaátadást ösztönző programra (TTA) tett javaslatot. A kezdeményezés a kísérleti szakaszban lévő projektek támogatását szolgálja, illetve a projektekben részt vevő kutatóintézetek kezdőtőke-finanszírozási igényeire nyújtana megoldást. Az Európai régiók beruházásait támogató közös program (JASPERS) keretében a Bizottság, az EIB és nemzetközi pénzügyintézetek (EBRD) részvételével technikai segítségnyújtásra alakult partnerség, mely az EU kohéziós politikáinak végrehajtását hivatott támogatni a 2007 és 2013 közötti időszakban. A 2005. évi tevékenységi jelentés két kiemelt feladatot említ: 1. Segítségnyújtás a tagállamok és helyi szervezetek részére – külön felkérés alapján – a beruházási projektek megfelelő minőségben történő előkészítésében és bemutatásában, mely ahhoz szükséges, hogy a strukturális és kohéziós alapokból támogatást nyerjenek. 2. Az Európai Bizottság részére nyújtott támogatás a finanszírozásra ajánlott nagyobb beruházások értékelésében. Az Európai technológiai platformok (TP) tekintetében az EIB aktív szerepet vállalt az Európai Bizottság által kezdeményezett és szervezett technológiai platformok útra indításában. A technológiai platformok célja, hogy egyfajta fórumként az – európai ipar jövője szempontjából meghatározó – innovatív technológiai ágazatok piaci szereplőit közös nevezőre hozza a technológia egységes jövőképek és stratégiájának kialakításában. Az együttműködések tekintetében az éves jelentés végül a környezetvédelmi célú kezdeményezések két formáját emeli ki. Az első az úgynevezett türelmetőke-kezdeményezés (PCI). Az EIB aktív részvétele mellett a Környezetvédelmi Főigazgatóság (DG ENV) támogatásával létrejött új pénzügyi eszköz célja, hogy kezdőtőkével támogasson a megújuló energiahordozók fejlődését biztosító beruházásokat a különböző régiókban. A második együttműködés keretében az EIB tagja annak a magas szintű munkacsoportnak, melynek feladata előmozdítani az Európai Tanács által a lisszaboni stratégia jegyében támogatott környezettechnológiai cselekvési terv megvalósítását.

A fentiek jól mutatják a két uniós intézmény/szerv együttműködését, amely a strukturális és a külső fejlesztési politika terén jelentősen bővült. Elemzések rámutatnak azonban arra, hogy az együttműködés még mindig elsősorban eseti jellegű, ugyanakkor számos területen van még lehetőség a szinergiák kiaknázására⁴³¹. A projektkidolgozás mellett a nyomon követés/monitoring az a terület, ahol a legjobb eredményeket hozhatja a bank és a Bizottság szervezetének összehangolása. Ennek egyik legjelentősebb példája a J betűs kezdeményezések új helyi irodái⁴³², amelyek részben a bank, részben a Bizottság alkalmazottjaiból állnak.

Az Európai Bíróság

A Bank státusza szempontjából a legfontosabb uniós intézmény kétség kívül az Európai Bíróság, melynek kizárólagos joghatósága van a Bank jogvitáiban, mind intézményi, mind működési, mint személyzeti ügyekben.

Római Szerződés 236. cikk (korábbi 179. cikk)

„A Bíróság hatáskörrel rendelkezik a Közösség és alkalmazottai között felmerülő minden vitás ügyben a személyzeti szabályzatban vagy az alkalmazási feltételekben megállapított keretek között és feltételek mellett.”

⁴³¹ The synergy between EU cohesion policy and EIB activities, 37.o.

⁴³² <http://www.jaspers.europa.eu/press/2007/2007-033-jaspers-regional-office-in-vienna-opened.htm>

Alkotmány III-372. cikk

„Az Európai Unió Bírósága az Unió tisztviselőinek személyzeti szabályzatában és az Unió egyéb alkalmazottaira vonatkozó alkalmazási feltételekben megállapított keretek között és feltételek mellett hatáskörrel rendelkezik az Unió és alkalmazottai között felmerülő minden vitás ügyben.”

A Bíróság hatásköreit eredetileg a római szerződés 237. cikke szabályozta.

Római Szerződés 237. cikk (korábbi 180. cikk)

„A Bíróság az itt megállapított kereteken belül hatáskörrel rendelkezik a következő vitás ügyekben:

...

b) az Európai Beruházási Bank Kormányzótanácsa által elfogadott intézkedések. Ebben a vonatkozásban bármely tagállam, a Bizottság vagy a Bank Igazgatótanácsa indíthat keresetet a 230. cikkben megállapított feltételek mellett;

c) az Európai Beruházási Bank Igazgatótanácsa által elfogadott intézkedések. Az ilyen intézkedések ellen csak a tagállamok vagy a Bizottság indíthatnak keresetet a 230. cikkben meghatározott feltételek mellett, és kizárólag a Bank alapokmánya 21. cikkének (2), (5), (7) bekezdésében foglalt eljárási szabályok megsértésére történő hivatkozással;

.....”

Az Európai Alkotmány életbe lépésével az Európai Bíróság hatáskörei egyértelműbbé válnak. Az Alkotmány új rendelkezései egyértelműen többletjogokat biztosítanak a Bank feletti ellenőrzés gyakorlására.

Európai Alkotmány III-373. cikke, valamint a Lisszaboni Szerződés (az Európai Unió Működéséről szóló szerződés) a 271. cikke:

„Az Európai Unió Bírósága az itt megállapított kereteken belül hatáskörrel rendelkezik a következő vitás ügyekben:

...;

b) az Európai Beruházási Bank Kormányzótanácsa által elfogadott intézkedések. Ebben a vonatkozásban bármely tagállam, a Bizottság vagy a Bank Igazgatótanácsa indíthat keresetet a III-365. cikkben megállapított feltételek mellett;

c) az Európai Beruházási Bank Igazgatótanácsa által elfogadott intézkedések. Az ilyen intézkedések ellen csak a tagállamok vagy a Bizottság indíthatnak keresetet a III-365. cikkben meghatározott feltételek mellett, és kizárólag a Bank alapokmánya 19. cikkének (2), (5), (6) és (7) bekezdésében foglalt eljárási szabályok megsértésére történő hivatkozással;”

Roderick Dunnett megemlíti azt a közvetett esetet is, amikor az Európai Bíróság nem a fenti bekezdések, hanem az előzetes döntéshozatali eljárás alapján illetékes⁴³³, amennyiben egy tagállami bíróság előtt a bank alapszabályának értelmezése képezi a jogvita tárgyát (például egy szerződéses kötelelem során)⁴³⁴. A cikk szerzője a jogalkotási aktusok jogszerűségének vizsgálatát⁴³⁵ a bekezdés szövegezése miatt azonban nem tartja alkalmazandónak (kifejezett hivatkozás az Európai Központi Bankra, de az EIB mellőzése). Az Európai Unió Bírósága hatáskörrel rendelkezik az Unió által vagy nevében kötött közjogi vagy magánjogi

⁴³³ Lisszaboni Szerződés 267. cikke (EK-Szerződés 234. cikke)

⁴³⁴ ⁴³⁴ Roderick Dunnett: The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy? 755.o.

⁴³⁵ Lisszaboni Szerződés 263. cikke, korábbi EK-Szerződés 230. cikke

szerződésekben foglalt választottbírói kikötés⁴³⁶ tekintetében. Ez annyiban érintheti a bankot, amennyiben az a Közösség / Unió nevében jár el (például köt szerződést). A Bank ezt a kikötés érvényessége esetén el is fogadta hitelezési tekintetében. Az Európai Bíróság ítéleteinek érvényesítését az Unió területén kívül azonban kétségesnek tartja Dunnett.

Az Európai Bíróság az intézményi integráció fontos eszköze volt. Ítéleteiben többször is szűkítette a Bank eredetileg tágabb mozgásterét. Az egyik legfontosabb ilyen ítélet volt a 85/86-os ügy⁴³⁷ (a Bizottság és a Bank Kormányzótanácsa között), melynek tétje a Bank dolgozóinak adómentessége volt. Mint a többi multilaterális fejlesztési bank, az Európai Beruházási Bank is adómentességet élvez minden tagországában (ez a biztonságos hitelkihelyezés egyik feltétele is), mely kiterjed a Bank dolgozóinak jövedelemadóira is. A Bíróság ítélete egy szintre hozta a többi Európai Unió intézménnyel a Bankot, kötelezván annak dolgozóit a közösségi adó megfizetésére jövedelmük után. Hasonló jelentőségű a Bizottság és az EIB között az OLAF miatt fennálló jogvita⁴³⁸. Amint az korábban ismertetésre került, per tárgya a Bizottság Csalás-elleni Hivatalával való együttműködés. Az egyes ügyek bemutatására az érintett intézményre vagy jogintézményre vonatkozó fejezetben kerül sor, általánosságban azonban megjegyzendő, hogy a Bank a két érdemben bemutatott jogvitában egyaránt igyekezett eljárási kifogásokkal kivonni magát a Bíróság hatásköre alól. A 85/86. sz. ügyben például azon az alapon vitatta a kereset elfogadhatóságát, hogy a kereset tévesen határozza meg az alperest (Kormányzótanács), illetve a Bizottság nem tekinthető érdekelt félnek⁴³⁹. A Bíróság természetesen nem fogadta el ezeket a formális eljárási kifogásokat, és a keresetet elfogadhatónak nyilvánította (illetve az ítélet érdemi részében a Bankot elmarasztalta). A C-15/00. sz. ügyben a Bank még sajátosabb eljárási kifogással élt: mivel a vitás határozatot nem a 237. cikk b) és c) pontjában felsorolt szervek hozták, a Bank szerint a Bíróság nem járhat el. Ezt a Bíróság a jogállamiság alapkövetelményével ellentétesnek tekintette⁴⁴⁰, mivel sem a Közösség, sem a tagállamok nem vonhatják ki magukat a bírósági felügyelet alól, ez pedig vonatkozik a közösségi intézményekre és szervekre (köztük a Bíróságra is) egyaránt. A fenti két ügy mellett (az egyik intézményközi jogvita, a másik a bank által finanszírozott projektre vonatkozó tenderezési eljárásra vonatkozott) a Bíróság több esetben hozott ítéletet a Bank személyzeti kérdéseiben (jelenleg a Közzszolgálati Törvényszék hatáskörébe tartozik), ilyen volt például a T-192/99. sz. ügy⁴⁴¹, amelyben a Bank alkalmazottai kifogásolták azt, hogy a Bank személyzeti szabályzata hátrányosan eltér az Európai Unió köztisztviselőire vonatkozó Személyzeti Szabályzat euró-konverziós szabályaitól. A Bíróság a fenti ítéletben hivatkozik a 110/75. sz. ügyben hozott ítélet 18. pontjára, amelyben kimondja, hogy joghatósággal rendelkezik a Bank és a Bank alkalmazottai között fennálló bármilyen jogvita esetében.

Az Európai Csaláselleni Hivatal

Tekintettel arra, hogy Bank sikeres tevékenysége függ a befektetői bizalomtól, nagy jelentősége van a hiteles könyvvizsgálatnak. Erre a feladatra a Bank rendelkezik mind belső könyvvizsgáló/ kontrollig szervvel, mind külső könyvvizsgáló céggel. Ez utóbbit jelenleg az

⁴³⁶ Lisszaboni Szerződés 272.cikke (korábbi EK-Szerződés 238. cikke)

⁴³⁷ a C-85/86 Európai Közösségek Bizottsága kontra az Európai Beruházási Bank kormányzótanácsa ügyben hozott ítélet.

⁴³⁸ a C-15/00. sz. Bizottság kontra Európai Beruházási Bank ügyben hozott ítélet

⁴³⁹ Lásd 85/85. sz. ügyben hozott ítélet 10-15. pontja

⁴⁴⁰ Lásd a C-15/00. sz. ügyben hozott ítélet 2. pontját

⁴⁴¹ T-192/99. sz. Roderick Dunnett, Thomas Hackett and Mateo Turró Calvet kontra Európai Beruházási Bank ügyben hozott ítélet

Ernst&Young végzi. A fentiekén felül a Bank fenntartja a lehetőséget az OLAF-fal való együttműködésre, bár az együttműködés mértékével az OLAF nem elégedett meg.

Az Európai Számvevőszék

Az OLAF-hoz képest nagyobb múltra tekint vissza az együttműködés az Európai Számvevőszék esetében, de a két intézmény viszonya nem volt mindig felhőtlen⁴⁴². A Számvevőszék 1988-ben nehezményezte⁴⁴³, hogy a Bank megnehezítette a Bizottság által delegált források felhasználásának ellenőrzését (elsősorban az 1990-ben megszűnt Új Közösségi Eszköz tekintetében), amit a Bizottság is problémásnak nevezett. A Bank hasonló védekezéssel élt, mint az OLAF tekintetében, bírósági érvényesítés helyett azonban elegendő volt a Bizottság közbenjárása. 1999 óta a Római Szerződés alapján az Európai Beruházási Banknak a közösségi kiadások és bevételek kezelése terén végzett tevékenysége tekintetében a Számvevőszék hozzáférési jogát a Bank által őrzött információkhoz a Számvevőszék, a Bank és a Bizottság közötti megállapodás szabályozza (az úgynevezett Háromoldalú Egyezmény). A Számvevőszék azonban megállapodás hiányában is hozzájuthat azokhoz az információkhoz, amelyek a Bank által kezelt közösségi kiadások és bevételek ellenőrzéséhez szükségesek. A Bank és a Számvevőszék kapcsolatát jelenleg is az Európai Beruházási Bank, a Bizottság és a Számvevőszék között fennálló Háromoldalú Egyezmény szabályozza. A civilszervezetek kritikájának hosszú ideig tárgya volt ez az egyezmény⁴⁴⁴, leginkább azért, mert az érintett felek nem hozták azt nyilvánosságra. Ez azonban 2003 elején megtörtént.

A Bank tevékenységének számos aspektusában megfigyelhető az együttműködési tendencia, de gyakran csak akkor, ha a Banknak nincs már nem maradt más választása. A 2003. évig a Háromoldalú Egyezmény a civil szervezetek⁴⁴⁵ kritikájának szinte tradicionális célpontja volt. 2003-ban az Európai Parlament is kifogásolta jelentésében⁴⁴⁶. A Bank csak akkor reagált a kérésre, amikor a civil szervezetek lobby kapcsolataik révén elérték az Európai Parlamentet. A Banknál sokáig azzal érveltek, hogy a másik két fél (a Bizottság és a Számvevőszék) nem járult hozzá az Egyezmény közzétételéhez⁴⁴⁷.

Az eredeti Háromoldalú Egyezményt 1992. November 23.-án kötötték és 1999. Márciusában újították meg. Az egyezmény széleskörű adathozzáférést biztosít a Számvevőszék részére a Bizottság közvetítésével. Általánosságban elmondható hogy olyan esetekben áll fent az adathozzáférési jog, amikor a Bank tevékenységének közösségi pénzügyi vonzata van. Ez jelenthet például költségvetési garanciát, vagy az Európai Fejlesztési Alapból származó források kezelését. Az Egyezmény lehetővé teszi a Számvevőszék által végzett helyszíni vizsgálatokat is, amelyet korábban az EIB megakadályozott, többek között úgy hogy nem engedélyezte a kedvezményezetteknek a vonatkozó dokumentumok átadását a Számvevőszék

⁴⁴² Dimitrios V. Skiadas: European Court of Auditors and European Investment Bank: an uneasy relationship – European Public Law, vol 5. issue 2 1999 június

⁴⁴³ Lásd a Számvevőszék 1987-es éves jelentése

⁴⁴⁴ A CEE Bankwatch NO reform No money keretében a dokumentumokhoz való hozzáférés egyik alapeleme, lásd bővebben: <http://www.bankwatch.org/project.shtml?apc=147578-168869o--1&s=168869>

⁴⁴⁵ Az egyik legjelentősebb civil szervezet CEE Bankwatch, honlapján (www.bankwatch.org) bővebb információ elérhető

⁴⁴⁶ például: European Parliament report on the activity report for 2003 of the European Investment Bank (2004/2187(INI)), 20. bekezdés

⁴⁴⁷ Forrás Dimitrios V. Skiadas: European Court of Auditors and European Investment Bank: an uneasy relationship

auditorai számára⁴⁴⁸, vagy hiányos volt az átadott dokumentáció⁴⁴⁹. Megjegyzendő, hogy tekintettel az uniós végső kedvezményezettek számára a Számvevőszék ellenőrzésének jelentős részét az úgynevezett rendszer-alapú ellenőrzés teszi ki, azaz a konkrét projektek helyett a közreműködő szerv ellenőrzési rendszerét ellenőrzi⁴⁵⁰.

Prudenciális felügyelet

Az Európai Beruházási Bank végső soron egy bank. Azonban a többi bankkal ellentétben a multilaterális fejlesztési bankok prudenciális felügyelete nincs teljesen megoldva. Amennyiben az Európai Beruházási Bank egy (tag)ország tőkepiacán kötvényt bocsát ki, az adott ország tőkepiaci vagy bankfelügyelete felügyeleti jogkörrel rendelkezik. Azonban ez a felügyeleti tevékenység széttoreszedését vonja maga után. Az egyetlen intézmény, amely egyes tagállami felügyeleti rendszerek analógiájára egy ilyen feladatot hatékonyan elláthatna, az az Európai Központi Bank. Jelenleg a bankfelügyeleti tevékenységet minden tagország más struktúrában (Nemzeti Bank, vagy felügyeleti hatóság által) látja el. Az ECB pusztán koordinációs feladatokat lát el, nem rendelkezik sem ilyen jogkörrel, sem megfelelő erőforrásokkal az EIB prudenciális felügyeletének ellátásához. Roderick Dunnett álláspontja szerint⁴⁵¹ az egységes felügyeleti rendszer nem rendelkezne több jogosítvánnyal az EIB tekintetében, mint a decentralizált tagállami rendszer. Egy egységes szabályozási és felügyeleti rendszer azonban számos előnnyel járna a Bank működési költségei és kockázatai tekintetében. Dunnett kiemeli, hogy az EIB jelentősen eltér a többi multilaterális fejlesztési banktól abban, hogy az uniós intézményrendszerbe ágyazva számos szerv (említésre kerül az Ombudsman, a Számvevőszék és a Parlament) felügyeleti tevékenységének egyes vonatkozásait. Dunnett egy kettős felügyeleti rendszert vázol, amelyben a multilaterális fejlesztési bankok fejlesztési tevékenységének felügyeletét a részvényesek, vagy az általuk kinevezett szerv látja el, míg a tőkepiaci tevékenységüket a pénzügyi felügyeletek látják el.

Az Európai Ombudsman

Bár a prudenciális felügyelet nem megoldott, a törvényességi felügyeletnek van egy közvetett módja, az Európai Ombudsman révén. Az Ombudsman jogkörét a Bank kezdetben vitatta, de amint a korábbiakban bemutatásra került, a Bank az utolsó pillanatokban rendszerint hajlandó engedni a reformoknak. E terület sajátossága hogy egy magyar eset kapcsán került sor az Ombudsman tevékenységének beemelésére a Bank belső szabályzatába⁴⁵². Az Ombudsman kivizsgálta az Európai Beruházási Bank egy projektjét, mely a magyar M0-as autópálya egy szakaszát finanszírozta⁴⁵³. Kezdetben az EIB nem ismerte el az Ombudsman joghatóságát, különös tekintettel arra, hogy a tagállamokon kívül, Magyarországon kivitelezett projektről volt szó. Bár az Ombudsman saját kezdeményezéséből is indíthat vizsgálatot, ebben az esetben egy Uniós székhelyű szervezet kérte a kivizsgálásra. Az Ombudsman az EIB kezdeti diplomatikus kitérése után ismételt kérdésekkel bombázta a Bankot. A két szerv viszonya kezdetben nem volt jónak nevezhető. A Bank okulva az esetből az alkalmazottainak külső kapcsolatait szabályozó fent említett dokumentumába beillesztett egy eljárási elemet az

⁴⁴⁸ Forrás: Számvevőszék 1988-as éves jelentése

⁴⁴⁹ Forrás: Számvevőszék 1993-as éves jelentése

⁴⁵⁰ Dimitrios V. Skiadas: European Court of Auditors and European Investment Bank: an uneasy relationship, 217. és 223.o.

⁴⁵¹ Roderick Dunnett: Horizontal Consolidation of Financial Supervision: Impact on the Operations of the European Investment Bank, 458.o.

⁴⁵² Code of good administrative behaviour for the staff of the EIB in relations with the public

⁴⁵³ Az Európai Beruházási Bank ellen benyújtott 1338/98/ME számú panasz, az Európai Ombudsman 2001-es éves jelentése, 61.o.

Ombudsmanra tekintettel. Első fokon a Bank főtítkárságához lehet panaszt benyújtani, majd a Bank ezután hozza fel a Római Szerződés 195. cikkére hivatkozva az Ombudsmanhoz való fordulás lehetőségét.

Az M0-as autópálya esetében az együtt nem működés ellenére is az Ombudsman nem állapított meg hiányosságot a projekt kapcsán. A fenti vizsgálat óta az Európai Ombudsman közel két tucat vizsgálatot indított a Bank ellen, egyes esetekben más intézményekkel közösen érdekelt kérdésekben. A vizsgálatok többsége személyzeti ügyek miatt indult, ahol a panaszos általában felvételi eljárása során vélelmezte jogainak sérelmét. Az Európai Beruházási Bank ellen benyújtott 1700/2004/MF⁴⁵⁴ ügyben a panaszost kiválasztási eljárás során felvették az Európai Beruházási Bank listájára. A panaszos állítása szerint az EIB személyzeti osztályvezetője sértő és megfélemlítő módon viselkedett vele szemben két 2002. május 30-i e-mailjében. Az EIB kifejtette, hogy a két e-mail közül az elsőt tévedésből küldték a panaszosnak, és hogy az EIB komolyan sajnálatát fejezi ki ennek tartalma miatt. Az Ombudsman megállapította, hogy az első e-mail nyelvezete egyértelműen helytelennek minősülne, ha szándékosan küldik meg a panaszosnak, és rámutatott arra, hogy a panaszosnak a jelentkezésére vonatkozó tájékoztatáskérés megválaszolásakor olyan szövegezéssel, amely az átlagolvasó számára fenyegetést sugall, az EIB elmulasztotta tiszteletben tartani a helyes hivatali magatartás európai kódexe 11. cikkét és 12. cikke (1) bekezdését, ezért az ügyben kritikai észrevételt tett. A másik fő vizsgálati terület az EIB által finanszírozott projektekhez kapcsolódik, és a kedvezményezettek által kifogásolt, a projektekre vonatkozó kérdésekre összpontosít. A harmadik terület szintén az EIB projektekhez kapcsolódik, de inkább eljárási, mint érdemi vonatkozású: általában civil szervezetek kifogásolják az EIB adathozzáférésre vonatkozó szabályait, különös tekintettel az 1049/2001/EK rendelet alkalmazására (a fent vázolt M0-ás ügy is ebbe a körbe tartozik). Ez utóbbira példa továbbá a 3501/2004/PB sz. ügy⁴⁵⁵, amelynek tárgya az Európai beruházási Bankhoz érkezett, egy csehországi projekt esetleges finanszírozására vonatkozó információkérés volt. Az információkérésre adott első válaszában az EIB általánosságban megállapított a, hogy a hozzáférés megtagadása összhangban volt az adott időpontban hatályban lévő politikájával és szabályaival. Az Ombudsman arra a következtetésre jutott, hogy az EIB nem sértette meg az információkhoz való hozzáférésre vonatkozó saját szabályait, ezért azzal a megállapítással zárta az ügyet, hogy nem történt hivatali visszasság. Mindazonáltal a jövőre nézve arra biztatta az EIB-t, hogy amennyiben megtagadja a tájékoztatást, azt egészítse ki egy megfelelő magyarázattal az elutasítás okairól. Az 1776/2005/GG⁴⁵⁶ ügyben az Európai Beruházási Bank az Ombudsman javaslatára válaszul beleegyezett abba, hogy nyilvánosságra hozza egy auditjelentés egyes részeit. Az Ombudsman nyilvánosan üdvözölte az EIB konstruktív hozzáállását, rámutatva arra, hogy bár a személyiségi jog és a kereskedelmi titoktartás jogos érdekek, amelyek határt szabhatnak a nyilvános hozzáférésnek, erre hivatkozva nem lehet éppen attól a személytől megtagadni a hozzáférést, akinek a személyiségi jogairól vagy kereskedelmi érdekeiről szó van.

Az Európai Fejlesztési Alap

Az Európai Fejlesztési Alap nem minősül elkülönült intézménynek, az Európai Bizottság kezeli. Az alap célja a fejlődő országok támogatása. 1959-ben hozták létre az alapot, melyet 5 évente újítanak meg egy-egy nemzetközi egyezmény keretében. Az utolsó ilyen egyezmény a

⁴⁵⁴ Az Európai Ombudsman 2005-ös éves jelentése, 98.o

⁴⁵⁵ Az Európai Ombudsman 2006-os éves jelentése, 66.o.

⁴⁵⁶ Az Európai Ombudsman 2006-os éves jelentése, 73.o

jelenlegi Lomé IV után a Cotonou-i Egyezmény. Tevékenységét tekintve az EIB sok területen együttműködik az Európai Fejlesztési Alappal. Ilyen terület például a FEMIP, melynek során az EIB mediterrán országoknak nyújt hitelt az Európai Fejlesztési Alap biztosításával.

Bár a Közösségtől elkülönült jogi személyiséggel rendelkezik, az EIB szoros kapcsolatban áll az Európai Unió legtöbb intézményével és szervével. Intézményi beágyazottsága széleskörű, nagyobb, mint bármely más multilaterális fejlesztési banknak. A jövőben azonban további lépések várhatóak. Jelenleg az integráció elsődleges eszköze a Bíróság, azonban amennyiben a Bíróság eléri végső korlátait, a Tagállamokon múlik további lépések megtétele a következő kormányközi konferenciák során.

VII.7. A VII. rész összefoglalása

Az utolsó rész célja az **Európai Beruházási Bank** részletesebb bemutatása. Az Európai Unió csatlakozás évében kevesebb visszhangot kapott Magyarország csatlakozása az Európai Beruházási Bankhoz, e csatlakozás mégis alapvető változásokat hoz Magyarország fejlesztési stratégiájában. A VII. rész 1. fejezete a korábbi működési rész ismereteit felhasználva az Európai Beruházási Bank helyét mutatja be a multilaterális fejlesztési bankok között, illetve annak működési elvét, mely a függetlenség mellett szóló legfontosabb gazdasági érv háttere. A VII.2. fejezet az Európai Beruházási Bank függetlensége mellett hoz fel érveket a működés gazdasági szempontjából: az EIB elsődlegesen egy bank, mely a nemzetközi tőkepiacok szignifikáns résztvevőjeként más befektetési alternatívákkal versenyben finanszírozza tevékenységét, ezért meghatározó a befektetői bizalom. A finanszírozási mód egy olcsó lehetőséget jelent a tagállamok számára, ha figyelembe vesszük a társfinanszírozás lehetőségét, a tagállamok által az Európai Beruházási Bank részére befizetett jegyzett tőke részesedése akár a százszoros hatást is kiválthatja a célszágok gazdaságában. A felvevő államok szempontjából az EIB hitel az államadósság-kezelés egyéb formáival áll versenyben, a hitelfelvétel legnagyobb korlátja a Maastrichti kritériumok által megkövetelt államadósságra vonatkozó korlátozás, amely az Európai Unió tagállamok hitelfelvételeit is jelentősen visszafogja. E modell sikeres működéséhez azonban két alapvető feltétel szükséges: biztonságos befektetéseket tartalmazó portfólió, és viszonylag független döntéshozatali jogkör. Az Európai Beruházási Bank esetében mindkettő adott, de az utóbbi valamelyest korlátozott mértékben. Az portfólió tekintetében megjegyzendő, hogy a Európai Beruházási Bank statútuma szerint a Bank elsődleges célja a Közös Piac fejlődésének elősegítése. Az EIB tevékenységi körét meghatározzák a Római Szerződés és a Bank statútuma által megszabott (elég tág) korlátok. Ezen korlátokon belül az EIB deklarálta „policy-driven” bank. Ez azt jelenti, hogy a Bank az Európai Unió politikai irányelveit konvertálja át a Társasági ügyviteli tervében konkrét projektekre. A politikai irányelveitől eltekintve a bank döntéshozó szervei szabadon döntenek a stratégiáról és az egyes projektekről, anélkül hogy egy tagország vagy az Európai Unió intézményei befolyásolhatnák. A biztonságos befektetéseket tartalmazó portfólió mellett egy multilaterális fejlesztési bank hatékony működéséhez szükséges másik alapvető feltétel a viszonylag független döntéshozatali jogkör. E tekintetben a multilaterális fejlesztési bankok struktúrája némileg eltér a többi nemzetközi szervezettől. Az Európai Beruházási Bank követi a multilaterális fejlesztési bankok szokásos struktúráját két plenáris szervvel, ezért döntéshozatali szempontból elmondható, hogy az Európai Beruházási Bank nagymértékben független a külső hatásoktól. Az Európai Bíróság azonban jóval kevesebb mozgásteret enged a Banknak, amint amelyet a nem uniós bankok élveznek.

A függetlenségi érvek szempontjából kiegyensúlyozottabb képet mutat a VII.3. fejezet, mely **jogi szempontból** elemzi az Európai Beruházási Bank függetlenségét. Fontos jogi érv a függetlenség mellett a közösségtől elkülönített, saját nemzetközi jogi személyiség, amely közjogi értelemben releváns, nem hagyományos polgárjogi értelemben. E rendelkezés célja annak biztosítása, hogy a Bank egyenlő félként tárgyalhasson hitelfelvevő országokkal, valamint annak elkerülése, hogy bármelyik tagország aránytalan befolyást gyakorolhasson a Bankra. A döntési autonómia több jogesetben is kulcskérdésként szerepelt a Bank érvelésében jogvitákban, de a Bíróság egyértelművé tette, hogy ezen autonómia nem korlátlan. A multilaterális fejlesztési bankok egyik kiemelkedően fontos eleme a vitarendezés és a joghatóság kérdése: az Európai Beruházási Bank esetében a Római Szerződés rendelkezései értelmében egyértelmű az Európai Bíróság joghatósága. Az EIB intézményi státusza azonban problémát jelenthet az Unió joganyag alkalmazása és a többi intézményhez való viszonya tekintetében. Pusztán jogi szemmel nézve érthető a Bíróság részéről az EIB fokozatos alárendelése a közösségi jogszabályoknak. Mivel az Európai Beruházási Bank a tőkepiacokon szerez forrásokat, döntéshozatali függetlensége azonban létfontosságú.

A VII.4. fejezet az Európai Beruházási Bank **intézményi státuszára** összpontosít. Az Európai Beruházási Bankot a 1957-ben a Római Szerződéssel hívták életre, Szerződésben nem lett azonban egyértelműen meghatározva pontos státusza. Ennek bizonyítékeként az EIB viszonylag gyakori vendég az Európai Bíróságon, leginkább az Unió jogszabályok alkalmazásának, illetve az Unió szerveivel való együttműködés elmulasztása miatt. Az intézmények felsorolásából kimaradva az EIB nem minősül az Európai Unió intézményének, bár ezt a kérdést hajlamos a Bíróság, illetve az EIB maga is pontatlanul alkalmazni: a Bíróság maga sem volt mindig konzekvens még egyetlen ítélet különböző fordításainál sem. A legújabb és legteljesebb elemzést Jacobs Főtanácsnok készítette el egy a Bizottság és a Bank között fennálló jogvitában. A vélemény alapján az Európai Beruházási Bank a Római Szerződés értelmében egyértelműen nem minősül intézménynek. Eddig talán egyetlen ellenkező irányba mutató ítélet volt, melyben a Bank szerződésképeségével összefüggésben a Bíróság egyenrangúnak ítélte más közösségi intézményekkel. A következő fejezet az Európai Beruházási Banknak az Európai **Unió jogrendszerébe való beágyazottságát** foglalja össze. A Római Szerződés 266. cikke önálló jogi személyiséggel ruházta fel az Európai Beruházási Bankot, azonban az Európai Unió sajátos jogrendszere több rést ütött az Európai Beruházási Bank kezdetben szélesebb autonómiáján. Az EIB fokozatosan illeszkedik bele az Európai Unió jogi és intézményi rendszerébe. Az elmúlt két évtized során fokozatosan épült ki egyre szorosabb kapcsolat több intézménnyel és szervvel. Az a tény hogy az Európai Beruházási Bankot a Római Szerződés hozta létre és az Európai Bíróság joghatósága alá helyezi, egyértelművé teszi a közösségi joganyag legalább részleges alkalmazhatóságát.

A VII. rész utolsó fejezete az Európai Beruházási **Bank kapcsolatát** mutatja be a **többi Európai Unió intézménnyel és szervvel**. A Kormányzótanács például azonos képviseleti szintet jelent a tagállamok számára, mintha az ECOFIN Tanács hozna döntést. A Tanácsnak azonban nincs formálisan befolyása a Bank működésére, a Tanács döntéshozatali eljárásait sem alkalmazzák (PI COREPER mellőzése). Az Európai Parlament nem rendelkezik szinte semmilyen formális beleszólással vagy ellenőrzési joggal az Európai Beruházási Bank döntéshozatali eljárásai tekintetében. Az Unió intézményei közül az Európai Bizottságnak van egyedül képvisellete az Igazgatótanácsban. A Bank státusza szempontjából a legfontosabb uniós intézmény kétség kívül az Európai Bíróság, melynek kizárólagos joghatósága van a Bank jogvitáiban, mind intézményi, mind működési, mint személyzeti ügyekben. Az Európai Bíróság korábban is az intézményi integráció fontos eszköze volt. Ítéleteiben többször is szűkítette a Bank eredetileg tágabb mozgásterét. A Bank fenntartja a lehetőséget az OLAF-fal

való együttműködésre, bár az együttműködés mértékével az OLAF nem elégedett meg. Az OLAF-hoz képest nagyobb múltra tekint vissza az együttműködés az Európai Számvevőszék esetében. Bár a prudenciális felügyelet nem megoldott, a törvényességi felügyeletnek van egy közvetett módja, az Európai Ombudsman révén. Az Ombudsman jogkörét a Bank kezdetben tagadta, de a Bank az utolsó pillanatokban hajlandó volt engedni a reformoknak. Az Európai Fejlesztési Alap nem minősül elkülönült intézménynek, célja a fejlődő országok támogatása. Tevékenységét tekintve az EIB sok területen együttműködik az Európai Fejlesztési Alappal. Bár a Közöségtől elkülönült jogi személyiséggel rendelkezik, az EIB szoros kapcsolatban áll az Európai Unió legtöbb intézményével és szervével. Intézményi beágyazottsága széleskörű, nagyobb, mint bármely más multilaterális fejlesztési banknak.

VIII. Záró gondolatok

A doktori értekezés egy olyan területen kíván új elemeket felmutatni, melynek egyes részei széles körben ismertek (például a Világbankról számos cikk jelent meg, elsősorban a globalizáció kérdéskörében), ugyanakkor számos olyan részterülettel bír, amelyeket a magyar szakirodalomban nem dolgoztak fel maradéktalanul (például olyan „egzotikus” bankokat, mint a Karibi Fejlesztési Bank), vagy számos aspektusát (többek között a pénzügyi vonatkozásokat) elhanyagolták.

A doktori értekezés megírásakor a szerző úgy vélte, hogy kutatási szempontból a leghasznosabb tevékenység egy egységes és általános szemlélet kialakítása, és a sok részletismeret egységes szerkezetbe foglalása. A doktori értekezés ezért egy általános definíció kialakításával kezdődik, mely bár elméletinek tűnik, nagy jelentőséggel bír a gyakorlatban is. A fejlesztési bankok megreformálására irányuló mozgalmak hajlamosak összemosni a például Világbank és az Európai Fejlesztési Bank jellemzőit, annak ellenére, hogy a tulajdonosi struktúra és a hitelfelvevők aránya jelentősen eltér. Míg a Világbank alaptőkéjét legjelentősebb részben lejegyző tagállamok soha nem vesznek fel hitelt a banktól, az Európai Beruházási Bank szinte kizárólag saját tulajdonosainak ad hitelt (közel azonos arányban a jegyzett tőkében való részesedéssel).

A multilaterális fejlesztési bankok szerkezetéről szóló második rész egy olyan területet mutat be, melyet a legtöbb elemzés elhanyagol. A belső felépítés a legtöbb tanulmány témája szempontjából kevésbé releváns, ezért volt értelme egy külön részt szentelni rá. A harmadik részt elsősorban azon tanulmányok hanyagolják el, amelyek az intézmények megreformálását kívánják elősegíteni. Az intézményi reformok esetén a banki jelleg jelentős kockázatokkal járhat a tulajdonos államok számára. A Bank pénzügyi tevékenységéért (és az általa felvett hitelekért) a tulajdonos tagállamok felelnek. Amíg a multilaterális fejlesztési banki architektúra hibátlanul üzemel, az ilyen intézmények egy hasonló célú nemzetközi pénzügyi alap költségeinek töredékével járnak a tulajdonosok számára. A piac azonban ugyanúgy érzékeny lehet az intézmény körüli bizonytalanságokra, mint a kereskedelmi bankok esetében. A negyedik rész egy szintén kevésbé feldolgozott területet kíván bemutatni. Bár több jogi elemzés is készült ilyen bankokról, azok inkább egy-egy konkrét cél kiszolgálására készültek. Ilyenek például az Európai Beruházási Bank intézményi függetlenségét vizsgáló elemzések, amelyek célja a reformok politikai (lobbi) ágának alátámasztása jogi/gazdasági érvekkel. Az ötödik rész átfogó képet ad a multilaterális fejlesztési banki architektúra résztvevőiről. A doktori értekezés részletesebben mutatja be az Európában aktív bankokat, majd kitér olyan bankokra melyekkel a legtöbb elemzés nem foglalkozik. Annak ellenére, hogy a hatodik rész csoportosítási kritériumai az első részhez hasonlóan elméletinek tűnnek, sok gyakorlati vonatkozással bírnak. Ilyen az egypólusú és a kétpólusú bankok elhatárolásának fontossága, melyről már volt szó az EIB reformjával kapcsolatban. A Európai Fejlesztési Bankról szóló hetedik rész aktualitása az EU csatlakozásra tekintettel vitathatatlan, amellet hogy az intézmény az egyik legjelentősebb intézményi kerettel rendelkező és az egyik legnagyobb fejlesztési bank.

Magyarország szempontjából a multilaterális fejlesztési bankok jelentősége mindig is kiemelkedő volt, de az egyes intézményekkel való kapcsolata jelentősen változott az elmúlt évtizedek során. Míg korábban elsősorban a kétpólusú bankok (Világbank, EBRD) hitelfelvevője volt, az elmúlt 10 évben fokozatosan csatlakozott az egypólusú Európa Tanács

Fejlesztési Bankjához, majd a jóval nagyobb Európai Beruházási Bankhoz, és fokozatosan kivonult a rosszabb feltételeket biztosító kétpólusú EBRD és Világbank hitelfelvevői közül. Magyarország az Unió csatlakozással átkerült a fejlett országok pozíciójába, mellyel olyan felelőségek is járnak, mint az Unió külső fejlesztési politikába való beleszólási jog. A millenniumi fejlesztési célok (illetve az MFC-ben megállapított célokhoz képest jelentkező elmaradások) tükrében a fejlesztési politika az Unió egyik legdinamikusabban fejlődő szakpolitikájává válhat.

VIII.1. A kutatás során felhasznált források

A szerző kutatások elsődleges forrásának az egyes intézményekre vonatkozó elsődleges és másodlagos jogszabályokat tekintette. Amennyiben rendelkezésre áll joggyakorlat és a gyakorlati vonatkozások szükségessé teszik, a doktori értekezés kitér annak bemutatására is. A bankok működésének általános szabályait megállapító alapszabályt nemzetközi egyezmények határozzák meg. A részletszabályokat általában az alapszabályt megállapító egyezmény mellékletei tartalmazzák, de adott esetben a széleskörű jogi autonómiát élvező bank maga is rendelkezhet róla, illetve a bank intézményi státusza révén más módon is megállapíthatják. Az Európai Beruházási Bank esetében meghatározó az Európai Bíróság ítélezési gyakorlata, de egyes esetekben (például a nyilvános adatok hozzáférése tekintetében) az Unió másodlagos joganyaga is irányadó lehet. Az EIB tekintetében megjegyzendő, hogy az értekezés véglegesítésekor az Alkotmány ratifikálása elég bizonytalannak tűnt, ezért szerepelnek utalások a Lisszaboni Szerződésre.

A szerző a jogszabályok mellett kiemelten irányadónak tekinti az egyes intézmények kiadványait. Az intézmények honlapjain általában megtalálható anyagok elsődleges célja az érintett felek tájékoztatása a bank működéséről, gyakran egy meghatározott célközönség (például a potenciális kedvezményezettek, a tagállami végrehajtó szervek vagy a civil szervezetek) igényeinek figyelembe vételével. Megjegyzendő, hogy ezen intézmények már a szerző kutatásai kezdetén, az évtized elején is aktívan használták az elektronikus terjesztési lehetőségeket, az évtized közepére több bank is elsődleges forrásnak tekinti honlapját.

A külső elemzések felhasználása során a szerző igyekezett figyelembe venni az adott doktori értekezés forrásainak egyedi jellemzőit. A svéd külügyminisztérium részére az IDS által készített tanulmány objektívabb hangvételű, mint egyes nem-kormányzati szervezetek által készített vagy megrendelt tanulmányok, azonban a szerző véleménye szerint az IDS tanulmány számos, többek között alapvető dogmatikai hiányosságot tartalmaz. A civil szervezetek kutatásai általában gyakorlati megközelítésűek, erőforrásaik korlátozottsága nem is teszi lehetővé a célkitűzéseiktől való jelentős eltéréseket. Pont ez a hatékonyság okozza azonban az általuk készített tanulmányok egyoldalságát. A jelen doktori értekezés ez utóbbi forrásból számos olyan anyagot dolgozott fel, amelyek többsége egy adott gyakorlati részterületre (többek között az adathozzáférésre, a környezetvédelmi szabályok betartására, vagy demokratikus elszámoltathatóságra) koncentrált. A feldolgozás során azonban ellenőrizni kellett az információk megalapozottságát, és figyelembe kellett venni azt, hogy a költség-hatékony céltudatosság nem mindig igazodik az objektivitás kritériumaihoz.

VIII.2. A kutatás eredményei

Annak ellenére, hogy a doktori értekezés célja a kutatás tárgyának legteljesebb bemutatása, a folyamatosan változó, bővülő és átalakuló multilaterális intézményi és nemzetközi pénzügyi

rendszer folyamatos kiigazításokat tesz szükségessé, és magában foglalja azt a tényt, hogy a kutatás sosem tekinthető véglegesnek vagy lezártnak. A kutatás struktúrája és terjedelme azonban már most több területen is lehetővé teszi e kutatások felhasználását, amit a publikációk sokoldalúsága is tükröz. A szerző három fő felhasználási területet emelne ki: az egyetemi oktatás, a tudományos publikációk, és a gyakorlati felhasználás.

Egyetemi oktatás

A kutatások elsődleges felhasználási területe az egyetemi oktatás. A doktori értekezés a szerző tervei szerint olyan átfogó és alapvető ismereteket foglal össze, amelynek segítségével birtokába lehet kerülni a területben jártassághoz szükséges alapvető ismereteknek. A szerző közreműködött a „Pénzügyi jog II.” című egyetemi tankönyv (fejlesztési bankokról szóló fejezetének) megírásában, és úgy véli, hogy a fejlesztési bankokról szóló ismeretek az egyetemi alapképzés egyik fontos részterületét képezik elsősorban a pénzügyi jog, a nemzetközi jog, és közgazdaságtan keretein belül.

Publikációk magyar nyelven

A felhasználási területek második fő kategóriáját a hagyományos publikációk képezik. Ezek elsődleges célja a kutatói közösség elősegítése a szerző által felhalmozott ismeretek terjesztése révén. A magyar folyóiratokban megjelent cikkek nagyjából megfelelnek a jelen doktori értekezés vonatkozó fejezeteinek.

Az „*Európai Beruházási Bank intézményi függetlensége és viszonya az Európai Unió jogrendszerével*” című tanulmány a „Gazdaság és jog”⁴⁵⁷ című folyóiratban jelent meg, és megfelel az Európai Beruházási Bankról szóló, a doktori értekezésben külön kezelt fejezetnek. E cikk röviddel a szerző európai parlamenti gyakornoki időszakát követően, magyar nyelven is megosztotta a kutató közösséggel a reformokra irányuló törekvések egyik központi elemét képező politikai helyszínen felmerült legaktuálisabb kérdéseket, és az azokra adható esetleges válaszokat. A „*Multilaterális fejlesztési bank fogalma és főbb jellemzői*” című publikáció a „Gazdaság és jog” című folyóiratban jelent meg. A szerző szándékai szerint a cikk útmutatást adhat a témával ismerkedő, elsődlegesen más területeken kutatásokat folytató és a témát csak részlegesen érintő kutatóknak. E cikkben (illetve a jelen doktori értekezésben) felállított definíció azonban egyértelműen elhatárolódik számos olyan tanulmánytól, amely elemzési megközelítését alárendeli a megrendelők politikai célkitűzéseinek. A „*Multilaterális fejlesztési bankok Európában*” című publikáció a Bankszövetség által megjelentetett Hitelintézeti szemlében⁴⁵⁸ került kiadásra. A cikk összefoglalta a kutatások aktuális állását, és átfogóbb képet nyújtott a témáról, mint a kizárólag az egyes intézményekre összpontosító korábbi publikációk. „*A multilaterális fejlesztési bankok működési elve, tevékenysége és csoportosítása*” című tanulmány a

⁴⁵⁷ A gazdasági jog jogász szakértőiből álló szerkesztőbizottság folyóirata, 2006-ban már tizennegyedik éve jelenik meg. Állandó rovataival tág értelemben öleli fel a jogi és gazdasági témaköröket, a legaktuálisabb kérdéseket, a társasági és cégjog, a bank- és tőzsdejog, a verseny- és szerződéses jog, a munka- és szociális jog, a szövetkezeti és ingatlanjog, a média jog, az információs jog, a sportjog, valamint a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság érdekesebb jogesetei köréből. Szerkesztők: dr. Balogh Lajosné, dr. Gadó Gábor, dr. Komáromi Gábor, dr. Radnay József, dr. Sárközy Tamás, dr. Szentiványi Iván, dr. Wellmann György és dr. Zsuhár András. ISBN/ISSN: 1217-2464.

⁴⁵⁸ A Szerkesztőbizottság tagjai: Balogh Imre, Kálmán Tamás, Király Júlia, Fogarasi Judit, Móra Mária, Nyers Rezső (elnök), Schenk Tamás, Szapáry György, Száz János, Tarafás Imre, Várhegyi Éva. ISSN:1588-6883.

Külgazdaság⁴⁵⁹ című folyóiratban jelent meg. A cikk tartalma megfelel a jelen doktori értekezés vonatkozó fejezeteinek.

A nagyobb lélegzetvételű tanulmányok mellett a szerzőnek megjelent egy rövidebb munkája a Figyelő című hetilapban (Figyelő, 2003/39. Szám, szeptember 25-október 1.). A vélemény terjedelme kevesebb, mint egy oldal, az ilyen jelegű publikációk hatása azonban nem elhanyagolható, mivel egy ilyen rövidebb hozzászólás sokkal nagyobb nyilvánosságra tarthat számot, mint a tudományos szaklapokban közölt nagyobb terjedelmű tanulmányok.

Publikációk idegen nyelven

Az elmúlt évek során 3 jelentősebb tanulmány jelent meg a szerzőtől angol nyelven. Jelenleg előkészület alatt áll a doktori értekezés összefoglalója német és francia nyelven is, ami új távlatokat nyithat a publikációk tekintetében.

Az „*Institutional status of the European Investment Bank*” című kutatási anyag a szerző véleménye szerint a lista egyik legjelentősebb eleme. Az Európai Parlament Kutatási Főigazgatóságának gyakornokaként, a szerzőnek lehetősége volt részt venni egy jelentős kutatásban, amit az Európai Parlament egyik képviselőcsoportja kezdeményezett. A kutatás célja a politikai döntéshozókat akkoriban elsősorban az Európai Fejlesztési Bankkal összefüggésben foglalkoztató lényeges kérdések megválaszolása volt. A kutatások anyaga általában az illetékes parlamenti bizottság, majd adott esetben a plenáris ülés elé került. Azonban belső átszervezések (és a Kutatási Főigazgatóság megszüntetése) miatt nem terjesztették elő a tanulmányt a plenáris ülésre, így elmaradt a máskor szokásos ISBN szám is. A kutatási anyag azonban elérhető elektronikus formában az Európai Parlament honlapján illetve nyomtatott formában a Parlament könyvtárában. A „*Stability and Convergence Programmes: the 2002/2003 updates*” című publikáció szintén az Európai Parlament gyakornoki programja keretében jött létre. Az Európai Parlament Kutatási Főigazgatósága minden évben tájékoztatja az európai parlamenti képviselőket a stabilitási és növekedési egyezmény alakulásáról. A „*Multilateral Development Banks in Europe*” (Multilaterális Fejlesztési Bankok Európában) című publikáció a Milánói Katolikus Egyetem részét képező ASERI iskola által kiadott „*Crossroads*”⁴⁶⁰ című folyóiratban jelent meg. A cikk angol nyelven összefoglalta a szerző kutatásainak akkori állapotát. A Crossroads egy elektronikus formában terjesztett folyóirat (elérhető az ASERI honlapján), megtalálható azonban elektronikus tudományos jegyzékekben⁴⁶¹ is.

⁴⁵⁹ A Külgazdaság a Konjunktúra Kutatási Alapítvány havonta megjelenő lapja. A Szerkesztőbizottság tagjai: Antal László, Csaba László, Dunai Imre, Erdély Zs. Gábor, Iványi György, Kertész Pál, Kopátsy Sándor, P. Kulcsár Péter, Köves András (elnök), Laki Mihály, Nagy András, Rába András, Schweitzer Iván (főszerkesztő), Surányi György, Széles Gábor, Tardos Márton, Tóth Tamás, Törzsök Éva, Vályi György és Vértes András. ISSN: 0324-4202.

⁴⁶⁰ Szerkesztőbizottság: Vittorio E. Parsi (A Szent Szív Katolikus Egyeteme, Milánó, illetve ASERI), ügyvezető szerkesztők: Raul Caruso (A Szent Szív Katolikus Egyeteme, Milánó), Andrea Locatelli (A Szent Szív Katolikus Egyeteme, Milánó, illetve ASERI), a szerkesztőség tagjai: Orlando Arango (European Investment Bank), Luigi Curini (Milánói Egyetem), Thomas Decker (Osnabrücker Egyetem), Giuseppe Gabusi (A Szent Szív Katolikus Egyeteme, Milánó), Francesco Mazza (Credito Valtellinese, illetve ASERI), Manuela Prina (A Szent Szív Katolikus Egyeteme, Milánó, illetve Ázsiai Fejlesztési Bank), Fabrizio Sarrica (A Szent Szív Katolikus Egyeteme, Milánó, illetve TRANSCRIME), Giulio Zanni (European Union Police Mission). ISSN: 1825-7208.

⁴⁶¹ Social Science Research Network (SSRN) - <http://www.ssrn.com/>, Directory of Open Access Journals (DOAJ) - <http://www.doaj.org/>, New Jour (Electronic Journals & Newsletters) - <http://gort.ucsd.edu/newjour/>

A kutatások gyakorlati hasznosítása

A kutatási anyag az egyetemi oktatás mellett a szerző reményei szerint a gyakorlati alkalmazás során is hasznos lehet, akár a magyar közigazgatás számára is. A kutatást magát is jelentősen inspirálták a multilaterális fejlesztési bankok reformjára irányuló, nagyon is gyakorlati törekvések. A szerző számára meghatározóak voltak az Európai Parlamentnél szerzett gyakorlati tapasztalatok, melyek elősegítették az intézményi reformokra irányuló politikai törekvések, illetve az intézmények működésének jobb megértését. A reformtörekvések élére jelentős számú lobb- és civilszervezet állt, amelyek célja gyakran egy adott kérdés, például a környezetvédelmi érdekek feltétlen érvényesítése. Egy angol nyelven megjelentetett átfogó kutatás fontos háttér-információkat nyújt, mind az amúgy korlátozott erőforrásokkal rendelkező civil társadalom, mind a döntéshozók számára. Ezen megfontolásból a szerző úgy véli, hogy ezen a területen az angol nyelvű publikációk nagyobb jelentőséggel bírnak. Lehetőségei szerint további publikációk elkészítését tervezi, amelyek jobban követik majd az egyes aktuális részlettémákat, és az érintett felek igényeit.

Kutatási távlatok

A kutatási téma folyamatosan változó jellege miatt néhány részterület kimaradt a doktori értekezésből. A fejlesztési politika, a nemzetközi pénzpiacok valamint a nemzetközi és európai jogi fórumokon várható változások a doktori értekezés lezárását követően is további kutatások folytatását teszik lehetővé. Olyan kulcskérdések kidolgozását tervezi még a szerző, mint a méreténél és jelentőségénél fogva is kiemelkedő Európai Fejlesztési Bank jogi státuszának módosítása (illetve az arra irányuló politikai törekvések), a Világbank reformja, valamint a projektengedélyezés és ellenőrzés javítása. A közeljövőben azonban olyan kérdések is egyre nagyobb szerephez juthatnak, mint az új kelet- és közép-európai EU tagállamok hozzáállása az Unió fokozottabb fejlesztési szerepvállalásához. Az EU a millenniumi fejlesztési célokkal összhangban egyre jelentősebben hozzá kíván járulni a fejlődő országok részére nyújtott támogatásokhoz, az új tagállamoknak azonban sosem voltak érdekeltségeik e térségben, ugyanakkor fontosabbnak vélik a keleti szomszédsági politika megerősítését. Az adatok hozzáférés és a nyilvánosság bevonása az ilyen intézmények ellenőrzése tekintetében egy alapvető kérdés. Annak ellenére, hogy az intézmények számos esetben módosítottak eljárásaikon, még maradt lehetőség további fejlesztésekre. Az angol nyelvű publikációk mellett a szerző tervezi publikációk megjelentetését francia, német valamint adott esetben olasz nyelven is.

IX. Rövidítések és angol nyelvű szakkifejezések listája

Rövidítések listája		
Rövidítés	Elnevezés	Angol / forrásnyelvi elnevezés
ACC	Adminisztratív és Koordinációs Bizottság	Administrative and Coordination Committee
ACP/AKCS	afrikai, karibi és csendes-óceáni országok	African Caribbean and Pacific countries
AfDB	Afrikai Fejlesztési Bank	African Development Bank
AfDF	Afrikai Fejlesztési Alap	African Development Fund
AfTF	Afrikai Vagyonkezelő Alap	African Trust Fund
AsDB	Ázsiai Fejlesztési Bank	Asian Development Bank
AsDF	Ázsiai Fejlesztési Alap	Asian Development Fund
AsJSF	Japán Különleges Alap	Japan Special Fund
AsTASF	Technikai Segítségnyújtási Elkülönített Alap	Technical Assistance Special Fund
BOAD	Nyugat-Afrikai Fejlesztési Bank	East African Development Bank, Banque Ouest Africaine de Développement
CABEI	Közép-Amerikai Gazdasági Integrációs Bank	Central American Bank For Economic Integration
CDB	Karibi Fejlesztési Bank	Caribbean Development Bank
CEB	Európa Tanács Fejlesztési Bankja	Council of Europe Development Bank
CEE	Közép- és Kelet-Európa	Central and Eastern Europe
CIP	Versenyképességi és innovációs keretprogram	Competitiveness and Innovation Programme
COP	Társasági ügyviteli terv	Corporate Operational Plan
EBRD	Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank	European Bank for Reconstruction and Development
EFA/EDF	Európai Fejlesztési Alap	European Development Fund
EIB	Európai Beruházási Alap	European Investment Bank
EIF	Európai Beruházási Alap	European Investment Fund
ET/COE	Európa Tanács	Council of Europe
EU	Európai Unió	European Union
FÁK / CIS	Független Államok Közössége (volt Szovjetunió)	Commonwealth of Independent States (former USSR)
FDI	Külföldi működőtőke-beruházás	Foreign direct investment
FEMIP	Euro-mediterrán beruházási és partnerségi Eszköz	Facility for Euro- Mediterranean Investment and Partnership
GDL	Globális hitelek	Global disbursement loan
IaDB	Amerika-közi Fejlesztési Bank	Inter-American Development Bank
IBRD	Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank	International Bank for Reconstruction and Development
ICDCPS	Iszlám Társaság a Magánszektor Fejlesztéséért	Islamic Corporation for the Development of the Private Sector
ICIEC	Iszlám Biztosítási és Exporttársaság	Islamic Corporation for Insurance and Export
ICSID	Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi	International Centre for Settlement of

		Investment Disputes
IDA	Nemzetközi Fejlesztési Társulás	International Development Association
IFC	Nemzetközi Pénzügyi Társaság	International Finance Corporation
IFI	Nemzetközi pénzügyi intézmény	International financial institution
IMF	Nemzetközi Valutaalap	International Monetary Fund
IRTI	Iszlám Kutatási és Képzési Intézet	Islamic Research and Training Institute
IsDB	Iszlám Fejlesztési Bank	Islamic Development Bank
JASPERS	Az Európai régiók beruházásait támogató közös segítségnyújtás	Joint Assistance in Supporting Projects for European Regions
JEREMIE	mikro-, kis- és középvállalkozásokat támogató közös európai források	Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises
JESSICA	fenntartható városfejlesztési beruházásokat támogató közös európai kezdeményezés	Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas
KFW	Újjáépítési Hitelintézet	Kreditanstalt für Wiederaufbau
KKK / IGC	Kormányközi Konferencia	Intergovernmental Conference
KKV / SME	kis- és középvállalkozások	Small and medium enterprises
MDB	Multilaterális fejlesztési bankok	Multilateral Development Bank
MIGA	Nemzetközi Beruházásbiztosítási Ügynökség	Multilateral Investment Guarantee Agency
NDF	Északi Fejlesztési Alap	Nordic Development Fund,
NEFCO	Északi Környezetvédelmi Pénzügyi Társaság	Nordic Environment Finance Corporation
NFC	Északi Pénzügyi Csoport	Nordic Finance Group
NIB	Északi Beruházási Bank	Nordic Investment Bank
NOPEF	az Északi Projekt Alap	Nordic Project Fund
NTF	Nigériai Vagyonkezelői Alap	Nigerian Trust Fund
OCT	Tengerentúli országok és területek	Overseas Countries and Territories
OLAF	Európai Csalás-elleni Hivatal	European Anti-fraud Office
PCI	türelmestőke-kezdeményezés	Patient Capital Initiative
RSFF	Kockázatmegosztási pénzügyi mechanizmus	Risk Sharing Finance Mechanism
SDR	Különleges lehívási jog	Special drawing rights
TA	Vagyonkezelői Alap	Trust Account
TP	Európai technológiai platform	Technology Platform
TTA	Technológiaátadást ösztönző program	Technology Transfer Accelerator
WB	Világbank	World Bank

X. Források jegyzéke

E fejezet tartalmazza a kutatás során felhasznált szakirodalom jegyzékét illetve azon jogszabályok és források felsorolását, amellyel a szerző kutatásai során találkozott. Amennyiben konkrét információk származnak az adott forrásból, a hivatkozás oldalán lábjegyzet utal arra. Ezen melléklet a forrásokat intézmények szerint, illetve azokon belül kategóriákra bontva tartalmazza.

Európa Tanács Fejlesztési Bankja

A Bank saját forrásai:

Az Európa Tanács honlapján (www.coebank.org) található információ
Projekt kézikönyv: Handbook for the Preparation and Monitoring of Projects, Council of Europe Social Development Fund, 1998. február 2.(EN, FR), 2001 február,
Éves jelentések: Annual Report of the Governor, 1998 (CEF), 1999, 2000, 2001,2002,2003, 2004, 2005, 2006
FACT-SHEETS of the Council Of Europe Social Development Fund – CEF, Updated: December 1998
The Council of Europe Development Bank, CEB 2001
The Council of Europe Development Bank (CEB) and urban environment, CEB, 13 October 2000
Two priorities for action: - victims of natural disasters - refugees and migrants, CEB November 2000
Strengthening social cohesion in Europe - Employment, Housing, Education, Health CEB, November 2000

Szakirodalom:

Báger Gusztáv - Örlös László: Az Európai Beruházási Bank és Magyarország együttműködésének újszerű megközelítése, Európai Tükör, a kormányzati stratégiai elemző központ folyóirata, x. évf. 7. szám

Jogforrások:

CoE Recommendation 1378 (1998) (Council of Europe Social Development Fund: activities and outlook)
EN

Compendium of texts, volume IV, 1997 – 1998, Council of Europe Social Development Fund, 1999 EN
Collection of fundamental texts, Council of Europe Development Bank, June 2000, EN, FR

A Minsizeterek Tanácsának 1981. szeptember 25-i Res(81)20 határozata (webes elérhetőség:
http://www.coebank.org/upload/pdf/en/Staff_Regulations.pdf#page=1)

1999. évi XXXIII. Törvény a Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Társadalomfejlesztési Alapjához történő csatlakozása és ezzel összefüggésben az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló, Párizsban, 1949. szeptember 2-án kelt Általános Megállapodás Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről

77/1998. (XII. 16.) OGY határozat a Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Társadalomfejlesztési Alapjához történő csatlakozásával összefüggésben az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló, Párizsban, 1949. szeptember 2-án kelt Általános Megállapodás Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyvének megerősítéséről

76/1990. (XI. 2.) OGY határozat az Európa Tanács Alapszabályához és az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló Általános Egyezményhez való csatlakozásról, valamint az Európai Emberi Jogi egyezmény aláírásáról

1007/1999. (I. 27.) Korm. Határozat az Európa Tanács Társadalomfejlesztési Alapja által a Magyar Fejlesztési Bank Rt. részére nyújtandó hitelhez kapcsolódó állami garanciavállalásról

2095/1997. (IV. 18.) Korm. Határozat az Európa Tanács Társadalomfejlesztési Alapjához történő csatlakozásról

A Bank saját forrásai:

Az Európai Beruházási Bank honlapján (www.eib.org) található információ
Éves jelentések: Annual Report, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006
EIB Guidelines on Fighting Corruption and Fraud, European Investment Bank, 2003 június
The EIB's role in promoting long-term growth through investment in TENs and major R&D projects, (Memorandum to Ecofin), European Investment Bank, 2003. július 11.
What is the EIB Group? EIB, (EIB Tájékoztató, ISBN 92-861-0527-4)
Climate change, EIB 2002
Corporate Operational Plan 2002 – 2004, EIB January 2002 (Pdf)
The Project Cycle at the European Investment Bank, EIB, 12 July 2001 (Pdf)
EIB Sustainable Development and Environment Documents, EIB, July 2002
Environmental Procedures, EIB July 2002
Environmental Statement, EIB July 2002
Guide to procurement, EIB April 2002
Renewable Energy, EIB, July 2002
Sustainable Development, EIB July 2002
The EIB Group in the Year 2001, Projects financed and statistics
European Investment Fund activity report 2001
The EIB Group Activity Report 2001
The EIB Group Financial Report 2001
EIB Information, 1 – 3 / 2001, 1 / 2002, No 107, ISSN 0250-3891
The EIB Group in the Year 2000, Projects financed and statistics
The EIB Group in the Year 2001, Projects financed and statistics

Szakirodalom:

CEE Bankwatch sorozat:
The European Investment Bank: Accountable Only to the Market? (EU-Policy Paper No. 1, A Report by the CEE Bankwatch Network in cooperation with the Heinrich Böll Foundation, Brussels) Office December 1999 (Pdf)
The European Investment Bank: an EU institution subject to EU policy?, Friends of the Earth International, CEE Bankwatch, 2002
Pavel Pribyl: Czech D8 Motorway across Ceske Stredohori, CEE Bankwatch Network
Teodora Dönsz: Motorway Without Justification, No Matter Where the Money Goes?, CEE Bankwatch Network (Pdf)
Robert Cyglicki: The Lost Highway, EIB Involvement in the Construction of A4, CEE Bankwatch - The Polish Green Net (Pdf)
Katalin Miklós: Facts Behind the Rhetoric A preliminary assessment of certain aspects of the EIB's Portfolio, CEE Bankwatch Network (Pdf)
Silvia Sujanova: EIB loan for the Danube Bridge in Bratislava, CEE Bankwatch Network (Pdf)
Jaroslava Colajacomo: Oil Drilling in Val d'Agri EIB Responsibilities in Environmental Destruction, CEE Bankwatch - Reform the World Bank Campaign (Pdf)
Exporting nuclear risks, Canada, Italy and EU's responsibilities in subsidizing nuclear export to Romania, CEE Bankwatch, Campagna per la riforma della Banca Mondiale, (Pdf)
Lithuanian NGOs' Experiences on Decommissioning of Ignalina Nuclear Power Plant, CEE Bankwatch, May 2002 (Pdf)
Time for a change: Multilateral Development Bank Energy Investment in Central and Eastern Europe, Regional Report, CEE Bankwatch April 1998
Dennis Pantin és Roger Hosein: Repas or rip-off?, A critical review of the Cotonou Agreement from the perspective of the African, Caribbean and Pacific (ACP) member countries, The University of The West Indies, 2004
Kim Bizzarri: The League of Gentlemen, An investigative report on the legal and operational relationships tying the European Investment Bank to the EU institutions, 2004
Roderick Dunnett: Horizontal Consolidation of Financial Supervision: Impact on the Operations of the European Investment Bank - Mars Adenas – Yannis Avgerinos: Financial Markets in Europe – Towards a Single Regulator?, Kluwer Law International – ISBN 90-411-2159-5

Patrick Honohan: The Public Policy Role of the European Investment Bank within the EU – Journal of Common Market Studies Vol 33. No 3, 1995. szeptember

Dimitrios V. Skiadas: European Court of Auditors and European Investment Bank: an uneasy relationship – European Public Law, vol 5. issue 2 1999 június

Az Európai Számvevőszék 1988-as éves jelentése, HL C 312., 1989.12.12

Az Európai Számvevőszék 1993-as éves jelentése, HL C 327., 1994.11.24

Az Európai Számvevőszék 2006-os éves jelentése, HL C 273., 2007.11.16

The synergy between EU cohesion policy and EIB activities, (Szerzők: Schumann Associates és OIR – Managementdienste gmbh) European Parliament, 2006

Roderick Dunnett: The European Investment Bank: autonomous instrument of common policy? Common Market Law Review, vol 31., 721-763, Kluwer Academic Publishers 1994

Jogforrások:

Az Európai Bíróság C-11/00 és C-15/00 ügyekben hozott ítélete, valamint a Főtanácsnok véleménye

Az Európai Közösségek tisztviselőinek személyzeti szabályzatáról és az Európai Közösségek egyéb alkalmazottainak alkalmazási feltételeiről (Személyzeti Szabályzat) szóló, 1968. február 29-i 259/68/EGK, Euratom, ESZAK tanácsi rendelet

Az Európai Parlament és a Tanács 1049/2001/EK rendelete (2001. május 30.) az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság dokumentumaihoz való nyilvános hozzáféréseiről HL L 145., 2001.5.31., 43—48. o.

Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, done at Aarhus, Denmark, on 25 June 1998

Code of good administrative behaviour for the staff of the European Investment Bank in its relations with the public, 2001 – European Investment Bank

Report on the EIB Annual Report for 2000, European Parliament, Committee on Economic and Monetary Affairs, 8 November 2001, (Rapporteur: Olle Schmidt)

EIB Statute and other provisions, EIB

Rules of Procedure of the European Investment Bank, EIB Version dated 5 June 2000

Rules of procedure of the European Investment Fund, approved 14.06.1994 and amended 20.06.1995, 18.06.1996 and 19.06.2000 by the General Meeting

1998. évi XVI. Törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Beruházási Bank (EIB) közötti, az EIB magyarországi tevékenységére vonatkozó, Hongkongban, 1997. szeptember 22-én kelt Keretmegállapodás kihirdetéséről

1996. évi III. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Beruházási Bank között, a pénzügyi együttműködésről szóló keretmegállapodás kihirdetéséről

105/1997. (XI. 26.) OGY határozat a Magyar Köztársaság és az Európai Beruházási Bank (EIB) közötti, az EIB magyarországi tevékenységére vonatkozó, Hongkongban, 1997. szeptember 22-én kelt Keretmegállapodás megerősítéséről

51/1994. (X. 19.) OGY határozat a Magyar Köztársaság és az Európai Beruházási Bank között a pénzügyi együttműködésről szóló keretmegállapodás megkötéséről

1201/2002. (XII. 18.) Korm. Határozat az Európai Beruházási Bank által Budapest Főváros Önkormányzatának egyes budapesti infrastrukturális és szolgáltatási fejlesztések finanszírozása céljából nyújtandó hitelekhez kapcsolódó állami garancia vállalásáról

2056/1997. (III. 5.) Korm. Határozat az Európai Beruházási Bankkal (EIB) megkötendő Pénzügyi Szektor Globális Kölcsön finanszírozási szerződéshez kapcsolódó garanciamegállapodások megkötéséről szóló 2352/1995. (XI. 22.) Korm. határozat és az Európai Beruházási Bank által az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt.-nek nyújtandó, az önkormányzatok infrastrukturális beruházásainak finanszírozására szolgáló hitelkeretre vonatkozó állami garanciavállalásáról szóló 2149/1994. (XII. 21.) Korm. határozat módosításáról

2149/1994. (XII. 21.) Korm. Határozat az Európai Beruházási Bank által az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt.-nek nyújtandó, az önkormányzatok infrastrukturális beruházásainak finanszírozására szolgáló hitelkeretre vonatkozó állami garanciavállalásáról

Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank

A Bank saját forrásai:

Éves jelentések: Annual Report 2004, 2005, 2006

- Political Aspects of the Mandate of the European Bank for Reconstruction and Development, EBRD, (PDF)
- Francesca Pissarides: Is lack of funds the main obstacle to growth? The EBRD's experience with small and medium-sized businesses in central and eastern Europe.: EBRD Working paper 33 November 1998 (PDF)
- Willem H. Buitter, Ricardo Lago and Hélène Rey: Financing transition: investing in enterprises during macroeconomic transition, EBRD Working paper No35, December 1998 (PDF)
- Wendy Carlin, Saul Estrin and Mark Schaffer: Measuring progress in transition and towards EU accession: a comparison of manufacturing firms in Poland, Romania and Spain, Working paper No40, April 1999 (PDF)
- Simon Johnson, John McMillan and Christopher Woodruff: Property rights, finance and entrepreneurship, Working paper No43, October 1999 (PDF)
- Simon Johnson, John McMillan, and Christopher Woodruff: Contract enforcement in transition, Working paper No45, October 1999 (PDF)
- Katharina Pistor, Martin Raiser and Stanislav Gelfer: Law and finance in transition economies, Working paper No.48, February 2000 (PDF)
- Katharina Pistor: Patterns of legal change: shareholder and creditor rights in transition economies, Working paper No.49, May 2000 (PDF)
- Libor Krkoska: Assessing macroeconomic vulnerability in central Europe, Working paper No. 52, June 2000 (PDF)
- Elisabetta Falcetti, Martin Raiser and Peter Sanfey: Defying the odds: initial conditions, reforms and growth in the first decade of transition, Working paper No. 55, July 2000 (PDF)
- Daniel Gros and Marc Suhrcke: Ten years after: what is special about transition countries?, Working paper No. 56, August 2000 (PDF)
- Francesca Pissarides: Financial structures to promote private sector development in south-eastern Europe, Working Paper No. 64, June 2001 (PDF)
- Libor Krkoska: Foreign direct investment financing of capital formation in central and eastern Europe, Working paper No. 67, December 2001 (PDF)
- Maria Vagliasindi: Competition across transition economies: an enterprise-level analysis of the main policy and structural determinants, Working paper No. 68, December 2001 (PDF)
- Contract enforcement, Law in transition, Autumn 2001, EBRD
- Advancing legal reform, Law in transition, Spring 2001, EBRD
- South-eastern Europe, Law in transition Spring 2002, EBRD
- Technical cooperation, EBRD, May 2000
- Financing with the EBRD, A guide for companies and entrepreneurs seeking financing for projects in central and eastern Europe and the CIS. EBRD, May 2002
- Hungary, Investment Profile 2001, (held at EBRD annual meeting)

Szakirodalom:

- Empowering People: The Need for an EBRD Appeals/Compliance Mechanism, CEE Bankwatch, June 2001 (PDF)
- Irina Baranova: Leaking Operations Environmental Consequences of World Bank and EBRD involvement in the Russian Oil Sector, CEE Bankwatch Network, 2001 (PDF)
- Adam Bronstone: The European Bank for Reconstruction and Development – The building of a bank for East Central Europe, Manchester University Press, 1999, ISBN 0 7190 5551 2
- EBRD investments 1991—2001, Moving towards a better future, EBRD, 2002
- Jonathan R. Strand: Power Relations in an embedded institution: the European Bank for Reconstruction and Development, Journal of European Integration, Vol 25 n 2, 2003 június, 113-127.o.
- S. Weber: Origins of the European Bank for Reconstruction and Development, International Organization volume 48 (1) 1-38.o
- John L. Taylor: The Governing Law in Legal Agreements used by the European Bank for Reconstruction and Development in its banking operations, International Monetary Law – Issues for the New Millennium (Szerkesztő Mario Giovanoli), Oxford University Press 2000, ISBN 0 -19-827723-0
- Roderick Dunnett: The European Bank For Reconstruction and Development: a legal survey, Common Law Market review, 28.III.1991., Kluwer Academic Publishers, ISSN 0165-0750
- Ibrahim F.I. Shihata: The European Bank for Reconstruction and Development: a comparative analysis of the constituent agreements, Graham and Trotman / Mrtinus Nijhof (Kluwer) 1990, ISBN: 1-85333-482-0

Jogforrások:

1991. évi LV. Törvény az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank létrehozásáról szóló megállapodás kihirdetéséről

114/1990. (VI. 19.) KE határozat az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank létrehozataláról szóló nemzetközi megállapodás aláírására felhatalmazás

2012/1996. (I. 24.) Korm. Határozat az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) és a Kereskedelmi Bank Rt. között 1993. augusztus 26-án a mezőgazdasági átalakítási program finanszírozására létrejött kölcsönmegállapodás alapján a Kereskedelmi Bank Rt. számára rendelkezésre álló hitelösszeg növeléséről, illetve a garanciaegyezmény módosításáról

Északi Beruházási Bank

A Bank saját forrásai:

Paavo Lipponen: Eastwards, NIB 2003. ISBN: 952-91-3527-0

Éves jelentés: annual Report 2003, 2004, 2005, 2006

Szakirodalom:

Jogforrások:

1997. évi CXLIII. Törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és az Északi Beruházási Bank közötti pénzügyi együttműködésről szóló Keretmegállapodás kihirdetéséről

43/1997. (IV. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság Kormánya és az Északi Beruházási Bank közötti pénzügyi együttműködésről szóló keretmegállapodásról

2070/1997. (III. 26.) Korm. Határozat a Magyar Köztársaság Kormánya és az Északi Beruházási Bank (NIB) közötti pénzügyi együttműködésről szóló keretmegállapodás megkötésével kapcsolatos feladatokról

Világbank

A Bank saját forrásai:

A Világbank honlapján (www.worldbank.org) található információk

Éves jelentések: The World Bank Annual Report, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004.

Szakirodalom:

Antonio Tricarico: The Lesotho Highlands Water Project, Massive Dams for Massive Disasters, CEE Bankwatch: Reform the World Bank Campaign (PDF)

Water for Palestine Rehabilitation of Water Resources in the Southern West Bank, Reform the World Bank Campaign, CEE Bankwatch Network (PDF)

Simeon Djankov and Peter Murrell: The Determinants of Enterprise Restructuring in Transition: An Assessment of the Evidence, The International Bank for Reconstruction and Development, 2000 (PDF)

Aaditya Mattooy, Marcelo Olarregaz, Kamal Saggix: Mode of foreign entry, technology transfer, and FDI policy (PDF)

John W Head: Evolution of the governing law for loan agreements of the World Bank and other multilateral development banks, The American Journal of International Law, Vol 90, 214 o.

Strategic Directions for Fy02–Fy04, Implementing the World Bank's Strategic Framework, International Bank for Reconstruction and Development, International Development Association, March 28, 2001 (PDF)

Ruud A. de Mooij and Sjef Ederveen: Taxation and foreign direct investment, a synthesis of empirical research, CPB Discussion Paper, No 003, November, 2001 (PDF)

Dirk Willem te Velde: Policies towards foreign direct investment in developing countries: emerging best-practices and outstanding issues, Overseas Development Institute, London, March 2001 (PDF)

Irina Baranova: Leaking Operations Environmental Consequences of World Bank and EBRD involvement in the Russian Oil Sector, CEE Bankwatch Network, 2001

Christopher L Gilbert and David Vines: The World Bank: Structure and Policies, Cambridge University Press, 2000, ISBN 0 521 79095 6

- Foresight and Policy Study of the Multilateral Development Banks, Institute of Development Studies, University of Sussex, ISBN: 91-7496-232-9 ("az 1. IDS tanulmány")
- Francisco Sagasti, Keith Bezanson és Fernando Prada: The future of development financing: challenges, scenarios and strategic choices, Palgrave Macmillan, 2005, ISBN: 978-1-4039-4951-6 ("a 2. IDS tanulmány"), az értekezés szerzője még a 2004-es előzetes IDS változattal rendelkezett
- Michelle Miller – Adams: The World Bank – New agenda in a changing world, Routledge Studies in Development Economics, 1999, ISBN 0 415 19353 2
- South Centre: Reform of the World Bank Governing Structure (www.southcentre.org)
- Báger Gusztáv: Új hangsúlyok a Világbank és a számvevőszékek kapcsolatában, Pénzügyi Szemle (HU ISSN 0031-496-X. 06.2076) 2006/2,
- Carol Garnier, Daniel Daco és Francesca Di Mauro: EU-UN Cooperation in Financial Issues: the role of the European Union at the International Monetary Fund and the World Bank, - The United Nations and the European Union: an evens stronger partnership (Szerkesztők: Jan Wouters, Frank Hoffmeister és Tom Ruys) TMC Asser Press 2006, ISBN 10: 90-6704-231-5
- John W Head: The Future of Global Economic Organisations: an evaluation of Criticisms leveled at the IMF, the Multilateral Development Banks, and the WTO, Transnational Publishers Inc 2005, ISBN 1-57105-299-2
- Jessica Einhorn: The World Bank's Mission Creep, Foreign Affairs, September/October 2001 Vol 80, Number 5
- Jessica Einhorn: Reforming the World Bank, Foreign Affairs January/February 2006 Vol 85, Number 1
- Alex Freher: The Development and Implementation of IMF and World Bank Conditionality, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA) Hamburg Institute of International Economics, 2002, ISSN 1616-4814
- Jonathan R Poncus és Jeffrey A Winters: Reinventing the World Bank, Cornell University Press 2002, ISBN 0-8014-8792-7
- Mary C Tsai: Globalization and conditionality: Two sides of the sovereignty coin, Law and Policy in International Business, Summer 2000 (websites forrás: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3791/is_ai_n8894353?tag=artBody:col1)
- Albero Paloni, Maurizio Zanardi: The IMF, World Bank and Policy Reform, Routledge 2006, ISBN: 0-415-35399-8
- J.H. Johnson és S.S. Wasty: Borrower Ownership of adjustment programs and the political economy of reform, World Bank Discussion Paper 199.
- Diane Stone és Christopher Wright: The World Bank and Governance: a decade of reform and reaction, Routledge 2007, ISBN10: 0-415-41282-X
- Catherine Gwin: US relations with the World Bank 1945-1992, (Brookings Occasional Papers), Brookings Institution Press, 1994, ISBN-13: 9780815733492,
- Laurence Boisson de Chazournes: The World Bank Inspection Panel: about Public Participation and Dispute Settlement (Civil Society, International Courts and Compliance Bodies 187.o., TMC Asser Press 2005, ISBN: 90-6704-186-6)
- Sebastian Mallaby: Saving the World Bank, Foreign Affairs 2005 május/június (84. évf. 3. sz)
- Dalvinder Singh: The Role of the IMF and World Bank in Financial Sector Reform and Compliance: an outline, European Business Law Review 18. évf 6. sz, 2007,

Jogforrások:

- Operational Regulations, as amended by the Board of Directors through August 27. 2002., MIGA, 2002.
- Articles of Agreement, as amended through April 28. 1993. International Financial Corporation
- Memorandum to the executive directors on the assessment of the strategic compact, the World Bank, March 13, 2001 (PDF)
- International Bank for Reconstruction and Development, International Finance Corporation, International Development Association, Executive Directors And Alternates Source: The World Bank Corporate Secretariat, November 1, 2002 (PDF)
- International Bank for Reconstruction and Development, International Finance Corporation, International Development Association, Governors and Alternates, Source: The World Bank Corporate Secretariat, May 31, 2002 (PDF)
1982. évi 15. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank alapokmányának kihirdetéséről

Kreditanstalt Für Wiederaufbau

A Bank saját forrásai:

Annual Report 2001
Kompass (Vision Aufgaben Werte Verhalten), KfW, Februar 2002, (Pdf)
Förderung der Entwicklungsländer, Ergebnisse der Finanziellen Zusammenarbeit Vierter Auswertungsbericht über geförderte Vorhaben in Entwicklungsländern, KfW, 1998 (Pdf)
Promotion of developing countries, Fifth Evaluation Report on Projects and Programmes Promoted in Developing Countries Results of Financial Cooperation, KfW, 1998 (Pdf)
Economic Activity is the First Step to End Poverty. 2000 Annual Report on Financial Cooperation with Developing and Transition Countries, KfW, May 2001, (Pdf)
Our projects have a clear objective: tangible results. Sixth evaluation report on projects and programmes in developing countries, KfW, September 2001 (Pdf)
Development has its price. The future depends on it., 2001 Annual Report on Cooperation with Developing Countries, KfW, June 2002 (Pdf)
Financing Development. Going New Ways. 1999 Annual Report on Financial Cooperation with Developing Countries.
Chancen , das Magazin der KfW, 1-3/2000, 3/2001,
Financial Cooperation, Disbursement of Funds, (Guidelines for the Disbursement of Funds of Financial Cooperation with Developing Countries) KfW, January 2002
Cooperation with Developing Countries (The Procedures followed in the Financial Cooperation of the Federal Republic of Germany) KfW, June 2000
Financial Cooperation, Assignment of Consultants (Guidelines for the Assignment of Consultants in Financial Cooperation with Developing Countries), KfW, March 2002
Power for the Economy – Progress for All, Introducing Ourselves and Our Services, KfW, May 2001
Economic Observer, KfW Research No1, June 2002
Supporting Structural Change, Report on the Cooperation with Developing Countries in 1998 (KfW Annual Report)
1999 Annual Report on Financial Cooperation with Developing Countries – Abridged Version.

Szakirodalom:

Jogforrások:

Gesetz über die Kreditanstalt Für Wiederaufbau, vom 5. November 1948 (WiGBl. S. 123) in der Fassung vom 23. Juni 1969 (BGBl. I S. 573), zuletzt geändert durch Gesetz zur weiteren Fortentwicklung des Finanzplatzes Deutschland (Drittes Finanzmarktförderungsgesetz) vom 24. März 1998 (BGBl. I S. 529).

By-Laws of Kreditanstalt für Wiederaufbau, as amended on November 19, 1968, considering the amendments of April 13, 1973, April 2, 1974, November 28, 1977, November 17, 1987, May 16, 1988, May 5, 1995, May 3, 1996, January 23, 1998, and November 13, 1998, January 23, 1998, November 13, 1998, October 26, 2000 and May 10, 2001, as resolved by the Board of Directors and approved by the Supervisory Authority pursuant to Article 8, paragraph 2, of the Law Concerning the Kreditanstalt für Wiederaufbau.

Egyéb intézmények és átfogó témák

Stephen Thomsen: Southeast Asia : the role of foreign direct investment policies in development, Working papers on international investment, Organisation for Economic Co-operation and Development (Directorate for Financial, Fiscal And Enterprise Affairs), 1999 (PDF)

Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions and related Documents, OECD Directorate for Financial, Fiscal and Enterprise Affairs, Committee on International Investment and Multinational Enterprises Working Group on Bribery in International Business Transactions (CIME) (Pdf)

Eduardo Fernández-Arias, Ricardo Hausmann: Is FDI a Safer Form of Financing?, Working Paper #416, Inter-American Development Bank, Research Department (PDF)

Real Ways to Reduce Nuclear Risk in Eastern Europe, CEE Bankwatch October 1998 (Pdf)

Islamic Development Bank Group in Brief, Islamic Development Bank, 2007,

- Thirty-three years in the service of development, Islamic Development Bank, 2007. május,
Malcolm N Shaw: International Law, Cambridge University Press, 2008, ISBN 978-0-521-89929-1
J.G Henessy: The 1975 Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with
International Organizations of a Universal Character, American Journal of International Law, 1976, 70. szám
Thomas D. Zweifel: International Organizations and Democracy: Accountability, Politics and Power ,
Lynne Reiner Publisher 2006, ISBN 1-58826-367-3
Roy Culpeper: Titans or Behemoths? The Multilateral Development Banks Vol. 5., Lynne Riener
Publishers, 1997, ISBN: 1-55587-470-3
Closing the Infrastructure Gap: The Role of Public-Private Partnerships, Deloitte Touche Tohmatsu 2006
John W. Head: Losing the Global Development War: a contemporary critique of the IMF, the World Bank
and the WTO, Martinus Nijhof Publishers 2008, ISBN 978-90-04-16188-7
Jeremy Wates: NGOs and the Aarhus Convention, (Civil Society, International Courts and Compliance
Bodies, 167.o. TMC Asser Press 2005, ISBN: 90-6704-186-6)

Jogforrások

1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről

XI. Mellékletek

XI.1. A doktori értekezés összefoglalója angol nyelven - Executive Summary of the Paper

This paper intends to give a more complete picture of the numerous Multilateral Development Banks active all around the world, having different ownership structures, activities and geographic distribution. When describing Multilateral Development Banks, most analysis focuses on banks that follow the model established by the World Bank. However, the model included in those definitions may not apply to many Multilateral Development Banks. This Paper uses therefore a wider **definition**, according to which Multilateral Development Banks are banks possessing international legal personality, and their owners are international legal persons as well (i.e. states and international organisations). The Multilateral Development Banks mobilise their assets acquired in the private capital markets and from other sources to finance the realization of public needs, which would not (or not at the same level) have been otherwise satisfied.

The paper highlights **4 main elements** of a Multilateral Development Bank: bank attributes, international legal status, involvement of private capital, and public needs. The banking attributes represent an elementary aspect of their operation, as each Multilateral Development Bank will have to pay back its loans acquired under market condition. The banking activity is an element that distinguishes Multilateral Development Banks from other international financial institutions. Their international status allows them to operate in regions where lack of political stability prevents foreign investors to enter. As international organisations, they are created by international treaties, their owners are international entities, and they possess international legal personality. The third element of a Multilateral Development Bank is private capital, which is a consequence of banking attributes. The involvement of private capital may occur on two different levels. The more indirect involvement of private capital in financing an MDB project is the financing of the Multilateral Development Bank itself (i.e. buying bonds issued by the institution). A second, more direct financing method by private capital occurs when a project financed by a Multilateral Development Bank is co-financed by other private investors. The aspects of private sources are often neglected by critics that aimed to reform these institutions. Any such reform may bear consequences to such an institution, as the financing capital markets may not tolerate irregularities in the repayment of the banks resources. The fourth element is public need. Beyond its general non profit purpose, each Multilateral Development Bank is created to fulfill a particular purpose. Such purpose may be the assistance to a particular region, or a particular category of countries or assisting specific sectors. The European Bank for Reconstruction and Development is for example dedicated to provide financial and technical assistance to the transition economies of Central and Eastern Europe, and there are several regional development banks that limit their activities to a particular region. Therefore, a relatively high number of Multilateral Development Banks can peacefully coexist, dividing their “market” geographically or by their particular purpose.

Beside the four elements described above, there are **3 elements** that some analysis contains, but according to the author, they are **not fundamental** to their existence and do not apply to all Multilateral Development Banks. The distinction between developed and developing countries is a fundamental element of a number of studies (e.g. studies focusing mainly on the World Bank), although this distinction is usually significant where these banks operate partly or mainly in developing countries. Consulting activities may form an integral part of the operation of a multilateral development bank (also as a measure to safeguard their investments), however, such activities by banks mainly active in the most advanced and developed countries may be rather pointless, as their borrowers are up to the highest prudential and financial standards. Some Multilateral Development Banks may prescribe particular conditions for their lending, such as obligations to perform certain economic reforms or to maintain sound budgetary conditions. However, many banks (e.g. the Council

of Europe Development Bank) do not need such safeguards. Multilateral Development Banks may differ from other institutional models only by one or two attributes. Some of these institutions may not have an international status, or they do not gather sources from the financial markets. Some of these institutions (e.g. other international financial institutions granting non refundable aid, such as development funds) may be complimentary to the activities of the Multilateral Development Banks.

The Multilateral Development Banks constitute a particular group of the international financial institutions, as they may contain elements of international organisations and banks. Therefore they can be characterised by a **hybrid nature**. As international organisations, they are created by international treaties, and both these banks and their owners are international legal persons. As a consequence, these banks and their staff enjoy a wide range of (personal and/or financial) diplomatic immunities, providing an additional guarantee to their operations. The Multilateral Development Banks also dispose over most attributes of a bank as well, however, some basic elements are missing. Multilateral Development Banks bank may not afford to maintain a retail branch, as cheap operational cost is a basic element of this model. In exchange, they rely on intermediaries, such as commercial banks or the state administration already created for the spending of funds dedicated to similar aims. Both elements of this hybrid nature are of crucial importance to the operation of a Multilateral Development Bank. The lack of any of these attributes may jeopardize its operation. Without the banking operations, the financing would be much more expensive, and without the international status, its lending activities and with it, the bank's portfolio would be far more hazardous.

Part II. on the structure of Multilateral Development Banks consist of a chapter on external organisational connections, and a second chapter about the internal structure of such banks. The Multilateral Development Banks presented in this paper usually form part of a larger institutional structure with wide range of interconnections.

Two dimensions of the **institutional integration** are presented in this paper. In one hand, most Multilateral Development Banks are part of an international organisation, having similar members, pursuing similar objectives (vertical integration). On the other hand, it might be necessary to create a number of separate international financial institutions to distinct the banking operations from the non refundable assistance or other activities. In that case the Multilateral Development Bank will be horizontally integrated into a wider range of international financial institutions.

The **vertical integration** refers to the external relations of a Multilateral Development Bank with other institutions. Multilateral Development Banks are created to foster particular objectives and aims, but in order to gather the impetus necessary for its creation, it is often useful to have an institutional framework, that provides basis for further cooperation. Most Multilateral Development Banks are born embedded in an international organisation or framework already existing or created at the same time as the bank. The Council of Europe Development Bank was created in 1956 by the member states of the Council of Europe. As a partial agreement, some of the Council of Europe members did not joint the bank for various reasons. The bank has no formal operational relations with the organs of the Council of Europe. However strategical decisions, such as decisions on the capital, or institutional reforms are carried out by the framework institution (the Council of Ministers). The main task of the European Investment Bank group is to promote the interests of the European Union (in all its necessary aspects). Although the European Investment Bank has an international legal personality distinct from that of the European Union, it is closely embedded in the institutional framework created by the Treaties. The widest institutional framework that the World Bank can rely on is provided by the United Nation. This framework includes the Secretariat, the programs, funds, and specialised agencies, which are established by partial agreements of the member states. The World Bank being one of the specialised agencies of the United Nation, has wide range of autonomy, that includes a distinct budget and governing organs, but they report to the Economic and Social Council and/or the Assembly. Although the European Bank for Reconstruction and Development is not part of such an institutional framework, it is far from being separated from the development community. The European Bank for

Reconstruction and Development has inherited several elements of the World Bank's International Bank for Reconstruction and Development, although some of the contradictory elements have been modified, as sign of the evolution of the Multilateral Development Bank model. As owner of the European Bank for Reconstruction and Development, the European Investment Bank proves to be one of the closest institutional partner of the European Bank for Reconstruction and Development. The Nordic Investment Bank is embedded into the co-operational structures of the Scandinavian countries. The objectives of the Nordic Investment Bank are consistent with the specific needs of the Scandinavian countries, in particular with regard to the environment.

The second aspect of the institutional framework of Multilateral Development Banks, **the horizontal integration** concentrates on the relations with other international financial institutions. This second aspect covers other international financial institutions that pursue their objectives in cooperation with the Multilateral Development Bank concerned. In some cases these international financial institutions are embedded into the same institutional framework on an equal level, in some cases they are in the ownership structure of the Multilateral Development Bank, either as shareholder or as part of their portfolio. The Council of Europe Development Bank is one of the few Multilateral Development Banks that do not have such specialised financial co-institution. Any activity, which is not compatible with the banking attributes shall be carried out on separate trust accounts. Within the European Investment Bank group, the European Investment Bank provides long term investments, while the European Investment Fund contributes to the economic development of the European Union by providing risk capital investment mainly to SMEs. Beside the European Investment Fund, the European Investment Bank is also shareholder of the European Bank for Reconstruction and Development. Established in 1944, the World Bank is not just the largest source of development aid, but also the first and most influential Multilateral Development Bank in the world. The World Bank group itself has a wide range of tasks, which are carried out by a series of international financial institutions, that include the International Bank for Reconstruction and Development, as the prototype of all Multilateral Development Banks. The European Bank for Reconstruction and Development has no such co-institution. Unlike other Multilateral Development Banks, it may carry out capital investments, e.g. in order to facilitate privatisations. Similarly to the World Bank, the Nordic Investment Bank group consist of a wider range of institutions.

The **internal structure** of a Multilateral Development Bank shows elements of both international organisations and banks. The organisational aspects are however dominated by the attributes of an international organisation, with some particularities, such as structures with two plenary organs. The primary plenary organ provides representation on the highest level with a more general mandate. However, a more general mandate implies also that the plenary organ usually does not intervene in the approval of individual projects, nor will it act in individual cases. It only defines the general guidelines according to which the secondary plenary organ establishes the actual portfolio. This secondary organ usually consists of experts either delegated by the member states, or directly employed by the Multilateral Development Bank itself, while the primary organ consist of representatives on the highest (usually ministerial) level. These two organs can rely on an independent administration structure, which is somewhat similar to a structure of a commercial bank, apart from the retail branch. As the traditional banking supervision may usually not supervise Multilateral Development Banks, the internal and external auditing body is the only possibility for banking supervision. An independent dispute settlement forum is particularly important, as these institutions are not subject to national law or any to the jurisdiction of any national court.

The fundamental **operational principle** of a Multilateral Development Bank is based on its banking activity. The private financing provides the most important value added in comparison to other sources of funding (e.g. to development funds). Bonds issued by Multilateral Development Bank are one of the most prestigious forms of investment and provide diversification possibilities for private investors. The rise of major globalised investors, such as pension funds, opened new perspectives for Multilateral Development Banks in the past 20 years to expand their funding. As their main source of funding comes from private investors, Multilateral Development Banks have to pay particular attention to ensure their sound and prudent operation, in particular that the member states banking supervision

authorities usually may not supervise their activities. On the other hand, the member states guarantee that all due borrowings of the bank will be paid back. The ownership structure provides a twofold guarantee to investors: prudent member states, such as Germany, or the US, not just guarantee, that all debt will be paid back properly, even in case of a default of the bank, but they also reduce the chance of an eventual default by ensuring that the banks follow similarly high prudential standards. The fact that among others, some of the most prudent states provide guarantee, may not explain the fact, that these banks may obtain loans on better condition than their most prudent member states on their own. This can be explained partly by multiple guarantees provided by several sovereign owners, and partly by the loan scheme provided by these banks. Multilateral Development Banks usually provide funding for states or financial institutions unlikely to default allowing a very sound portfolio.

The model of a Multilateral Development Bank can be summarised as the following: such an institution is usually established by a set of member states (or other international entities) that subscribe a certain amount of capital to the bank. It will be vested with an international legal personality with all due powers and immunities. However, member states are in fact not required to pay in the total subscribed capital. Above the subscribed capital actually paid in, the callable capital remains at the member states disposal, but will be due to be paid when needed (however, it is unlikely, that callable capital would ever be needed with sound financial management, as the actual sources are provided by private investors who will buy the securities provided by the Multilateral Development Bank. The bank forwards the funds acquired at most favoured conditions directly to its beneficiaries on a non profit basis, allowing conditions unavailable even for sovereign securities of its members states with the highest credit rating.

One of the most successful example of the Multilateral Development Bank model is the **European Investment Bank**, which being established among the first such institutions, is currently one of the most important European lender. From the borrower states point of view, a Multilateral Development Bank is competing with the traditional forms of state financing (such as state bonds). A government may opt for borrowing loans (usually bound to a particular purpose) from a Multilateral Development Bank or issuing their own bonds with probably worse conditions. The Multilateral Development Bank sources may be even more attractive, when the Multilateral Development Bank obtained them on better conditions. On the other hand a Multilateral Development Bank may acquire own sources other than the traditional, refundable ones, such as non-refundable contributions of member states, or funds that are not own sources, but entrusted as co-financing to benefit from the banks institutional prestige, experience and established procedures.

The bank's **funds** are allocated according to the operating principles enshrined in the long term operational plan. The individual priorities of the Multilateral Development Banks differ substantially, therefore several Multilateral Development Banks may coexist peacefully in the same geographical area. In case of common priorities there are also possibilities to provide co-financing for each other. Multilateral Development Banks primarily active in developing countries focus on poverty reduction or basic infrastructure, while the ones active mainly in developed countries concentrate on improving competitiveness.

The **example of Hungary** underlines the wide range of diversity of the services of Multilateral Development Banks. Initially Hungary was dependent on the World Bank's International Bank for Reconstruction and Development. After an economic and social reform, Hungary began its integration into the new international economic order. The conversion of its planning based economy into a market based economy had been aided by a specialized institution, the European Bank for Reconstruction and Development. This bank was specifically created to ensure a sound conversion of the Central and Eastern European countries (such as to provide infrastructure investments, or participate in bank privatisations), but several other institutions provided additional funds, in accordance with their lending principles and priorities. The wake of its newly created market economy and the gradual integration into the European institutional framework allowed Hungary to move towards Multilateral Development Banks that provide loans on better conditions. As the economic

conversion in many countries had been successfully concluded, and the Council of Europe Development Bank and the European Investment Bank intensifies its activities in the European Union accession (and since 2004, member) countries, the World Bank and the European Bank for Reconstruction and Development are forced to shift their focal points toward the countries to the former Soviet Union. At the same time, as a member state of the European Union, Hungary had assumed new responsibilities in the international institutional order. As owner of the European Investment Bank, Hungary is a donor of loans and aids to developing countries. This process applies to most central and eastern European countries, that joined the European Union in 2004, although their economic rhythms differed substantially in the past 20 years. But the market (if we may say so) they offered for Multilateral Development Banks followed a similar pattern. After decades of World Bank dominance, in 1990, the European Bank for Reconstruction and Development offered an alternative (or co-financing opportunity) to these countries. The accession to the Council of Europe allowed some of these countries to join the Council of Europe Development Bank, which provides loans on much better conditions, than the previous institutions. Although its loans are bound by the rather narrow range of priorities (and therefore its lending is limited), the Council of Europe Development Bank was the first unipolar bank, that most central and eastern countries could join. With the European Union enlargement, in 2004 the new member states also joined the European Investment Bank, allowing a substantial rise in the Multilateral Development Bank loans. At the same time, the Baltic countries joined the Nordic Investment Bank, a Multilateral Development Bank established by Scandinavian countries. The latter two institutions are purely unipolar institutions, where the difference between poor developing borrower countries and developed donor countries completely missing.

As a consequence to their international character, Multilateral Development Banks operate mainly in countries different from their seat. Since the borrower is often the state of operation, there might be a conflict of interest, tempting the borrower to eventually undermine the investment by means of its own legal system. Therefore Multilateral Development Banks usually make legal arrangements to gain independence from that legal system. This allows them to settle legal disputes in a court not within the jurisdiction of the borrower state, and also to ensure its financial and diplomatic immunities. Dispute settlement and immunities are provided for by international agreements, usually in annexes of the same agreements that created the institution. From the legal system of the borrower or member state (and for their natural and legal persons), however, these agreements have to be introduced through internal legal acts. One of the few exceptions is the European Investment Bank, which had been created by the EC treaty, therefore the direct effect and direct applicability of European Union Law bypasses the above mentioned gap between international and internal law. However, where European Union law does not apply, the activities of the European Investment Bank are governed by international law. In the case of Hungary, an international treaty governed the relations between Hungary and the European Investment Bank until the EU enlargement. With the enlargement, the Treaties have introduced the European Investment Bank to the Hungarian legal system.

The **international legal personality** is a distinct character of Multilateral Development Banks, vesting it with immunities, that provides additional guarantees for their operation. Through their international status, Multilateral Development Banks are above national law in many aspects and are on an equal footing with member states. Multilateral Development Banks are often embedded into larger institutional framework.

There are a number of **classification criteria** for Multilateral Development Banks. Although their size, priorities, and members differ substantially, there is a main classification criterion, dividing Multilateral Development Banks into two main subcategories: unipolar and bipolar banks. The purest form of unipolar Multilateral Development Bank is represented by the Council of Europe Development Bank, which only lends to its member states, and its lending is proportionate to its ownership. In case of bipolar banks, a number of wealthy developed countries subscribe the majority of the banks capital, without ever borrowing from the bank. The poorer borrowers are also member states

and usually have more votes than it would be justified, based merely on their ownership. Therefore the ownership is divided into two interest poles. The pure form of this bipolar model is the World Bank. However some banks share attributes of both models.

While the first criterion was based on operational aspects, the second criterion differentiates between global, regional and sub-regional Multilateral Development Banks and is based on geographic aspects. The most important global Multilateral Development Bank is undoubtedly the World Bank International Bank for Reconstruction and Development, being active in most continents, it has well over 100 members states. Regional development banks focus their activities on a particular region, although their members include countries from other continents as well. The participation of the US or Japan in the European Bank for Reconstruction and Development ownership improves investor confidence and strengthens the bank's legitimacy. Banks belonging to the third group focus on a particular region not just for its activities, but also for its ownership structure. The sub-regional Multilateral Development Banks prefer to keep its membership within the region concerned. The Islamic Development Bank or the Council of Europe Development Bank may have different backgrounds, the reasons to limit its ownership might vary significantly.

The third criterion for classification is based on structural aspects. Most Multilateral Development Banks operate within a wider institutional framework. The Council of Europe Development Bank is part of an international institutional framework, provided by the Council of Europe, the bank and the institutional framework mutually strengthening each other. In the case of the European Investment Bank, the European Union has provided the initial impetus necessary for its creation, and the European Court of Justice provides a dispute settlement forum. Through its increased vertical integration, the European Investment Bank takes recourse to several institutional elements of the European Union framework. The horizontal integration embeds the Multilateral Development Bank into a framework of other international financial institutions, whose operations complement the financial services of the bank. The World Bank consists of 5 international financial institutions, complementing the refundable loans provided by the International Bank for Reconstruction and Development with non refundable aids, consultancy services or dispute resolution.

XI.2. Rövid összefoglaló – Magyar, angol és német és francia nyelven

A doktori értekezés rövid összefoglalója magyar nyelven

A szerző kísérletet tesz arra, hogy teljesebb képet nyújtson a multilaterális fejlesztési bankokról, ezért egy **tágabb definíciót alkalmaz**, mely szerint a multilaterális fejlesztési bank olyan nemzetközi jogi személyiséggel rendelkező bank, melynek tulajdonosai nemzetközi jogi személyek (államok és nemzetközi szervezetek). A multilaterális fejlesztési bank a magántőkepiacokon és egyéb hivatalos forrásból szerzett erőforrásait olyan közcélok megvalósítására fordítja, melyeket más módon nem, vagy nem a kívánt szinten lehetne elérni. A doktori tézisek a fenti definíció **négy alapelemét** mutatják be részletesen: a banki jelleget, a nemzetközi jogi státuszt, a magántőke bevonását és a közérdekű célok elősegítését. A négy alapelem mellett az I.3. fejezet kiemelt **három** olyan **elemet, amelyek nem kötelező részei** a felállított definíciónak, de számos elemzés nagy hangsúlyt helyez rájuk: a fejlődő és a fejlett államok szembeállítása, a tanácsadási tevékenység és a politikai feltételek. A multilaterális fejlesztési bankok a nemzetközi pénzügyi intézmények speciális csoportját alkotják, sajátos keverékei a nemzetközi szervezeteknek és a pénzügyi intézményeknek, így egy sajátos **hibrid természet** jellemzi őket.

A multilaterális fejlesztési bankok felépítéséről szóló II. rész két fejezetből áll. A II.1. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok külső szervezeti kapcsolódásait mutatja be, míg a II.2. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok belső felépítéséből kíván általános következtetéseket levonni. A doktori értekezésben bemutatott multilaterális fejlesztési bankok általában egy nagyobb intézményi rendszer részei. Ezen **intézményi integráció két vetülete** emelhető ki. Egyrészt a legtöbb multilaterális fejlesztési bank része egy nemzetközi szervezetnek, mely hasonló vagy azonos tagsággal rendelkezik, és az adott multilaterális fejlesztési bank annak célkitűzéseit segíti elő (**vertikális integráció** egy nemzetközi szervezet keretében). Másrészt egyes multilaterális fejlesztési bankok esetében szükséges a nem banki jellegű tevékenységek határozottabb elkülönítése érdekében több nemzetközi pénzügyi intézmény létrehozása, melyek közül csupán egy a multilaterális fejlesztési bank (**horizontális integráció**, több más nemzetközi pénzügyi intézmény mellett, melyek kiegészítik egymást). A multilaterális fejlesztési bankok szervezeti szempontból a nemzetközi szervezetek egy speciális csoportját képezik, mivel általában két plenáris szervvel rendelkeznek. Az első egy általános szerv, melyben a tagok a legmagasabb szinten képviseltetik magukat. A másodlagos szerv feladata többek között az egyes projektek engedélyezése, és az elsődleges plenáris szerv által legmagasabb kormányzati szinten meghatározott stratégia végrehajtása. A két képviselői szerv alatt egy végrehajtó szervezet áll, mely a bank napi ügyeihez kapcsolódó feladatokat látja el. Általában a belső szervezeten kívül alakítják ki a külső számviteli ellenőrző szervet és a bank valamennyi szervétől független vitarendezési fórumot.

A fogalom-meghatározás és szerkezeti szempontok bemutatását követően a III. rész a multilaterális fejlesztési bankok működésére összpontosít. A multilaterális fejlesztési bankok **működésének alapja azok banki jellege**. A magánfinanszírozás adja a modell legfontosabb többletértékét más nemzetközi pénzügyi intézményekhez (például a fejlesztési alapokhoz) képest. A multilaterális fejlesztési bankok prudens működésének (és a befektetői bizalomnak) kettős alapja van: egyrésztől mint bank makulátlan tulajdonosi háttérrel rendelkeznek, más részről a multilaterális fejlesztési bankok befektetései viszonylag biztonságos konstrukciókban valósulnak meg. **A modell egyik mintapéldája: az Európai Beruházási Bank**, mely az egyik legrégebbi és legjelentősebb multilaterális fejlesztési bank.

A **hitelkihelyezéseket** az egyes multilaterális fejlesztési bankok prioritásai szerint allokálják. Az egyes multilaterális fejlesztési bankok prioritásai különböznek, ezért tud több ilyen intézmény egy földrajzi területen párhuzamosan működni.

A IV. rész a **multilaterális fejlesztési bankok jogi természetét** mutatja be. A IV.2. fejezet tárgya a **multilaterális fejlesztési bankok jogi személyisége**. A nemzetközi jogalanyiség alapvetően különbözik a nemzeti jogi személyiségtől. A nemzetközi státusz révén a multilaterális fejlesztési bankok sok tekintetben a nemzeti jog felett állhatnak ezáltal egyenlő félként léphetnek fel a nemzetközi jogi személyiséggel bíró államokkal szembe. A IV.3. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok feletti **joghatóságról és a vitarendezésről** szól. Amennyiben a multilaterális fejlesztési bankok függetlenítik magukat a nemzeti jogrendszerektől, szükség van a jogviták hatékony, végleges és kikényszeríthető rendezését biztosító vitarendezési fórumra. A IV.4. fejezet a multilaterális fejlesztési bankok **mentességeit** mutatja be. A mentességek többsége a nemzetközi státusból ered, és mind az intézményre, mind annak alkalmazottaira kiterjed. A legnagyobb tapasztalattal rendelkező és a legbizonytalanabb országokban tevékenykedő Világbank a mentesség négy területét különíti el: a vagyon foglalása alóli mentesség, a közleményekre vonatkozó kiváltságok, a tisztviselők és alkalmazottak mentességei és végül az adómentessége.

Az V. rész elsősorban általános tudásalapot biztosít az azt következő VI. részhez, amely általános csoportosítási szempontokat kíván felállítani a közös tulajdonságok és az eltérések alapján. Az egypólusú modellt a doktori értekezésben vizsgált bankok közül többek között az Európa Tanács Fejlesztési Bankja képviseli. A kétpólusú modell kategóriájába tartozó multilaterális fejlesztési bankok esetében a hitelfelvevők az alaptőke töredékét jegyezték le, míg a nagyrésztvényesek egyáltalán nem vesznek fel hitelt. Azonban a két multilaterális fejlesztési bank modell között nincs szigorú határ. Míg az első csoportosítás alapja a bankok működése, a második szempont területi jellegű. A legjelentősebb globális jelentőségű multilaterális fejlesztési bank kétség kívül a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank. A második csoportba a regionális fejlesztési bankok tartoznak. A regionális fejlesztési bankokkal ellentétben a szub-regionális fejlesztési bankok nem rendelkeznek donor államokkal más régiókból. A harmadik, szerkezeti szempontú csoportosítás az önálló és a keretintézménybe foglalt multilaterális fejlesztési bankokat különbözteti meg.

A VII. rész célja az **Európai Beruházási Bank** részletesebb bemutatása volt. A VII.1. fejezet az Európai Beruházási Bank helyét mutatja be a multilaterális fejlesztési bankok között, illetve annak működési elvét, mely a függetlenség mellett szóló legfontosabb gazdasági érv háttére. A VII.2. fejezet az Európai Beruházási Bank függetlensége mellett hoz fel érveket a működés gazdasági szempontjából. A függetlenségi érvek szempontjából kiegyensúlyozottabb képet mutat a VII.3. fejezet, mely jogi szempontból elemzi az Európai Beruházási Bank függetlenségét. A VII.4. fejezet az Európai Beruházási Bank intézményi státuszára összpontosít. A VII. 5. fejezet az Európai Beruházási Banknak az Európai Unió jogrendszerébe való beágyazottságát mutatja be. A VII. rész utolsó fejezete az Európai Beruházási Bank kapcsolatát mutatja be a többi Európai Unió intézménnyel és szervvel.

A doktori értekezés rövid összefoglalója angol nyelven – Short summary of the paper

This paper intends to give a more complete picture of the numerous Multilateral Development Banks active all around the world, having different ownership structures, activities and geographic distribution. This Paper uses therefore a wider **definition**, according to which Multilateral Development Banks are banks possessing international legal personality, and their owners are international legal persons as well (i.e. states and international organisations). The Multilateral Development Banks mobilise their assets acquired in the private capital markets and from other sources to finance the realization of public needs, which would not (or not at the same level) have been otherwise satisfied. The paper highlights **4 main elements** of a Multilateral Development Bank: bank attributes, international legal status, involvement of private capital, and public needs. Beside the four elements described above, there are **3 elements** that some analysis contains, but according to the author, they are **not fundamental** to their existence and do not apply to all Multilateral Development Banks (the distinction between developed and developing countries, consulting activities, particular conditions for their lending. The Multilateral Development Banks constitute a particular group of the

international financial institutions, as they may contain elements of international organisations and banks. Therefore they can be characterised by a **hybrid nature**.

Part II. on the structure of Multilateral Development Banks consist of a chapter on external organisational connections, and a second chapter about the internal structure of such banks. Two dimensions of the **institutional integration** are presented in this paper. In one hand, most Multilateral Development Banks are part of an international organisation, having similar members, pursuing similar objectives (vertical integration). On the other hand, it might be necessary to create a number of separate international financial institutions to distinct the banking operations from the non refundable assistance or other activities (horizontal integration). The **internal structure** of a Multilateral Development Bank shows elements of both international organisations and banks.

The fundamental **operational principle** of a Multilateral Development Bank is based on its banking activity. The private financing provides the most important value added in comparison to other sources of funding (e.g. to development funds). The ownership structure provides a twofold guarantee to investors: prudent member states, such as Germany, or the US, not just guarantee, that all debt will be paid back properly, even in case of a default of the bank, but they also reduce the chance of an eventual default by ensuring that the banks follow similarly high prudential standards. Multilateral Development Banks usually provide funding for states or financial institutions unlikely to default allowing a very sound portfolio. One of the most successful example of the Multilateral Development Bank model is the **European Investment Bank**, which being established among the first such institutions, is currently one of the most important European lender. The bank's **funds** are allocated according to the operating principles enshrined in the long term operational plan. The individual priorities of the Multilateral Development Banks differ substantially, therefore several Multilateral Development Banks may coexist peacefully in the same geographical area. The **example of Hungary** underlines the wide range of diversity of the services of Multilateral Development Banks. Initially Hungary was dependent on the World Bank's International Bank for Reconstruction and Development. After an economic and social reform, Hungary began its integration into the new international economic order. The conversion of its planning based economy into a market based economy had been aided by a specialized institution, the European Bank for Reconstruction and Development. The wake of its newly created market economy and the gradual integration into the European institutional framework allowed Hungary to move towards Multilateral Development Banks that provide loans on better conditions. With the European Union enlargement, in 2004 the new member states also joined the European Investment Bank, allowing a substantial rise in the Multilateral Development Bank loans. At the same time, the Baltic countries joined the Nordic Investment Bank, a Multilateral Development Bank established by Scandinavian countries. The latter two institutions are purely unipolar institutions, where the difference between poor developing borrower countries and developed donor countries completely missing.

As a consequence to their international character, Multilateral Development Banks operate mainly in countries different from their seat. Therefore Multilateral Development Banks usually make legal arrangements to gain independence from that legal system. The **international legal personality** is a distinct character of Multilateral Development Banks, vesting it with immunities, that provides additional guarantees for their operation.

There are a number of **classification criteria** for Multilateral Development Banks. Although their size, priorities, and members differ substantially, there is a main classification criterion, dividing Multilateral Development Banks into two main subcategories: unipolar and bipolar banks. The purest form of unipolar Multilateral Development Bank only lends to its member states, and its lending is proportionate to its ownership. In case if bipolar banks, a number of wealthy developed countries subscribe the majority of the banks capital, without ever borrowing from the bank. The poorer borrowers are also member states and usually have more votes than it would be justified, based merely on their ownership. However some banks share attributes of both models. The second criterion differentiates between global, regional and sub-regional Multilateral Development Banks and is based on a geographic aspects. The third criterion for classification is based on structural aspects. Most

Multilateral Development Banks operate within a wider institutional framework. The horizontal integration embeds the Multilateral Development Bank into a framework of other international financial institutions, whose operations complement the financial services of the bank. The final chapter focuses on the European Investment Bank.

A doktori értekezés rövid összefoglalója német nyelven – Zusammenfassung

Dieses Papier beabsichtigt, ein vollständigeres Bild der zahlreichen weltweit aktiven multilateralen Entwicklungsbanken mit verschiedenen Eigentumsstrukturen, Aktivitäten und geographische Verteilung zu geben. Dieses Papier verwendet deshalb eine größere **Definition**: multilaterale Entwicklungsbanken besitzen internationale juristische Persönlichkeit, und ihre Eigentümer sind ebenfalls internationale juristische Personen (d.h. Staaten und internationale Organisationen). Die multilateralen Entwicklungsbanken mobilisieren ihre Anlagekapital, die auf den privaten Kapitalmärkten und von anderen Quellen erworben werden, um die Verwirklichung öffentlicher Bedürfnisse zu finanzieren, die andernfalls nicht (oder nicht auf das gleiche Niveau) zufrieden gestellt worden sind. Die Studie weist auf **4 Hauptelemente** einer multilateralen Entwicklungsbank hin: Bankeigenschaften, internationale juristische status, Beteiligung privaten Kapitals und öffentliche Bedürfnisse. Neben den vier oben beschriebenen Elementen gibt es **3 Elemente**, die einige Analysen enthalten, aber nach Ansicht des Autors sie für die Existenz dieser Banken **nicht grundlegend sind**, und gelten nicht für alle multilateralen Entwicklungsbanken (die Unterscheidung zwischen entwickelte und Entwicklungsländern, Beratungsaktivitäten, spezielle Bedingungen für ihr Leihen. Die multilateralen Entwicklungsbanken stellen eine spezielle Gruppe der internationalen Finanzinstitute dar, da sie Elemente von internationalen Organisationen und Banken enthalten können. Deshalb können sie durch eine hybride Natur charakterisiert werden.

Teil II. auf der Struktur multilateraler Entwicklungsbanken besteht aus einem Kapitel über externe organisatorische Verbindungen und einem zweiten Kapitel über der internen Struktur dieser Banken. Zwei Dimensionen der institutionellen Integration werden in diesem Thesis präsentiert. In einer Hand sind die meisten multilateralen Entwicklungsbanken Teil einer internationalen Organisation mit ähnlicher Mitgliedschaft und ähnlicher Ziele (**vertikale Integration**). Andererseits könnte es notwendig sein mehrere unterschiedlicher internationale Finanzinstitute zu gründen, um die Bankgeschäfte von der nicht rückvergütbaren Unterstützung oder anderen Aktivitäten zu trennen (**horizontale Integration**). Die interne Struktur einer multilateralen Entwicklungsbank zeigt Elemente von sowohl internationalen Organisationen als auch Banken.

Der **Betriebsgrundsatz** einer multilateralen Entwicklungsbank basiert auf seiner Bankwesentätigkeit. Die private Finanzierung liefert den wichtigsten Mehrwert im Vergleich zu anderen Quellen der Finanzierung (z.B. zu Entwicklungsfonds). Die Eigentümerstruktur liefert eine zweifache Garantie an Investoren: die transparenten Mitgliedstaaten, wie zum Beispiel Deutschland oder die USA garantieren nicht nur, dass alle Schulden sogar bei einer Zahlungsunfähigkeit der Bank ordnungsgemäß zurückgezahlt werden, aber sie verringern auch die Möglichkeit einer möglichen Zahlungsunfähigkeit, indem sie garantieren, dass die Banken ähnlich strengen Vorsichtsmaßnahmen ausführen. Multilaterale Entwicklungsbanken finanzieren gewöhnlich Staaten, oder Finanzinstitute die sehr unwahrscheinlich zahlungsunfähig werden, was ein sehr solides Portfolio ermöglicht. Eine des erfolgreichsten Beispiels des multilateralen Entwicklungsbankmodells ist die Europäische Investitionsbank, die unter den solchen Organen einer des wichtigsten europäischen Kreditgebers ist. Die fonds werden gemäß den Funktionsprinzipien des langfristig eingeschlossen Betriebsplan investiert. Die einzelnen Prioritäten der multilateralen Entwicklungsbanken unterscheiden sich wesentlich, deshalb können mehrere multilaterale Entwicklungsbanken friedlich auf dem gleichen geographischen Gebiet koexistieren. Das Beispiel von Ungarn unterstreicht die große Vielfalt der Dienste multilateraler Entwicklungsbanken. Anfangs war Ungarn abhängig von der Weltbank. Nach einer wirtschaftlichen und sozialen Reform begann Ungarn seine Integration in die neue internationale

wirtschaftliche Ordnung. Die Umstellung ihrer Planung basierten Wirtschaft in eine der Marktwirtschaft war von einer Fachinstitution, die Europäische Bank für Wiederaufbau und Entwicklung unterstützt worden. Ihren Weg nach einer neu geschaffenen Marktwirtschaft und die Integration in den europäischen institutionellen Rahmen ermöglichten Ungarn, sich auf multilaterale Entwicklungsbanken zu orientieren, die Darlehen unter besseren Bedingungen gewähren. Mit der Erweiterung der Europäischen Union im Jahre 2004 schlossen sich die neuen Mitgliedstaaten auch der Europäischen Investitionsbank an, dass eine wesentliche Zunahme der multilateralen Entwicklungsbankdarlehen ermöglicht hat. Gleichzeitig schlossen sich die baltischen Länder der Nordischen Investitionsbank (Nordic Investment Bank) an, eine multilaterale Entwicklungsbank, die von skandinavischen Ländern gegründet wurde. Die letzten beiden Institutionen sind rein einpolige Institutionen wo der Unterschied zwischen Armen und reichen Ländern vollständig fehlt.

Gemäss ihren internationalen Charakter arbeiten multilaterale Entwicklungsbanken hauptsächlich in anderen Ländern als ihr Amtssitz. Deshalb treffen multilaterale Entwicklungsbanken gewöhnlich **gesetzliche Vereinbarungen**, um die Unabhängigkeit von dem Rechtssystem des Kreditnehmers zu gewinnen. Die internationale Rechtspersönlichkeit ist ein distinktiver Charakter der multilateralen Entwicklungsbanken, wobei diesen Banken mit Immunitäten begründet werden, das zusätzliche Garantien für ihre Operation vorsieht.

Es gibt mehrere **Klassifizierungskriterien** für multilaterale Entwicklungsbanken. Obwohl ihre Größe, Prioritäten und Mitgliedschaft sich wesentlich unterscheiden, gibt es ein generale Klassifizierungskriterium, der die multilaterale Entwicklungsbanken in zwei Hauptunterkategorien unterteilt: unipolare und bipolare Banken. Die reinste Form von unipolaren multilateralen Entwicklungsbanken leiht ausschließlich an ihren Mitgliedstaaten, und die Grösse des Leihen ist angemessen zu dem Besitz des Kreditnehmer in dem Bank. Im Fall des bipolaren Banken, unterzeichnen mehrere wohlhabende Industrieländer die Mehrheit des Bankkapitals ohne je von der Bank Kredite zu nehmen. Die ärmeren Geldnehmer sind auch Mitgliedstaaten und gewöhnlich mit mehr Stimmen, als es nur auf ihrem Besitz basierend gerechtfertigt wäre. Jedoch teilen einige Banken Eigenschaften beider Modelle. Das zweite Kriterium unterscheidet zwischen globalen, regionalen und sub-regional multilateralen Entwicklungsbanken und basiert auf geographische Aspekte. Das dritte Klassifizierungskriterium basiert auf strukturellen Aspekten. Die meisten multilateralen Entwicklungsbanken arbeiten innerhalb eines größeren institutionellen Rahmens. Die horizontale Integration integriert die multilaterale Entwicklungsbank in Rahmen anderer internationaler Finanzinstitute, deren Operationen die Finanzdienste der Bank ergänzen. Das letzte Kapitel konzentriert sich auf die Europäische Investitionsbank.

A doktori értekezés rövid összefoglalója francia nyelven – Récapitulation abrégé

Ce document prévoit de donner une présentation la plus complète possible des nombreuses banques multilatérales de développement actives dans tous les pays du monde, ayant différentes structures des propriétaires, activités et répartition géographique. Ce document utilise donc une **définition** ample, selon laquelle les banques multilatérales de développement sont des banques possèdent une personnalité juridique internationale, et leurs actionnaires sont également des personnes morales internationales (c'est-à-dire, des états et les organisations internationales). Les banques multilatérales de développement mobilisent leurs actifs acquis sur les marchés des capitaux privés et d'autres sources pour financer la réalisation des besoins publics, que n'ont pas été autrement satisfaits (ou pas au même niveau). Le document souligne **4 éléments principaux** des banques multilatérales de développement: les attributs bancaires, le statut juridique international, la participation de capital privé, et les besoins publics. À côté des quatre éléments décrits ci-dessus, il y a **3 éléments** que certaine analyses contient, mais selon l'auteur, ils **ne sont pas fondamentaux** à leur existence et ne s'appliquent pas à toutes les banques multilatérales de développement (à savoir: la distinction entre les pays développées et les pays en développement, les activités de consultation, les conditions particulières pour leur crédit. Les

banques multilatérales de développement constituent un groupe particulier d'institutions financières internationales, puisqu'elles peuvent contenir des éléments des organisations internationales et des banques. Par conséquent, elles peuvent être caractérisées par une nature hybride.

La partie II. sur la structure des banques multilatérales de développement consiste en un chapitre sur les connexions organisationnelles externes, et un deuxième chapitre sur la structure interne de telles banques. Deux dimensions de l'intégration institutionnelle sont présentées dans ce document. D'une part, la plupart des banques multilatérales de développement font partie d'une organisation internationale, ayant des membres similaires, et poursuivant des objectifs semblables (**l'intégration verticale**). D'autre part, il pourrait être nécessaire de créer des institutions financières internationales spécifiques afin de distinguer les opérations purement bancaires de l'aide non remboursable ou d'autres activités (**l'intégration horizontale**). La structure interne d'une banque multilatérale de développement montre simultanément des éléments des organisations internationales et des banques.

Le **principe opérationnel fondamental** d'une banque multilatérale de développement est basé sur son activité bancaire. Le financement privé fournit la valeur ajoutée la plus importante par rapport à d'autres sources de financement (comme les fonds de développement). La structure de l'auctionnariat fournit une garantie double aux investisseurs : les États membres prudents, tels qu'Allemagne, ou les États-Unis, garantissent non seulement, que toute la dette sera remboursée correctement, même dans le cas d'un défaut de la banque, mais ils réduisent également la possibilité d'un défaut ultérieur en s'assurant que les banques suivent des niveaux élevés de prudence. Les banques multilatérales de développement fournissent généralement des financements pour des états ou des institutions financières peu susceptibles de manquer que permet un portefeuille très rassurant. Un des exemples les plus réussis du modèle de la banque multilatérale de développement est la Banque Européenne d'Investissement, qu'étant un des plus établis parmi ces institutions, est actuellement un des prêteurs européens les plus importants. Les fonds des banques sont attribués selon les principes de fonctionnement, fixés à long terme dans le plan opérationnel. Les priorités des banques multilatérales de développement se différencient substantiellement, donc plusieurs banques multilatérales de développement peuvent coexister paisiblement dans la même zone géographique. L'exemple de la **Hongrie** souligne le large éventail de diversité des services des banques multilatérales de développement. Initialement la Hongrie dépendait de la Banque internationale pour la reconstruction et développement de la Banque mondiale. Après une réforme économique et sociale, la Hongrie a commencé son intégration dans le nouvel ordre économique international. La conversion de son économie basée sur la planification dans une économie de marché avait été facilitée par une institution spécialisée, la Banque européenne pour la reconstruction et le développement. Le réveil de son économie de marché nouvellement créée et l'intégration progressive dans le cadre institutionnel européen ont permis à la Hongrie de se déplacer vers les banques multilatérales de développement qui fournissent des prêts à de meilleures conditions. Avec l'élargissement d'Union Européenne, en 2004, les nouveaux États membres ont également adhéré à la Banque européenne d'investissement, permettant une hausse substantielle sous forme de crédits bancaires multilatéraux de développement. En même temps, les pays baltes ont adhéré à la Banque d'investissement nordique (Nordic Investment Bank), une banque multilatérale de développement établie par les pays scandinaves. Les dernières deux institutions sont des institutions purement unipolaires, où la différence entre les pays développés et les pays de débiteur et les pays donateurs développés manquant complètement.

Par conséquent à leur caractère international, les banques multilatérales de développement fonctionnent principalement dans les pays différents de leur siège, donc les banques multilatérales de développement prennent généralement des **dispositions juridiques** pour gagner l'indépendance de ce système juridique. La personnalité juridique internationale est un caractère distinct des banques multilatérales de développement, l'investissant des immunités, qui fournit des garanties supplémentaires pour leur opération.

Il y a des certains **critères de classification** pour les banques multilatérales de développement. Bien que leurs dimension, priorités, et membres diffèrent sensiblement, il y a un critère de classification

principal, divisant les banques multilatérales de développement en deux sous-catégories principales: banques unipolaires et banques bipolaires. La forme la plus pure de banque multilatérale unipolaire de développement ne prête qu'aux ses États membres, et son prêt est proportionné à sa propriété. Au cas où si les banques bipolaires, un certain nombre de pays développés riches souscrivent la majorité du capital de banques, sans prendre jamais des crédits de la banque. Les emprunteurs plus pauvres sont également des membres et ont généralement davantage de voix qu'elle serait justifiée, basé seulement sur leur propriété. Toutefois, certaines banques partagent des attributs des deux modèles. Le deuxième critère différencie entre les banques multilatérales globales, régionales et sous-régionales de développement et est basé sur des aspects géographiques. Le troisième critère pour la classification est basé sur les aspects structurels. La plupart des banques multilatérales de développement fonctionnent dans un plus large cadre institutionnel. L'intégration horizontale encadre la banque multilatérale de développement dans un cadre d'autres institutions financières internationales, dont les opérations compétent les services financiers de la banque. Le chapitre final se concentre sur **la Banque européenne d'investissement**.

XI.3. melléklet: a multilaterális fejlesztési bankok összehasonlító táblázata

A multilaterális fejlesztési bankok áttekintő táblázata									
	IBRD	CEB	EIB	NIB	EBRD	IsDB	IaDB	AsDB	AfDB
Alapítás éve	1944	1956	1958	1977	1991	1975	1959	1966	1964
Mérlegfőösszeg 2006-ban (millió euró)	\$212326 (160694, euró)	18 232	289 158	17 988	30 691	15000 Iszlám Dínár (= 15 milliárd SDR)	\$ 66475 (50310 euró)	\$ 56 849 (43025 euró)	UA 12 332
Jegyzett tőke 2006-ban (millió euró)	\$36474	3 293	163 654	4142	19794	15 000 ISD	\$ 19808	\$ 13 142	UA 4 452
Hitelkihelyezés 2006-ban (millió euró)	\$11045	1 640	36 535	1 605	3800		\$ 6 088	\$ 5 758	UA 1 864
Székhely	New York	Párizs	Luxembourg	Helsinki	London	Jeddah (Szaud-Arábia)	Washington	Manila	Abidja
Tagok száma 2006-ban	184	39	27	7	64	55	47	66	77
Működési országok / terület	Közel 180, fejlődő országok	39 európai ország	Elsődlegesen Európai Unió	Elsődlegesen 7 észak-európai ország	Rendszerváltó országok (29)		26 amerikai és karibi ország	Ázsia és a csendes óceáni térség (47)	39 regionális ország
Magyarország státusza	Tag, hitelfelv evő	Tag, hitelfelv evő	Tag, hitelfelv evő	Nem tag, hitelfelv evő	Tag, hitelfelv evő	Nem tag, nem hitelfelv evő	Nem tag, nem hitelfelv evő	Nem tag, nem hitelfelv evő	Nem tag, nem hitelfelv evő
Megkülönböztető / kiemelt jelleg	Szociális / fejlesztés	Szociális célok	Versenyképesség	Környezetvédelem	Rendszerváltás	Iszlám irányultság		Szegénység csökkentése	Szegénység csökkentése
Pénzügyi keret vagy partner intézmény	Világbank csoport	X	EIB csoport, Európai Fejlesztési Alap, Strukturális alapok	Északi Pénzügyi Csoport			ISDB csoport, Multilaterális Beruházási Alap	Ázsiai Fejlesztési Alap	Afrikai Fejlesztési Alap, Nigériai Vagyonkezelési Alap
Politikai keret intézmény	ENSZ	Európa Tanács	Európai Unió		Iszlám Konferencia szerves vezető				

Összegek euróban, kivéve ahol a pénznem külön meg van határozva. 1 UA = euró

1 UA = USD 1. 150440 (2006-os éves jelentés) 1 EUR = 1,3213 USD, 1 SDR = 1,142 EUR, = 1,504

XI.4. Melléklet: a multilaterális fejlesztési bankok által finanszírozott magyarországi projektek jegyzéke

EIB⁴⁶²		
Projekt elnevezése	Státusza	Jóváhagyás időpontja
Unicredit hu global and mid-cap loan		29/12/2008
Dunaujvaros Paper recycling		23/12/2008
European Pharma r&d (rsff)		22/12/2008
Dunaujvaros Paper recycling		19/12/2008
Dunaujvaros Paper recycling		19/12/2008
Unicredit leasing hungary gl		16/12/2008
Medinvest (rsff)		25/11/2008
Volksbank hungary gl ii.		14/11/2008
Regional operational programs 2007-13		07/10/2008
Regional operational programs 2007-13		07/10/2008
Regional operational programs 2007-13		07/10/2008
M6 Dunaujvaros-Szekszard - ppp		01/08/2008
White goods capacity enhancement		09/06/2008
Health sector development loan		03/06/2008
Hungary innovation support		03/06/2008
Regional accessibility co-financing		03/06/2008
Pecs -european capital of culture 2010		27/05/2008
Pecs -european capital of culture 2010		27/05/2008
High speed mobile network expansion		19/05/2008
Pecs -european capital of culture 2010		19/05/2008
Pecs -european capital of culture 2010		19/05/2008
MKB global loan		18/04/2008
CIB gl iii		27/06/2007
Education Co-Financing Facility (hu)		14/12/2007
Debrecen University		14/12/2007
Cohesion Fund Framework Loan		14/12/2007
Cohesion Fund Framework Loan		14/12/2007
MFB infrastructure and flood relief gl		10/12/2007
K & H Bank gl iii		25/10/2007
HVB Bank Hungary rt gl iii.		25/10/2007
OTP Bank gl		21/09/2007
Diakhitel - student loan ii		30/08/2007
Raiffeisen Bank Hungary gl iv.		10/08/2007
Erste Bank Hungary gl ii.		02/07/2007
Research & Innovation Hungary		28/06/2007
Cib gl ii		27/06/2007
Mitsui locomotive leasing		20/12/2006
Pan-european dialysis centres		19/12/2006
Mfb infrastructure and flood relief gl		30/11/2006
M3 motorway - ppp		30/11/2006
Cohesion Fund Framework Loan		30/11/2006
Cohesion Fund Framework Loan		30/11/2006
Budapest-Metro Line 2-M2 Rolling Stock		19/06/2006
CIB gl ii		30/05/2006
Volksbank Hungary gl ii.		18/05/2006

⁴⁶² Az Európai Beruházási Bank 1990 óta közel 150 projektet engedélyezett Magyarország számára, terjedelmi okokból azonban csak 2003-tól szerepelnek projektek a táblázatban

Budapest:infrastructure & services-afi		31/03/2006
Budapest:infrastructure & services-afi		31/03/2006
Budapest:infrastructure & services-afi		31/03/2006
M6 motorway project - ppp		28/03/2006
K & h bank gl iii		22/03/2006
Magyar telekom broadband services		12/01/2006
K & h bank gl iii		30/11/2005
Mfb - municipal infra prog gl		22/11/2005
Environment sector loan iv (cf)		08/11/2005
Emerging Europe Convergence Fund		28/10/2005
Emerging Europe Convergence Fund		28/10/2005
Emerging Europe Convergence Fund		28/10/2005
Mitsui Locomotive Leasing		29/09/2005
HVB Bank Hungary rt gl iii.		24/08/2005
Budapest-metro line 4 (m4) constr.-afi		18/07/2005
Budapest-metro line 4 (m4) constr.-afi		18/07/2005
Budapest Central Wwtp		18/07/2005
Budapest Central Wwtp		18/07/2005
Budapest Ringroad M0		12/05/2005
Diakhitel Kozpont rt. - student loan		12/05/2005
Railways v - Cohesion Fund		12/05/2005
MKB global loan		12/05/2005
OTP bank gl		22/03/2005
CIB gl ii		30/11/2004
Hvb bank Hungary rt gl iii.		29/10/2004
Citibank gl (Hungary)		23/07/2004
Citibank gl (Hungary)		23/07/2004
K & h bank gl ii - afi		04/06/2004
E.on Hungária investment programme		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Structural Funds Co-Financing Facility		30/04/2004
Raiffeisen bank Hungary gl iii		30/04/2004
Budapest:infrastructure & services-afi		30/04/2004
Cib gl ii		10/12/2003
Environment sector loan iii (ispa)		08/12/2003
Magyar Fejlesztési Bank rt. Gl		08/12/2003
Erste Bank gl		31/10/2003
Automotive supply investment framework		17/10/2003
Railways iv-afi		01/09/2003
Roads iv - afi		01/09/2003
Volksbank hungary gl		07/07/2003
Malev regional airline		10/04/2003
IBRD / Világbank		
Projekt elnevezése	Státusza	Jóváhagyás időpontja
Nutrient Reduction Project	Aktív	18-APR-2006
Hungary Pannonpower Biomass Project	Aktív	08-APR-2004
Small Hydro Project	Aktív	10-JUN-2003
Municipal Wastewater Project	Aktív	16-SEP-1999
Higher Education Reform Project	Lezárva	26-FEB-1998
Public Sector Adjustment Loan (PSAL)	Lezárva	27-JAN-1998
Youth Training Project	Lezárva	11-SEP-1997
Quick Start Gas Turbine Project	Lezárva	25-JUN-1997
Enterprise & Financial Sector Adjustment Loan (EFSAL)	Lezárva	11-MAR-1997

Public Finance Management Project	Lezárva	05-DEC-1996
Ozone Depleting Substances (ODS) Phaseout GEF Project	Lezárva	09-NOV-1995
Budapest Urban Transport Project	Lezárva	15-JUN-1995
Energy Environment Project	Lezárva	17-FEB-1994
Tax Administration Modernization Project	Lezárva	08-JUL-1993
Health Services & Managemetn Project	Lezárva	20-APR-1993
Pension Administration & Health Project	Lezárva	20-APR-1993
Roads Project	Lezárva	22-DEC-1992
Product Market Development Project	Lezárva	14-JUL-1992
Enterprise Reform Loan (ERL) Project	Lezárva	07-APR-1992
Structural Adjustment Loan Project (02)	Lezárva	19-JUN-1991
Human Resources Development Project	Lezárva	28-MAR-1991
Telecommunications Project (02)	Lezárva	09-OCT-1990
Integrated Agricultural Export Project	Lezárva	20-JUN-1990
Structural Adjustment Loan Project	Lezárva	20-JUN-1990
Financial System Modernization Project (FSMP)	Lezárva	26-APR-1990
Energy Development Project - Conservation & Oil & Gas	Lezárva	11-MAY-1989
Transport Project (02)	Lezárva	30-MAR-1989
Industrial Restructuring Project (03)	Lezárva	07-FEB-1989
Industrial Sector Adjustment Loan Project	Lezárva	21-JUN-1988
Technology Development Project	Lezárva	21-JUN-1988
Agroprocessing Modernization Project	Lezárva	05-MAY-1988
Telecommunications Project (01)	Lezárva	17-JUN-1987
Industrial Restructuring Project (02)	Lezárva	11-JUN-1987
Crop Production Improvement Project	Lezárva	08-JUL-1986
Industrial Energy Conservation Project (02)	Lezárva	29-MAY-1986
Industrial Restructuring Project (01)	Lezárva	27-MAY-1986
Power (01)	Lezárva	20-MAY-1986
B-Loan Fine Chem/Livestock	Lezárva	04-JUN-1985
Transport Project	Lezárva	28-MAY-1985
Fine Chemicals Project	Lezárva	02-APR-1985
Integrated Livestock Development Project	Lezárva	02-APR-1985
B-loan.petro/ind.	Aktív	10-JUL-1984
Industrial Export Restructuring Project	Lezárva	27-MAR-1984
Petroleum Project	Lezárva	27-MAR-1984
B-loan agr.& ind.	Aktív	15-SEP-1983
Grain Storage and Agriculture Mechanization Development Project	Lezárva	14-JUN-1983
Industrial Diversification and Conservation Project	Lezárva	14-JUN-1983
Nutrient Reduction GEF Project	Javasolva	N/A
Szombathely CHP/Biomass Project	Törölve	N/A
EBRD		
Projekt elnevezése	Státusza	Közzététel időpontja
M6-M60 Motorway		8 Jan 2008
HospInvest		21 Jun 2007
M6 Motorway		1 Apr 2005
M5 Phase II		18 Jun 2004
Budapest Power Plant Ltd		3 Nov 2003
Euroventures Hungary III		17 Jul 2003
MOL Environmental Loan		13 Jun 2003
Hungary M5 Refinancing		14 Apr 2003
Cora - Hungary		16 Mar 2003
MOL - Duna WWTP Outsourcing Project		31 Jan 2003
Tecnicredito Hungary (syn loan)		21 Sep 2001
Invitel		5 Jul 2001
Ozdi Acelmuevek Kft Minimill Project		6 Dec 1999
OTP Equity Investment		1 Nov 1999
Budapest Intermodal Logistics Centre - Basic Infrastructure		28 Sep 1999

Hungarian Equity Partners		12 Nov 1998
Budapest Waste Water Services Privatisation		12 Nov 1998
Second Hungary Venture Fund (SHVF)		26 May 1998
Hungarian Commercial Television		7 Oct 1997
Hungarian Foreign Trade Bank (MKB) Capital Increase		8 Sep 1997
EGAZ		25 Apr 1997
Kereskedelmi es Hitelbank Rt		14 Mar 1997
SRP - Hungarian SRP - framework		25 Nov 1996
MAV - Railcar Modernisation and Marketing Project		20 Nov 1996
OTP Bank		7 Nov 1996
CEB		

XI.5. melléklet: a tagállamok tagsága a tárgyalt európai multilaterális fejlesztési bankokban

A tagállamok részesedése a tárgyalt multilaterális fejlesztési bankokban					
Tagállamok	Részesedés a CEB -ben	Részesedés a EIB-ben	Részesedés a EBRD-ben	Részesedés a IBRD-ben	Részesedés a NIB-ben
Albánia					
Ausztrália					
Ausztria					
Azerbajdzsán					
Belarusz					
Belgium					
Bosznia és Hercegovina					
Bulgária					
Ciprus					
Cseh Köztársaság					
Dánia					
Egyesült Királyság					
Egyiptom					
Észtország					
Európai Beruházási Bank					
Európai Közösség					
Finnország					
Franciaország					
Görögország					
Grúzia					
Hollandia					
Horvátország					
Írország					
Izland					
Izrael					
Japán					
Jugoszlávia					
Kanada					
Kazahsztán					
Kirgiz Köztársaság					
Korea,					
Lengyelország					
Lettország					
Liechtenstein					
Litvánia					
Luxembourg					
Macedónia					
Magyarország					
Málta					
Marokkó					
Mexikó					
Moldva					
Mongólia					

Németország					
Norvégia					
Olaszország					
Oroszország					
Örményország					
Portugália					
Románia					
San-Marino					
Spanyolország					
Svájc					
Svédország					
Szent-Szék					
Szlovákia					
Szlovénia					
Tádzsikisztán					
Törökország					
Türkmenisztán					
Új-Zéland					
Ukrajna					
USA					
Üzbegisztán					

Forrás: 2006-os éves jelentések, az egyes multilaterális fejlesztési bankok honlapjai

XI.6. melléklet: az Európai Beruházási Bank hitelkihelyezése, globális hitelek és partnerbankok

A globális kölcsönök közvetítő bankjai

Az Európai Bizottság az alábbi speciális támogatási rendszereket segíti elő és készíti elő a globális hitelnyújtási lehetőségekkel:

Kis- és középvállalkozói finanszírozási lehetőség (SME FF): Az erős és versenyképes kis- és középvállalkozói ágazat továbbfejlesztése az új tagállamokban. A *-gal jelölt bankok részt vesznek vagy hamarosan részt vesznek ebben a finanszírozási lehetőségben.

Helyhatósági finanszírozási lehetőség (MFF): A helyhatósági hitelpiacok erősítése és mélyítése a kis helyhatósági infrastrukturális beruházások megvalósításának, bővítésének vagy felújításának ösztönzésével.

Helyhatósági infrastrukturális lehetőség (MIF): Az új tagállamoknak a régi tagállamokkal határos régiói (Magyarország esetében a Nyugat-Dunántúl) társadalmi és gazdasági fejlesztésének elősegítése a környezetvédelmi, a közlekedési, az egészségügyi és az oktatási ágazat helyhatósági beruházásainak célbavételével. A **-gal jelölt bankok hamarosan részt vesznek az MFF/MIF finanszírozási lehetőségekben.”

EIB globális hitelek, partnerbankok:

CIB Közép-európai Nemzetközi Bank Rt. */**

(Central-European International Bank; CIB;
Intesa BCI group)
Medve utca 4-14.
1024 Budapest

ING Lease Hungary*

Bank Center, Szabadság tér 7.
1051 Budapest

Erste Bank**

Népfürdő u. 24-26.
1138 Budapest

UniCredit Bank Hungary Rt. */**

Szabadság tér 5-6.
1054 Budapest

UniCredit Leasing Hungary Zrt

Hegyalja út 7-13.
1016 Budapest

Kereskedelmi és Hitelbank Rt.*/**

(Commercial and Credit Bank; K&H; KBC and
ABN Amro groups)
Vigadó tér 1.
1051 Budapest

Magyar Fejlesztési Bank (Hungarian Development Bank Ltd.)

Nádor u. 31.
1051 Budapest

Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.

Váci u. 38.
1056 BUDAPEST

OTP Bank Rt.**

Babér u. 9.
1131 BUDAPEST

Raiffeisen Bank Rt.**

Akadémia utca 6.
1054 Budapest

Volksbank Hungary Rt.**

Rákóczi út 7.
1088 Budapest

XI.7. A nem-kormányzati és civil szervezetek kapcsolatrendszere

IFI-watchnet (www.if-watchnet.org)		
Ország	Szervezet neve	Elérhetőségek
Argentína	Asociación Civil por la Igualdad y la Justicia	Phone: (5411) 4381-2371 info@acij.org.ar
Ausztrália	AID/WATCH	Phone: +61 02 9557 8944 FAX: +61 02 9557 9822 aidwatch@aidwatch.org.au
Banglades	BanglaPraxis	zakir.kibria@gmail.com
Banglades	Coastal Development Partnership (CDP)	Phone: 0088-041-410573 tutucdp@yahoo.com
Banglades	LOKOJ	lokoj@aitlbd.net
Banglades	Voice	Phone: 88-02-8158688 voicebd@rediffmail.com
Belgium	Broederlijk Delen	Phone: +32 2 213 04 41 sofie.vandereycken@broederlijkdelen.be
Belgium	European Network on Debt and Development	Phone: +32 2 543 90 64 FAX: +32 2 544 05 59 message@eurodad.org
Brazília	Rede Brasil	Phone: + 55 (61) 321.6108 FAX: + 55 (61) 321.2766 rbrasil@rbrasil.org.br
Csehország	CEE Bankwatch Network	Phone: +420-2-748 16 571 main@bankwatchers.org
Ecuador	Redmanglar Internacional	Phone: 593 -2-2522714 redmanglar@redmanglar.org
Egyesült Államok	50 Years is Enough	Phone: 1-202-IMF-BANK (463-2265) FAX: 1-202-636-4238 info@50years.org
Egyesült Államok	ActionAid USA	Phone: + 1-202-835-1240 FAX: + 1-202-835-1244 office@actionaidusa.org
Egyesült Államok	Bank Information Center	Phone: +1-202-737-7752 FAX: +1-202-737-1155 info@bicusa.org
Egyesült Államok	Center for Economic and Policy Research	Phone: 202-293-5380 FAX: 202-588-1356 beeton@cepr.net
Egyesült Államok	Center of Concern	Aldo@coc.org
Egyesült Államok	Citizens Network on Essential Services	Phone: 1+301 270-1000 FAX: 1+301 445-7321 nalexandergci@gmail.com
Egyesült Államok	Crude Accountability	Phone: 703-299-0854 kate@crudeaccountability.org
Egyesült Államok	Development GAP	Phone: +1-202-898-1566 FAX: +1-202-898-1612 dgap@developmentgap.org
Egyesült Államok	Environmental Defense	Phone: (202) 387 3500 FAX: (202) 234 6049 members@environmentaldefense.org
Egyesült Államok	Food & Water Watch	Phone: +1.202.797.6550 FAX: +1.202.797.6560 docallaghan@fwwatch.org
Egyesült Államok	Gender Action	Phone: 202-587-5242 info@genderaction.org
Egyesült Államok	Heinrich Boell Foundation	info@boell.org

Egyesült Államok	InterAction	Phone: (202) 667-8227 lsapozhnikov@interaction.org
Egyesült Államok	International Accountability Project	Phone: +1.415.659.0555 iap@accountabilityproject.org
Egyesült Államok	International Rivers	Phone: +1 510 848 1155 FAX: +1 510 848 1008 info@internationalrivers.org
Egyesült Államok	New Rules for Global Finance Coalition	Phone: +1-202-533-2580 FAX: +1-202-775-0819 jbaker@new-rules.org
Egyesült Államok	Pacific Environment	Phone: +1 510 251 8800 FAX: +1 510 251 8838 info@pacificenvironment.org
Egyesült Államok	Pesticide Action Network North America	Phone: 415-981-1771 panna@panna.org
Egyesült Államok	Sustainable Energy & Economy Network	Phone: +1 202 234 9382 FAX: +1 202 387 7915 info@seen.org
Egyesült Államok	World Wildlife Fund - Macroeconomics for Sustainable Development Programme	www.panda.org
Egyesült Királyság	Bretton Woods Project	Phone: +44 (0)207 561 7546 FAX: +44 (0)207 272 0899 info@brettonwoodsproject.org
Egyesült Királyság	Corporate Watch UK	mail@corporatwatch.org
Egyesült Királyság	Forest Peoples Programme	Phone: +44 (0)1608 652893 info@forestpeoples.org
Egyesült Királyság	Jubilee Debt Campaign	Phone: +44 (0)20 7324 4722 FAX: +44 (0)20 7324 4723 info@jubileedebtcampaign.org.uk
Egyesült Királyság	One World Trust	Phone: +44 (0)20 7766 3470 FAX: none info@oneworldtrust.org
Egyesült Királyság	Oxfam UK	Phone: +44 (0)1865 311311 oxfam@oxfam.org.uk
Finnország	Friends of the Earth Finland: Maan Ystavat	Phone: +(02) 231 0321 FAX: +(02) 237 1670 toimisto@maanystavat.fi
Franciaország	Reformer les Institutions Financieres Internationales	Phone: +33 1 56 98 24 40 FAX: +33 1 56 98 24 09 ifi@agirici.org
Fülöp-Szigetek	Freedom from Debt Coalition	Phone: (63 2) 921-1985 FAX: (63 2) 924-6399 mail@fdc.ph
Fülöp-szigetek	NGO Forum on the ADB	Phone: +632- 921-4412 secretariat@forum-adb.org
Fülöp-szigetek	ODA Watch	Phone: +632-921-4412 odawatchconvenor@yahoo.com
Hollandia	BothEnds	mfi@bothends.org
Honduras	Foro Social de la Deuda Externa y desarrollo de Honduras	Phone: 00504/239-3404 FAX: (504) 239-3404 mdb@fosdeh.net
Indonézia	KRuHA (People's Coalition on Rights to Water)	Phone: +62 811 187 5979 ratna@kruha.org
Írország	Debt and Development Coalition Ireland	Phone: +44 353 1 857 1828 jsomers@debtireland.org
Írország	Trocaire	info@trocaire.ie
Kamerun	Center for Promotion of	Phone: +237 603 5313

	Economic and Social Alternatives (CEPAES)	cepaes2003@yahoo.fr
Kanada	Halifax Initiative	freillyking@halifaxinitiative.org
Kanada	Social Justice Committee	sjc@web.ca
Kenya	Solidarity Africa Network com	Phone: (254) 723 151541 csorena@gmail.
Kolumbia	Instituto Latinoamericano de Servicios Legales Alternativos	Phone: 57 - 1 - 288 4772 / 288 0416 FAX: 57 - 1 - 288 4854 globaliz_ilsa@etb.net.co
Malajzia	Third World Network	twnet@po.jaring.my
Mexikó	DECA Equipo Pueblo A.C.	Phone: (52-55) 5539 0055 FAX: (52-55) 5672 7453 pueblodip@equipopueblo.org.mx
Németország	Erlassjahr.de : Entwicklung braucht Entschuldung	Phone: +49-211-4693-196 buero@erlassjahr.de
Németország	German working group on the ADB	Phone: +49 0201 830 3838 FAX: +49 0201 830 3830 info@asienhaus.de
Németország	Urgewald	urgewald@urgewald.de
Németország	World Economy, Ecology and Development	weed@weed-online.org
Nemzetközi	ActionAid International	Phone: +44 774 077 1250 collins.magalasi@actionaid.org
Nemzetközi	Friends of the Earth International	Phone: 31 20 622 1369 FAX: 31 20 639 2181 janneke@foei.org
Nemzetközi	Global Campaign for Education	alex@campaignforeducation.org
Nemzetközi	IFIwatchnet g	Phone: +598 2 412 4224 info@ifiwatchnet.or
Nemzetközi	Oxfam International	www.oxfam.org/
Nemzetközi	World Bank Bond Boycott (ASEED)	Phone: +1 202 393 6665 FAX: +1 202 393 1358 bankboycott@econjustice.net
Nigéria	African Network for Environment and Economic Justice	Phone: 234 52 258 748 aneej2000@yahoo.co.uk
Olaszország	Campagna per la Riforma della Banca Mondiale	Phone: + 39 06 78 26 855 FAX: +39 06 78 58 100 info@crbm.org
Pakisztán	Sungi Development Foundation	info@sungi.org
Pápua Új-Guinea	Center for Environmental Law and Community Rights Inc.	Phone: (675) 323 4237 campaign@celcor.org.pg
Spanyolország	Observatorio de la Deuda en la Globalizacion	observatori@debtwatch.org
Svájc	Berne Declaration	info@evb.ch
Svédország	Forum Syd	Phone: +466850637026 FAX: +46850637099 sven.elander@forumsyd.org
Szlovákia	Friends of the Earth - CEPA	Phone: +421 2 5244 2104 FAX: +421 2 5244 2104 cepa@priateliazeme.sk
Thaiföld	Focus on the Global South	Phone: 66-2-2187363-65 FAX: 66-2-2559976 admin@focusweb.org
Uganda	Uganda Debt Network	Phone: 256-41-533840

		FAX: 256-41-534856 info@udn.or.ug
Ukrajna	National Ecological Centre of Ukraine	FAX: +380 44 4940355
Uruguay	Development, Economy, Ecology, Equity Latin America	Phone: ++598 2 4030854 d3e@internet.com.uy
Uruguay	Instituto del Tercer Mundo	Phone: +598 2 419 6192 FAX: +598 2 419 9222 item@item.org.uy
Uruguay	World Rainforest Movement	Phone: 598 2 413 2989 FAX: 598 2 410 0985 wrm@wrm.org.uy
Zambia	Civil Society for Poverty Reduction	Phone: 260-1-290154 FAX: 260-1-293489 cspr@zamnet.zm
Zimbabwe	AFRODAD	Phone: 263-4-778531/6 FAX: 263-4-747767 afrodad@afrodad.co.zw
Forrás: http://www.if-watchnet.org/?q=es/directory		

Counterbalance-EIB		
Ország	Szervezet neve	Elérhetőségek
Egyesült Királyság	Bretton Woods Project	brettonwoodsproject.org/
Franciaország	les Amis de la Terre	www.amisdelaterre.org/
Hollandia	BothEnds	www.bothends.nl
Közép és Kelet-Európa	CEE Bankwatch Network	www.bankwatch.org
Németország	urgewald	www.urgewald.de/
Németország	WEED	www.weed-online.org
Olaszország	Campagna per la Riforma della Banca Mondiale	http://www.crbm.org/
Forrás : http://www.counterbalance-eib.org/About-us.html		

World Economy Ecology and Development		
Ország	Szervezet neve	Elérhetőségek
Németország	Attac Deutschland	www.attac.de/
Németország	Gerechtigkeit Jetzt! - Die Welthandelskampagne	www.gerechter-welthandel.de/
Németország	Forum Umwelt & Entwicklung	www.forumue.de
Németország	Erlassjahr.de	www.erlassjahr.de/
Németország	Eurodad (European Network on Debt and Development)	www.eurodad.org/
Németország	Seattle to Brussels - Netzwerk	http://www.s2bnetwork.org/
Németország	SAPRI-NGO-Network (Structural Adjustment Participatory Review Initiative)	http://www.saprin.org/
Németország	Social Watch Deutschland	http://www.social-watch.de/
Forrás: http://www.weed-online.org/about/index.html		

EURODAD (European Network on Debt and Development) t		
Ország	Szervezet neve	Elérhetőségek
Ausztria	Koo (Coordination Office of the Austrian Episcopal conference for international development and mission)	www.koo.at
Ausztria	OEFSE (Österreichische Forschungsstiftung für Internationale Entwicklung)	www.oefse.at/
Belgium	11.11.11 (Coalition of the Flemish North South Movement in Belgium)	http://www.11.be/
Belgium	Broederlijk Delen	
Belgium	CNCD-11.11.11 (Centre national de coopération au développement)	www.cncd.be
Belgium	WWF European Office	www.panda.org
Bulgaria	Development Research Center	http://www.eurodad.org/members/?id=196
Csehország	Ekumenicka akademie Praha (Ecumenical Academy Prague)	http://www.ekumakad.cz/en/
Csehország	Glopolis (Prague Global Policy Institute)	http://www.glopolis.org/
Dánia	Ibis	http://www.ibis.dk/
Dánia	MS - Mellemfolkeligt Samvirke (Danish Association for International Co-operation)	http://www.ms.dk/sw13950.asp
Finnország	KEPA (Service Centre for Development Cooperation)	http://www.kepa.fi/international/english/index_html
Franciaország	CCFD	
Franciaország	Oxfam France- Agir Ici	
Franciaország	Plate-forme dette et développement	
Németország	Erlassjahr	
Németország	Kindernothilfe	
Németország	WEED	
Írország	Debt and Development Coalition	
Írország	International Jesuit Network for Development	
Írország	Trocaire	
Olaszország	Campagna per la Riforma de la Banca Mondiale	
Luxemburg	ASTM - Action Solidarité Tiers Monde	
Hollandia	Both Ends	
Hollandia	Cordaid	
Hollandia	Hivos	
Hollandia	ICCO	
Hollandia	Kerkinactie - Global Ministers	
Hollandia	Oikos	
Hollandia	Oxfam Novib	
Hollandia	Plan International Netherlands	
Hollandia	Wemos	
Norvégia	Norwegian Church Aid	
Norvégia	SLUG	
Szlovénia	Ekvilib Institute	
Spanyolország	Intermon - Oxfam	
Spanyolország	Observatori del deute en la globalitzacio	
Svédország	Afrikagrupperna	
Svédország	ATTAC Sweden	
Svédország	Church of Sweden Aid	
Svédország	Diakonia	
Svédország	Forum Syd	
Svájc	Aktion Finanzplatz Schweiz	
Svájc	Alliance Sud	

Svájc	Berne Declaration	
Egyesült Királyság	ActionAid International	
Egyesült Királyság	CAFOD	
Egyesült Királyság	Christian Aid	
Egyesült Királyság	Jubilee Debt Campaign	
Egyesült Királyság	Jubilee Scotland	
Egyesült Királyság	Oxfam GB	
Egyesült Királyság	Save the Children UK	
Egyesült Királyság	Tearfund	
Egyesült Királyság	WaterAid	
Egyesült Királyság	World Development Movement	
Egyesült Királyság	World Vision UK	
Forrás: http://www.eurodad.org/members/?id=492		

CEE Bankwatch (www.bankwatch.org)		
Ország	Szervezet neve	
Bulgária	Centre for Environmental Information and Education (CEIE)	
Bulgária	For the Earth! (Za Zemiata!)	
Csehország	Centre for Transport and Energy (CDE)	
Csehország	Hnutí DUHA	
Észtország	Estonian Green Movement-FoE (ERL)	
Örményország	Green Alternative	
Magyarország	Nature Protection Club of Eotvos Lorand University (ETK)	
Magyarország	National Society of Conservationists - Friends of the Earth Hungary	
Lettország	Latvian Green Movement	
Litvánia	Atgaja	
Makedónia	Eco - sense	
Lengyelország	Institute of Environmental Economics	
Lengyelország	Polish Green Network	
Oroszország	Sakhalin Environmental Watch	
Szlovákia	Friends of the Earth - Center for Environmental Public Advocacy (FoE-CEPA)	
Ukrajna	National Ecological Centre of Ukraine (NECU)	
Forrás: http://bankwatch.org/about/members.shtml		

XI.8. A szerző önéletrajza, tudományos tevékenysége és publikációi

Dr. Mácsik Zoltán	
Munkatapasztalatok	
Luxembourg, 2007. szeptember 5-	Európai Parlament Fordítási főigazgatóság, fordító
Luxembourg, 2007. május 1-szeptember 4.	Európai Közösségek Bírósága Fordítási osztály, jogász-nyelvsz
Luxembourg, 2003. október 1- 2007. április 30.	Európai Parlament Fordítási főigazgatóság, fordító
Luxembourg, 2002. Szeptember – 2002. Február	Európai Parlament Kutatási Főigazgatóság, Gazdasági Monetáris és Költségvetési Osztály, Gyakornok
Strasbourg, Franciaország, 2001. szeptember-december	Európa Tanács, Európa Tanács Fejlesztési Bank Titkársága, Gyakornok
Budapest, 2001. július-augusztus	PriceWaterhouseCoopers, Vám és nemzetközi kereskedelem Adó- és jogi tanácsadás, vám, jövedéki és fogyasztási adó
Tanulmányok	
Milano, Olaszország 2002. Január-november	Master képzés (Master in Economics, Politics and Institutions of European and Global Relations) Az olasz ASERI iskola Közgazdaságtan, Politika illetve az Európai és Nemzetközi Kapcsolatok Intézményei programja, a Milánói Università Cattolica del Sacro Cuore és a Budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetem együttműködésében
Budapest, 2001-	Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, Nappali tagozatos PhD képzés, kutatási terület: Multilaterális Fejlesztési Bankok
Milano, Olaszország, 1999-2000	Università Cattolica del Sacro Cuore, 1999-2000-ben Erasmus program keretében hallgató
Graz, Ausztria, 1999. Július	Jogösszehasonlító kurzus Jogösszehasonlító kurzus, a strasbourgi Nemzetközi Jogösszehasonlító Társaság rendezésében, I. ciklus
Budapest, 1996-2001	Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Jogi diploma Demonstrátor az egyetem Közgazdaságtudományi Intézeténél: 1998.-2001.
Tudományos publikációk és helyezések	
Budapest, 2005 július	A multilaterális fejlesztési bankok működési elve, tevékenysége és csoportosítása Külgazdaság, ISSN 0324-4202, 2005. (49. évf.) 7-8. sz. 81. old.
Budapest, 2004. október	Multilaterális fejlesztési bank fogalma és főbb jellemzői Gazdaság és jog, ISSN 1217-2464, 2004. (12. évf.) 10. sz. 16. old.
Budapest, 2004 tavasza	“Pénzügyi jog II.” Egyetemi tankönyv, társszerző (a multilaterális fejlesztési bankokról szóló fejezet), ISBN 963-9585-25-4, Szerkesztette: Dr. Halustyk Anna
Luxembourg, 2004. január	Stability and Convergence Programmes: the 2002/2003 updates Az Európai Parlament Kutatási Főigazgatóságának éves értesítője a stabilitási és növekedési egyezmény alakulásáról (ECON 539 EN)
Budapest, 2003. május	Multilaterális fejlesztési bankok Európában Hitelintézeti szemle, ISSN 1588-6883, 2003. (2. évf.) 5. sz. 97-107. old.

Luxembourg, 2003	Institutional status of the European Investment Bank Európai Parlament, Kutatási Főigazgatóság, (DG4), Sorozatszám: ECON 132 EN (116 old),
Milánó, 2003 tavasza	Multilateral Development Banks in Europe (Multilaterális Fejlesztési Bankok Európában) Crossroads elektronikus folyóirat,
Budapest, 2003 július	Az Európai Beruházási Bank intézményi függetlensége és viszonya az Európai Unió jogrendszerével Gazdaság és jog, ISSN 1217-2464, 2003. (11. évf.) 7-8. sz. 29. old.
Budapest, 1999. május	Az EMU létrejöttének és az euró bevezetésének hatása az állampapírcsakra és az adósságkezelésre Polvax : társadalomtudományi folyóirat, ISSN 1416-5503 (társszerző)
Gödöllő, 1999. március 30.-31.	Országos Tudományos Diákköri Konferencia (OTDK), Téma: Az európai Gazdasági és Monetáris Unió hatása az európai és a magyar állampapírcsakra és az adósságkezelésre. Első helyezés A legújyszerűbb tanulmánynak járó különdíj
Idegennyelvi ismeretek	
Olasz nyelv	Középfokú olasz nyelvi ismeretek 1999-2000-es tanévben, illetve 2002-ben hallgató olasz nyelvű egyetemen Középfokú C típusú állami nyelvvizsga
Német nyelv	Felső német nyelvi ismeretek Középfokú, C típusú (szóbeli és írásbeli) állami nyelvvizsga
Angol nyelv	Felsőfokú jogi és közgazdasági szakmai nyelvismeretek Közgazdász Master fokozat megszerzése angol nyelven (Milánó, 2002) Angol, mint közgazdaságtani szaknyelv (1999 I. félév, Milánó, 28/30) Angol, mint jogi szaknyelv (1999 II. félév, Milánó, 29/30)
Francia nyelv	Középfokú ismeretek Európai Parlament intézményközi nyelvi kurzusai (10/10)